

Informacijska i medijska pismenost

Smjernice za politiku i strategiju

Informacijska
medijska
pismenost

Smjernice
za politiku i
strategiju

Izdavač: Nacionalna biblioteka Crne Gore "Đurđe Crnojević", Bulevar crnogorskih junaka 163, Cetinje, Crna Gora u saradnji sa Bibliotekom Plus, Gospodar Jovanova 63, Beograd, Srbija

Urednik izdanja: Jelena Đurović
Prevod sa engleskog: Vesna Vučković
Godina izdanja: 2015.

© NBCG 2015

Objavljivanje ovog priručnika je podržano kroz projekat UNESCO Participacija 2014-2015 "IMP - Strategija i edukacija"

The translation and publication of these Guidelines is supported through the UNESCO Participation 2014-2015 Project "MIL - Strategy and education"

<http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/>

Ova publikacija je dostupna u otvorenom pristupu u skladu sa licencom Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 IGO (CC-BY-NC-SA 3.0 IGO) koju je dodijelila organizacija Creative Commons <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>.

Svi koji koriste sadržaj ove publikacije, obavezni su da poštuju uslove korišćenja koje je propisao UNESCO-v repozitorijum u otvorenom pristupu (Open Access Repository www.unesco.org/open-access/terms-use-ccbncsa-en).

Izraženi stavovi i predstavljeni tekstovi u ovoj publikaciji ne odražavaju mišljenje UNESCO-a u vezi pravnog statusa bilo koje zemlje, teritorije, grada ili oblasti, nadležnih vlasti, ili njihovih granica.

Ideje i mišljenja izražena u ovoj publikaciji pripadaju autoru i ne predstavljaju nužno ideje i mišljenja UNESCO-a i ne obavezuju Organizaciju.

Autori fotografija:

Korice © Shutterstock

str. 9 i 35 35: © Shutterstock
str. 10: © Shutterstock
str. 12: © Shutterstock
str. 14: © Shutterstock
str. 19: © OSCE/Stephan Weixler/Austria
str. 25: © Shutterstock
str. 26: © CC BY Rodrigo Galindez
str. 42: CC BY C G-K
str. 57: © Shutterstock
str. 61: © © Shutterstock
str. 63: © Shutterstock
str. 64: © Shutterstock
str. 71: © Shutterstock
str. 78: © 2006 Hugh Rigby/CCP, ljubaznošću Photoshare
str. 82: © Shutterstock
str. 86: © Shutterstock
str. 89: © Shutterstock
str. 90: © Shutterstock
str. 94: © Shutterstock

str. 98: © Shutterstock
str. 102: © 2006 Sara Feldman, ljubaznošću Photoshare
str. 105: © CC by Video Volunteers(VV)
str. 112: © Shutterstock
str. 113: © Shutterstock
str. 115: © UN Photo/Martine Perret
str. 128: © Shutterstock
str. 130: © Shutterstock
str. 134: © Shutterstock
str. 137: © Shutterstock
str. 140: © Shutterstock
str. 150: © Shutterstock
str. 158: © Shutterstock
str. 169: © Shutterstock
str. 170: © Shutterstock
str. 184: © Shutterstock

Grafički dizajn: UNESCO
Priprema: Zorica Sjekloća
Štampa: IVPE, Cetinje
Štampano u Crnoj Gori

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-86-7079-148-0
COBISS.CG-ID 27470096

UREDNICI:

Alton Grizl

Marija Karme Toras Kalvo

AUTORI:

Alton Grizl (*Alton Grizzle*)

Peni Mur (*Penny Moore*)

Majkl Dezuani (*Michael Dezuanni*)

Sandžej Astana (*Sanjay Asthana*)

Kerolin Vilson (*Carolyn Wilson*)

Fekson Banda (*Fackson Banda*)

Čido Onuma (*Chido Onumah*)

UNESCO-v USTAV

'.. Zemlje potpisnice ovog Ustava, vjerujući u pune i ravnopravne mogućnosti obrazovanja za sve, u neograničenu težnju ka objektivnoj istini i u slobodnu razmjenu ideja i znanja, saglasne su i odlučne da razvijaju i unapređuju sredstva komunikacije između svojih naroda i da ta sredstva upotrebljavaju u svrhu međusobnog razumijevanja i istinitijeg i boljeg poznavanja međusobnih života ...'

ZAHVALNOST

UNESCO se zahvaljuje autorima i urednicima ovog važnog priručnika, čiji je doprinos rezultat njihovog nastojanja da unaprijede informacijsku i medijsku pismenost (IMP) svih građana svijeta. Autori žele da se zahvale Gaju Bergeru, zamjeniku pomoćnika generalnog direktora Sektora za slobodu izražavanja i razvoj medija UNESCO-a, na korisnim uputstvima. Jednaku zahvalnost dugujemo učesnicima sastanka održanog za vrijeme Globalnog foruma za partnerstvo za IMP u Nigeriji, u junu 2013., koji su pregledali smjernice i dali preporuke za njihovo unapređenje. Na kraju, zahvalnost upućujemo stručnim recenzentima čija imena navodimo, od kojih su neki učestvovali u pomenutom forumu. Njihovi stručni komentari značajno su obogatili ovaj priručnik.

Recenzenti:

- 1. Dr Irmgarda Kasinskajte (Irmgarda Kasinskaite)**
Programski specijalist, Sekcija za univerzalni pristup i zaštitu, UNESCO
- 2. Marijana Patru (Mariana Patru)**
Programski specijalist za informacione i komunikacione tehnologije, Sekcija za razvoj nastavnika i obrazovnu politiku, UNESCO
- 3. Dr Polet Ker (Paulette Kerr)**
Upravnik Odsjeka za bibliotečke i informacijske studije Univerziteta Zapadne Indije.
- 4. Dr Čerel-Šeli Robinson (Cherrel-Shelly Robinson)**
Univerziteti u Daki i Londonu (University of Dhaka & Commonwealth Scholar Media and Communications Goldsmiths, University of London)
- 5. Dr S M Šamim Reza (Shameem Reza)**
Vanredni profesor masovnih komunikacija i novinarstva
- 6. Aleksandar Le Voći Sajad (Alexandre Le Voci Sayad)**
Direktor Media Education Lab
- 7. Laura Sansalvadore**
Saradnik u istraživanju (na stažu), UNESCO
- 8. Rania Kled Al Husaini (Rania Khaled Al Hussaini)**
Viši menadžer Programa medijske i informacijske pismenosti, centar za medijske slobode u Dohi
- 9. Dr Hoze Manuel Perez Tornero (José Manuel Pérez Tornero)**
Profesor novinarstva i komunikacija na Autonomnom univerzitetu u Barseloni
- 10. Leo Pekala (Leo Pekkala)**
Direktor Centra za medijsko obrazovanje i audiovizuelne medije Finske (MEKU)
- 11. Dr Harinder Pal Sin Kalra (Harinder Pal Singh Kalra)**
Vanredni profesor i Šef Odsjeka bibliotečkih i informacijskih nauka Univerzitet Pendžab
- 12. Dr Semi Teaj (Samy Tayie)**
Profesor i Šef Odsjeka za komunikacije, Univerzitet u Kairu
- 13. Dorkas R. Bauler (Dorcas R. Bowler), dipl. pedagog, mag. bibl. i inform. nauka, CPLA**
Direktor biblioteka, Nacionalne biblioteke i informacijskih službi, Ministarstvo obrazovanja, Bahamska ostrva

SADRŽAJ

Uvodna riječ	7
Predgovor.....	8
PRVI DIO	
Kratak pregled politike	9
DRUGI DIO	
Smjernice za politiku i strategiju informacijske i medijske pismenosti	34
DODATAK	
Definicije IMP	180
Rječnik termina	185
AUTORI	
O autorima	195

Uvodna riječ

U današnjim naprednim društvima znanja postoje oni koji su preopterećeni količinom informacija i oni koji vape za informacijama. Svi ljudi na zemlji žele da uživaju u slobodi izražavanja, aktivno učestvuju u procesima upravljanja i kulturnim razmjenama. Globalno posmatrano, svuda je prisutna duboka težnja za razumijevanjem složenog svijeta koji nas okružuje. Informacijska i medijska pismenost (u daljem tekstu: IMP) je osnova za poboljšanje pristupa informacijama i znanju, slobode izražavanja i kvalitetnog obrazovanja. Ona označava vještine i stavove neophodne za vrednovanje funkcija medija i ostalih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu, za pronalaženje, procjenu i kreiranje informacija i medijskog sadržaja; drugim riječima, IMP obuhvata one važne sposobnosti koje ljudima omogućavaju da se djelotvorno uključe u sve aspekte razvoja.

Sve je veći broj zemalja koje uviđaju značaj IMP. Ovaj proces je očigledan u preko 70 zemalja koje sprovode aktivnosti vezane za IMP u različitom stepenu i obimu.¹ Ipak, do danas je prilično mali broj zemalja počeo da sprovodi nacionalne politike IMP i razvio strategije koje treba da daju trajnu podršku njihovim naporima. U međuvremenu, istraživanja su pokazala da zemlje koje sprovode svoje nacionalne politike i strategije za IMP, imaju programe znatno većeg dometa i održivosti.²

Ovaj cjeloviti tekst *Smernica za politiku i strategiju IMP* je prvi dokument ove vrste koji tretira IMP kao složeni koncept, sjedinjujući informacijsku pismenost i medijsku pismenost i razmatrajući pravo na slobodu izražavanja i pristup informacijama kroz informacione i komunikacione tehnologije (IKT). Ove smjernice nude harmonizovani pristup, koji sa svoje strane omogućava svim subjektima da formulišu održivije nacionalne politike i strategije IMP, tako što opisuju i proces i sadržaj koji treba uzeti u obzir.

Smjernice za politiku i strategiju IMP podijeljene su u dva dijela. Prvi dio čini Kratak pregled stanja; namijenjen je donosiocima politika i odluka i može se smatrati rezimeom kompletne publikacije. Drugi dio je podijeljen na nekoliko obimnih poglavlja i daje prijedloge za sljedeće: 1) kako uvrstiti IMP kao sredstvo razvoja; 2) konceptualni okviri za politike i strategije IMP; 3) model politike i strategije IMP koji može bilo koja zemlja prilagoditi svojim potrebama.

Ovaj dokument je dio cjelovitog seta alata za IMP na kojem rade UNESCO i njegovi partneri. Kompletan set IMP priručnika će sadržati: 1) Program za nastavnike IMP (već sačinjen i dostupan na našem veb sajtu); 2) Globalni okvir za procjenu IMP (već sačinjen i dostupan na našem veb sajtu); 3) Smjernice za emitere o tome kako se unapređuje IMP i sadržaj koji su proizveli korisnici (već sačinjene i dostupne na našem veb sajtu); 4) onlajn multimedijalni alati za podučavanje IMP; i 5) model onlajn kurseva za IMP i interkulturalni dijalog (jedan je već dostupan na našem veb sajtu).

UNESCO sugeriše svim zemljama da razviju svoje politike i strategije IMP uz pomoć ovih smjernica i ostalih pomenutih izvora. Na taj način će državne uprave i ostali relevantni subjekti omogućiti integrisanje politike i strategije IMP sa politikom, regulativom i zakonima koji se odnose na pristup informacijama, slobodu izražavanja, medije, biblioteke, obrazovanje i informacione i komunikacione tehnologije.

Janis Karklinš (Jānis Kārklīņš), pomoćnik generalnog direktora za komunikacije i informacije
UNESCO

.....
1 Procjene potiču iz različitih izvora

2 Vidjeti: Frau-Maigs, D and Jordi, T. (2009) Mapping Media Education Policies in the World: Vision, Programmes and Challenges. United Nations Alliance of Civilizations in cooperation with Grupo Comunicar. New York, USA and Spain.

PREDGOVOR

Društvo se mijenja, ali neki od njegovih temelja se ne mijenjaju. Među njima je naša sloboda da izražavamo ideje, da čitamo, slušamo, pišemo, pružamo informacije i komuniciramo sa drugima. Sposobnost govora, čitanja, pisanja i komuniciranja spada u ljudska prava. U 21. vijeku, u kojem mediji i tehnologije pokreću razvoj društva, ovo osnovno ljudsko pravo obuhvata i sposobnost djelotvornog stupanja u kontakt sa informacijama i medijskim sadržajem.

Demokratija i sloboda izražavanja se ne mogu zamisliti bez medija, koji predstavljaju javnu sferu, veoma bitnu za funkcionisanje demokratije. Tekući procesi digitalizacije promijenili su funkciju medija, a takođe i strukture upravljanja i prirodu tržišta. Naš sistem komunikacije se mijenja u vremenskom i prostornom smislu, kao i u pogledu načina društvenog ponašanja. Ukratko, on transformiše javnu sferu.

Današnje društvo znanja ima ogroman demokratski potencijal, posebno za mlade ljude. Tradicionalni i onlajn mediji predstavljaju društvene i kulturne izvore koji mogu osnažiti ljude, unaprijediti njihov lični i društveni razvoj. Ali, ove mogućnosti imaju i svoje implikacije. Danas, kada se naši životi odvijaju i oflajn i onlajn, nije uvijek lako povući jasnu liniju između života na webu i stvarnog života.

Kada govorimo o slobodi izražavanja, medijima i informacijama, moramo shvatiti da je informacijska i medijska pismenost sposobnost od ključnog značaja u društvu dinamičnog razvoja komunikacija. Snažna inkluzivna društva znanja ne mogu postojati bez medijski i informacijski pismenih građana.

Danas predstavlja izazov kako razviti politike koje usaglašavaju dva donekle sukobljena cilja: maksimalan razvoj potencijala medija i novih informacionih tehnologija i minimiziranje rizika koje oni nameću. Sa ovim izazovom suočavaju se mnogi različiti subjekti: kreatori politike, medijske agencije, dobavljači Internet sadržaja, škole, istraživačka zajednica, mnoge organizacije civilnog društva, kao i mladi ljudi, njihovi roditelji i ostali odrasli građani.

UNESCO je postigao impresivan napredak na ovom polju. Ova publikacija, koja nosi naslov Smjernice za politiku i strategiju informacijske i medijske pismenosti, izuzetno je značajna u jačanju promovisanja IMP na nacionalnom i regionalnom nivou. Proces globalizacije nas prisiljavaju da pažnju usmjerimo na transnacionalne fenomene uopšte, a da istovremeno ističemo nacionalne i regionalne razlike. U krajnjoj liniji, ovaj problem se svodi na pitanje u kakvom društvu, mi i naša omladina, želimo da živimo. Ne smijemo zanemariti činjenicu da mediji i informacioni sistemi igraju bitnu ulogu u unapređenju ljudskih prava, demokratije i ravnomjernog razvoja.

Prof. Ulla Karlson (Ulla Carlsson)

Direktor

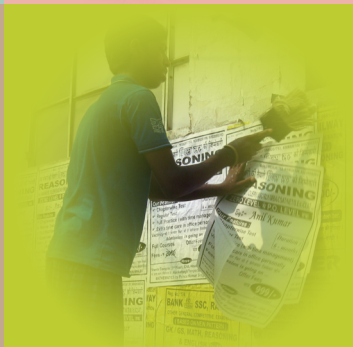
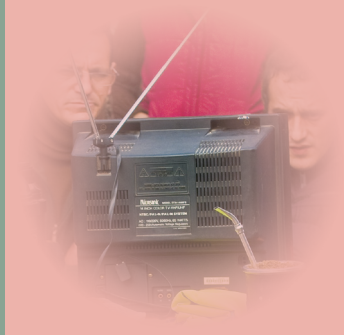
Nordicom and The International Clearinghouse on Children, Youth and Media

University of Gothenburg

(Nordicom i Međunarodna inicijativa za djecu, mlade i medije, Univerzitet u Geteborgu, Švedska)

Kratak pregled
politike

PRVI DIO

Sadržaj

1. Značaj politike i strategije informacijske i medijske pismenosti u digitalnom dobu	12
2. Razumijevanje IMP kao složenog koncepta	13
3. Koristi od politika i strategija IMP	17
4. Razvojni/teorijski okvir za politike i strategije IMP	20
5. Razvoj politike IMP	24
6. Razvoj strategije IMP	27
7. Literatura.....	33

Kratak pregled smjernica za politiku i strategiju informacijske i medijske pismenosti

1. Značaj politike i strategije informacijske i medijske pismenosti u digitalnom dobu

"Bez politike i strategije razvoja informacijske i medijske pismenosti produbiće se razlike između onih koji imaju i onih koji nemaju pristup informacijama i medijima i slobodu izražavanja. Dodatne razlike će nastati između onih koji imaju i onih koji nemaju sposobnost da pronađu, analiziraju i kritički vrednuju i primijene informacije i medijski sadržaj u donošenju odluka."

U svijetu koji pokreće tehnologija i koji je zasićen medijima, građani (žene/muškarci i dječaci/djevojčice) treba da posjeduju sposobnosti za djelotvoran kontakt sa medijima i ostalim dobavljačima informacija, uključujući one na Internetu. Politika i strategija informacijske i medijske pismenosti (IMP) podstiče izgradnju društva koje pokreće znanje, društva koje je inkluzivno, pluralistično, demokratsko i otvoreno.¹ Politika i strategija IMP su neophodni za opstanak savremenog upravljanja i globalnog građanstva u digitalnom svijetu. Bez politike i strategije razvoja informacijske i medijske pismenosti

produbiće se razlike između onih koji imaju i onih koji nemaju pristup informacijama i medijima i slobodu izražavanja. Dodatne razlike će nastati između onih koji imaju i onih koji nemaju sposobnost da pronađu, analiziraju i kritički vrednuju i primijene informacije i medijski sadržaj u donošenju odluka. Pored toga što nude veće mogućnosti za nove načine građanskog angažovanja, usmjerene na slobodu i uklanjanje nejednakosti, novi mediji i informacione tehnologije takođe pokreću pitanja bezbjednosti, sigurnosti i privatnosti. Takođe stvaraju tenziju ili antagonizam između potreba da se građani osnaže i zaštite, kao

1 Hobbs, R. (1998), The seven great debates in the media literacy movement. *Journal of Communication*.
Johnston, B., & Webber, S. (2003). Information literacy in higher education: a review and case study. *Studies in higher education*.

i tenziju između lokalnih i globalnih kulturnih interesa, koja prijete da ograniči slobodno izražavanje i uvažavanje kulturnih raznolikosti, višejezičnosti i pluralizma. Politike i strategije IMP omogućavaju ljudima da steknu sposobnost da podržavaju i kreiraju svoju protivtežu dominantnim kulturama, tako što svoje priče dijele sa drugima kroz diskusije i kreativno angažovanje, čime štite kulturnu raznolikost, višejezičnost i pluralizam.

"Politike i strategije IMP omogućavaju ljudima da steknu sposobnost da podržavaju i kreiraju svoju protivtežu dominantnim kulturama, tako što svoje priče dijele sa drugima kroz diskusije i kreativno angažovanje, čime štite kulturnu raznolikost, višejezičnost i pluralizam"

Ovaj kratak pregled rezimira smjernice za formulisanje i primjenu politike i strategije u cilju unapređenja informacijske i medijske pismenosti (IMP). Nakon formulisanja IMP kao složenog koncepta, ovaj pregled dalje razmatra neophodnost i korist od angažovanja na uvođenju politike i strategije IMP. Potom slijedi razvojni/teorijski okvir koji daje uputstva za jasno formulisanje strategije i politike IMP. U ovom pregledu su opisani i ilustrovani procesi razvoja politika koje su osnov za kreiranje strategija.

[Pogledati Drugi dio ovog dokumenta koji daje detaljniju analizu i konkretnije primjere za smjernice opisane u ovom kratkom pregledu.](#)

2. Razumijevanje IMP kao složenog koncepta

Politiku i strategiju IMP treba zasnovati na takvom konceptu informacijske i medijske pismenosti koji uspijeva da harmonizuje i obuhvati veliki broj postojećih vrsta pismenosti koje se mogu prepoznati u digitalnom dobu, kao što su: informativna pismenost, televizijska, filmska, kompjuterska, internetska i digitalna pismenost, kao i drugi novonastali koncepti poput pismenosti za društvene medije. S obzirom na to da postoji zbunjujuće mnoštvo definicija informacijske, medijske i ostalih srodnih pismenosti², ove smjernice ne predlažu jednu definiciju IMP, već skreću pažnju na ključne rezultate učenja IMP ili glavne elemente IMP. Shvaćena kao složen koncept, informacijska i medijska pismenost obuhvata znanje, vještine i stavove koji omogućavaju građanima da:

- razumiju ulogu i funkcije medija i drugih dobavljača informacija u demokratskim društvima
- razumiju uslove pod kojima se te funkcije mogu realizovati
- prepoznaju i izraze potrebu za informacijama
- pronađu i pristupe relevantnim informacijama
- kritički vrednuju informacije i sadržaje koje pružaju mediji i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu, u smislu nadležnosti, vjerodostojnosti i aktuelne namjene

² Pawley, C. (2003). Information literacy: a contradictory coupling. *The library quarterly*.

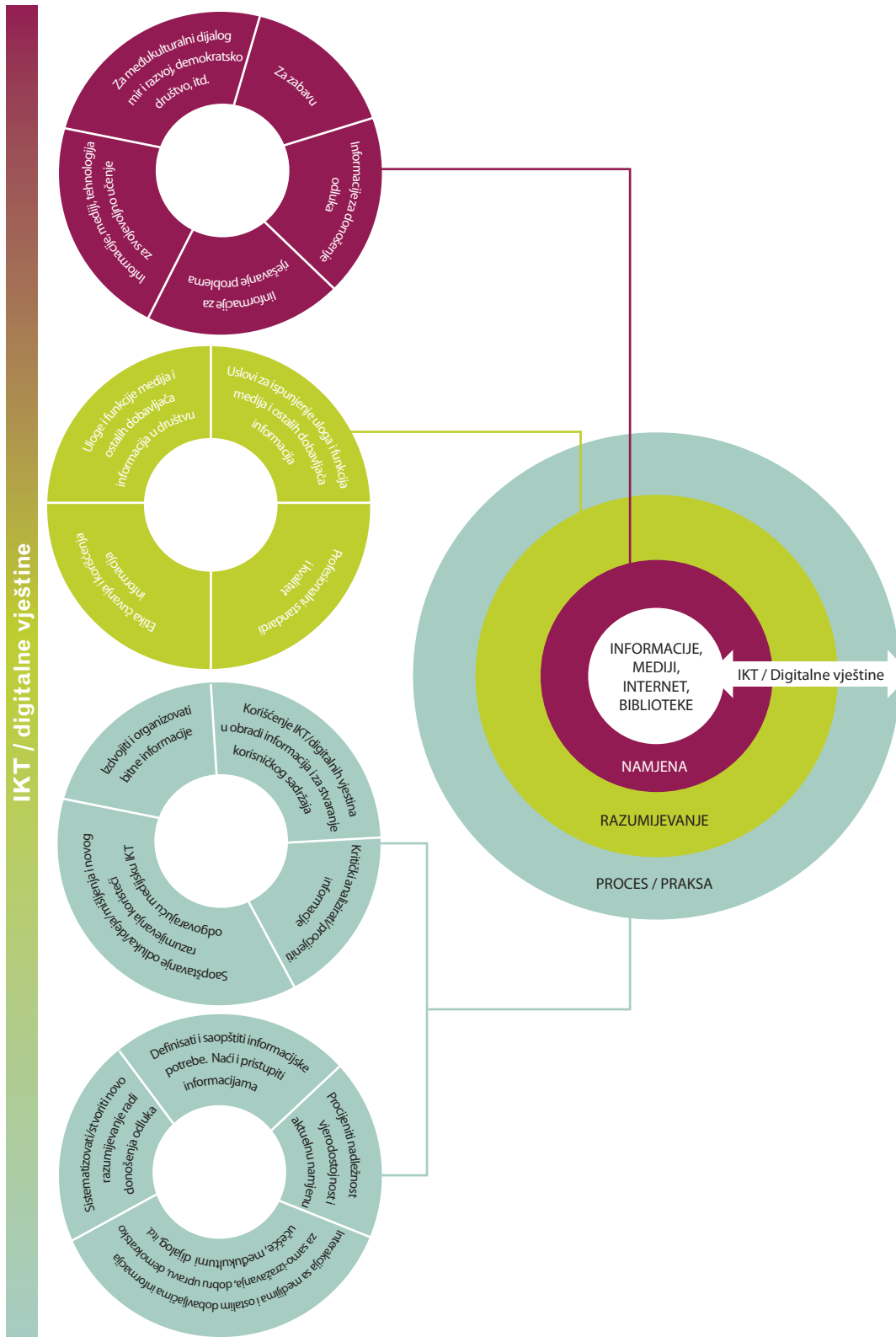
Lin, P. (2010). Information literacy barriers: language use and social structure. *Library Hi Tech*.

- preuzimaju i organizuju informativni i medijski sadržaj
- sintetizuju ili rade na idejama koje su preuzeli iz sadržaja
- saopšte svoje shvatanje kreiranog znanja publici ili čitalištu u odgovarajućem obliku, na odgovarajućem medijumu i na etički i odgovoran način
- primijene svoje IKT vještine da bi baratali informacijama i proizveli korisnički sadržaj
- pristupe radu sa medijima i ostalim dobavljačima informacija, uključujući one na Internetu, u cilju samoizražavanja, slobode izražavanja, interkulturalnog dijaloga i demokratskog učešća

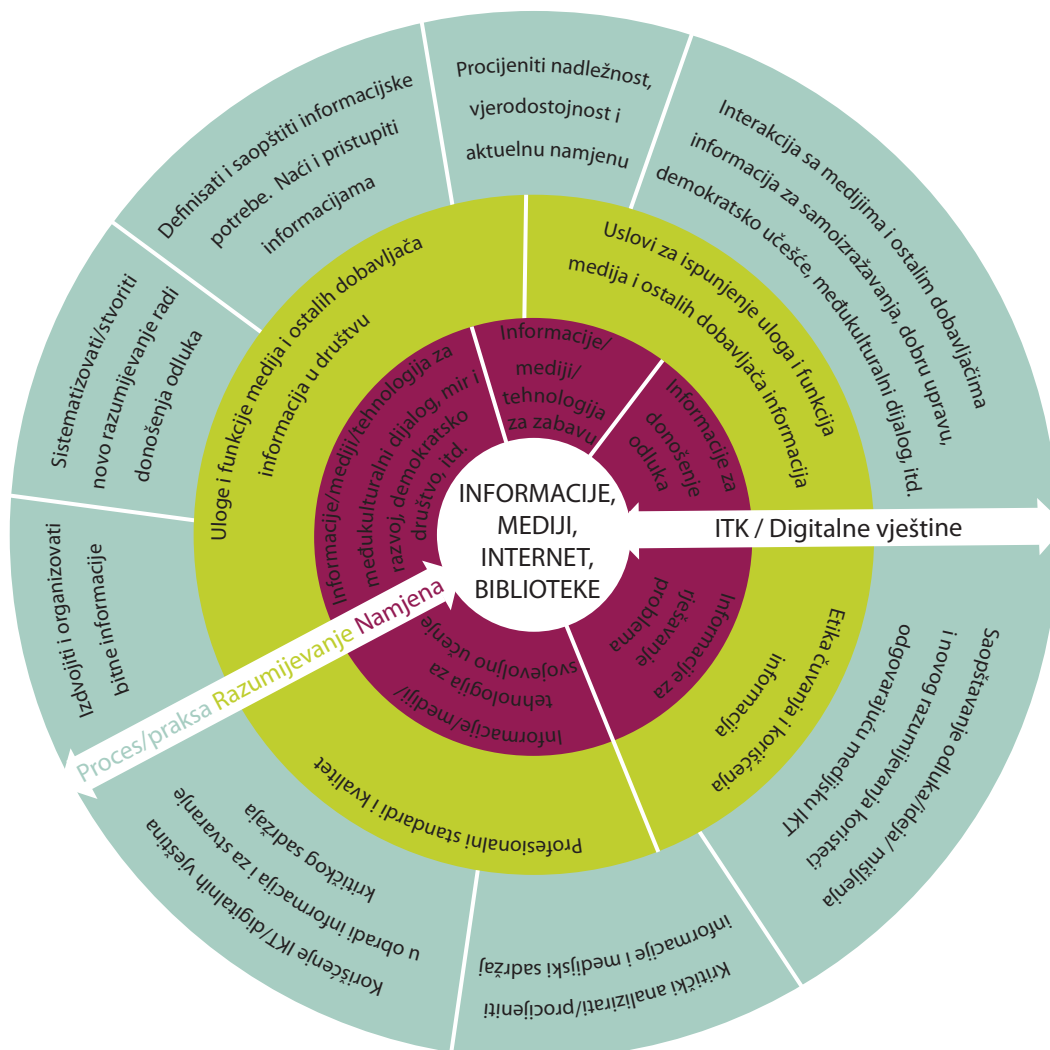

Konceptualni model IMP predstavljen na Slici 1 prepoznaje važnost svih medijskih formi (uključujući medije zajednice) i svih ostalih dobavljača informacija, kao što su biblioteke, arhivi, muzeji, izdavači i oni na Internetu. Ovaj koncept koristi spajanje telekomunikacija sa emitovanjem i sadjelovanje različitih formi medija i dobavljača providers. informacija. Mora se naglasiti da ovaj koncept nije ograničen na informacione i komunikacione tehnologije, već obuhvata i usmenu tradiciju.

Slika IA. Informacijska i medijska pismenost: predloženi konceptualni model

Slika IB. . Informacijska i medijska pismenost: predloženi konceptualni model

Središnji krug modela: Informacije, mediji i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu, predstavljaju izvore informacija i sredstva pomoću kojih se informacije saopštavaju i medije kao institucije (na prim. radio, televizija, novine, biblioteke, arhivi, muzeji, mobilni uređaji, itd.). Dostupnost i pristup informacijama, medijima i ostalim dobavljačima informacija, uključujući one na Internetu, važni su aspekti okruženja u kojem će IMP prosperirati³.

Drugi krug od centra: Namjena, rezimira rezultate istraživanja o razlozima zbog kojih ljudi koriste informacije i pristupaju medijima i ostalim dobavljačima informacija, a to mogu biti:

3 Grassian, E. S., & Kaplowitz, J. R. (2001). Information Literacy Instruction: Theory and Practice. Information Literacy Sourcebooks. Neal-Schuman Publishers, Inc., 100 Newfield Ave., Edison, NJ 08837.
Kubey, R. W. (Ed.). (1997). Media literacy in the information age: current perspectives (Vol. 6). Transaction Publishers.

zabava, udružavanje, identifikacija, nadgledanje i prosvjeđivanje⁴. Svijest o namjeni treba da podstakne introspektivnu analizu informacionih potreba građana.

Treći krug od centra: **Razumijevanje**, odnosi se na osnovno znanje koje svi građani treba da imaju o operacijama, funkcijama, prirodi, uspostavljenim profesionalnim i etičkim standardima svih formi medija i ostalih dobavljača informacija. U kombinaciji sa namjenom, ovo razumijevanje potpomaže kritičku analizu i etičko korišćenje informacija i medija, a pored toga podstiče građane koji nemaju pristup informacijama i medijima da se pobrinu da ga obezbijede.

Posljednji, četvrti krug: **Proces i praksa**, govori o različitim koracima koje treba preduzeti, ili sposobnostima koje građani treba da imaju, da bi djelotvorno i etički kreirali i koristili informacije i medijski sadržaj, stupali u kontakt sa medijima i ostalim dobavljačima informacija, u okvirima svog ekonomskog, političkog, kulturnog i privatnog života.

3. Koristi od politika i strategija IMP

Istraživanje pokazuje da integracija IMP u sve sfere društva, u formalno i neformalno obrazovanje, uz uvođenje IMP kao aktivnog pokreta za građansko obrazovanje, donosi jasne koristi za građane, upravu, kvalitet medijskih i informacionih sistema i istraživačke institucije.

► Veće učešće građana u društvu

Koristi koje IMP donosi građanima su:

a. Aktivnije i demokratsko učešće

Naučna literatura, iz perspektive kako informacijske tako i medijske pismenosti, ukazuje na to da, pored pozitivnih efekata na akademske rezultate, podučavanje i učenje putem IP i/ili MP priprema građane za aktivniju ulogu u društvu, a samo društvo čini demokratskijim (na prim. Luis i Holi - Lewis and Hally), 1998, prema navodima Čeng (Cheung, 2009). Osim što konzumiraju sadržaj i znanje, građani se osposobljavaju da jačaju svoju ulogu kreatora sadržaja i znanja.

IMP je osnova slobode izražavanja, pristupa informacijama i kvalitetnog obrazovanja za sve. Bez kompetencija IMP građani ne mogu biti dobro informisani, jer nemaju pristup informacijama i mogućnost da ih obrade i koriste. Zbog toga je građanima, uključujući mlade, veoma teško da aktivno učestvuju u društvenim zajednicama i društvima i teško je u takvim situacijama imati dobru i djelotvornu upravu (upor. Mendel, 2005).

Informacijski i medijski pismeni građani zauzimaju kritički stav o sopstvenom postupku odlučivanja i učenja uopšte (upor. Frau-Maigs i Torent, 2009). IMP obnavlja značaj metakognicije, odnosno svijesti o vlastitom procesu mišljenja, učenja kako učiti i saznanja o sopstvenom znanju, stavljajući u fokus medije, biblioteke i ostale dobavljače informacija, uključujući one na Internetu.

b. Spoznaja etičkih odgovornosti za globalno građanstvo

IMP doprinosi da građani bolje razumiju pravo na slobodu mišljenja, izražavanja i komuniciranja. Takođe, uspostavlja balans između razumijevanja ovih prava i sve većeg

⁴ Vidjeti: Durham and Kellner (2006); Burton (2005); Bignell, J. (2000).

razumijevanja ličnih i institucionalnih etičkih odgovornosti u pogledu medija, informacija i komunikacija. Ove odgovornosti ujedinjuju se sa konceptom globalnog građanstva, koji osnažuje građane da "... rukovode svojim djelovanjima [...] da bi napravili pozitivnu promjenu u svijetu"⁵ (OXFAM, 2013). Dalje, etičke odgovornosti i globalno građanstvo podrazumijevaju učešće svih građana u društvu za više ciljeve, uz poštovanje i promovisanje prava drugih (na prim. privatnost, sigurnost, intelektualno vlasništvo).

c. Omogućavanje raznolikosti, dijaloga i tolerancije

IMP može da služi kao moćno sredstvo za uspostavljanje interkulturalnog dijaloga, tolerancije i kulturnog razumijevanja. Po nekim pokazateljima, veće učešće u društvu kroz IMP može proizvesti međugeneracijske strategije i dijalog, koji dovode do građanske kohezije i inkluzije različitih sektora i starosnih grupa (Frau-Maigs i Torent, 2009).

► Koristi za vlade na polju ekonomije, zdravlja, uprave i obrazovanja

Kao što navode Frau-Maigs i Torent (2009, str. 20), medijsko obrazovanje⁶ [IMP] dovodi do osnaživanja građana "[...] ako se smjesti u okvir dobrog upravljanja medijima, gdje se koristi od novih kognitivnih načina učenja dijele sa drugima, usmjereni su na osobe, a ne samo mehanički proizvedeni". Po njihovom mišljenju, medijsko obrazovanje ne prijeti da ugrozi moć vlade, nacionalni suverenitet ili kulturni identitet. Upravo suprotno, medijsko obrazovanje dovodi do "pametne promjene", "[...] dok u isto vrijeme štiti i razvija autohtone kulture. Korišćenje medija i IKT, uz koheziju i inkluziju, može podsticati povjerenje i poštovanje među svim članovima jednog društva i donositi koristi svim aktivnim subjektima" (ibid.). Prodor te "pametne" promjene formulisan je za vrijeme Sastanka na visokom nivou o informacijskoj pismenosti (*High Level Colloquium on Information Literacy*)⁷ kao težnja za univerzalnim zdravljem i dugovječnošću, rastućim bogatstvom i prosperitetom, odlučivanjem na osnovu dobre informisanosti, kulturom učenja i razmjenom saznanja, poštovanjem raznolikosti, održivošću čovjekove okoline i boljim kvalitetom života za sve. (Garner, 2006).

U obrazovanju treba naglasiti ove specifične koristi:

- Postoji potreba za promjenom u obrazovanju. IMP je poluga te promjene. Korišćenje IKT daje jednu mogućnost, ali u kombinaciji sa IMP, omogućava izgradnju mosta koji spaja učenje koje se odvija u pravoj učionici sa onim koje se dešava u digitalnom prostoru.
- U procesu učenja i podučavanja, IMP pruža nastavnicima veća znanja kojim će osnažiti buduće građane.
- IMP unapređuje rezultate obrazovanja, tako što građanima pruža neophodne sposobnosti da bi maksimalno učestvovali u političkom, ekonomskom i društvenom životu;

⁵ OXFAM (2013). Dostupno na <http://www.oxfam.org.uk/education/global-citizenship/what-is-global-citizenship>

⁶ S obzirom na to da je UNESCO odlučio da promovise IMP kao složeni koncept, on ne odobrava upotrebu termina medijsko obrazovanje. Osim toga, termin medijsko obrazovanje se često greškom tumači kao univerzitetski program za medije.

⁷ Sponzorisan od strane UNESCO, Nacionalnog foruma za informacijsku pismenost i IFLA, sastanak je održan u Aleksandrijskoj biblioteci, Aleksandrija, Egipat, 6-9. 11. 2005.

U postupku kreiranja politike, veoma je bitno koordinirati sva područja politike koja imaju snažne uzajamne odnose sa obrazovanjem, u koja spada:

- Razvoj IKT infrastrukture
- Razvoj lako dostupnih vladinih informacija i službi
- Dobra uprava koja podržava regulatorne sisteme za radio-difuznu i medijsku samoregulaciju
- Očuvanje pamćenja jednog naroda u njegovim bibliotekama, arhivima i muzejima
- E-trgovina
- Privatnost i propisi o autorskim pravima
- Regulatorni sistem za Internet, sa naglaskom na bezbjednost djece i mladih.

Koordinirani razvoj politike i strategije pozitivno će se odraziti na unapređenje obrazovanja koje građane priprema za rad i život u svijetu koji je sve više globalno povezan.

► Kvalitetniji mediji i dobavljači informacija

Informacijska i medijska pismenost pruža veoma bitno znanje o funkcijama medijskih i informacijskih kanala u demokratskim društvima, osnovno razumijevanje uslova neophodnih za djelotvorno obavljanje tih funkcija i osnovne vještine potrebne za vrednovanje rada medija i dobavljača informacija u odnosu na očekivanja. Informacijski i medijski pismeno društvo podržava razvoj slobodnih, nezavisnih i pluralističkih medija i otvorenih informacionih sistema (Grizl i Vilson- Grizzle i Wilson, 2011), unapređujući na taj način kvalitet informacija koje oni pružaju. Ono što treba da podrži politike i strategije IMP je činjenica da informacijske i medijske kompetencije omogućavaju građanima da saznaju svoja informacijska i medijska prava, kao i obaveze (vezane za već objašnjene etičke i građanske aspekte) da zahtijevaju slobodan pristup informacijama putem nezavisnih i raznovrsnih medija i ostalih dobavljača informacija⁸.

⁸ Vidjeti Josephs, A. (2005) koji iznosi jednostavnu i laku za čitanje, ali uznemirujuću analizu odnosa između građana i medija.

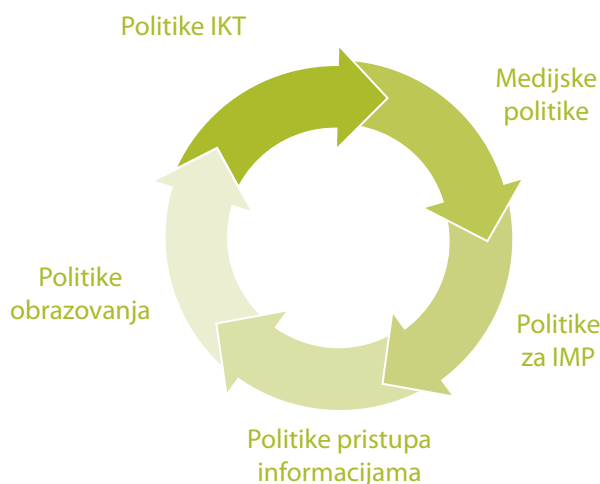
4. Razvojni/teorijski okvir za politike i strategije IMP

U formulisanju i primjeni nacionalnih i regionalnih politika i strategija IMP, možemo se rukovoditi teorijskim ili razvojnim okvirom, koji raspolaže čitavim nizom međusobno povezanih pristupa.

► Pristup stapanja

Da bi se formulisale i harmonizovale široko zasnovane nacionalne i multilateralne razvojne politike, potrebna je jača saradnja i partnerstvo među ministarstvima. Prema tome, potrebno je formulisati "međuresornu politiku" koja ugrađuje IMP u različita područja javne uprave, kao što ilustruje Slika II.

Slika II. Politika teče

Važno je, na primjer, da IMP bude dio ne samo obrazovne politike, već i one koja se odnosi na komunikacije i tehnologiju, kulturu i ostala područja javne uprave. IMP može oblikovati okruženja obrazovanja, rada i zajednice na značajne načine, ali za to je potrebno imati pažljivo formulisane politike i strategije koje su primjenjive u svim ovim okruženjima.⁹

► Pristup zasnovan na ljudskim pravima

S obzirom na to da sve vlade prepoznaju vrijednost pristupa upravi i razvoju zasnovanog na ljudskim pravima, važno je da se IMP takođe zasniva na ovom pristupu, da bi se osigurala konzistencija i usaglasile politike koje se preklapaju. Prema ovom pristupu, definisani su imaooci prava i njihova ovlašćenja, kao i nosioci dužnosti i njihove obaveze. Ovaj pristup naglašava jačanje sposobnosti imalaca prava (na prim. žene, djeca) da izražavaju svoje zahtjeve i nosilaca dužnosti (npr. obrazovne institucije, medijske organizacije) da ispunjavaju

⁹ Lloyd, A. and Williamson, K. (2008). 'Towards an Understanding of Information Literacy in Context: Implications for Research.' *Journal of Librarianship and Information Science*, Vol. 40, No. 1.

svoje obaveze¹⁰. Ovaj pristup se ne fokusira na ljudskim pravima kao takvim, već i na korišćenje standarda i principa ljudskih prava u usmjeravanju razvoja IMP.

► Pristup osnaživanja

Usljed sveprisutnosti informacija, medija, Interneta i ostalih dobavljača informacija, potrebno je veći naglasak staviti na građansko osnaživanje, tako što se građanima pružaju vještine, stavovi i znanje koji će ih osposobiti da kritički i djelotvorno stupaju u interakciju sa sadržajem u svim medijskim oblicima i sa svim dobavljačima informacija. Na taj način, digitalno doba zahtijeva zamjenu pristupa 'zaštite od neprimjerenog sadržaja' sa pristupom usmjerenim na osnaživanje građana. Ovo ne mora da podrazumijeva da treba zanemariti zaštitu, kao što je na primjer bezbjedno korišćenje Interneta, ali naglasak treba da bude na osnaživanju. Isključiva briga o zaštiti od neprimjerenog sadržaja može dovesti do nametanja prevelikih ograničenja medijima i dobavljačima informacija. Pored toga, djeca koja ne steknu sposobnosti da se kritički odnose prema medijima i informacijama, biće podložnija potencijalno negativnom uticaju informacionog i medijskog sadržaja i manje sposobna da iskoriste mogućnosti kada odrastu.

Pristup koji uspostavlja balans između propisa ili zaštite od neprimjerenog sadržaja i osnaživanja putem IMP, nudi sljedeće koristi:

- Daje pun pristup tehnologiji koja je neophodna da bi osobe bile u potpunosti informacijski i medijski pismene.
- Fokusira se na mogućnosti koje pruža pristup informacijama, medijima, bibliotekama, Internetu, itd. – a istovremeno osnažuje građane učeći ih da se štite od mogućih rizika.
- Brine se da pojedinci steknu sposobnosti IMP da bi komunicirali sa drugim osobama, medijima i dobavljačima informacija, kao i sa drugim društvenim političkim, kulturnim i privrednim institucijama. Pojedinci postaju sposobni da kritički pristupe sadržaju i samim medijima, da donose odluke na osnovu informacija o tome što će odbaciti, a što prihvatiti od onoga na što naiđu.
- Naglašava važnost IMP da bi svi građani, a ne samo lobističke grupe, mogli biti aktivni donosioci odluka, da bi se, na primjer, zalagali za neophodne propise i zakone.
- Naglasak stavlja na ljude, brinući se o tome da oni steknu sposobnosti IMP i dobiju mogućnost izbora po pitanju sistema i procesa.
- Naglašava važnost informacijski i medijski pismenih građana koji mogu pomoći u razotkrivanju neetičke upotrebe informacija i medija, dok su građani sami stvaraoci etički ispravnog sadržaja i korisnici informacija.
- Omogućava građanima da kroz IMP u potpunosti uživaju u koristima od ljudskih prava.
- Zalaže se za otvorene obrazovne resurse i otvoren pristup naučnim informacijama.
- Brine se da građani razvijaju sposobnosti IMP tako da mogu shvatiti da ne mogu zadržati 100% svoje privatnosti, ako žele da im vlada obezbijedi sigurnost kada su na Internetu i oflajn. Omogućava grupama civilnog društva da budu uključene u odgovarajuće procese odlučivanja.

¹⁰ Dodatak B: Pristup zasnovan na ljudskim pravima: Izjava o razumijevanju u Izvještaju o stanju djece u svijetu, 2004. (Annex B: The Human Rights-based Approach: Statement of Common Understanding in the State of the World's Children, 2004).

► Pristup zasnovan na društvu znanja

UNESCO je 2003. godine iskazao zalaganje za produblјivanje strategija koje prerastaju iz "društva informacija" u "društvo znanja"¹¹. Postoje 4 principa koja podržavaju razvoj društava jednakih znanja. Tabela 2.1 predstavlja ove principe¹² i objašnjava zašto je IMP bitna za njihovu realizaciju.

Tabela I: IMP i njena povezanost sa principima društva znanja (DZ)

PRINCIPI DZ	VEZA SA IMP
Jednak pristup kvalitetnom obrazovanju za žene, muškarce, dječake i djevojčice.	Pristup informacijama je neophodan uslov za uvođenje obrazovanja za sve. IMP objedinjuje sposobnosti pristupa, vrednovanja i djelotvorne i etičke upotrebe informacija, medija i ostalih dobavljača informacija; IMP se takođe vezuje za kvalitetno obrazovanje, jer objašnjava potrebu za proširenom definicijom pismenosti.
Multikulturalizam – izražavanje kulturnih raznolikosti, uključujući rodnu dimenziju kulture.	Mediji, biblioteke i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu i prenosioci kulture su pokretači globalizacije kultura. IMP promovise multikulturalizam pružajući građanima sposobnosti da koriste medije, biblioteke, Internet i ostale dobavljače informacija za kulturno izražavanje i dijalog i da analiziraju i kritički vrednuju predstavljanje različitih kultura i naroda u medijima i ostalim dobavljačima informacija.
Univerzalni pristup informacijama za žene, muškarce, dječake i djevojčice, posebno onima u javnom domenu.	Pristup građana informacijama kroz politiku, zakone i propise, potpun je jedino ako oni posjeduju neophodne sposobnosti da iskoriste ovu novu mogućnost. IMP pruža potrebne sposobnosti.
Sloboda izražavanja – uz poštovanje rodne ravnopravnosti.	Isto tako, IMP osnažuje građane dajući im kompetencije da se zalažu za slobodu izražavanja i slobodu štampe i da koriste te slobode na etički način.

11 UNESCO (2003). Towards Knowledge Societies: Background Paper from Information Society to Knowledge Societies. Paris, France: UNESCO.

12 Četiri principa iz Tabele 1 neznatno su izmijenjeni da bi uzela u obzir rodni aspekt.

► Pristup kulturne i jezičke raznolikosti

Pitanje kulturne i jezičke raznolikosti od suštinskog je značaja za formulisanje politika i strategija IMP u svijetu rastuće globalizacije, u kojem se ljudi unutar zemlje i među zemljama kreću brže nego ikada. Najveći interes kulturne raznolikosti, shvaćene kao pluralnost i mnoštvo kultura, je da obezbijedi univerzalna ljudska prava, slobodu izražavanja i demokratsko učešće. Shodno tome, kulturna i jezička raznolikost predstavljaju bitne resurse za politike i strategije IMP u smislu načina na koji su iskazani kroz jezik, obrazovanje i komunikaciju.

"Najveći interes kulturne raznolikosti, shvaćene kao pluralnost i mnoštvo kultura, je da obezbijedi univerzalna ljudska prava, slobodu izražavanja i demokratsko učešće."

IMP omogućava ostvarljive strategije prema jezičkoj raznolikosti: jezičke politike koje promovišu višejezičnost u društvima, osnažujući lokalne i narodne jezike, prevode između dva i više jezika i jezičku raznolikost u medijima i virtuelnom prostoru. Isto tako, IMP formuliše pojam prava na obrazovanje. Pravo na obrazovanje obezbjeđuje "raznolikost učenikovih potreba – posebno potreba manjina, autohtonih i nomadskih grupa – putem integrisanja odgovarajuće raznolikosti metoda i sadržaja. U sve kompleksnijim multikulturalnim društvima, obrazovanje mora da nam omogući da steknemo međukulturne sposobnosti koje će nam dozvoliti da živimo zajedno sa – a ne uprkos – našim kulturnim razlikama." Politike IMP sadrže detaljne strategije za unapređenje kulturne raznolikosti na polju komunikacije.

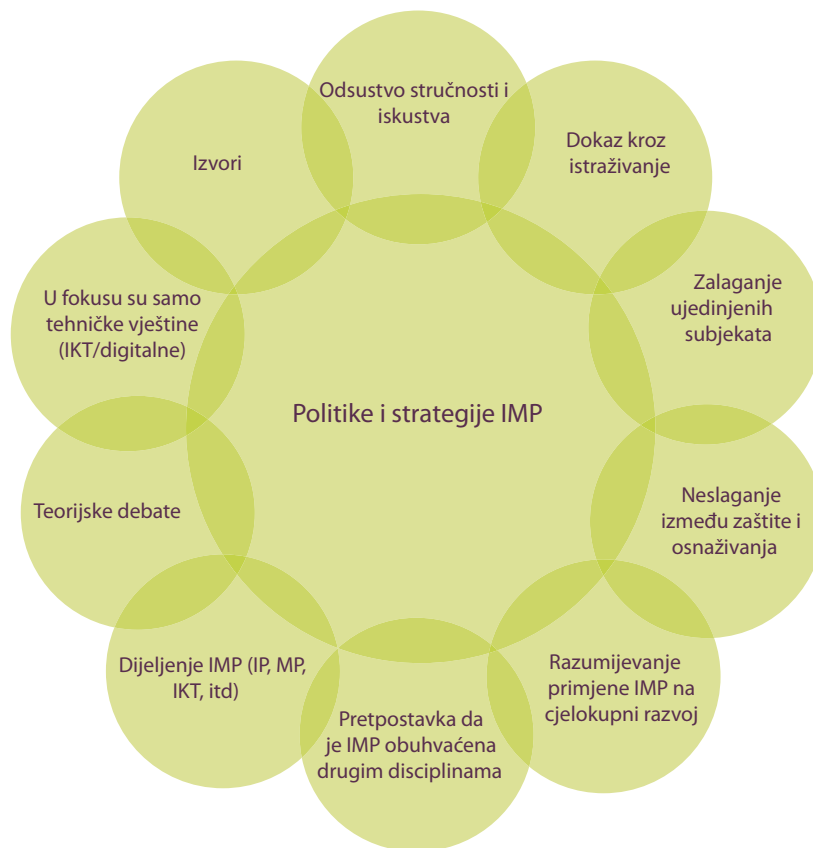
► Pristup zasnovan na rodnoj pripadnosti i razvoju

Primjena pristupa politikama i strategijama IMP zasnovanog na rodnoj pripadnosti i razvoju zahtijeva saznanje da:

- žene i muškarci nemaju jednak pristup informacijama, medijima i novim tehnološkim platformama – u pogledu korišćenja, rada i vlasništva – i to treba mijenjati;
- na nacionalnom nivou više pažnje treba posvetiti ugroženim grupama, da bi žene i muškarci imali jednak pristup sposobnostima IMP, što je jedan način da se promijeni gore pomenuta nejednakost;
- Muškarci i žene treba podjednako da učestvuju u razvoju i primjeni politika i strategija IMP.

Bez sumnje, širenje medija, eksplozija novih tehnologija i pojava društvenih medija su u mnogim djelovima svijeta doveli do pojave većeg broja izvora za pristup informacijama i znanju o rodnoj pripadnosti. Nejednakosti i rodni stereotipi postoje u društvenim strukturama i svijesti ljudi, međutim, mediji i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu, imaju mogućnost da ih šire, održavaju i poboljšavaju. Zato će rodno-senzitivne politike i strategije IMP pomoći u rješavanju problema ovih nejednakosti.

U zaključku, kreatori politika treba da budu svjesni nekih faktora koji mogu uticati na bolje formulisanje politika IMP. Ovi faktori, predstavljeni na Slici III, se mogu prepoznati u izazovima koji su gore predstavljeni.

Slika III: Faktori koji pozitivno utiču na politike i strategije IMP¹³

5. Razvoj politike IMP

Politike čine principi koji usmjeravaju strateški razvoj. Trajan proces primjene, vrednovanja i revizije potpomaže razvoj politike. Dok se polazne tačke i politike razlikuju u različitim zemljama i zajednicama, postoje neke zajedničke pretpostavke:

- Primjena IMP biće najuspješnija tamo gdje različiti subjekti imaju istu viziju i sarađuju na njenom sprovođenju, dijeleći među sobom znanje i resurse.
- Temelji znanja, stavova i vještina IMP mogu se razvijati i bez pristupa tehnologiji (na primjer u kulturama usmene tradicije). Međutim, programi IMP treba da budu prilagođeni mogućnosti korišćenja postojećih i novih informacionih i medijskih tehnologija, da bi građani imali najveću moguću korist od njih i bili aktivni učesnici u svojim društvima.
- Razvoj medijske i informacijske pismenosti temeljni je uslov razvoja nacije, ekonomskog rasta, zaštite ljudskih prava i suočavanja sa izazovima kulturne i jezičke raznolikosti, a ove smjernice objašnjavaju razloge zašto je tako.

13 Inspirisano knjigom: Jones, N. and Walsh, C. (2008). *Policy briefs as a communication tool for development research*. Background Note. Overseas Development Institute.

Djelotvoran proces razvoja politike čvrsto se zasniva na sistemu jednačine promjene (Slika IV). Logično obrazloženje ove jednačine nalazi se u konsenzusu glavnih subjekata, kao i u suočavanju sa izazovima kroz saradnju i djelotvorno finansiranje.

Slika IV. Šest elemenata za razvoj politike IMP

Ovaj okvir obuhvata šest elemenata (vidjeti Sliku IV): stvaranje vizije informacijske i medijske pismenosti, njene uloge i namjene; podsticanje konsenzusa o viziji nalaženjem podsticaja i mogućnosti za partnerstva i saradnje; ukazivanje na izazove sa kojima se suočavaju subjekti u namjeri da primijene programe IMP; formiranje smjernica za politiku IMP zasnovanih na podsticajima; određivanje znanja, stavova i vještina potrebnih za primjenu IMP; dodjela sredstava potrebnih za primjenu IMP; davanje smjernica za akcioni plan, praćenje i vrednovanje primjene IMP.

U pogledu smjernica, programske izjave treba da podržavaju uvjerenje da je IMP suštinski važna u korišćenju demokratskih, društvenih, obrazovnih, ekonomskih, kulturnih, zdravstvenih mogućnosti, i mogućnosti održivosti, koje pružaju mediji, institucije pamćenja i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu.

Primjeri programskih izjava predloženi u ovim Smjernicama

- Programi IMP će pružiti mogućnosti za osnaživanje i veće demokratsko učešće uključivanjem građana u kreativno stvaranje medijskog i informativnog sadržaja, i snabdijevanjem građana znanjem, stavovima i vještinama koje će im omogućiti da koriste i rade sa medijima i ostalim dobavljačima informacija.
- Programi čiji je cilj osnaživanje građana putem IMP kompetencija podržat će razvoj društava otvorenog znanja, a time i reformisane biblioteke, raznolikost medija oslobođenih spoljnih i unutrašnjih uticaja, slobodu izražavanja, slobodu informisanja, kao i otvoreni razvoj (tj. razvoj kojeg karakteriše odgovornost i transparentnost) i dobiti koje donose ljudska prava.
- Programi IMP će unaprijediti društvenu inkluziju i nastojati da smanje 'učesnički jaz' između građana koji učestvuju u stvaranju i kritičkoj upotrebi medijskog i informacijskog sadržaja i onih koji ne učestvuju. Programi IMP će promovirati rodnu jednakost i osnaživanje žena i pružiti mogućnosti učešća različitim zajednicama, uključujući autohtone zajednice, ljude sa invaliditetom, djecu i mlade koji žive u siromaštvu.
- Programi IMP će pružiti takvo specifično obrazovanje i obuku koji će razvijati medijske i informacijske kompetencije pojedinaca (znanje, vještine i stavove) i davati im stručna znanja iz širokog raspona medijskih i informacijskih izvora.
- Programi IMP će otkriti ekonomske dobiti koje mogu donijeti mediji, institucije pamćenja i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu. Takođe će naglasiti načine na koje stručno razvijanje vještina, znanja i stavova vezanih za medije i informacije, može dovesti do novih mogućnosti u privredi i trgovini i do razvoja novih privrednih grana.
- Programi IMP će iskoristiti kulturne mogućnosti koje pružaju medijske i informacione tehnologije poboljšavanjem međukulturnog dijaloga i razvijanjem uzajamnog razumijevanja kroz nove načine prenošenja tradicija i kultura i kroz uvažavanje novih kulturnih praksi.
- Programi IMP će promovirati dobiti medija, institucija pamćenja i drugih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu, stvaranjem veza između IMP, zdravstvene pismenosti, elektronskih zdravstvenih inicijativa, poljoprivredne, naučne, finansijske pismenosti, itd. Oni će posebno promovirati pristup informacijama i brigu o udaljenim i ruralnim zajednicama.
- Programi IMP će ukazati na mogućnosti održivosti medija i informacionih tehnologija i pokazati kako se one mogu upotrijebiti za unapređenje obrazovanja o održivom razvoju i pružiti mogućnosti za prakse održivog razvoja.

Vidjeti Poglavlje 3 koje detaljnije opisuje politike IMP.

Primjeri politika za informacijsku i medijsku pismenost koji ilustruju viziju i konsenzus među glavnim subjektima

- U Indji je formirana radna grupa sa zadatkom da razvije nacionalni konsenzus svih biblioteka o inicijativama za razvoj politike, da zemlja postane informaciono pismeno društvo u skladu sa Nacionalnim komitetom znanja uspostavljenim 2005, (*National Knowledge Commission*) <http://knowledgecommission.gov.in/recommendations/libraries.asp>
- U Evropi, Evropska komisija je donijela Saopštenje o evropskom pristupu medijskoj pismenosti u digitalnom okruženju (European Commission, 2007): <http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/docs/com/en.pdf>
- U Argentini, vlada je donijela nacionalnu politiku za medijsku pismenost sa više učesnika, kao što su medijska udruženja (radio i tv stanice, bioskopi i časopisi iz cijele zemlje), privatna preduzeća i obrazovni sistem¹⁴.

Primjeri politika koje pružaju mogućnosti za osnaživanje i veće demokratsko učešće:

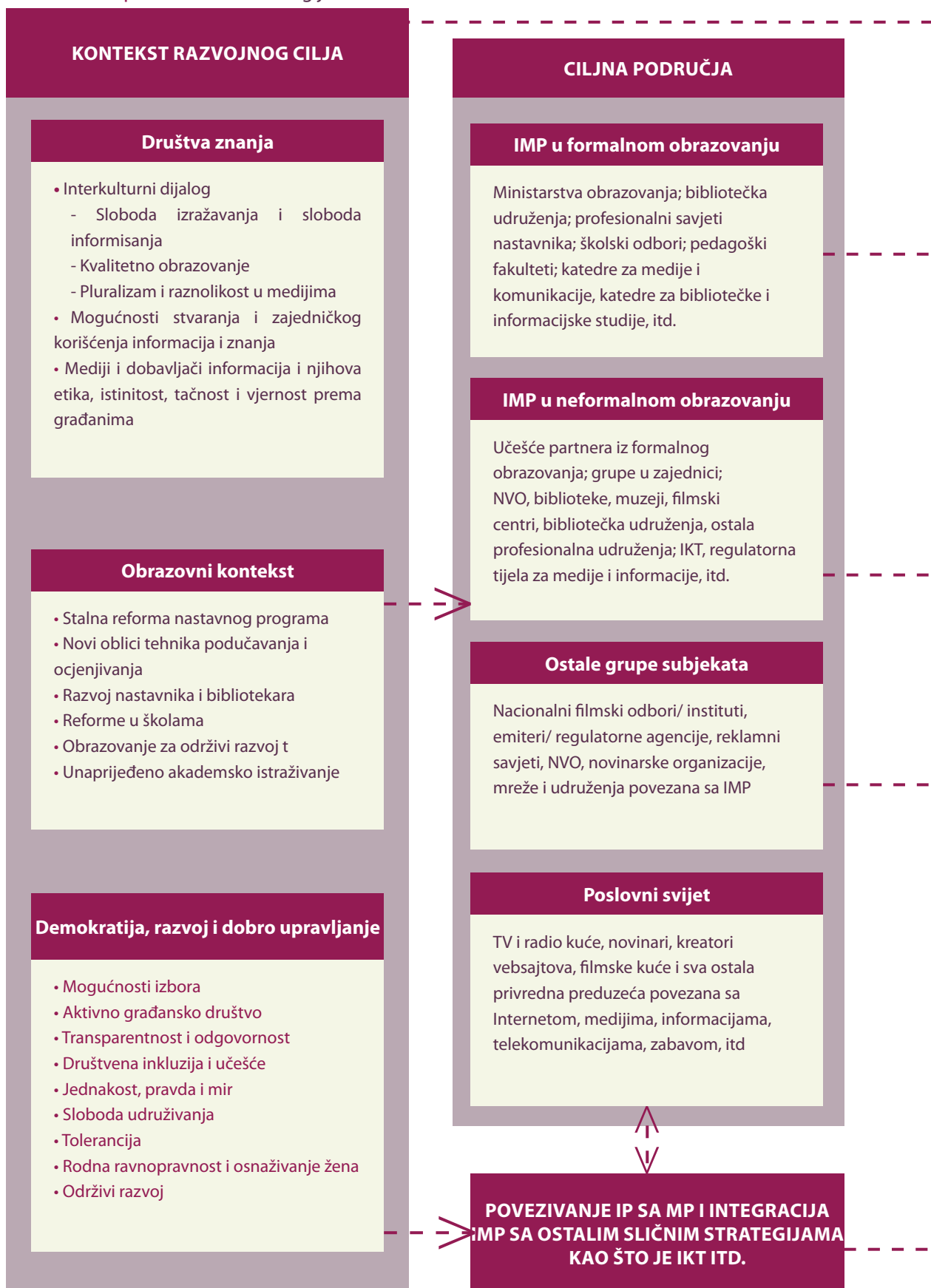
- U Australiji, Udruženje medija autohtonih naroda Centralne Australije (CAAMA) je u vlasništvu Aboridžina Centralne Australije i ima licencu za javno emitovanje. CAAMA ima zadatak da promoviše kulturu, jezik, ples i muziku Aboridžina, ostvarujući ekonomske dobrobiti u formi obuke, zapošljavanja i stvaranja dohotka. <http://caama.com.au/>
- Vlada Finske je donijela dvije politike: 1) Vladin program za informaciono društvo (2007, 2011), i 2) Program politike za dobrobit djece, mladih i porodica, čiji su ciljevi i mjere povezani sa bezbjednošću medijskog okruženja, medijskom pismenošću i onlajn uslugama. <http://www.mediakasvatus.fi/node/194>

6. Razvoj strategije IMP

Strategije IMP premošćavaju jaz između politika IMP i željenog dokazivog učinka, iako se politike i strategije često stapaju u jedno, usljed čvrste isprepletenosti. Neophodno je potrebno razviti sveobuhvatnu strategiju i angažovati glavne subjekte da ulože sistematske napore u cilju razumijevanja medijske i informacijske pismenosti. Da bi se ostvarili razvojni ciljevi, važno je razviti praktične strategije IMP koje uzimaju u obzir realnost svakog podneblja. Slika V ilustruje predloženi konceptualni okvir za strategije IMP.

¹⁴ Frau-Meigs D., Torrent J., 2009 : Mapping Media Education Policies in the World : Visions, Programmes and Challenges, The United Nations-Alliance of Civilization in co-operation with Grupo Comunicar.

Slika V: Konceptualni okvi za strategije IMP¹⁴

¹⁴ Inspirisano Konceptualnim okvirom za IKT u praćenju i vrednovanju IKT u obrazovnim projektima (Conceptual Framework for ICT in Monitoring and Evaluation of ICT in Education Projects). The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, USA, 2005

Primjena, praćenje i ocjena

Lociranje IMP obuke / nastavnog programa sa posebnom temom i/ili samostalno.

Programi za bibliotekare i informatičare -stažiste da bi IMP bila uvrštena u diplomu školskog bibliotekara.

Mogućnosti profesionalnog razvoja za nastavnike na stažiranju, gdje je IMP dio obrazovanja nastavnika; tekući programi usavršavanja za zaposlene i nezaposlene bibliotekare i nastavnike

Programi organizovani kroz vanškolske inicijative, programi zajednice: mogućnosti koje dopunjuju nastavu; partnerstvo i veza sa programima formalnog obrazovanja, npr. omladinski filmski festivali; veb-sajtovi za mlade, zabavni časopisi, javno-privatna partnerstva, itd.

Programi na Internetu, u bibliotekama, muzejima, štampanim i radio-tv medijima – poslovna partnerstva; npr.: promocija IMP i korisničkog sadržaja; razvoj i upotreba lokalnog radija ili povezivanje radija sa bibliotekom ili Internetom u cilju promocije IMP, itd.

Formulisati mehanizme praćenja i procjene IMP. Prilagoditi ili usvojiti UNESCO-v Okvir za procjenu IMP (vidjeti stranu 111) ili druge slične resurse. Sprovesti istraživanje probnim indikatorima IMP. Dokumentovati, čuvati i izvještavati o rezultatima. Koristiti rezultate u formulisanoj politici i strategiji.

Podsticati, stvarati i održavati partnerstva za unaprjeđenje IMP na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou

REZULTATI

Praktičari i predavači IMP

- Moraju imati informacijske i medijske kompetencije (znanje, vještine i stavove): Korišćenje pedagoških strategija, odabir resursa, razvoj, primjena, procjena i vrednovanje programa IMP. (Vidjeti UNESCO-v Program za nastavnike IMP)

IM pismeni građani

Imaju kompetencije da:

- Shvate važnost i neophodno okruženje za medije, Internet i ostale dobavljače informacija, da ih kritički procjenjuju i koriste da dijele kulturu sa drugima, kao i za razvoj, demokratiju i mir, itd
- Definišu informacijske potrebe, nalaze, procjenjuju, organizuju, etički koriste, saopštavaju informacije i proizvode sadržaj, i
- Unaprijede pristup informacijama, istraživanjima, proučavanju, učenju i ličnom životu

IM pismena društva

- Moraju imati sve gore navedene pojedinačne kompetencije, uz kolektivne promjene za dobrobit svih i postizanje razvojnih ciljeva kao što su:
  - Mediji, institucije pamćenja, Internet provajderi smatraju se odgovornim
  - Zalaganje za rodnu ravnopravnost
  - Savremeni principi društava znanja, itd.

Ovaj okvir prepoznaje pet širokih strateških područja u kojima je zastupljena IMP. Za svako od tih područja neophodno je odrediti ciljeve, strategije i zadatke, kao i ključne činioce:

1. Formalno obrazovanje (nastavnici, učenici, bibliotekari, kreatori politike, istraživači, administratori).

Primjeri (vidjeti Poglavlje 4 koje daje detaljniji opis strategija):

Ciljevi	Ključni subjekti	Strategije – zadaci	Zemlja primjer
Informacijski i medijski pismeni nastavnici i bibliotekari	Ministarstva obrazovanja, pedagoške škole, srednje i osnovne škole, katedre za bibliotekarstvo i informacijske nauke, biblioteke u svim sektorima, novinarske škole, novinarska i medijska udruženja, bibliotečka udruženja, IFLA, itd.	Razviti nastavni program i smjernice za profesionalce, uključujući nastavnike, prilagođavanjem datog modela nastavnog programa za IMP i ovih Smjernica za politiku i strategiju koje je objavio UNESCO, kao i druge slične izvore; uvoditi potrebne zakone kojima rukovode organi vlasti. Ovdje treba uključiti dodjelu sredstava za razvoj, diseminaciju i obuk.	Kanada Kolumbija
		Pedagoški fakultet, fakultet za medije i informacione nauke moraju uvesti programe i/ili obuku za IMP.	Hrvatska

2. Neformalno obrazovanje i kontinuirano obrazovanje (roditelji, staratelji, vođe u zajednici, itd.)
  - a. Građansko društvo uopšte: grupe lokalne zajednice, NVO, organizacije na nivou lokalne zajednice, itd.
  - b. Nedostupni (građani u ugroženim zajednicama), oni koji nemaju pristup obrazovanju ili su nepismeni;
  - c. Profesionalci – obuka uz rad.

Primjeri (vidjeti Poglavlje 4 koje daje detaljniji opis strategija):

Ciljevi	Ključni subjekti	Strategije – zadaci	Zemlja primjer
IMP među profesionalnim grupama, kao što su stručnjaci za medicinu i poljoprivredu	Nadležna ministarstva, zdravstveno i porodično planiranje, direktori srednjih i osnovnih škola, udruženja roditelja i nastavnika, školske i narodne biblioteke, NVO i organizacije iz lokalnih zajednica (engl. skr. CBO).	Formiranje građanskih grupa za medije i informacije, kao što su udruženja gledalaca i slušalaca, grupe slobodnih medija, bibliotekari stažisti, školski klubovi za medije i informacije, grupe za Internet i biblioteke.	Kuba Indija Škotska

3. Ostali subjekti. Organizacije povezane sa medijima i tehnologijom, medijska regulatorna tijela, biblioteke i ostale institucije pamćenja, obrazovni instituti, poslovni svijet (reklama i njen uticaj, društvena odgovornost preduzeća), ostali partneri.

Primjeri (vidjeti Poglavlje 4 koje daje detaljniji opis strategija):

Ciljevi	Ključni subjekti	Strategije – zadaci	Zemlja primjer
Povećati svijest o IMP među medijskim profesionalcima.	Medijske organizacije i medijska regulatorna tijela, onlajn mediji i dobavljači informacija, korisnici društvenih medija.	Prilagoditi i testirati smjernice za emitere i štampane medije u cilju promovisanja IMP i korisničkog sadržaja.	Globalne UNESCO-ve smjernice za emitere koje promovišu IMP i korisnički sadržaj.
	Revidirati postojeće nacionalne politike i strategije za medije i informacije i provjeriti do koje mjere te politike uključuju IMP.		Evropa, Evropsko udruženje za interese gledalaca.

4. Organi vlade, naročito ministarstva i druge relevantne organizacije.

Primjeri (vidjeti Poglavlje 4 koje daje detaljniji opis strategija):

Ciljevi	Ključni subjekti	Strategije – zadaci	Zemlja primjer
Informacijski i medijski pismeni zakonodavci.	Članovi komiteta zakonodavnih skupština za informacije i medije.	Organizovanje edukativnih radionica za donosiocce politika i odluka.	Kanada

5. Integracija strategija IMP sa drugim srodnim strategijama; Osposobljavanje okruženja (ukazati na vladine politike i programe koji mogu promovisati ili raditi protiv IMP).

Primjeri (vidjeti Poglavlje 4 koje daje detaljniji opis strategija):

Ciljevi	Ključni subjekti	Strategies-objectives	Zemlja primjer
Optimizacija učinka i sredstava uložениh u aktivnosti IP i MP	Ministarstva obrazovanja, ministarstva odgovorna za informacije, medije i komunikacije, biblioteke i institucije pamćenja, medijske organizacije, grupe građana koje promovišu IP i MP, ustanove za obuku nastavnika, IFLA, katedre za bibliotekarstvo i informacijske nauke, srednje i osnovne škole, institucije visokog obrazovanja.	Organizacija međunarodnih, nacionalnih i lokalnih sastanaka sa stručnjacima za IP i MP i ostalim subjektima sa ciljem sagledavanja sa više aspekata, jačanja dijaloga, stvaranja konsenzusa i razvoja zajedničkog pristupa i strategije;	Ruska Federacija
		Revizija postojećih programa i aktivnosti IMP sa zadatkom da se kroz strategiju uvrste IM ili MP tamo gdje nisu zastupljene.	Međunarodna federacija bibliotečkih udruženja objavila je Preporuke za informacijsku i medijsku pismenost.

U zaključku, razvoj strategije i politike IMP koji je na pravi način koordiniran i usaglašen sa ostalim srodnim politikama, kao što su obrazovne politike, pozitivno će uticati na građane i sistem upravljanja:

- Omogućiće svim zemljama da počnu da rade na uspostavljanju informacijski i medijski pismenog društva, istovremeno jačajući obrazovne, ekonomske, zdravstvene i tehnološke infrastrukture;
- Pokazaće da saradnja i partnerstvo sa raznim organizacijama i grupama sa sličnim interesima nisu samo mogući već i veoma poželjni, jer doprinose razumijevanju različitih gledišta i međusobnoj podjeli odgovornosti;
- Otvoriće mogućnosti za smanjenje netolerancije i povećanje razumjevanja bez obzira na političke granice, nacionalnosti i religije;
- Pružiće mogućnosti za bilježenje i zaštitu originalnog lokalnog znanja, čineći ga dostupnim široj publici;
- Promijeniće način na koji se obrazovanje može pružiti nastavnicima, studentima i široj zajednici; i
- Promijeniće sadržaj obrazovanja, što će u nekim slučajevima značiti obrazovanje bitnije za stvarna životna iskustva.

Drugi dio ovog dokumenta daje proširenu verziju ovog kratkog pregleda, sa modelom politike i strategijom koju sve zemlje svijeta mogu preuzeti i prilagoditi sebi.

7. Literatura

Lloyd, A. and K. Williamson (2008). Towards an Understanding of Information Literacy in Context: Implications for Research. *Journal of Librarianship and Information Science*, Vol. 40, No. 1.

Annex B: The Human Rights-based Approach: Statement of Common Understanding in the State of the World's Children, 2004.

Grassian, E. S., & Kaplowitz, J. R. (2001). *Information Literacy Instruction: Theory and Practice*. Information Literacy Sourcebooks. Neal-Schuman Publishers, Inc., 100 Newfield Ave., Edison, NJ 08837.

OXFAM (2013). What is global citizenship?. Available from: <http://www.oxfam.org.uk/education/global-citizenship/what-is-global-citizenship>

Frau-Meigs D., Torrent J., 2009 : *Mapping Media Education Policies in the World : Visions, Programmes and Challenges*, The United Nations-Alliance of Civilization in co-operation with Grupo Comunicar.

High Level Colloquium on Information Literacy : Event sponsored by the United Nations Education, Scientific, and Cultural Organisation, National Forum on Information Literacy and the International Federation of Library Associations and Institutions, Bibliotheca Alexandrina, Alexandria, Egypt November 6-9, 2005.

Hobbs, R. (1998), The seven great debates in the media literacy movement. *Journal of Communication*.

In Mapping Media Education Policies in the World: Vision, Programme and Challenges, UNAOC, UNESCO, European Commission, Grupo Comunicar, 2009.

Johnston, B., & Webber, S. (2003). Information literacy in higher education: a review and case study. *Studies in higher education*.

Jones, N. and Walsh, C. (2008). Policy briefs as a communication tool for development research. Background Note. Overseas Development Institute.

Joseph, A. (2005). *Media Matter, Citizen Care*. The who, what, when, where, why, how and buts of citizens' engagement with the media. Paris, France: UNESCO. Kubey, R. W. (Ed.). (1997). *Media literacy in the information age: current perspectives* (Vol. 6). Transaction Publishers.

Lin, P. (2010). Information literacy barriers: language use and social structure. *Library Hi Tech*.

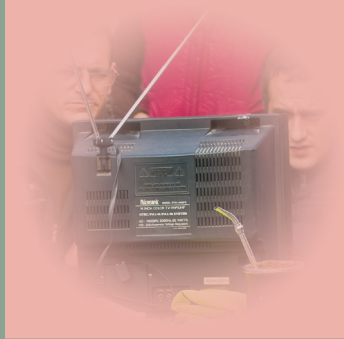
Pawley, C. (2003). Information literacy: a contradictory coupling. *The library quarterly*, 422-452.

UNESCO (2009) *Towards Knowledge Societies: Background Paper from Information Society to Knowledge Societies*. Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2009). *World Report: Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue*. Paris, France: UNESCO.

Kubey, R. W. (Ed.). (1997). *Media literacy in the information age: current perspectives* (Vol. 6). Transaction Publishers.

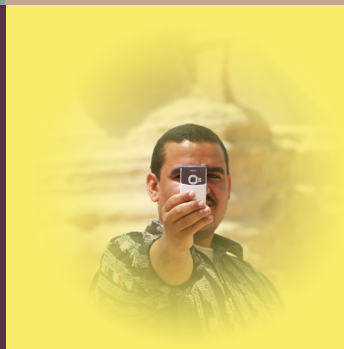

Smjernice za politiku i strategiju IMP

DRUGI DIO

Slike, kvadrati i tabele

Slike:

Slika 1.1	Rezultati / Elementi informacijske i medijske pismenosti	50
Slika 1.2	MP je dio IP	51
Slika 1.3	IP je dio MP	52
Slika 1.4	MP se razlikuje od IP	52
Slika 1.5	MP presijeca IP	53
Slika 1.6	MP + IP = IMP	53
Slika 1.7	Ekološki uslovi za pismenost: Pojmovi IMP	54
Slika 1.8A	IMP: predloženi konceptualni model	56
Slika 1.8B	IMP: predloženi konceptualni model	57
Slika 1.9	Suština IMP	60
Slika 2.1	Politika teče	70
Slika 2.2	Odnosi između IMP i razvojnih inicijativa	71
Slika 2.3	Ključni imaoci prava i nosioci dužnosti na polju IMP	74
Slika 2.4	Tas na vagi pokazuje prevagu mogućnosti	80
Slika 2.5	Ravnoteža vage se pomjera prema osnaživanju	84
Slika 3.1	Faktori koji pogoduju formulisanju politika i strategija IMP.....	100
Slika 3.2	Povezivanje teorije sa politikom i praksom	101
Slika 3.3	Šest elemenata razvoja politike IMP.....	102
Slika 4.1	Konceptualni okvir za strategije IMP	124

Kvadrati:

Kvadrat 2.1	Imaoci prava i nosioci dužnosti u pripremi politike i strategije IMP	76
Kvadrat 2.2	Građani i mediji, prava i obaveze.....	76
Kvadrat 2.3	Implikacije pristupa zasnovanog na ljudskim pravima	77
Kvadrat 4.1	Maroko	130

Kvadrat 4.2	Skandinavija: Norveška i Danska	130
Kvadrat 4.3	IMP na Karipskim ostrvima	132
Kvadrat 4.4	Trinidad i Tobago	133
Kvadrat 4.5	Kanada	135
Kvadrat 4.6	Butan	136
Kvadrat 4.7	Katar	138
Kvadrat 4.8	Kolumbija	142
Kvadrat 4.9	Azija i Pacifički region	145
Kvadrat 4.10	Nigerija	147

Tabele:

Tabela 2.1	Osnaživanje protiv zaštite od neprimjerenog sadržaja	83
Tabela 2.2	IMP i njena veza sa principima društava znanja (DZ)	88
Tabela 2.3	Integriranje roda u ostale perspektive razvojnog/teorijskog okvira za politiku i strategije IMP	91
Tabela 2.4	Povezivanje razvojnog/teorijskog okvira sa jednačinom promjene	96
Tabela 5.1	IMP i međukulturni dijalog: konceptualna sinergija	158

Sadržaj

Uvod: Kako se koriste smjernice za politiku i strategiju IMP.....	40
POGLAVLJE 1:	
Informacijska i medijska pismenost kao složeni koncept: veći učinak	
na razvoj	44
Etička upotreba medija i informacija	46
Što su informacijska pismenost i medijska pismenost?	47
Neke konceptualne debate o IMP: implikacije politike	50
Informacijska i medijska pismenost: predloženi konceptualni model	55
Što IMP može uraditi na promovisanju učešća u društvu?	58
Moguće dobrobiti za upravu na polju zdravlja, ekonomije, sistema upravljanja i obrazovanja.....	61
Moguće dobrobiti za širu javnost, kao što su građani, potrošači i kreativni pojedinci	64
IMP doprinosi većem kvalitetu medija i dobavljača informacija	65
POGLAVLJE 2:	
Razvojni/teorijski okvir za politike i strategije IMP	
Konvergencija: Udruženi pristup	70
Pristup zasnovan na ljudskim pravima	72
Od zaštite od neprimjerenog sadržaja do osnaživanja	78
Mediji i djeca	79
Zašto je veći naglasak na osnaživanju? Dalji kontekst za ključne subjekte, posebno kreatore politike	84
Društva zasnovana na znanju	86
Kulturna i jezička raznolikost	89
Pristup zasnovan na rodnoj pripadnosti	91
POGLAVLJE 3:	
Formulisanje politika IMP	
Vizija	102
Konsenzus	103
Izazovi	106
Ključni pravci za politiku IMP	107
Resursi	111
Informacijska i medijska pismenost	112
Mediji kao posrednici u popularisanju IMP	112
Biblioteke, arhivi, galerije i muzeji	113
Tehnologija	113

Nastavni programi škola i ustanova visokog obrazovanja	114
Organizacije lokalne zajednice	115
Akcioni plan	115
Vrednovanje	116
UNESCO-v globalni okvir za procjenu IMP	117
POGLAVLJE 4:	
Razvoj strategije IMP	120
Uvod	120
Konceptualni okvir za strategiju IMP (engl. skr. CFMILS).....	122
IMP u formalnom obrazovanju [nastavnici, bibliotekari, učenici, kreatori politike, istraživači, članovi uprave]	126
Neformalno obrazovanje i kontinuirano obrazovanje [roditelji, staratelji, itd.].....	134
Ostali subjekti: medijske organizacije, medijska regulatorna tijela, biblioteke, bibliotečka udruženja, IFLA, institucije neformalnog obrazovanja/obuke, privredni subjekti (oglašavanje i njegov učinak, društvena odgovornost preduzeća), ostali partneri	139
Vladina tijela, posebno ministarstva i druge relevantne institucije	143
IP i MP postaju IMP, integracija strategija IMP sa drugim srodnim strategijama	146
POGLAVLJE 5:	
Informacijska i medijska pismenost kao međukulturni dijalog:	
Kritička sinteza	150
Što je međukulturni dijalog?	151
Koji djelovi IMP se mogu primijeniti u međukulturnom dijalogu?	156
Kako IMP može podsticati međukulturni dijalog?	158
Pokušaji formulisanja smjernica uređivačke politike o međukulturnom dijalogu	160
Zaključak	167
Literatura	170
Dodatak1:	
Odabrane definicije IM, MP i IMP	180
Rječnik termina	185
AUTORI:	
O autorima	195

KAKO SE KORISTE SMJERNICE ZA POLITIKU I STRATEGIJU IMP

► CILJNA PUBLIKA

Primarna ciljna grupa kojoj su namijenjene ove smjernice obuhvata kreatore politika i donosiocce odluka, kao i stručnjake za IMP koji ih savjetuju. Ovaj dokument je jednako bitan za sve subjekte koji se bave IMP. Među njima su mediji, biblioteke, arhivi, uključujući one na Internetu, muzeji, škole ili obrazovne institucije, aktivisti civilnog društva, vlade, agencije Ujedinjenih nacija, privredni sektor i borci za ljudska prava.

► GLAVNE KARAKTERISTIKE OVIH SMJERNICA

Ovaj priručnik podijeljen je na dva dijela i koncipiran je tako da se brzo i lako čita. Prvi dio donosi kratak pregled politike koji nudi širok osvrt namijenjen donosiocima politika i odluka. Drugi dio je podijeljen u pet međusobno povezanih poglavlja sa sljedećim namjenama:

Cjelokupni set alata za IMP

POGLAVLJA	NAMJENA	OSTALE KARAKTERISTIKE
1. Informacijska i medijska pismenost kao složeni koncept: veći učinak na razvoj	Da objasni područje IMP kreatorima politika i donosiocima odluka, kao i ostalim subjektima, sa naglaskom na način kako se IMP može upotrijebiti kao sredstvo razvoja.	Progresija prostih i složenih dijagrama i tabela za lakše čitanje, koje bi se mogle koristiti za obuku kreatora politika i donosilaca odluka, u prilagođavanju smjernica itd.
2. Razvojni / teorijski okvir za politike i strategije IMP	Da predloži ona razvojna pitanja i teorije koje bi trebale činiti osnovu za politike i strategije IMP..	Progresija prostih i složenih dijagrama i tabela za lakše čitanje, koje bi se mogle koristiti za obuku kreatora politika i donosilaca odluka, itd.
3. Politike IMP	Da predloži jedan razvojni proces politike IMP i ponudi model politike IMP koji se može prilagoditi potrebama različitih zemalja. .	Primjeri iz pojedinih zemalja u kojima su primijenjene politike i strategije IMP. Spisak literature i linkovi do e-izvora
4. Strategije IMP	Da predloži jedan razvojni proces strategije IMP i ponudi model strategije IMP; konkretne postupke koji mogu dovesti do ostvarenja politika IMP koje se mogu prilagoditi potrebama različitih zemalja.	Primjeri iz pojedinih zemalja u kojima su primijenjene politike i strategije IMP. Spisak literature i linkovi do e-izvora..
5. Informacijska i medijska pismenost kao međukulturni dijalog: kritička sinteza	Polazeći od središta razvoja međukulturnog dijaloga na nivoima i bliske veze između kompetencija IMP i međukulturnih kompetencija, ovo poglavlje se vraća na raspravu na ovu temu iz Poglavlja 2, ali je analizira detaljnije – naglašavajući važnost IMP kao sredstva za međukulturni dijalog i međusobno razumijevanje, uz rezimiranje kompletnih smjernica.	Preporuke o tome kako treba formulisati smjernice uređivačkih politika o međukulturnom dijalogu..

► PRILAGOĐAVANJE SMJERNICA ZA POLITIKU I STRATEGIJU: PREPORUKE

Ove smjernice su predviđene za prilagođavanje. Na njih treba gledati kao na živi tekst koji će se dalje razvijati kroz upotrebu i iskustva koja iz njih proisteknu. Ove smjernice ne nude iscrpnu tablicu mogućih programskih izjava i srodnih strategija IMP. Način korišćenja smjernica će zavisiti od postojećih nivoa programa IMP ili čak, politika na nivou pojedinih zemalja. Osim toga, zavisice i od globalnih i nacionalnih prioriteta. Ovo su preporuke za korišćenje smjernica:

- Formiranje savjetodavne komisije sastavljene od ključnih subjekata, koja treba da okupi stručnjake i praktičare koji se bave svim mogućim aspektima IMP, kao što su mediji, biblioteke, IKT, obrazovanje, privatni sektor i ostali faktori navedeni u prethodnom tekstu o ciljnoj grupi korisnika ovog priručnika.
- Detaljan pregled smjernica za politiku i strategiju, izrada spiska literature i ostalih izvora (npr. set alatki za IMP o kojem se govori u nastavku) koji će dati dodatne informacije potrebne za poređenje, kao i za obezbjeđivanje sveobuhvatnog pristupa.
- Neophodno je napraviti osnovnu procjenu programa i politika IMP u zemlji. U ovom procesu mogu se koristiti ključni pokazatelji navedeni u Poglavlju 3.
- Ako politike IMP već postoje, treba ih revidirati i ažurirati na osnovu ovih smjernica.
- Organizirajte training for policy and decision makers based on the content of these guidelines.
- Organizovanje obuke za kreatora politika i donosioca odluka na osnovu ovih smjernica.
- Održavanje rasprave i donošenje odluke o nacionalnim i globalnim prioritetima koje će programi IMP podržavati.
- Priprema politika i strategija IMP ili prilagođene verzije ovog dokumenta kroz ciklični pristup. Važno je ne zaustaviti se kod formulacije politike. U ovoj fazi rada neophodno je izraditi pravi nacrt za konkretnu intervenciju.
- Primjena politike i strategija IMP uz redovno praćenje i ocjenjivanje procesa.
- Sprovođenje sveobuhvatne procjene rezultata primijenjenih politika i strategija IMP na pojedincima i na nacionalnom nivou.
- Izrada dokumenata ili izvještaja o stečenim iskustvima i davanje drugima na korišćenje.

“Ovaj priručnik je dio cjelovitog seta alata za IMP na kojima rade UNESCO i njegovi partneri. Kompletan set IMP priručnika će sadržati: 1) Program za nastavnike IMP¹ (već sačinjen i dostupan na našem veb sajtu); 2) Globalni okvir za procjenu IMP (već sačinjen i dostupan na našem web sajtu); 3) Smjernice za emitere o tome kako se unapređuje IMP i sadržaj generisan od strane korisnika² (već sačinjene i dostupne na našem veb sajtu); 4) online multimedijalni alati za podučavanje IMP; i 5) model onlajn kurseva za IMP i interkulturalni dijalog³ (jedan je već dostupan na našem veb sajtu).”

“UNESCO sugerise svim zemljama da razviju svoje politike i strategije IMP uz pomoć ovih smjernica i ostalih pomenutih izvora. Na taj način će državne uprave i ostali relevantni subjekti omogućiti integrisanje politike i strategije IMP sa politikom, regulativom i zakonima koji se odnose na pristup informacijama, slobodu izražavanja, medije, biblioteke, obrazovanje i informacione i komunikacione tehnologije”

1 www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-curriculum-for-teachers/ Pristupljeno 21 novembra 2013.

2 www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/publications-and-communication-materials/publications/full-list/guidelines-for-broadcasters-on-promoting-user-generated-content-and-media-and-information-literacy/ Pristupljeno 21 novembra 2013.

3 www.unesco.org/new/en/communication-and-information/resources/news-and-in-focus-articles/all-news/news/unesco_launches_online_course_in_media_and_information_literacy_and_intercultural_dialogue/ Pristupljeno 21 novembra 2013.

Poglavlje 1

Informacijska i medijska pismenost kao složeni koncept: veći učinak na razvoj

Informacijska i medijska pismenost kao složeni koncept: veći učinak na razvoj

Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO) osnovana je 1945. sa poznatom maksimom da "s obzirom na to da se ratovi rađaju u svijesti ljudi, u svijesti ljudi se mora izgraditi i bastion za odbranu mira." Iako se ratovi i sukobi nastavljaju, a odvijali su se u više od 43 zemlje u periodu između 1998. i 2013., medijska i informacijska pismenost se bavi drugačijim, mekšim sukobom¹. On bi se mogao nazvati "borba u glavi". Ista maksima je važna i danas, kada razmišljamo o osnažujućoj moći medijske i informacijske pismenosti u izgradnji bastiona i odbrane mira. Ako se razumijevanje, pogrešno razumijevanje ili nedostatak razumijevanja medija i ostalih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu, rađa u svijesti muškaraca, žena i djece, njihovu svijest treba osnažiti, da bi oni mogli imati maksimalnu dobrobit od medija i informacija kojima pristupaju. Slično tome, ako upotreba, zloupotreba ili neupotreba medija i informacija, uključujući one na Internetu, nastaje u svijesti muškaraca, žena i djece, u njihovoj svijesti se nalaze i izazovi sa kojima se treba suočiti. Da bi se rješavalo ovo pitanje treba izraditi politike i strategije IMP koje će građanima omogućiti da shvate dinamične sfere medija, informacija i tehnologije u koje su uronjeni i obnoviti građansko angažovanje.

"Pismenost nikada nije bila potrebija za razvoj; ona je ključ svih vrsta komunikacije i učenja i temeljni uslov pristupa današnjim društvima znanja. Uz sve veće društveno-ekonomske nejednakosti i globalnu krizu nastalu oko hrane, vode i energije, pismenost je sredstvo opstanka u svijetu žestoke konkurencije. Pismenost vodi osnaživanju, a pravo na obrazovanje uključuje pravo na pismenost – što je osnovni uslov za cjeloživotno učenje, sredstvo ljudskog razvoja i

"Ako se razumijevanje, pogrešno razumijevanje ili nedostatak razumijevanja medija i ostalih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu, rađa u svijesti muškaraca, žena i djece, njihovu svijest treba osnažiti da bi oni mogli imati maksimalnu dobrobit od medija i informacija kojima pristupaju."

1 Bokova, I. (2011). Global Governance for the 21st Century: The UNESCO Angle. Paris, France: UNESCO. Cifre i datumi su izmijenjeni uz pomoć podataka iz različitih izvora.

ostvarenja milenijumskih razvojnih ciljeva (engl. skr. MDGs).” (Richmond i dr.- Richmond et al., 2008²)

Na šta se tačno odnosi termin ‘pismenost’? Nekada je termin ‘pismenost’ podrazumijevao osnovnu sposobnost pisanja po površini uz pomoć igle, četkice ili penkala i razumijevanja napisanih informacija. Zatim se pojavila štamparska presa, masovno obrazovanje, znatno kasnije i Internet, tako da je koncept ‘pismenosti’ vremenom razrađen i proširen. Sada on obuhvata kritička razumijevanja povezana sa karakteristikama određenih formata i sistema informacija i medija, kao i kognitivne procese, znanje, stavove i vještine potrebne kod stupanja u dodir sa medijima i ostalim dobavljačima informacija, kao što su biblioteke, arhivi, dobavljači na Internetu, kao i posebnim domenima znanja. Primjeri društvene pismenosti o kojima se najčešće govori su: naučna, globalna, politička, porodična, finansijska i kulturna pismenost. Informacijska i medijska pismenost podržava sve ove vrste pismenosti.

UNESCO je 2005. godine objavio radnu definiciju pismenosti:

“Pismenost je sposobnost nalaženja, razumijevanja, tumačenja, kreiranja, saopštavanja i računanja uz pomoć štampanih i pisanih materijala povezanih sa različitim kontekstima. Pismenost podrazumijeva kontinuitet učenja putem kojeg pojedinac postiže svoje ciljeve, širi svoja znanja i potencijale da bi maksimalno učestvovao u zajednici i širem društvu.” (UNESCO, 2005., str. 21³)

.....

Ova definicija je široko prihvaćena i koristi se, ali treba da bude odgovarajuća. Veoma bitna činjenica je da se neke ‘pismenosti’ više iskazuju gledanjem i slušanjem, a ne čitanjem i pisanjem. One više upućuju na sposobnost tehnološkog uzimanja i organizovanja slikovnih predstava, nego na pisanje i crtanje rukom. Činjenica je da danas mnoge osobe, koje se smatraju nepismenim u tradicionalnom smislu, ostvaruju kontakt i rade sa različitim medijima i tehnologijama. Slušaju radio, gledaju televiziju, koriste mobilne telefone, gledaju ili ‘čitaju’ slike u novinama, knjigama i časopisima, čak ostvaruju interakciju sa audiovizuelnim sadržajem sa prijateljima na Internetu, iako se to može izvesti bez posjedovanja kompetencija potrebnih za kritičko razumijevanje i djelotvorno korišćenje dostupnih informacija i medija.

Slično tome, osobe koje sebe smatraju pismenim mogu biti nesvesne načina na koje mediji i ostali dobavljači informacija, kao što su tradicionalni mediji (tv, radio i novine), uključujući one na Internetu, zatim biblioteke i arhivi, mogu uticati na slobodu izražavanja, razvoj, demokratiju, dobro upravljanje i doživljavanje događaja koji utiču na njihov svakodnevni život. Ovdje se podrazumijeva i obim u kojem medijska i informacijska pismenost mogu unaprijediti razvoj znanja i učešće u društvu, pomenut u gore navedenoj definiciji (UNESCO, 2005.).

Bez obzira na medijum, pismenost je u funkciji informacije i komunikacije i podrazumijeva sposobnost rada sa informacijama, njihovog kreiranja ili saopštavanja. Prema tome, u srži proširene definicije pismenosti je sposobnost analiziranja i vrednovanja izgovorenog, slušanog ili gledanog – usmeno, štampanog ili u multimedijalnom formatu i postupanja u skladu sa tim. Pored toga, širenjem medija i ostalih dobavljača informacija, uključujući Internet i nove tehnologije, promijenila se vrijednost informisanosti i komuniciranja. Promijenio se odnos između informacije i komunikacije i rezultirajućeg djelovanja (bilo da je u pitanju dono-

2 UNESCO (2008). *The Global literacy Challenge: A profile of youth and adult literacy at the mid-point of the United Nations Literacy Decade 2003 – 2012*. Paris, France: UNESCO.

3 UNESCO (2005), *Aspects of Literacy Assessment: Topics and issues from the UNESCO Expert Meeting. 10-12 June, 2003*. Paris, France: UNESCO

šenje odluka, društveno i političko učešće, rješavanje problema ili učenje), što dovodi do mogućih pozitivnih i negativnih učinaka (upor. Postman, 1990.). Izazovi se i dalje javljaju, sa globalnim razvojem informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT), naročito društvenih medija, koji zahtijevaju identifikaciju bitnih, pouzdanih informacija, sa jedne strane, i nude mogućnosti raznovrsnih informacija i medija, demokratizaciju informacijskog i medijskog sadržaja i nove načine izražavanja⁴, sa druge strane. Gledajući dalje u budućnost, nijesmo u potpunosti svjesni mogućeg uticaja novih tehnologija i njihovog eventualnog stapanja na pojedinca, na komunikaciju, pa stoga i na izgradnju društava znanja.

Etička upotreba medija i informacija

Informacijska etika je jedna posebna oblast kojoj treba posvetiti posebnu pažnju. Pojava informacionog društva dovela je do etičkih rasprava na temu moralnih prava i obaveza, zakonodavstva, korišćenja i širenja informacija. Informacijska etika je jednako bitna za izgradnju društava znanja. Iz UNESCO-ve perspektive, etička upotreba informacija obuhvata sve pozitivne prakse obezbjeđujući pravilnu upotrebu informacija. UNESCO smatra da je praksa etički ispravnog korišćenja informacija veoma bitna i promovira pozitivna djelovanja u cilju zaštite sigurnosti i privatnosti pojedinca. Jedna od takvih praksi odnosi se na zaštitu ličnih podataka kada sa njima raspolažu vladina tijela ili drugi organi. Osoba koja daje svoje lične podatke uvijek ima pravo da ograniči preuzimanje i korišćenje svojih ličnih podataka. Pored toga, osoba ima pravo da dobije pristup preuzetim informacijama, da ih pogleda i prepravi po potrebi, a takođe i da raspolaže nekim sredstvom odgovornosti i prisile. Sa druge strane, institucija koja je preuzela podatke ima obavezu da brine o njihovoj bezbjednosti i sigurnosti, da se pobrine da podaci budu tačni, potpuni i pouzdani, na takav način da ne može doći do neodgovarajućeg analiziranja podataka o osobi, ili do donošenja neodgovarajućeg zaključka o osobi.⁵ U istraživanju, lični podaci o davaocima informacija (informantima) se moraju zaštititi po potrebi.

"Pojava informacionog društva dovela je do etičkih rasprava na temu moralnih prava i obaveza, zakonodavstva, korišćenja i širenja informacija. Informacijska etika je jednako bitna za izgradnju društava znanja."

Osim toga, UNESCO je posvećen zaštiti kopirajta u svim kreativnim, intelektualnim i kulturnim područjima. Mora se u potpunosti prihvatiti činjenica da je kopirajt izuzetno bitan za unapređenje kreativnosti pojedinca, znanja i kulturnog izražavanja, kao i za promociju kulturne raznolikost.⁶

Pored toga, posmatranje korišćenja informacija iz etičke perspektive podrazumijeva da pouzdane i kvalitetne informacije treba da budu otvorene i dostupne svakome. Takođe, sve zemlje treba da imaju jednak pristup IKT, a ta jednakost važi i za urbane i ruralne zajednice unutar jedne

4 Dutton, Dopatka et al. (2011) ukazuju na najbolje pravce razvoja oslikavajući ulogu Interneta kao onog ko otvara nove kanale komunikacije. *Vidjeti Freedom of Connection, Freedom of Expression: The Changing legal and Regulatory Ecology Shaping the Internet*. Paris, France: UNESCO

5 Rotenberg, M. (1998, October). Preserving privacy in the information society. In INTERNATIONAL FORUM ON INFORMATION AND DOCUMENTATION (Vol. 23, pp. 11-18).

6 UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity, 2002.

zemlje. Svaki pojedinac, bez obzira na rod, etničku, jezičku, vjersku i društvenu pripadnost, treba da ima koristi od dostupnih informacionih i komunikacionih tehnologija. O pitanju rodne pripadnosti treba posebno povesti računa u zemljama u razvoju, u kojima siromaštvo, nepismenost (uključujući informacijsku i medijsku nepismenost) i jezičke barijere spadaju u faktore koji onemogućavaju pristup i korist od IKT infrastrukture.

Ova tema je bitna i u kontekstu medijske etike. Etička upotreba medija isprepletana je sa etičkim novinarstvom. Po Vajtu (White, 2008.) prvi principi etičkog novinarstva svrstavaju se u tri kategorije – prenošenje istine, nezavisno i pošteno, čovječnost i solidarnost. On opisuje prenošenje istine kao “posvećenost činjeničnoj tačnosti”, obrada informacija koja nikada ne ugrožava utvrđivanje i ponovno utvrđivanje istine; posjedovanje vještine predviđanja netačnosti; otvorenost i spremnost na priznavanje i prihvatanje grešaka i unošenje neophodnih ispravki; prihvatanje saznanja da se skrivena istina može otkriti jedino napornim istraživanjem, detaljnim ispitivanjem i zdravim razumijevanjem tema o kojima se izvještava. Nezavisno i pošteno prenošenje istine podrazumijeva prenošenje čitave priče, bez namjernog izostavljanja krupnih činjenica; vidljiv napor da se izbjegne nekritička lojalnost; odbacivanje termina koji izražavaju neslaganje; prihvatanje validnog i logičnog neslaganja; pružanje prilike onima koji su podvrgnuti ispitivanju da iskažu svoje mišljenje; “odupiranje zavodljivom uticaju komercijalnih ili političkih interesa.” Na kraju, čovječnost i solidarnost, kako Vajt tvrdi, znače “ne činiti direktnu, namjernu štetu drugima; svođenje štete na minimum; otvorenost i obzirnost; imati obzira prema pravima javnosti i moralnom kvalitetu novinarstva.” Kompetencije IMP pomažu samim građanima da koriste informacije i dolaze u dodir sa medijima na osnovu gore navedenih principa, zahtijevajući od profesionalaca koji se bave medijima i informacijama da poštuju iste principe.

Šta su informacijska pismenost i medijska pismenost?

Vrijednost odnosa između informacija i komunikacije i sposobnosti donošenja odluka donešenih na osnovu činjenica, ima posebnu važnost kada uzmemo u obzir UNESCO-ovu dugoročnu posvećenost promovisanju “osnaživanja i učešća u novom društvu znanja, demokratiji i dobrom upravljanju”.⁷ Vrijednost odnosa između informacije i komunikacije se može revidirati i pojačati kroz razvoj kompetencija (znanje, vještine i stavovi) predstavljenih u djelimično podudarnim konceptima ‘informacijske pismenosti’ i ‘medijske pismenosti’.

Informacijska pismenost bavi se svrhama rada sa informacijama i procesom pribavljanja potrebnih informacija. Tijesno je povezana sa konceptom ‘učiti kako se uči’ i donošenjem odluka, na taj način što stavlja naglasak na definisanje potreba i problema, relevantnih informacija i korišćenje informacija kritički, odgovorno i etički. Medijska pismenost se bavi sličnim pitanjima, ali u samom početku gleda na njih sa drugačijeg stanovišta. Medijski pismena osoba razumije uloge i funkcije medija i drugih dobavljača informacija u društvu. Kao kod informacijske pismenosti, pojedinac postaje sposoban da kritički analizira sadržaj ili informaciju na koju naiđe. Medijska pismenost prelazi granice informacijske pismenosti i bavi se, npr. predstavljanjem društvenih i etničkih grupa, gledištima i mišljenjima iskazanim putem medija,

7 UNESCO (2011). Primary Education. Dostupno na: http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=30879&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

"Medijska pismenost proučava načine na koje medijsko okruženje olakšava, oblikuje, omogućava i, ponekad, ograničava procese bavljenja informacijama komuniciranja."

uključujući i one sa kojima ljudi dolaze u dodir radi zabave. Drugim riječima, dok se koncept informacijske pismenosti fokusira na korisnika informacija kao samostalnog donosioca odluka, građanina i učenika, medijska pismenost proučava načine na koje medijsko okruženje olakšava, oblikuje, omogućava i, ponekad, ograničava procese bavljenja informacijama i komuniciranja, bilo da se radi o namjernom ili indirektnom učenju, društvenom učešću, ili jednostavno zabavi. Tri su ključna zajednička imenitelja medijske i informacijske pismenosti:

- 1) Uloga veznika koju IKT ima u oba koncepta, brišući liniju koja ih je razdvajala,
- 2) Oba koncepta naglašavaju potrebu za kritičkom ocjenom informacijskog i medijskog sadržaja, i
- 3) Oba koncepta ističu potrebu etičkog korišćenja informacija. Između ova dva koncepta postoji još veza i odnosa koje ćemo razmatrati u daljem tekstu.

Preciznije rečeno, informacijski pismena osoba je ona koja razmišlja i ima praktične vještine, znanje i stavove koji joj omogućavaju da etički koristi informacije kroz:

- Prepoznavanje potrebe za informacijom i iskazivanje te potrebe,
- Nalaženje i pristupanje relevantnim informacijama,
- Kritičko ocjenjivanje sadržaja u pogledu nadležnosti, odgovornosti i aktuelne namjere,
- Izdvajanje i organizovanje informacija,
- Sintetizovanje ili obrađivanje ideja izdvojenih iz sadržaja,
- Saopštavanje novostečenog znanja drugima na etički i odgovoran način u odgovarajućem obliku i na odgovarajućem medijumu,
- Upotrebu IKT prilikom obrade informacija.

Prema tome, informacijska pismenost se definiše kao dinamičan proces razmišljanja i skup kompetencija koji ne zavisi u potpunosti od prisustva određenih informacionih sistema i tehnologija, ali na koji IKT u velikoj mjeri utiče. Slične karakteristike prepoznamo i kod medijske pismenosti. Uz to, poseban naglasak se daje medijima kao institucijama, bez obzira na korišćenu tehnologiju, jer građani od medija očekuju da obavljaju konkretne funkcije u demokratskim društvim⁸.

Naše okruženje, zasićeno medijima i tehnologijom, ima nesporan uticaj na političke, društvene i kulturne kontekste. Ljudi su se ranije morali zadovoljiti sa manje informacija i manje su imali potrebu da ocjenjuju kvalitet sadržaja informacija. Profesionalni pisci i izdavačke redakcije obezbjeđivali su stepen pouzdanosti i etičko postupanje sa informacijama. U današnje

8 Vidjeti str. 16 u UNESCO Media and Information Literacy Curriculum for Teachers, edited by Grizzle, A. and Wilson C. (2011). Paris, France: UNESCO.

vrijeme, nove tehnologije ne samo da omogućavaju, već i podstiču širenje informacija, u kojem obični korisnici i profesionalci podjednako učestvuju. Istovremeno, ove tehnologije nude razna sredstva za ispitivanje i provjeru vjerodostojnosti informacija dostavljenih oflajn ili onlajn. Pored toga, ove tehnologije prevazilaze nacionalne, kulturne i jezičke barijere. One su, u principu, pozitivne sile, ali ipak, otvorene za moguće zloupotrebe..

Tehnološki napredak koji je doveo do potrebe da se informacijskoj i medijskoj pismenosti pokloni posebna pažnja u svim društvenim domenama i aktivnostima, mijenja način komunikacije među ljudima, način njihovog učešća u društvu i demokratiji. Štaviše, dok informacijska pismenost podrazumijeva prepoznavanje konkretne potrebe za informacijom i namjere da se ona upotrijebi, danas tehnologija pruža informacije u ogromnom broju oblika i iz još šireg spektra izvora, od kojih su neki pouzdani, a neki ne.

Dok informacijska pismenost uvijek podrazumijeva aktivno traganje za informacijama za određenu namjenu, medijska pismenost takođe obuhvata načine pomoću kojih se ljudi obavještavaju o događajima i saznaju o sebi i svijetu oko sebe, često putem novinskih i zabavnih medija – što može doprinijeti budućem donošenju odluka, a pritom nije neophodno prepoznavanje potrebe za daljim informacijama i ostalim ključnim elementima informacijske pismenosti.

Biti medijski pismena osoba znači razmišljati i imati praktične vještine, znanje i stavove koji dovode do:

- Razumijevanja uloge i funkcija medija u demokratskim društvima,
- Razumijevanja uslova pod kojima se te funkcije mogu ostvariti,
- Kritičkog ocjenjivanja medijskog sadržaja,
- Stupanja u kontakt sa medijima u cilju samoizražavanja, međukulturnog dijaloga i demokratskog učešća,
- Primjene vještina, uključujući IKT vještine, u kreiranju korisničkog sadržaja

Kada razviju ovakva razumijevanja, ljudi postanu bolje pripremljeni da prepoznaju važnost medija i drugih dobavljača informacija, kao i slabost, ili snage poruka, ili informacija koje oni šire. Građani koji posjeduju kompetencije medijske pismenosti u kombinaciji sa informacijskim kompetencijama, spremniji su za stupanje u kontakt sa medijima i drugim dobavljačima informacija, uključujući one na Internetu i da postanu bolje informisani.

Na primjer, medijski pismeni građani mogu saznati ko je predstavljen, a ko nije u medijima i drugim dobavljačima informacija (uključujući one na Internetu), kako su predstavljeni i šta se time podrazumijeva, koji mediji i ostali dobavljači informacija promovišu određena stanovišta i da li su suprotna stanovišta objavljena. Drugim riječima, medijska pismenost obuhvata razumijevanje načina na koji su informacije, medijski sadržaj i medijske poruke organizovani i predstavljeni i kako oni mogu, ili ne, uticati na reakcije na svim društvenim

"Nove tehnologije ne samo da osposobljavaju, već i podstiču obične korisnike i profesionalce da šire informacije."

nivoima. Pored toga, medijska pismenost obuhvata primjenu pomenutih razumijevanja na učešće pojedinca u demokratiji, međukulturnom dijalogu, promociji rodne ravnopravnosti i društvu uopšte. Međutim, ako podrobnije analiziramo, vidjećemo da se isto odnosi na informacijsku pismenost, kako je već opisana. Ona podrazumijeva istraživanje: traženje, nalaženje i procjenu informacija predstavljenih iz različitih izvora (akademske i drugih), sa različitim značenjima, porukama i implikacijama na sve aspekte života.

→ Sličnosti i razlike između elemenata informacijske pismenosti i medijske pismenosti prikazani su na Slici 1.1.

Slika 1.1: Rezultati / elementi medijske i informacijske pismenosti⁹

► Informacijska pismenost

Definisati i izraziti potrebe za informacijama	Pronaći i pristupiti informacijama	Kritički procijeniti informacije	Organizovati informacije	Etički koristiti informacije	Saopštiti informacije	Korišćenje IKT vještina u obradi informacija
--	------------------------------------	----------------------------------	--------------------------	------------------------------	-----------------------	--

► Medijska pismenost

Razumjeti ulogu i funkcije medija u demokratskim društvima	Razumjeti uslove pod kojima mediji mogu realizovati svoje funkcije	Kritički ocjenjivati medijski sadržaj u svijetlu medijskih funkcija	Interakcija sa medijima u cilju samo-izražavanja, međukulturnog dijaloga i demokratskog učešća	Steci i koristiti vještine (uključujući IKT) potrebne za stvaranje korisničkog sadržaja
--	--	---	--	---

Neke konceptualne debate o IMP: Implikacije politike

Slično osnovnoj pismenosti, koncepti informacijske pismenosti i medijske pismenosti popraćeni su terminološkom debatom i zabunom¹⁰. Na primjer, kada govorimo o pismenosti odraslih, izrazi kao što su pismenost, funkcionalna pismenost, post-pismenost, neformalno obrazovanje i osnovno obrazovanje odraslih su koncepti koje različite grupe subjekata ili organizacije koriste u različitim značenjima¹¹. U svojoj analizi debata koje se odvijaju u vezi sa pismošću, Agneta (2008) zaključuje da bi " saglasnost o razumijevanju različitih aspekata i značenja terminologije pozitivno uticala na politike i debate o pismenosti" (str. 45). Ove smjernice za formulisanje politika i strategija IMP usvajaju taj pristup. UNESCO je prihvatio relativnost različitih definicija medijske pismenosti i informacijske pismenosti¹² (vidjeti Dodatak

9 Vidjeti UNESCO Media and Information Literacy Curriculum for Teachers, edited by Grizzle, A. and Wilson C. (2011). Paris, France: UNESCO.

10 Livingston, S. (2004) daje detaljan opis debata o medijskoj pismenosti u svijetlu novih tehnologija. Livingston, S. et al. (2008) analiziraju sjedinjenu istraživačku tradiciju o onome što nazivaju 'medijske i informacijske pismenosti'.

11 Lind, A. (2008, p. 43) raspravlja o konceptualnim debatama na polju pismenosti.

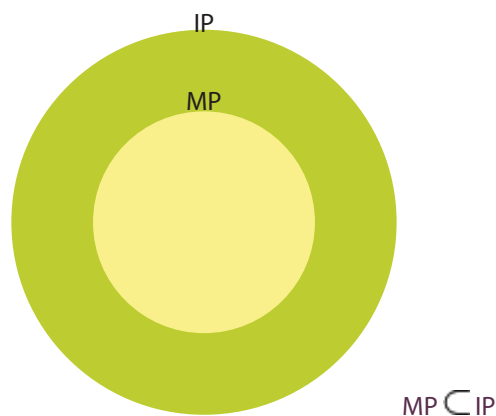
12 Virkus, S. (2003). Information literacy in Europe: A literature review. *Information research*.

1) i odlučio da pažnju usmjeri na ključne elemente ili glavne rezultate učenja IMP, onako kako su prikazani na Slici 1.1. Cilj ovog dijela smjernica je da, za kreatore politike i ostale subjekte, detaljnije objasni debate i ekološke uslove za medijsku i informacijsku pismenost* kao i da predstavi neke od mnogih definicija medijske i informacijske pismenosti koje su u upotrebi.

Pojavilo se nekoliko novih škola mišljenja¹³ koje se bave odnosom između podudarnih polja informacijske i medijske pismenosti. U nekim krugovima smatra se da je informacijska pismenost šire polje proučavanja, dok medijska pismenost potpada pod širi pojam informacijske pismenosti¹⁴ (→ Vidjeti Sliku 1.2).

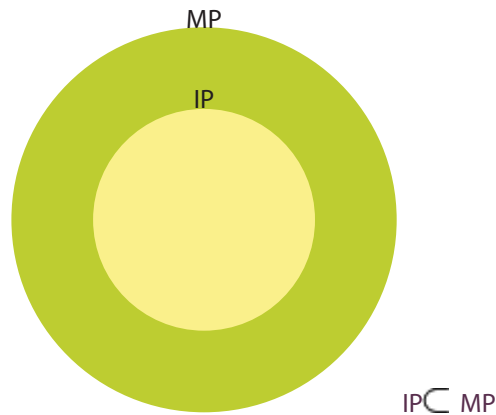
Drugi smatraju¹⁵, da je medijska pismenost šire polje proučavanja, a informacijsku pismenost vide kao njenu komponentu (→ Vidjeti Sliku 1.3). U oba scenarija, užem polju se obično pridaje manji značaj nego 'širem'. Prema tome, ove koncepcije očigledno imaju nedostatke kojima treba posvetiti pažnju prilikom rada na politikama i strategijama IMP.

Slika 1.2: MP je dio IP

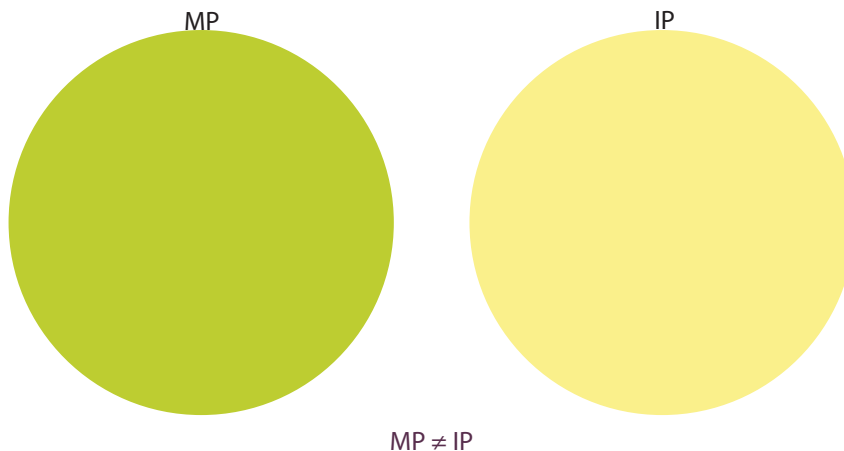
- * Ekološki uslovi za pismenost ili ekologija pismenosti (*Ecology of literacy*) je metafora kojom autori naglašavaju da se pismenost ne posmatra izolovano već unutar okruženja u kojem je diverzitet osnovna odlika i uslov za razvoj. Jedna vrsta pismenosti najbolje napreduje ako ima ekološke uslove, odnosno, ako je okružena ostalim vrstama pismenosti i ako postoji korelacija sa drugim pojavama u društvu (Prim. prev.)
- 13 Vidjeti: UNESCO (2011). *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*. Vidjeti i: Byerly, G. and Brodie, C. S. (1999), Campbell, S. (2004), Catts, R. (2005 a,b), Catts, R. and Lau, G. (2008), Catts, R. et al (2012), Hobbs, R. (1998), Lee, A. (2013), Livingstone, S. et al (2008), Owusu-Ansah, E. K. (2003), Virkus, S. (2003), Webber, S. & Johnston, B. (2000)
- 14 Catts, R. & Lau, J. (2008). *Towards information literacy indicators*. UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization). Information Society Division Communication and Information Sector. UNESCO (ed.). IFAP: Information for All Programme, Paris. UNESCO. www.unesco.org/new/en/communication-and-information/intergovernmental-programmes/information-for-all-programme-ifap/about-ifap/
- Campbell, S. (2004). *Defining Information Literacy in the 21st Century*. Presented at World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council, 22-27 August.
- Catts, R. (2005a). *Information Literacies and Lifelong Learning: Keynote Address*. Presented at Motesplats Infor Framtiden, Swedish Library Association Annual Conference, Boras, Sweden, October.
- Catts, R. (2005b). *Information Skills Survey, Technical Manual*. Canberra: CAUL.
- Byerly, G. and Brodie, C. S. (1999). "Information Literacy Skills Models: Defining the Choices. In Stripling, B. K (1999). *Learning and Libraries in an Information Age*. Englewood, Colorado: Libraries Unlimited.
- 15 Hobbs, R. (1998). The seven great debates in the media literacy movement. *Journal of Communication*.
- Poter, Dž. (2011). *Medijska pismenost*, Beograd: Clio.

Slika 1.3: IP je dio MP

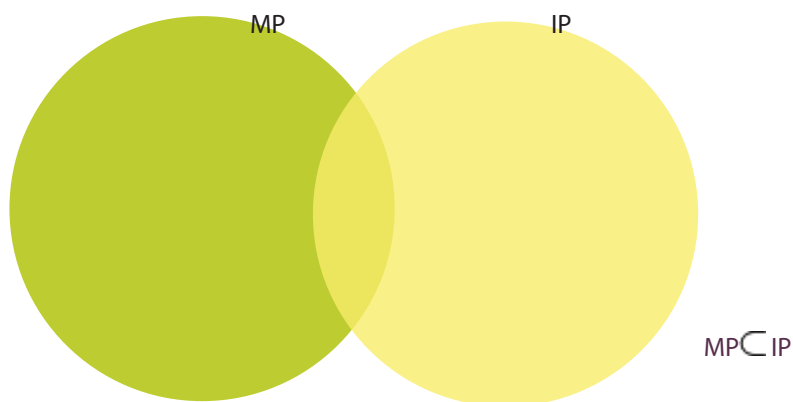
Neki stručnjaci smatraju da su informacijska i medijska pismenost različita i odvojena polja (→ Vidjeti Sliku 1.4). Drugi stručnjaci¹⁶ smatraju da donekle ima presijecanja ili preklapanja između MP i IP, ali da neke razlike ostaju (→ Vidjeti Sliku 1.5).

Slika 1.4: MP se razlikuje od IP

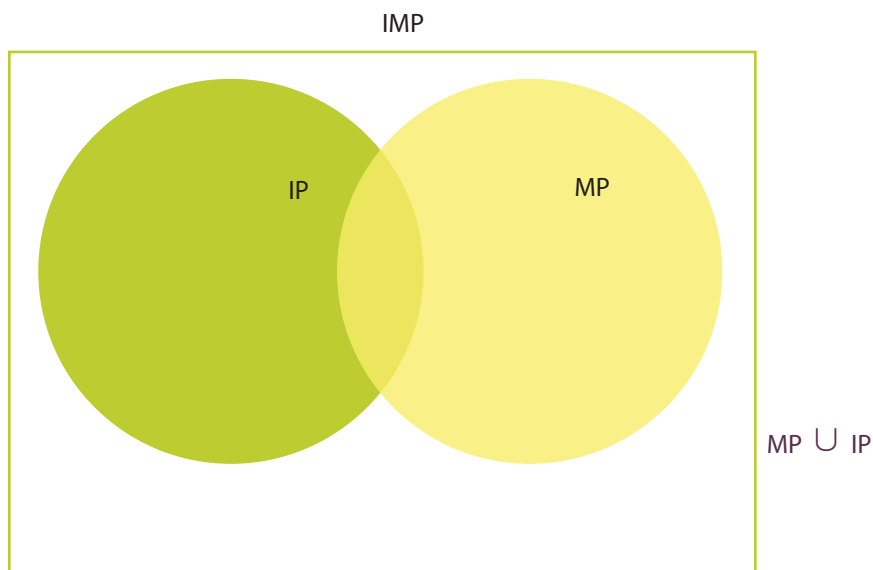

16 Livingstone, S., Couvering Van, E. and Thumin, N. (2008). Converging traditions of research on media and information literacies: disciplinary, critical and methodological issues. In: Coiro, J., Knobel, M., Lankshear, C. and Leu, D. J. (eds.). *Handbook of research on new literacies*. New York, USA: Routledge, Lee A. (2013). Literacy and competencies required to participate in knowledge societies. In Lee A., Lau J., Carbo T. and Gendina N. (2013): *Conceptual Relationship of Information Literacy and Media Literacy in Knowledge Societies*. World Summit on the Information Society (WSIS). Paris, France: UNESCO.
Catts, R., Lau, J., Lee, A. Y. L., and Chang, H. H. (2012). Theoretical and conceptual framework for media and information literacy (MIL) Indicators. Draft paper submitted to the Communication and Information Sector. Paris, France: UNESCO.

Slika 1.5: MP presijeca IP

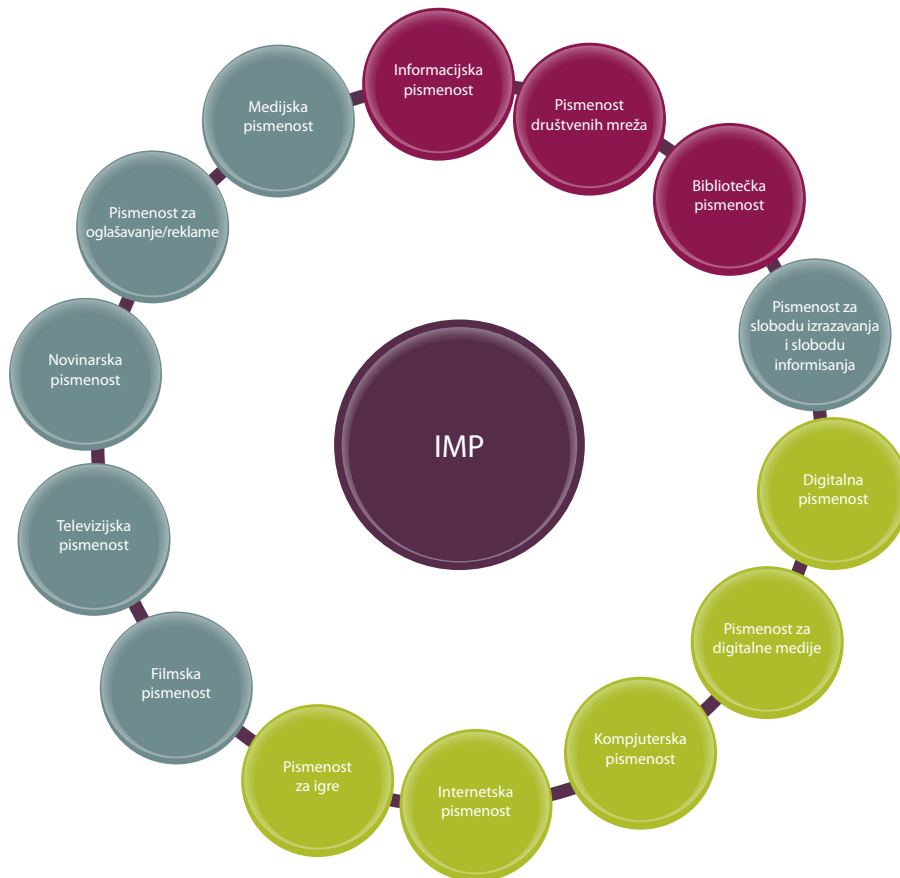

Slika 1.6 prikazuje kako UNESCO zamišlja kombinaciju svih kompetencija koje pripadaju MP i IP, spajajući ova dva ranije razdvojena polja pod jedan sveobuhvatni termin: **Informacijska i medijska pismenost (IMP)**. Pošto nastojimo da osnažimo djecu, mlade i građane uopšte, veoma je bitno informacijsku i medijsku pismenost smatrati složenim konceptom, uključujući međusobno povezane informacijske i medijske kompetencije (znanje, vještine i stavove).

Slika 1.6: $IP + MP = IMP$

Informacijska pismenost plus medijska pismenost daju informacijsku i medijsku pismenost (IMP). Ovaj progresivni pristup uspostavlja sklad na ovom polju i naglašava potrebu za višestrukim teorijskim pristupom. On uspostavlja sklad tako što obuhvata mnoge pojmove koji objašnjavaju međusobno povezane pismenosti. Ovdje spadaju: biblioteka pismenost, informativna pismenost, digitalna pismenost, računarska pismenost, televizijska pismenost, pismenost za oglašavanje (reklame), pismenost za film, pismenost za računarske igre (→ Vidjeti Sliku 1.7). Sa napredovanjem tehnologija javljaju se novi termini, kao što ilustruje kovanica pismenost za društveno umrežavanje (engl. social networking literacy). Treba takođe napomenuti da se mnogo govori o društvenim pismenostima, kao što su naučna, globalna, politička, porodična, finansijska i kulturna pismenost. Informacijska i medijska pismenost podržava sve ostale.

Slika 1.7: Ekološki uslovi za IMP: Pojmovi IMP

Izvor: UNESCO-v Program IMP za nastavnike

Namjena Slike 1.7 nije da pruži detaljnu klasifikaciju ili ontološki predstavi različite pojmove koji se odnose na IMP. Ova slika treba da skrene pažnju kreatora politike i ostalih ključnih subjekata na mnoštvo termina koji se vezuju za IMP. Pored već pomenutih konceptualnih pitanja, upotreba ovih različitih termina je doprinijela zamršenoj situaciji na ovom polju¹⁷. Pokušavajući da pojasni terminologiju i pruži više holistički i teoretski pristup, UNESCO je iskovao termin "informacijska i medijska pismenost".

Ovaj predloženi ujedinjeni pristup IMP je suština UNESCO-ve strategije IMP, koju ova organizacija promoviše na globalnom nivou. Termin IMP prepoznaje važnost svih oblika medija (uključujući lokalne) i svih dobavljača informacija, uključujući biblioteke, arhive, muzeje i one na Internetu. Ovaj termin obuhvata ne samo informacione i komunikacione tehnologije, već i usmenu tradiciju i time naglašava sposobnost IMP da unaprijedi građansko shvatanje značaja očuvanja usmenog nasljeđa. Ovaj sveobuhvatni pristup je progresivan, jer koristi kombinacije telekomunikacija i emitovanja programa, kao i kombinacije brojnih formi medija i dobavljača informacija¹⁸. Preko običnih dostavnih platformi i pristupnih uređaja, kao što su pametni telefoni, pojedinac može sa istog mjesta pristupiti radiju, televiziji, igricama, digitalnim bibliotekama i arhivima. Na kraju, ovaj pristup je progresivan, jer uvođenje IMP u obrazovne sisteme (formalne i neformalne), kao i promovisanje IMP kao aktivnog pokreta

17 Vidjeti: Livingstone, S. et al. (2008) gdje se nalazi kompletna analiza

18 Vidjeti: Flew, T. (2005). *New media: An introduction*. Oxford University Press, Oxford.

građanskog obrazovanja, zahtijeva ujedinjenu, a ne izdijeljenu strategiju, čime predstavlja jasniju ekologiju ovog sektora kreatorima politika, nastavnicima i ostalim subjektima.

Informacijska i medijska pismenost: predloženi konceptualni model

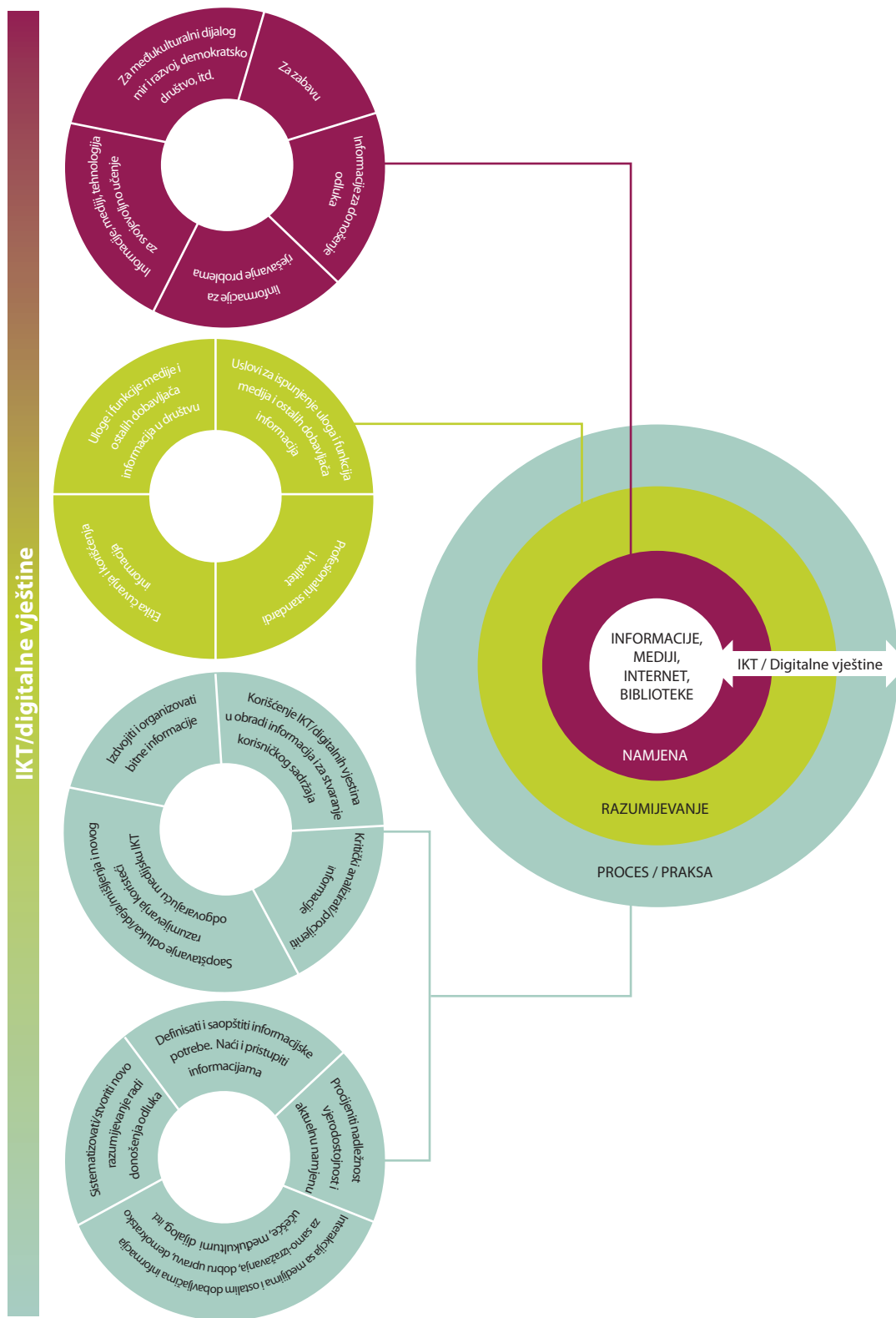
Posljednjih godina naučnici pokazuju da IP i MP, kao pojedinačni pojmovi, pozitivno djeluju na obrazovne rezultate, društvene interakcije (uključujući zabavu i konzumerizam) i učešće u demokratskim aktivnostima (na prim. Frau-Maigs i Torent, 2009). I jedna i druga pismenost su doprinijele razvoju politika i strategijama potkrijepljenim dokazima, u različitim aspektima društvenog života. Međutim, sve je više prisutna spoznaja da, kada se posmatraju pojedinačno, nijedan od koncepata ne daje u potpunosti ona znanja, vještine i stavove koji su neophodni za kritičko postupanje sa širokim spektrom dostupnih kombinovanih načina informisanja i komuniciranja. Kada se sa njima postupa kao sa cjelinom, informacijska i medijska pismenost ne samo da djeluju jedna na drugu, već doprinose time što promovišu učešće u budućim društvima znanja. One društvene politike i prakse koje se ne bave ključnim elementima IMP prikazanim na slici 1.1, kao što su npr. kritički stav prema učenju, demokratsko učešće, zaštita i promocija ljudskih prava, propustiće važnu priliku da osnaže svoje građane.

"Kada se sa njima postupa kao sa cjelinom, informacijska medijska pismenost ne samo da djeluju jedna na drugu, već doprinose time što promovišu učešće u budućim društvima znanja."

Odnos između elemenata IMP prikazanih na Slici 1.7 prilično je dinamičan. U daljem tekstu ćemo pokazati kako priroda znanja, vještina i stavova koji doprinose medijskoj i informacijskoj pismenosti, pruža osnovu za cjelovit razvoj politike u mnogim društvenim nastojanjima. Međutim, u ovom dijelu smjernica važno je da razmotrimo kako se sami koncepti stapaju u procesu transformisanja informacija u znanje koje unapređuje učešće u demokratskim društvima, slobodu izražavanja, donošenje odluka, rješavanje problema, učenje, samoizražavanje i zabavu.

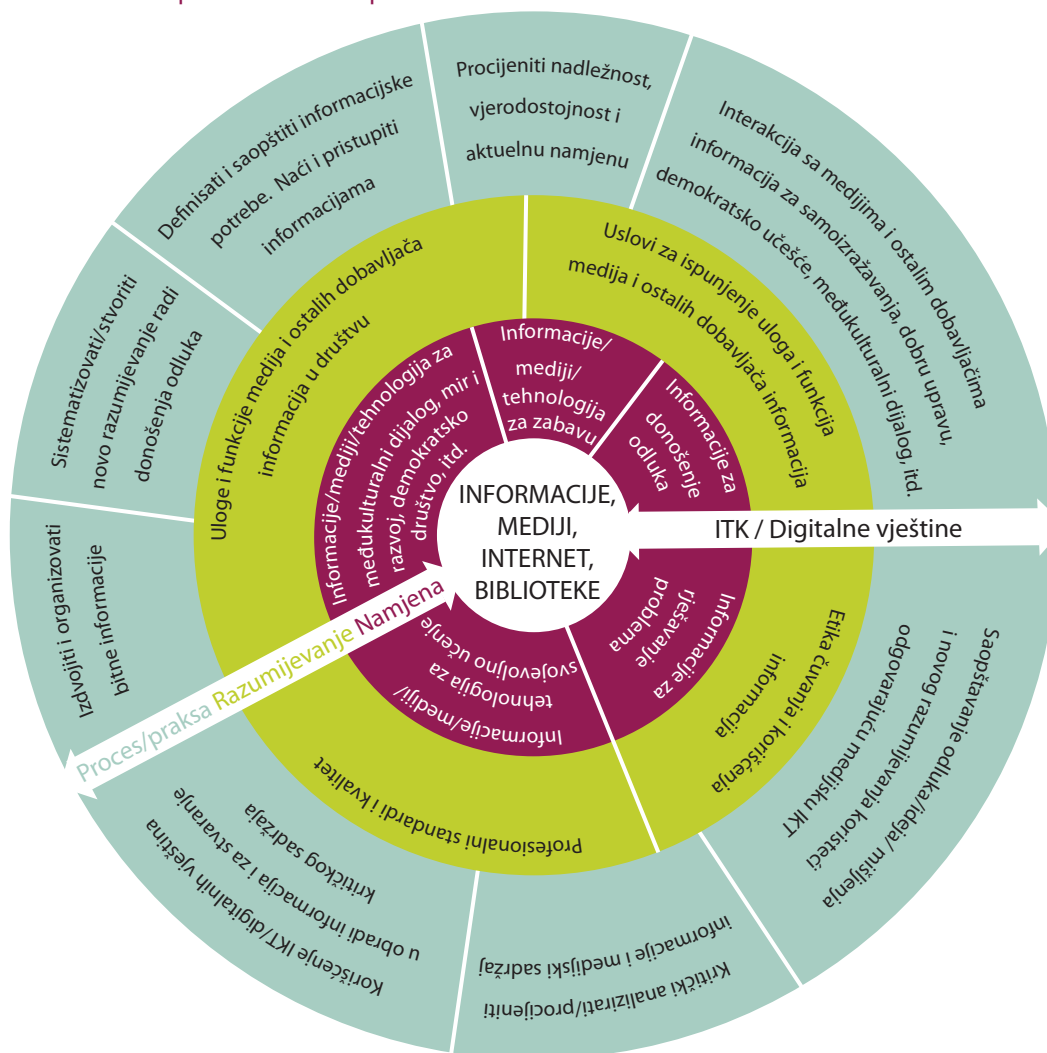
Nije nam bila namjera da na Slici 1.1 prikažemo da postoji podudaranje između pojedinačnih elemenata informacijske i medijske pismenosti. Oni se zapravo nadopunjuju i dolaze do izražaja po potrebi. Isto tako, nijesmo imali namjeru da nagovijestimo da se primjena bilo kojeg koncepta ili odgovarajućih procesa iz kojih se oni sastoje, dešava po apsolutno predvidljivom redoslijedu. Proces u kojem osoba postaje informisana je složen i često zahtijeva obnavljanje već poznatog ili otkriva nova pitanja koja dobavljači informacija treba da pojasne i detaljnije ispituju. Na kraju, neophodno je naglasiti da je IMP bitan, čak i tamo gdje nedostaje osnovna pismenost i infrastruktura za IKT. Poglavlja 3 i 4 će više govoriti o ovome. Pomoću elemenata sa Slike 1.1 kojima su dodate neke odgovarajuće dimenzije, Slike 1.8a i 1.8b ilustruju dinamičnu interakciju između različitih IMP kompetencija.

Slika 1.8A: IMPt: predloženi konceptualni model

Slika 1.8B: IMP: predloženi konceptualni model

Središnji krug: MEDIJI I OSTALI DOBAVLJAČI INFORMACIJA, UKLJUČUJUĆI ONE NA INTERNETU, predstavlja izvore informacija i institucije, kao i sredstva pomoću kojih se informacije saopštavaju ili prenose (televizija, radio, Internet, novine, biblioteke, arhivi, muzeji, mobilni uređaji, itd.). Dostupnost i pristup informacijama, medijima i ostalim dobavljačima informacija bitni su aspekti povoljnog okruženja u kojem IMP može da se razvija. Ovo ne znači da IMP nije bitna tamo gdje mediji i IKT nijesu široko zastupljeni. IMP takođe osnažuje građane koji nemaju pristup informacijama, IKT i medijima.

Drugi krug od centra: NAMJENA, rezimira razloge zbog kojih ljudi koriste informacije i stupaju u dodir sa medijima i ostalim dobavljačima informacija. Spisak prepoznatih razloga nije ni u kojem slučaju konačan, ali on daje pregled osnovnih motivacija o kojima bi svi građani trebalo da imaju osnovna znanja. Spoznaja svrhe korišćenja informacija i povezivanja sa medijima i ostalim dobavljačima, treba da podstakne introspektivnu analizu informacijskih potreba građana. Istraživanja su pokazala da ljudi koriste medije i informacione sisteme za zabavu, udruživanje, identifikaciju, nadgledanje i prosvjećenje¹⁹.

19 Vidjeti: Durham, J. M. and Kellner, M. D. (2006); Burton, G. (2005) and Bignell, J. (2000).

Treći krug od centra: RAZUMIJEVANJE, odnosi se na osnovno znanje koje građani treba da posjeduju o radu, funkcijama, prirodi, usvojenim profesionalnim i etičkim standardima svih oblika medija i ostalih dobavljača informacija. U kombinaciji sa namjenom, ovo razumijevanje bi trebalo da:

1. čini osnovu kritičke analize i etičke upotrebe informacija, medija i ostalih dobavljača informacija, i
2. podstakne građane koji nemaju pristup informacijama i medijima da provjere zašto je to tako i da se angažuju da sebi obezbijede pristup.

Završni krug, PROCES I PRAKSA, navodi različite korake koje treba preduzeti, ili kompetencije koje građani treba da steknu da bi djelotvorno i etički stvarali i koristili informacijski i medijski sadržaj i stupali u konakt sa medijima i ostalim dobavljačima informacija u svom društvenom, ekonomskom, političkom, kulturnom i intimnom životu. Ove kompetencije prelaze granice lične upotrebe, smještajući pojedinca unutar porodice, društvenih grupa, zajednica, nacija i globalnog sela, u virtuelnom i fizičkom kontekstu. IMP kompetencije se ne razvijaju i ne primjenjuju izolovano. Do koje se mjere razumijevanja IMP mogu razviti, vjerovatno će u mnogome zavisiti od dostupnih izvora i već dostignutog nivoa raznih vrsta pismenosti među edukatorima/nastavnicima i široj populaciji.

Šta IMP može uraditi na promovisanju učešća u društvu?

Istraživači smatraju da je potrebno sprovesti dalja istraživanja da bi se potvrdio učinak IMP na društva²⁰. Ovo je jedan od razloga zbog kojih je UNESCO omogućio formiranje međunarodne mreže univerziteta koji se bave IMP i međukulturnim dijalogom. I pored toga, naučna literatura iz perspektive IP i MP pokazuje da, osim pozitivnih efekata na akademske rezultate, podučavanje i učenje posredstvom IP i/ili MP priprema učesnike za obavljanje

"Učešće svih građana u društvu, uključujući djecu i mlade, neophodno je u suzbijanju isključenja/izopštavanja, nejednakosti, siromaštva."

aktivnije uloge u društvu, a društvo čini demokratskijim (na prim. Luis i Hali, 1998, cit. po: Čeng, 2009). Učešće svih građana u društvu, uključujući djecu i mlade, neophodno je u suzbijanju izopštavanja, nejednakosti, siromaštva, kao i u pružanju jednakih mogućnosti za stvaranje i inovacije.

Pored toga što djeca donekle kritički postupaju sa medijima čak i kada se nijesu sretala sa IMP u školovanju, postoji prilično veliki jaz u smislu onoga što im je potrebno i onoga šta bi mogli naučiti (upor. Bakingem, 2006). Na primjer, u svojim radovima Bakingem i Grin (1994) i Bakingem i drugi (1995) su pokazali kako medijska i informacijska produkcija (audiovizuelna i tekstualna) može unaprijediti podučavanje i učenje o medijima i informacijama, a takođe i osposobiti učenike da stvaraju nove teorijske spoznaje²¹. Testiranjem 164 učenika srednje škole prije i poslije predavanja o oglašavanju/ reklamama, Čeng (2011) je

20 Vidjeti: Frau-Maigs, D. (2006); Buckingham, D. (1998); Casey, B. et al. (2008); and Dovey, J. and Kennedy, H. W. (2006)

21 Vidjeti: Hobbs, R. (2011) in Von Feilitzen, C., Carlsson, U., Bucht, C. (2011): New Questions, New Insights and New Approaches: Contribution to the Research Forum at the World Summit on Media for Children and Youth for more on these research findings, The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, NORDICOM, University of Gothenburg.

pokazao kako predavanja u učionici mogu pomoći učenicima da djelotvorno stupaju u interakciju sa reklamnim sadržajem²². Vrednovanje IMP produbljuje razumijevanje prava na slobodu mišljenja, izražavanja, pristupa informacijama i komuniciranja, ali što je veoma važno, uspostavlja ravnotežu između tog razumijevanja i sve većeg razumijevanja odgovornosti koje pojedinci i organizacije imaju u vezi sa medijima, informacijama i komunikacijom. Ovdje se pod odgovornostima građana podrazumijevaju etičke odgovornosti vezane za koncept globalnog građanstva:

Cilj globalnog građanstva je da osnaži učenike [sve građane] da rukovode svojim djelovanjem. Pored znanja i vrijednosti koje su stekli učenjem o globalnim pitanjima, učenici moraju steći neophodne vještine koje će im dati sposobnost i samopouzdanje da proaktivno i pozitivno utiču na svijet oko sebed²³ (OXFAM, 2013).

Etičke odgovornosti i globalno građanstvo podrazumijeva učešće žena/muškaraca i dječaka/djevojčica u društvu radi postizanja viših ciljeva u kojima se poštuju i promoviraju prava drugih. One uključuju poštovanje prava drugih na privatnost, bez rizika po bezbjednost ostalih, uvažavanje kopirajta i intelektualnih prava, ne predstavljajući izjave drugih ljudi ili sakupljene informacije²⁴, na pogrešan način, poštovanje ljudskih prava drugih osoba i zahtijevanje kvaliteta od medija i ostalih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu. Osim toga, postoje pokazatelji da veće angažovanje u društvu posredstvom IMP može dovesti do izrade više-generacijskih strategija i dijaloga koji rezultira građanskom kohezijom i uključivanjem različitih sektora i starosnih grupa (Frau-Maigs i Torent, 2009). Dalja razmatranja ove suštinske dimenzije dobiti od IMP nalaze se u Poglavlju 2, u dijelu koji govori o pristupu IMP sa aspekta ljudskih prava.

Kako osobe uključene u sistem upravljanja, medije i dostavljanje informacija, cjeloživotno učenje i stanovništvo uopšte, postaju sve više medijski i informacijski pismene, nastaje recipročan odnos, u kojem se strane međusobno osnažuju i na taj način povećavaju pozitivne učinke u društvu. Drugim riječima, ako je cilj razvoj, dobar sistem uprave, demokratija i cjeloživotno učenje, tada su:

- građani okosnica i treba da se nalaze u središtu politika i strategija IMP;
- mediji i ostali dobavljači informacija, kao što su biblioteke, u fizičkom i digitalnom prostoru, suštinski važni u osnaživanju građana, informisanju građana i olakšavanju njihovog učešća;
- cjeloživotno učenje i proces dobrog upravljanja mogu biti ugroženi tamo gdje građani nijesu dobro informisani, nemaju pristup informacijama ili nijesu osnaženi da ih obrađuju i koriste. Ovo su uslovi za pružanje kvalitetnog obrazovanja svima;

22 Vidjeti: Cheung, Chi-Kim (2011) in Von Feilitzen, Carlsson, Bucht (2011): New Questions, New Insights and New Approaches: Contribution to the Research Forum at the World Summit on Media for Children and Youth for more on these research findings, The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, NORDICOM, University of Gothenburg.

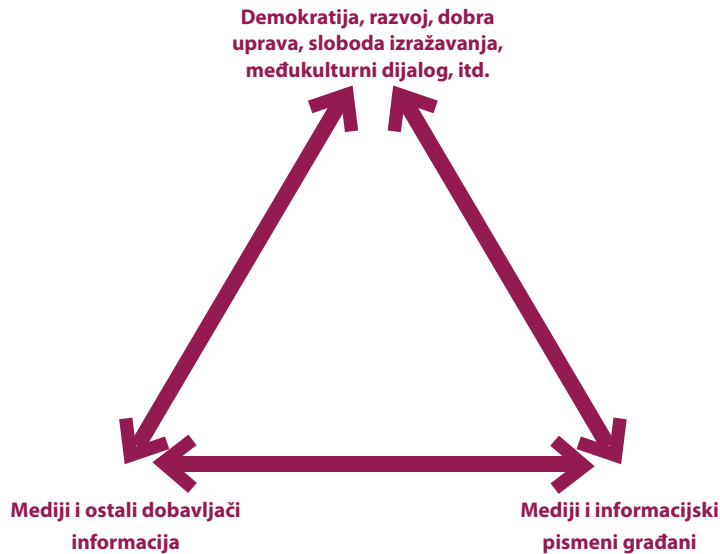
23 OXFAM (2013). What is global citizenship. Dostupno na: <http://www.oxfam.org.uk/education/global-citizenship/what-is-global-citizenship>

24 Caldwell, Carefoot, (2001): The Ethics of Information Use- A Teachers' Guide. School Libraries in Canada, Journal of Canadian School Libraries Association, 2001, Volume 20, Number 4

- zbog nedostatka informacijske i medijske pismenosti građani će vjerovatno postati loše informisani i pasivni.

→ Jednostavan prikaz ovog odnosa je dat na Slici 1.9.

Slika 1.9: Suština IMP

Da bi se unaprijedio odnos prikazan na gornjoj slici i pojačao potencijal za pozitivan razvoj, potrebne su čvrste i koordinisane politike i strategije. Cilj tih politika i strategija biće da se pozabave glavnim problemima koji se nalaze u osnovi "slobodnog protoka ideja i univerzalnog pristupa informacijama, izražavanja pluralizma i kulturne raznolikosti u medijima i svjetskim informacionim mrežama, i jednakom pristupu informacionim i komunikacionim tehnologijama (IKT) za sve"²⁵.

"Potrebne su takve politike i strategije koje će osposobiti ljude da stvore svoju protivtežu u odnosu na dominantne kulture, tako što će svoje priče dijeliti sa drugima putem diskusija i kreativnog angažovanja."

Gore prikazan odnos će se poremetiti ukoliko se učesnici ne uključe u razvoj politike i strategije, jer će se u tom slučaju produbiti postojeće nejednakosti između onih koji imaju i onih koji nemaju pristup informacijama, bez obzira na formu u kojoj su saopštene. Pojaviće se još više nejednakosti između onih koji mogu i onih koji ne mogu da nađu, analiziraju i vrednuju medije i informacije i kritički ih razumijevaju da bi "spriječili umanjivanje njihove društvene participacije i [njihove sposobnosti] da koriste sve moguće kanale putem kojih učestvuju u donošenju odluka o pitanjima bitnim za njihov svakodnevni život" (Morduhovič, 2009, str. 178). Pored toga, novi mediji i informacione tehnologije stvaraju napetost između globalnih i lokalnih kulturnih interesa koja prijete da ograniče slobodno izražavanje i uvažavanje kulturne raznolikosti, višejezičnosti i pluralizma. Potrebne su takve politike i strategije koje će osposobiti ljude da stvore svoju protivtežu u odnosu na dominantne kulture, tako što će svoje priče dijeliti sa drugima putem

diskusija i kreativnog angažovanja i time štiti kulturnu raznolikost, višejezičnost i pluralizam.

25 UNESCO(2011). Primary Education. Dostupno na: http://portal.unesco.org/education/en/ev.php-URL_ID=30879&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Moguće dobrobiti za upravu na polju zdravlja, ekonomije, sistema upravljanja i obrazovanja

U literaturi su se pojavili nagovještaji da se neki ljudi ne osjećaju prijatno zbog učinka lakog pristupa ne samo medijima i informacijama, već i tehnologijama koje omogućavaju široj javnosti da emituje i objavljuje svoja mišljenja u zemlji i šire. U odgovoru na ovaj problem, Frau-Maigs i Torent (2009, str. 20) konstatuju:

Kreatori politike treba da prevaziđu shvatanje da medijsko obrazovanje [IMP] može ugroziti moć vlasti, državnu nezavisnost, pa čak i kulturni identitet jedne zemlje. Zapravo, ono može dovesti do osnaživanja svih, ako je smješteno unutar okvira dobrog upravljanja medijima, gdje se dobrobiti novih kognitivnih načina učenja dijele sa drugima, prilagođeni su korisnicima, a ne samo tehnološki proizvedeni. Odupiranje toj tendenciji može dovesti do sukoba i nasilja, dok njeno usvajanje moće donijeti ne samo 'neprimjetnu' već i 'pametnu' promjenu, istovremeno štiteći i razvijajući autohtone kulture. Korišćenje medija i IKT uz koheziju i inkluziju, njeguje povjerenje i poštovanje među svim članovima društva i donosi dobrobiti svim učesnicima i subjektima.

.....

Poenta te 'pametne' promjene izrečena je za vrijeme Sastanka na visokom nivou o informacijskoj pismenosti (High Level Colloquium on Information Literacy)²⁶ u vidu težnje za univerzalnim zdravljem i dugovječnošću, većim bogatstvom i prosperitetom, informisanijim donošenjem odluka, kulturom učenja i dijeljenjem saznanja sa drugima, poštovanjem raznolikosti, održivošću čovjekove okoline i kvalitetnijim životom za sve. (Garner, 2006).

U skladu sa ovim stavovima, naše smjernice se fokusiraju na IMP u svim aspektima razvoja, ali takođe ukazuju na odnos između područja politike koja imaju snažne recipročne odnose i obrazovanja, uopšte. Bitna područja politike su:

- Razvoj IKT infrastrukture,
- Razvoj lako dostupnih vladinih informacija i službi koje se odnose na širok raspon tema, kao što su zdravlje, sport, kultura, ekonomski razvoj, nauka i poljoprivreda,
- Dobar sistem upravljanja koji podržava regulatorne sisteme za radio-difuziju i medijsku samo-regulaciju,
- Očuvanje i zaštita pamćenja naroda posredstvom njegovih biblioteka, arhiva i muzeja,
- E- trgovina
- Propisi o zaštiti privatnosti i kopirajta,
- Internetski regulatorni sistemi, posebno bezbjednost djece i mladih.

26 Sastanak su sponzorisali Nacionalni forum o informacijskoj pismenosti UNESCO i IFLA, a održan je u Aleksandrijskoj biblioteci, Aleksandrija, Egipat, 6.-9. 11. 2005.

Globalni savez za partnerstvo na polju medijske i informacijske pismenosti

Važnost IMP u svim aspektima razvoja posebno je naglašena kroz formiranje Globalnog saveza za partnerstvo na polju informacijske i medijske pismenosti (engl. skr. GAPMIL),⁴⁰ čiji je cilj, između ostalog, da postavi IMP u novi položaj uspostavljanjem ključnih strateških partnerstava koja će podsticati globalni razvoj IMP i njenu primjenu unutar sljedećih osam, odnosno devet ključnih razvojnih područja:

1. Sistem upravljanja, građanstvo i sloboda izražavanja;
2. Pristup informacijama i znanju za sve građane;
3. Razvoj medija, biblioteka, Interneta i ostalih dobavljača informacija;
4. Obrazovanje, podučavanje i učenje – uključujući profesionalni razvoj;
5. Jezička i kulturna raznolikost kao i međukulturni i međuvjerski dijalog;
6. Žene, djeca i mladi, osobe sa invaliditetom i ostale marginalizovane društvene grupe;
7. Zdravlje i dobrobit;
8. Poslovanje, industrija, zapošljavanje i održivi privredni razvoj;
9. Poljoprivreda, stočarstvo, zaštita prirode netaknute prirode, očuvanje šuma i prirodnih resursa.

Mogućnosti koje pruža razvoj koordinisane politike i strategije su od suštinskog značaja, kao i njihov uticaj na kvalitetnije formalno i neformalno obrazovanje, koje priprema građane za rad i život u svijetu koji se sve više globalno povezuje. U osnovi se nalazi vjerovanje da će, razvijanjem odgovarajućih politika i strategija, mogućnosti umnogome nadmašiti izazove.

Ključna zapažanja kojima smo se rukovali u izradi smjernica ukazuju da usavršavanje medija i informacionih i komunikacionih tehnologija omogućava:

- Svim narodima da započnu da rade na uspostavljanju informacijski i medijski pismenog društva, razvijajući obrazovne, ekonomske, zdravstvene i tehnološke infrastrukture.
- Zajedničko shvatanje načina na koje nove tehnologije mogu međusobno djelovati, njihov uticaj i njihova upotreba koja olakšava uspostavljanje društava znanja.
- Dokaz da saradnja i partnerstva sa raznovrsnim organizacijama i grupama sa sličnim interesima nijesu samo ostvarljivi, već i veoma poželjni, jer usaglašavaju različita stanovišta i obezbjeđuju odgovornost.
- Redefinisanje društvene interakcije i otvaranje mogućnosti za smanjenje netolerancije i jačanje razumijevanja bez obzira na političke granice, nacionalnu i vjersku pripadnost.
- Mogućnosti za zapisivanje i zaštitu autohtonog znanja i jezičke raznolikosti, uz omogućavanje korišćenja široj javnosti.
- Novi načini prenošenja obrazovanja na nastavnike, učenike i zajednici uopšte.
- Promjena sadržaja tog obrazovanja da bi ono bilo suštinski bitno za stvarna životna iskustva.

27 Uspostavljen od strane UNESCO-a 2013. uz podršku subjekata iz preko 80 zemalja. Dostupno na: www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/globalalliance-for-partnerships-on-media-and-information-literacy/. (Pristupljeno 12. 09. 2013.)

Moguće dobrobiti za širu javnost, kao što su građani, potrošači i kreativni pojedinci

UNESCO-v Program IMP za nastavnike naglašava da glavne dobrobiti IMP nastaju iz sljedećih razloga:

- Žene/muškarci i dječaci/djevojčice, pored uloge potrošača, mogu jačati svoju ulogu stvaralaca sadržaja i znanja.
- Informacijski i medijski pismeno društvo podstiče razvoj slobodnih, nezavisnih i pluralističkih medija i otvorenih informacionih sistema (Vilson, Grizl, Tuazon, Akempong i Čeng, 2011).
- Informacijska i medijska pismenost daje suštinska znanja o funkcijama medijskih i informacijskih kanala u demokratskim društvima, razumno shvatanje uslova potrebnih za djelotvorno obavljanje tih funkcija i osnovne vještine neophodne za vrednovanje rada medija i dobavljača informacija u odnosu na očekivane funkcije.
- Ako se primijeni na pravi način, IMP može poslužiti kao moćan alat koji omogućava međukulturni dijalog, toleranciju i kulturno razumijevanje.
- Postoji potreba za promjenom u obrazovanju. Korišćenje IKT pruža jednu mogućnost, ali u kombinaciji sa IMP, može sagraditi most između učenja unutar učionice kao fizičkog prostora i učenja u digitalnom prostoru. IMP je poluga za pokretanje ove promjene.
- U procesu podučavanja i učenja, putem IMP nastavnici stiču veća znanja kojima će osnažiti buduće građane.
- IMP pomaže u postizanju boljih obrazovnih rezultata tako što pruža građanima one kompetencije koje su neophodne da bi u potpunosti učestvovali u političkom, ekonomskom i društvenom životu.
- Pristup kritičkog mišljenja koji IMP naglašava ne podrazumijeva samo kritikovanje medija, dobavljača informacija ili politiku, već se više odnosi na zauzimanje kritičkog stava o procesu informisanog donošenja sopstvenih odluka i procesu učenja uopšte (upor. Frau-Maigs i Torent, 2009). IMP vraća naglasak na metakogniciju, učenje kako učiti i kako znati, dok su u fokusu mediji, biblioteke i ostali dobavljači znanja, uključujući one na Internetu.

"Dok se u zapadnom svijetu slobodni mediji možda uzimaju zdravo za gotovo, više od trećine stanovništva svijeta živi u zemljama u kojima mediji i dobavljači informacija nijesu slobodni."

IMP doprinosi većem kvalitetu medija i dobavljača informacija

Usvajanje slobodnog pristupa informacijama u propisima i zakonima je jedna stvar, a omogućavanje građanima da steknu informacijske i medijske kompetencije pomoću kojih mogu maksimalno iskoristiti pristup, je nešto drugo. IMP omogućava građanima da učestvuju u procesu upravljanja i da od pasivnih postanu aktivni građani. Ako ne posjeduju IMP kompetencije veoma je teško građanima, čak i mladim ljudima, da aktivno učestvuju u svojim zajednicama i društvima i teško je ostvariti dobar i efikasan sistem upravljanja (upor. Mendel, 2005). Sticanje IMP kompetencija doprinosi slobodnim, nezavisnim i pluralističkim medijima i informacionim sistemima i unapređuje kvalitet informacija koje oni dobavljaju. Dok su slobodni mediji u zapadnom svijetu nešto što se podrazumijeva, više od trećine stanovništva u svijetu živi u zemljama u kojima mediji i dobavljači informacija nijesu slobodni²⁸. Politike i strategije IMP treba da budu podržane činjenicom da informacijske i medijske kompetencije omogućavaju građanima uvid u njihova medijska i informacijska prava, a isto tako i obaveze (koje se odnose na etiku i građanstvo, o čemu smo govorili ranije) da zahtijevaju slobodan pristup informacijama putem nezavisnih i raznovrsnih medija i ostalih dobavljača informacija²⁹.

28 Vidjeti: Freedom House, Freedom in the World Report 2007, na adresi: <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2007>

29 Vidjeti: Joseph, A. (2005) koji iznosi jednostavnu, čitljivu, ali oštru analizu odnosa između građana i medija

POGLAVLJE 2

Razvojni/teorijski okvir za
politike i strategije IMP

Razvojni/teorijski okvir za politike i strategije IMP

Kratke genealogije IP i MP date u Poglavlju 1 upućuju na značajne sličnosti između njih, koje nam omogućavaju da ih spojimo u jedan fleksibilni teorijski okvir nazvan IMP. Pored toga, različite kompetencije IMP čine analitičko sazvežđe u kojem su smještene pojedinačne ideje, pojmovi i principi. Svi oni zajedno omogućavaju iznijansiran razvoj smjernica za politike i strategije za širok spektar situacija. Takav holistički pristup može proizvesti smjernice za politiku koje će narodima, društvima i vladama pomoći da formulišu strategije za obrazovne, radne, lokalne sfere, da bi omogućili ljudima da unaprijede svoja znanja, vještine

"Takav holistički pristup može proizvesti smjernice za politiku koje će narodima, društvima i vladama pomoći da formulišu strategije za obrazovne, radne, lokalne sfere."

i stavove, bilo da su im potrebni za zaposlenje, napredovanje na radnom mjestu ili aktivno građansko učešće. U kontekstu novih globalnih i tehnoloških promjena, naučnici iz New London Group uveli su pojam 'multipismenost' da bi njime obuhvatili "rastuće mnoštvo i integraciju bitnih načina za stvaranje značenja, u kojima je tekstualno povezano sa vizuelnim, zvučnim, prostornim, bihevioralnim, i sl." (Koup i Kalancis, 2001, str. 5

Kratke genealogije IP i MP date u Poglavlju 1 upućuju na značajne sličnosti između njih, koje nam omogućavaju da ih spojimo u jedan fleksibilni teorijski okvir nazvan IMP. Pored toga, različite kompetencije IMP čine analitičko sazvežđe u kojem su smještene pojedinačne ideje, pojmovi i principi. Svi oni zajedno

omogućavaju iznijansiran razvoj smjernica za politike i strategije za širok spektar situacija. Takav holistički pristup može proizvesti smjernice za politiku koje će narodima, društvima i vladama pomoći da formulišu strategije za obrazovne, radne, lokalne sfere, da bi omogućili ljudima da unaprijede svoja znanja, vještine i stavove, bilo da su im potrebni za zaposlenje, napredovanje na radnom mjestu ili aktivno građansko učešće. U kontekstu novih globalnih i tehnoloških promjena, naučnici iz New London Group uveli su pojam 'multipismenost' da bi njime obuhvatili "rastuće mnoštvo i integraciju bitnih načina za stvaranje značenja, u kojima je tekstualno povezano sa vizuelnim, zvučnim, prostornim, bihevioralnim, i sl." (Koup i Kalancis, 2001, str. 5)³⁰ Prema tome, umjesto pojma pismenosti, multi-pismenost podrazumijeva raznovrsnost informacijskih i komunikacijskih kanala i oblika, kao i sve veće prisustvo

30 Cope, B. and Kalantzis, M. (2000). Multiliteracies: the beginnings of an idea. In Cope, B. and Kalantzis, M. (eds.) (2000). *Multiliteracies: Literacy Learning and the Design of Social Futures*. London and New York: Routledge.

kulturne i jezičke raznolikosti u svijetu. Ovaj koncept je širi od koncepta IMP i povezan je sa konceptima kao što su transpismenost, društvene pismenosti, a u novije vrijeme pojavili su se koncepti: vještine 21. vijeka i metapismenost³¹ (vidjeti Rječnik termina). IMP je jezgro i suština multipismenosti i ostalih pomenutih koncepata. Ovaj novonastali scenario zahtijeva holistički pristup pismenosti za sve, kojem IMP može doprinijeti, pristup koji je osjetljiv i primjenjiv u različitim početnim uslovima, potrebama i rezultatima, za različite zajednice, društva i narode.

Paralelno sa ovim razmatranjima, važna je osnova za neophodnost nacionalnih politika i strategija; jednako je važno i ono čime se rukovodimo prilikom njihovog formulisanja. Stoga, ovo poglavlje nastoji da skicira široko zasnovan teorijski ili razvojni okvir za formulisanje i primjenu nacionalnih i regionalnih politika i strategija IMP pomoću sistema međusobno povezanih pristupa:

- 1) Konvergencija – udruženi pristup
- 2) Pristup na osnovu prava,
- 3) Promjena fokusa – osnaživanje umjesto zaštite od neprimjerenog sadržaja,
- 4) Pristup zasnovan na društvima znanja,
- 5) Pristup kulturne i jezičke raznolikosti i
- 6) Pristup rodne pripadnosti.

U sljedećim poglavljima osvrnućemo se na ovih šest različitih i međusobno povezanih perspektiva koje su oblikovale IMP, sa posebnim akcentom na politike i strategije IMP.

Pitanja rodne jednakosti, mlade populacije i društvene raznolikosti predstavljaju temelj politika i strategija IMP. Važna karakteristika ovih smjernica za izradu strategija i politika IMP je ta što pitanja rodne ravnopravnosti tretiraju podjednako kao ostale društvene kategorije poput ruralnih i urbanih sredina, djece, mladih, osoba sa invaliditetom i etničke pripadnosti. Ovo je posebno bitno obzi-

"Pitanja rodne jednakosti, mlade populacije i društvene raznolikosti predstavljaju temelj politika i strategija IMP."

"Važna karakteristika ovih smjernica za izradu strategija i politika IMP je ta što pitanja rodne ravnopravnosti tretiraju podjednako kao ostale društvene kategorije poput ruralnih i urbanih sredina, djece, mladih, osoba sa invaliditetom i etničke pripadnosti."

rom da su istraživači otkrili koncept ukrštanja³², koji proučava interakcije ili 'presjeke' višestrukih oblika diskriminacije. Koncept ukrštanja utvrđuje da su etnička pripadnost, klasa, rod, seksualna orijentacija, vjera, obrazovanje, građanski status i geografska lokacija u međusobnoj interakciji³³. Ovo saznanje ukazuje na mogućnosti, pa čak i pojave pogoršanja rodni nejednakosti, zasnovanih na drugoj demografiji i oblicima diskriminacije.

Ove društvene kategorije se više ne mogu doživljavati nezavisno jedna od druge, naročito u kontekstu brzih i neprekidnih promjena u ekonomskim i kulturnim sferama u najvećem dijelu svijeta. Na primjer, rastuća migracija iz seoskih

31 Mackey, T.P. and Jacobson, T.E. (2001). Reframing Information Literacy as a Metaliteracy. Dostupno na: <http://crl.acrl.org/content/72/1/62.full.pdf>. (Pristupljeno 21 oktobra, 2013).

32 Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and feminist politics. *European Journal of Women's Studies*.

33 Cf. *ibid*.

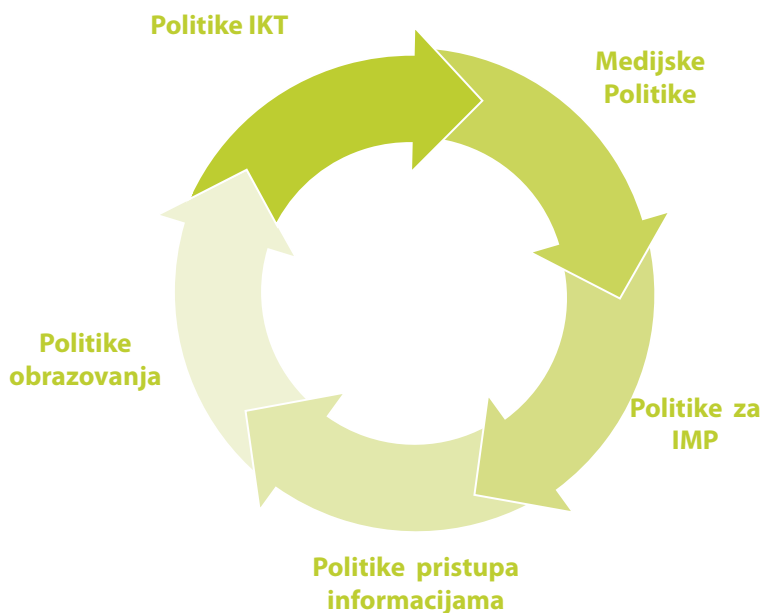
u gradske regije svijeta i porast neformalnih ekonomija rada, govore o potrebi razvoja fleksibilnih politika IMP.

Konvergencija: Udruženi pristup

Zajedno sa gore opisanim promjenama, rastuća globalizacija i tehnološka konvergencija omogućile su vladama da razviju politike i programe na koordinisan način. Iako je bilo nekoliko pokušaja formiranja široko zasnovanih, nacionalnih, bilateralnih i multilateralnih razvojnih politika, još uvijek postoji potreba za saradnjom i partnerstvom među ministarstvima. Saradnja će dovesti do usklađenosti različitih politika koje su međusobno povezane na više različitih načina. Slike 2.1 i 2.2 prikazuju veze između politika. Na primjer, veoma je važno da IMP bude dio ne samo obrazovne politike, već i komunikacije i tehnologije, kulture i ostalih područja javne uprave. Prema tome, važno je planirati 'prelaznu' politiku koja uvodi IMP u različita područja javne uprave.

Posmatrane unutar šireg okvira, politike i strategije IMP treba da povežu pet širokih teorijskih perspektiva predstavljenih u ovom poglavlju i prikažu stapanje raznih međusobno povezanih politika koje se bave pitanjima informacija, komunikacija, tehnologija, medija i procesa uspostavljanja slobode izražavanja, kvalitetnog obrazovanja, razvoja, građanstva, kulturne raznolikosti, pamćenja i pluralizma koji definišu savremene uslove života širom svijeta. Prema tome, izražavanje politika u jednoj određenoj oblasti (obrazovanje, IKT, informacije, itd.) utiče na ostale domene politike koji zahtijevaju poseban pristup. Politike i strategije IMP treba da sprovode pristup koji stavlja lokalne, nacionalne i globalne kontekste ispred svega ostalog.

Slika 2.1: Politika teče

Slika 2.2: Odnosi između IMP i razvojnih inicijativa

Politike i strategije IMP u vezi su sa globalno značajnim inicijativama kojima rukovode UNESCO i ostale razvojne organizacije. Prema tome, resursi iz ovih oblasti koriste u razvoju politike IMP.

U Poglavlju 1 predstavljeno je nekoliko preklapajućih definicija IP i MP i analizirana su osnovna pitanja spajanja, uz obrazloženje zašto je neophodno shvatati IMP kao kombinovani set kompetencija (znanje, vještine i stavovi). Teorijski i razvojni okvir koji je ovdje predstavljen ide korak dalje. Upotreba konvergencije kao razvojne perspektive u formulisanju politika i strategija IMP prevazilazi pojam tehnološke konvergencije u namjeri da objasni kako je ova pojava produbila strukturalnu konvergenciju u razvoju i sistemu upravljanja, koja se može formulirati 'udruženim pristupom'. Na primjer, informacije sada mogu slobodno teći od jednog ministarstva do drugog i od jednog razvojnog sektora do sljedećeg, stvarajući na taj način sinergije među različitim vladinim tijelima i ostalim subjektima. Politike koje se odnose na IMP treba da se pobrinu da ministarstvo medija i informacija, ili ministarstvo za komunikacije i informacije, uspostavi jasne veze između inicijativa vezanih za medije i aktivnosti vezanih za informacije, a upravo se takvo formulisanje, primjena i praćenje politika i strategija IMP na nivoima vlade i ministarstava, može odvijati u saradnji sa ostalim društvenim subjektima.

"Linearni pristupi pismenosti isključuju dimenziju društvenih iskustava koja se odražava na način na koji se učenje i obrazovanje odvija u različitim lokalnim, regionalnim i nacionalnim zajednicama."

IMP može oblikovati zajednicu, radno mjesto i obrazovni milje na bitne načine, a za to treba imati pažljivo formulisane politike i strategije primjenjive u svim ovim sferama.³⁴ Pored konceptualnih debata pomenutih u Poglavlju 1, drugi ključni faktor koji sprečava primjenu politika IMP proističe iz dominacije linearnih pristupa pismenosti. Linearni pristupi pismenosti isključuju dimenziju društvenih iskustava, koji se odražavaju na način na koji se učenje i obrazovanje odvijaju u različitim lokalnim, regionalnim i nacionalnim zajednicama. U tom cilju, različiti narodi započeli su sa definisanjem različitih početnih uslova, potreba, resursa i željenih rezultata kojima se moraju pozabaviti tako što će izgraditi fleksibilne strategije.³⁵

Osim toga, društva zasnovana na znanju zahtijevaju da se IMP shvati, ne samo kao sposobnost traženja, korišćenja i razmjene informacija u velikom broju formata i modaliteta, već i kao cjeloživotno stremljenje ka znanju i učenju. Virkus (2003), u svojim raspravama o razvoju politika i praksi IP širom svijeta, ističe da rani razvoj IP u kontekstima bibliotečke obuke i obrazovanja pruža okvir za razvoj vladinih politika, modela i smjernica koje se mogu sprovesti na međunarodnom nivou.³⁶ Razvoj holističkih politika postaje važan prvi korak u svjetlu sve većeg stapanja tehnologija, kao što su IKT, Internet, društveni, mobilni i digitalni mediji, kao i neprestano pojavljivanje novih tehnologija.

Pristup zasnovan na ljudskim pravima

"Pristup zasnovan na ljudskim pravima se sve više koristi u izradi međunarodne, regionalne i nacionalne politike u sferama kao što su obrazovanje, zdravstvo, uprava, društvena i ekonomska bezbjednost."

Prava imaju dugu tradiciju u teoriji i istoriji, međutim, ljudska prava su savremen set prava sa pojedinačnim i kolektivnim implikacijama, sadržanim u originalnoj i pionirskoj Univerzalnoj deklaraciji o ljudskim pravima³⁷ (engl. skr. UDHR) iz 1948. godine. Ova prava su formalno promovisana i zaštićena kroz međunarodno i unutrašnje pravo³⁸. Deklaracija sadrži trideset članova koji definišu sva ljudska prava koja treba štiti. .

Primjena pristupa zasnovanog na ljudskim pravima prilikom formulisanja politika i strate-

34 Lloyd, A., Williamson, K. (2008). Towards an understanding of information literacy in context Implications for research. *Journal of Librarianship and Information Science*.

35 Lloyd, A. (2005). Information Literacy: different contexts, different concepts, different truths? *Journal of Librarianship and Information Science*.

36 Virkus, S. (2003). Information Literacy in Europe: A Literature Review. *Information Research*.

37 United Nations, Universal Declaration of Human Rights.

http://www.un.org/events/humanrights/udhr60/hrphotos/declaration%20_eng.pdf. Pristupljeno 10. 07. 2013.

38 Landman, Wilde, Filmer-Wilson, (2006): Indicators for Human Rights Based Approaches to Development in UNDP Programming: A Users' Guide. UNDP.

gija IMP prevazilazi teorijsku argumentaciju ili pozicioniranje IMP. Ovo može biti moćan i pragmatiski pristup formiranju politika i strategija IMP. Prvo, on zahtijeva šire shvatanje pristupa razvoju zasnovanog na ljudskim pravima (HRBA). Pristup zasnovan na ljudskim pravima se sve više koristi u izradi međunarodne, regionalne i nacionalne politike u sferama kao što su obrazovanje, zdravstvo, uprava, društvena i ekonomska bezbjednost. Ovaj pristup nudi značajne dobiti ključnim subjektima IMP. Uobičajen je u akademskoj literaturi i onaj koja se bavi donošenjem politika, uključujući UNESCO-v program Obrazovanje za sve: Pristup zasnovan na pravima, Organizaciju za ekonomsku saradnju i razvoj i izvještaje Ujedinjenih nacija. Na primjer, Konvencija Ujedinjenih nacija o pravima djeteta donešena je u okviru pristupa zasnovanog na ljudskim pravima, kojeg nacionalne vlade i ostali subjekti u velikoj mjeri koriste u promovisanju i sprovođenju razvoja djece i mladih. S obzirom na to da sve vlade prepoznaju vrijednost koju pristup zasnovan na ljudskim pravima predstavlja za sistem upravljanja i razvoj, važno je da se i IMP podvede pod taj pristup, da bi se postigla dosljednost i usaglasile različite, ali djelimično podudarne politike. U daljem tekstu dajemo kratak rezime pristupa zasnovanog na ljudskim pravima, koji pruža okvir za politike IMP.

"S obzirom na to da sve vlade prepoznaju vrijednost koju pristup zasnovan na ljudskim pravima predstavlja za sistem upravljanja i razvoj, važno je da se i IMP podvede pod taj pristup."

Ukratko, u pristupu zasnovanom na ljudskim pravima postoje dvije grupe činilaca, a to su imaoци prava i nosioci dužnosti. Imaoци prava mogu biti pojedinci ili grupe sa zakonitim zahtjevima. Nosioci dužnosti su državni ili nedržavni činioци koji imaju uzajamne obaveze da se pozabave ili ispune ove zahtjeve. U kontekstu IMP, među imaoциma prava su: žene, muškarci, dječaci i djevojčice, kao i učenici, nastavnici, ostali zaposleni ljudi, NVO i grupe civilnog društva. Nosioci obaveza su: medijske organizacije, muzeji, biblioteke, arhivi, obrazovne institucije, subjekti civilnog društva i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu.

Ljudska prava određuju odnose između ovih pojedinaca ili grupa. Efikasna primjena HRBA pristupa je nepristrasna, kako prema imaoциma prava, tako i prema nosioциma dužnosti. Ona ukazuje na imaoce prava i njihova prava i odgovarajuće nosioce dužnosti i njihove obaveze. Osim toga, ona nastoji da ojača kapacitete imalaca prava da iznesu svoje zahtjeve i nosilaca dužnosti da ispune svoje obaveze³⁹. HRBA pristup se ne fokusira isključivo na sama ljudska prava, već i na korišćenje standarda i principa ljudskih prava u cilju razvoja.

Ujedinjene nacije i njeni organi usaglasili su se u izboru šest principa ljudskih prava u cilju razvoja:

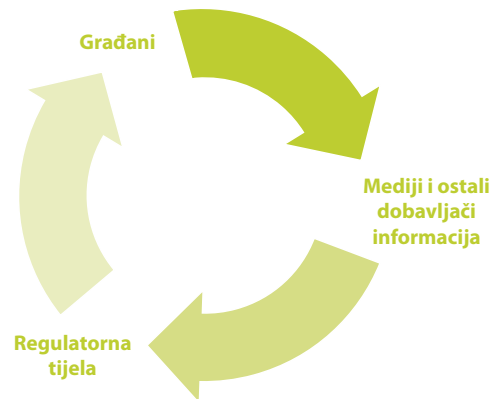
1. Univerzalnost i neotuđivost
2. Nedjeljivost
3. Međuzavisnost i međusobna povezanost
4. Jednakost i nediskriminacija
5. Učešće i inkluzija
6. Odgovornost i vladavina prava

39 .....
Annex B: The Human Rights-based Approach: Statement of Common Understanding in the State of the World's Children, 2004.

Ovih šest principa veoma su bitni u formulisanju politika i strategija IMP i oni obuhvataju mnoga pitanja o kojima se govori u ovom, prethodnim i sljedećim poglavljima.

Pristup IMP zasnovan na ljudskim pravima sam po sebi ne garantuje veći uspjeh. Međutim, on donosi važne promjene i mogućnosti uspješnog održivog razvoja uopšte, a posebno u pogledu IMP. Tretiranje ljudskih prava kao sadržaja i korišćenje ljudskih prava kao orijentira, donosi bitne i korisne rezultate. Prvo, ovaj pristup je zasnovan na širokom konsenzusu. Drugo, on pretpostavlja promjenu perspektive u vezi sa utvrđenim obavezama. Treće, može uticati na ključne subjekte i mijenjati njihove dijaloge na temu politike⁴⁰.

Slika 2.3: Ključni imaoci prava i nosioci dužnosti na polju IMP

Argument se sastoji u tome da se ne treba zalagati za IMP kao pravo čovjeka samo po sebi. Debate koje se vode oko pristupa Internetu kao ljudskog prava pružaju neka korisna i upotrebljiva saznanja. Kao što je primijetio autor La Ru (La Rue, 2011.) "Internet

"Postoji shvatanje da je pristup Internetu ugrađen u jedno mnogo temeljnije ljudsko pravo, a to je sloboda izražavanja i pristupa informacijama, te je prema tome prirodni nastavak Člana 19 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima."

je jedan od najmoćnijih instrumenata dvadeset prvog vijeka za povećanje transparentnosti u sprovođenju moćnog pristupa informacijama i za omogućavanje aktivnijeg građanskog učešća u izgradnji demokratskih društava"⁴¹. Ipak, on uviđa da je govoriti o pristupu Internetu, kao o osnovnom ljudskom pravu, jednako kao govoriti da je pristup radiju i televiziji ljudsko pravo, što bi zapravo i bilo, dok nova tehnologija ne proglasi zastarjelim Internet, ovakavog kakvog ga sada znamo. Postoji shvatanje da je pristup Internetu ugrađen u jedno mnogo temeljnije ljudsko pravo, a to je sloboda izražavanja i pristupa informacijama, te je prema

40 Vidjeti: Hamm, I. B. (2004). A Human Rights Based Approach. *Human Rights Quarterly*, 23, članak koji donosi cjelovitu analizu pristupa razvoju zasnovanog na ljudskim pravima.

41 La Rue, F. (2011). Report of the Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression. Human Rights Council.

tome prirodni nastavak Člana 19 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima⁴². Slično tome, kompetencije IMP treba usmjeravati ka unapređenju Člana 19 i svih ostalih ljudskih prava i u tom smislu građanima pružiti kompetencije, da bi tražili i bili svjesni svojih prava i postupaka koje mogu preduzeti u slučaju zloupotrebe. Pod ovim se podrazumijeva korišćenje medija i ostalih dobavljača informacija, u cilju interakcije sa subjektima, prijavljivanja i ispravljanja zloupotrebe.

Prema tome, strategije i politike IMP se mogu posmatrati kroz sličnu prizmu. Osim toga, UNESCO je 1989. Usvojio Konvenciju o dječjim pravima, a njen Član 13 kaže sljedeće: "Dijete ima pravo na slobodu izražavanja; ovo pravo obuhvata slobodu da traži, prima i daje informacije i ideje svih vrsta, bez obzira na granice, bilo usmeno, pismeno ili štampano, u umjetničkoj formi, ili putem bilo kojeg drugog medijuma po izboru djeteta." Član 19 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima nudi sličnu osnovu koja obuhvata kompletno građanstvo. Prema tome, razvijanje politika i strategija koje uvode IMP kao aktivni pokret za obrazovanje građana, od ključne je važnosti u osnaživanju djece, mladih i svih građana širom svijeta, da bi ostvarili maksimalne dobrobiti od ovog temeljnog prava, u potpunosti učestvovali u društvima znanja i omogućili zdrav medijski i društveni diskurs – sa jednakim pravima za dječake, djevojčice, žene i muškarce⁴³. Poenta ove konstatacije je da je omogućavanje pristupa informacijama neophodan i važan korak, ali briga o tome da građani steknu neophodne kompetencije za korišćenje novih načina pristupa zahtijeva drugi nivo intervencije. Ovdje se podrazumijeva činjenica da je suština IMP u obrazovanju i novim oblicima pismenosti, kao što je već rečeno u Poglavlju 1 ovih Smjernica. Iz toga slijedi da se širenje IMP među građanima shvata kao produženje primjene Člana 26 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima (eng. skr. UDHR): Svako ima pravo na obrazovanje. The New London Group isto objašnjava riječima:

Kada bi bilo moguće dati opštu definiciju misije obrazovanja, moglo bi se reći da je njegova osnovna svrha da se pobrine da učenici [građani] uživaju dobrobiti učenja na načine koji im omogućavaju da ostvare puno učešće u javnom, privrednom i životu zajednice⁴⁴ [podvuklo uredništvo].

.....

U ovome leži svrha IMP objašnjena u Poglavlju 1. U kontekstu prethodne diskusije, moramo postaviti pitanje ko su imaoi prava i nosioci dužnosti za politike i strategije IMP. Kvadrat 2.1 daje nekoliko primjera. U Poglavlju 3 i 4 detaljnije se govori o ovim ključnim grupama subjekata. Kvadrat 2.2 daje primjer raspodjele prava i obaveza građana, medija i stalih dobavljača informacija i vlada⁴⁵. U ovom scenariju, građani imaju i prava i obaveze, te su i imaoi prava i nosioci dužnosti.

42 Po citatu: Burke, Jonathon J. (2011). ICT and Human Rights: The Growing Information Systems Obligations of Host Countries to Migrant Communities, Academia.edu.

http://www.academia.edu/961737/ICT_and_Human_Rights_The_Growing_Information_Systems_Obligations_of_Host_Countries_to_Migrant_Communities

43 Vidjeti slične argumente koje iznosi: Moeller, S. (2009). Nurturing Freedom of Expression through Teaching GlobalMedia Literacy. In Meigs and Torrent (eds) (2009). Mapping Media Education Policies in the World. USA: The United National Alliance of Civilizations.

44 U: Jenkins, H (2006). *Confronting the challenges of participatory culture: Media education for the 21st century - (Part One)*, Chicago, Illinois, USA: The MacArthur Foundation

45 Ovu analogiju su inspirisali i nastala je kao adaptacija primjera prava i obaveza građana u kontekstu medija. Vidjeti: Josephs, A. (2005). *Media Matters: Citizens Care*. Paris, France: UNESCO.

Kvadrat 2.1: Imaoci prava i nosioci dužnosti u pripremi politika i strategija IMP

Imaoci prava: Građani (žene, muškarci, dječaci i djevojčice), uključujući učenike, nastavnike, zaposlene, grupe civilnog društva.

Nosioci dužnosti: Vlada, medijske organizacije, biblioteke, muzeji, arhivi, obrazovne institucije, akteri civilnog društva i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu. Detaljno objašnjenje uloga ovih subjekata nalazi se u Poglavljima 3 i 4.

Kvadrat 2.2: Građani i mediji, prava i obaveze

Prava građana na medije i informacije

- Građani imaju pravo pristupa, stvaranja i prenošenja informacija pomoću riječi, teksta, video zapisa ili slikovnih predstava.
- Imaju pravo na slobodu izražavanja, privatnost, dostojanstvo i bezbjednost.
- Građani (žene, muškarci, dječaci i djevojčice) imaju pravo da razvijaju svoje kompetencije informacijske i medijske pismenosti u sklopu opšteg obrazovanja.
- Građani imaju pravo na dobijanje informacija posredstvom biblioteka i ostalih institucija pamćenja, Interneta, medija, ili bilo kojeg oblika tehnologije, koji doprinose društvenom, ekonomskom i demokratskom razvoju.
- Oni treba da imaju mogućnost izbora između raznovrsnih medija i dobavljača informacija.
- Kao što imaju pravo na kvalitetno obrazovanje, građani treba da imaju pravo na kvalitetne informacije i medije; njih karakteriše pravičnost, nezavisnost, etičko postupanje, tačnost i odgovornost koji se ostvaruju kroz nezavisne mehanizme.

Odgovornosti i prava medija i ostalih dobavljača informacija⁵⁸

- Pružaju transparentne, tačne i kvalitetne informacije i sadržaj koji će obrazovati građane i olakšati njihovu interakciju, unaprijediti ekonomsku efikasnost, društveni razvoj, demokratski diskurs i dobar sistem upravljanja.
- Etički koriste informacije i medije. Ova dimenzija je od osnovnog značaja, ne samo za institucije ili organizacije koje dobavljaju informacije, već i pojedince koji pružaju informacije putem društvenih mreža, na primjer.
- Obezbeđuju raznolikost sadržaja potpomažući kulturna i jezička izražavanja i koheziju unutar i među narodima.
- Zalažu se za građanska prava.
- Odgovornost vlade/regulatora.
- Razvijaju politike i strategije koje će omogućiti da nastavnici, stručnjaci za informacije, učenici i svi građani steknu informacijske i medijske kompetencije putem integrisanja IMP u formalno, neformalno i spontano obrazovanje. Na primjer, mediji bi trebalo da, u okviru svojih funkcija i odgovornosti, razvijaju programe koji promovišu IMP⁵⁹.

- Donose zakone i propise koji promoviraju pluralističke medije, slobodu izražavanja i pristup informacijama u saradnji sa građanima.
- Prate preveliku koncentraciju vlasništva nad medijima i informacijskim strukturama.
- Prava na slobodu štampe i slobodu izražavanja.
- Prava na pristup informacijama

Odgovornost građana (kao nosilaca obaveza) prema medijima i ostalim dobavljačima informacija.

- Građani (žene, muškarci, dječaci i djevojčice) treba da zahtijevaju kvalitetne medije, kao što je već rečeno.
- Treba da prate preveliku koncentraciju vlasništva nad medijima i informacijskim strukturama. Ovo se odnosi na korporacijske medije i na one koji su pod kontrolom države.
- Zalažu se za slobodne medije i informativne sisteme i za zaštitu novinara od svih vrsta napada.
- Zalažu se za slobodne (ili besplatne), dobro opremljene biblioteke i ostale institucije pamćenja, u kojima radi kvalifikovano osoblje.
- Ispunjavaju obaveze u smislu poštovanja kopirajta i prava intelektualne svojine informacija i medijskog sadržaja i time potpomažu održivost medija i informacionih struktura.
- Vode kampanju da bi IMP bila uvrštena u sisteme formalnog obrazovanja na svim nivoima.
- Organizuju građanske grupe za medije sa namjerom da sprovedu gore navedene obaveze
- Prate kako djeca koriste medije i ostale dobavljače informacija, uključujući one na Internetu.

Kvadrat 2.3: Implikacije pristupa zasnovanog na ljudskim pravima⁶⁰

Primjena opisanih dobrih praksi ili razvoj politika i strategija IMP sama po sebi ne čini pristup zasnovan na ljudskim pravima, već on zahtijeva dodatne elemente.⁶⁷

- .....
- 46 Vidjeti ključne funkcije medija i ostalih dobavljača informacija u: UNESCO (2008). *Media Development Indicators: A framework for assessing media development*. Paris, France: UNESCO. Upotreba izraza 'dobavljači informacija' u ovom dokumentu označava upravljanje informacijama, informativne agencije, kulturne i institucije pamćenja i internetske organizacije. Tu spadaju biblioteke, arhivi, muzeji, dokumentacioni centri, institucije za upravljanje informacijama, profitni i neprofitni dobavljači informacija, izdavači, mreže i preduzeća koja pružaju spektar usluga i onlajn sadržaj, kao što su pretraživači i provajderi Internet servisa (ISP), provajderi hosta, klad servisi za skladištenje, onlajn društvene mreže i medijske kuće, pojedinci koji dobavljaju informacije, npr. putem društvenih mreža i sl.
- 47 Vidjeti: UNESCO (2009). *Guidelines for Broadcasters to Promote MIL and User-generated Content*, Dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-and-user-generated-content/>. (Pristupljeno 12. 09. 2013).
- 48 Prilagođeno iz: *Human Rights Based Approach to Development Cooperation: Towards a Common Understanding among UN Agencies*. Dostupno na: <http://hrbportal.org/the-human-rights-based-approach-to-development-cooperation-towards-a-common-understanding-among-un-agencies#sthash.DAcO14NM.dpuf>. (Pristupljeno 13. 10. 2013).

(nastavak kvadrata)

Sljedeći elementi su neophodni, posebni i jedinstveni elementi pristupa zasnovanog na ljudskim pravima, koji nude punije, dublje i inkluzivnije razvojne procese politike i strategije IMP:

- a) Procjena i analiza ukazuje na zahtjeve za ispunjavanjem ljudskih prava imalaca prava i odgovarajuće obaveze ispunjavanja ljudskih prava koje imaju nosioci dužnosti, kao i na trenutne, prikrivene i strukturne uzroke u slučajevima neispunjavanja ljudskih prava.
- b) Programi procjenjuju kapacitet imalaca prava da zahtijevaju ispunjenje svojih prava i kapacitete nosilaca dužnosti da ispune svoje obaveze. Zatim se razvijaju strategije za izgradnju tih kapacitetas.
- c) Programi prate i vrednuju i rezultate i procese rukovodeći se standardima i principima ljudskih prava.
- d) Programiranje raspoložbe preporukama međunarodnih tijela i mehanizama za ljudska prava.

Pored toga, suštinski je značajno da:

- Svi subjekti budu smatrani ključnim subjektima za proces formulacije politika i strategija IMP, a ne pasivnim; njih treba smatrati i korisnicima i akterima.
- Uključivanje svih subjekata je i sredstvo i cilj.
- Fokus treba da bude na strategijama koje osnažuju.
- Jasni mehanizmi za vrednovanje procesa i rezultata osmišljavaju se i izvršavaju.
- Svi subjekti su uključeni ili konsultovani u toku neophodne analize situacije, a proces je vlasništvo zajednice.
- Marginalizovane ili ugrožene grupe nijesu isključene iz procesa.
- Formulisanje politike i strategije IMP kombinuje pristup od vrha prema dolje i odozdo prema gore.

Od zaštite od neprimjerenog sadržaja do osnaživanja

U osnovi potrebe za nacionalnim politikama su dvije različite perspektive informacijske i medijske pismenosti. Jedna perspektiva vidi medije, IKT i Internet u negativnom svjetlu, kao nešto suštinski štetno; zato IMP treba usmjeriti ka zaštiti građana od ovih negativnih pojava. Druga perspektiva ih vidi kao pozitivan razvoj. Prema njoj, IMP postaje sredstvo osnaživanja i oslobađanja građana da bi slobodno pristupali informacijama i slobodno se izražavali. Umjesto da posmatramo medije i dobavljače informacija u bilo kojem kontekstu, neophodno je odrediti kvalitet obje pozicije – negativne i pozitivne – u razvoju politika i strategija IMP. Kroz istoriju su ovakve debate bile usredsrijeđene na pitanja medija i djece, medija i nasilja, medija i kulture i učincima medija uopšte.

Rasprave na temu zaštite od neprimjerenog sadržaja (engl. protectionism) i osnaživanja oblikovale su teorijske debate koje su se odrazile na politike IMP na specifične načine. Ovo posebno važi za medijske i tehnološke aspekte IMP, a ne za aspekte biblioteka, arhiva i akademske literature. Dok su se neke studije isključivo bavile zaštitom, ostale su razmatrale osnaživanje u proučavanju različitih aspekata IMP. Pristupe zaštite i osnaživanja treba posmatrati zajedno u okviru šire analize IMP. Zaista, nedavno sproveden projekat EU Kids Online,⁴⁹ između ostalog, pokazuje potrebu integrisanja pristupa zaštite od neprimjerenog sadržaja i pristupa osnaživanja

49 <http://www2.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx>

u osmišljavanju široko zasnovanih politika IMP. Generalno govoreći, javne politike koje se odnose na zaštitu građana od određenih vrsta informacija u medijima ili na Internetu, često brinu o zaštiti djece kao najosjetljivijoj grupi građana. U tekstu koji slijedi, bavimo se ovim fenomenom, koji je bitan svim onim građanima koji mogu postati ranjivi u bilo kojem smislu.

► Mediji i djeca

Javna briga o djelovanju medija na društvo, uključujući djecu, koristi slične argumente vezane za pojavu svakog pojedinog medija – dnevne štampe, radija, filma, televizije, Interneta i srodnih novih medijskih tehnologija, kao što su mobilni telefoni. Prema nekim studijama, ova pitanja se javljaju već u 18. vijeku, kada se pojavila briga oko nepristojnih zabavnih priloga u novinama,⁵⁰ "žutoj štampi", a u novije vrijeme, sve veća zabrinutost roditelja, profesionalaca i šireg društva o uticaju seksa, nasilja i reklama u medijima na djecu i adolescente. Iako je sve veće interesovanje za učinke Interneta, elektronskih igara i mobilnih telefona, televizija i njen uticaj na djecu najdetaljnije su ispitani. U tom cilju, Bakingem (Buckingham, 1998) nam skreće pažnju na konzervativnu procjenu preko sedam hiljada istraživačkih studija o djeci i televiziji od njene pojave 1950-tih godina. On pretpostavlja da je to zbog relativne važnosti televizije (str. 131), možda zbog same sveprisutnosti televizije i njene rane pojave. Godine 2009. 1,3 biliona (¾) od ukupno 1,7 biliona domaćinstava u svijetu, što je oko 4,9 milijardi ljudi, imalo je televiziju (ITU, 2009).

Pored toga, postoji konsenzus među nekim naučnicima da mediji, Internet i ostali dobavljači informacija, zaista imaju uticaja. Međutim, mnogo je više razilaženja po pitanjima prirode i obima ovog uticaja. Da li su djeca i adolescenti pasivna ili aktivna publika? Da li ih treba posmatrati kao pojedince ili pripadnike društvenih i kulturnih grupa? (Strasburger and Dits, 1991; Bakingem, 1998; Hodž i Trip, 1998; Line i Vartela, 1998; Grebel, 1998; Strasburger i dr., 1999; Vilani, 2001). Ova pitanja dovela su do zaključka da djeca i adolescenti mogu biti i pasivna i aktivna publika, što zavisi od društvenog i kulturnog konteksta prisutnosti i

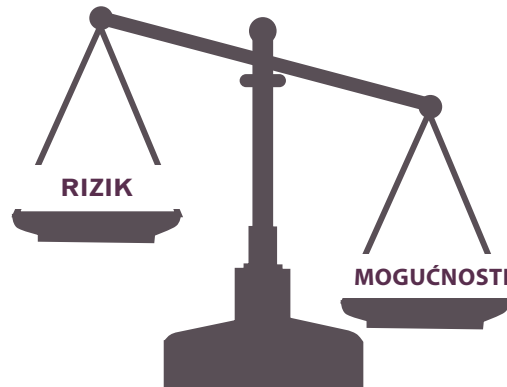
upotrebe medija. Dok je kritički osvrt na ova pitanja izvan okvira ovih smjernica, ono što je ovdje bitno je spoznaja da mladi ljudi nije su samo pojedinci, već dio većih društvenih i kulturnih grupa. Upravo ono što je najbitnije za sve subjekte uključene u formiranje politika i strategija IMP je zaključak da shvatanje mogućih negativnih i pozitivnih efekata zahtijeva mnogo više od zaštite djece i adolescenata. Istraživanje je pokazalo da u digitalnom / elektronskom svijetu mogućnosti koje se nude građanima i razvoj na svim nivoima znatno nadmašuju rizik⁵¹.

"Ova pitanja dovela su do zaključka da djeca i adolescenti mogu biti i pasivna i aktivna publika, što zavisi od društvenog i kulturnog konteksta prisutnosti i upotrebe medija."

- 50 Hanway (1776) Solitude in Imprisonment. London: Bew; Cumberbatch, G. (2008) Media and violence, Unit 46 of the MA in Media and Communications (By Distance Learning). Department of Media & Communication, University of Leicester, United Kingdom; Ward (1989), Mass Communications in the Modern World, Paperback, London, p. 33-35 and 79); Villani S. (2001) Impact of media on children and adolescents: a 10-year review of the research. American Academy of Child and Adolescent Psychiatry.
- 51 Buckingham, D. (Ed.). (2008). Katz, J. E., & Rice, R. E. (2002). DiMaggio, P., Hargittai, E., Neuman, W. R., & Robinson, J. P. (2001). Katz, J. E., & Rice, R. E. (2002).

Slika 2.4: Tas na vagi pokazuje prevagu mogućnosti

ODNOSI IZMEĐU MOGUĆNOSTI I RIZIKA U DIGITALNOM / ELEKTRONSKOM SVIJETU

Interesantno je zapažanje da većina najistaknutijih istraživačkih teorija, kao što su Aggressive Cue model, the Observational, the Reinforcement Model i the Cultivation Model polaze od pretpostavke da nasilje u medijima može uticati na agresivno ponašanje (Line i Vartela, 1998). Izuzetak je Hipoteza katarze (engl. Catharsis Hypothesis) koja tvrdi da gledanje nasilja zapravo smanjuje agresiju kod posmatrača (Kamberbeč - Cumberbatch, 2008).

Gontlet (Gauntlett, 1998) je formulisao deset osnovnih nedostataka pristupa zasnovanog na efektima medija. Na primjer, Gontlet tvrdi da 'model efekata' procjenjuje društvene izazove "unazad". Ova njegova izjava znači da će istraživanja u okviru pristupa zasnovanog na efektima medija, umjesto da prvo ispituju korjene nasilja u društvu, postupak započeti analiziranjem rezultata koje daju mediji, a zatim će pokušati da ih povežu sa društvenim grupama ili ljudima (str. 120). Problem je i u tome što pristupi zasnovani na efektima medija tretiraju djecu kao neadekvatnu. Gontlet tvrdi da djeca mogu govoriti o mas medijima na inteligentan i ciničan način. Paralelno sa empirijskim studijama o kojima smo maloprije govorili, veliki broj kvalitativnih istraživanja bavio se dubljim društvenim i kulturnim kontekstima, unutar kojih ljudi dolaze u dodir sa medijima. U većini ovih istraživanja pitanje 'efekata medija' je preformulisano. Ove analize se više bave pitanjem što ljudi rade sa medijima, a manje pitanjem što mediji rade ljudima. Skorija istraživanja⁵² sprovedena pod pokroviteljstvom Evropske komisije, pod stavkom "prisvajanje medija", npr., dala su veoma korisne rezultate koji objašnjavaju načine na koje ljudi – žene, muškarci, djevojčice i dječaci – stupaju u kontakt sa medijima i stvaraju društvena i kulturna značenja. U globalu, glavna

"Sveprisutnost medija, Interneta i ostalih dobavljača informacija o kojima smo govorili, zahtijeva da se veći naglasak stavi na osnaživanje djece i adolescenata na način što im se pružaju vještine, resursi i znanje i što se izgrađuju stavovi koji im omogućavaju da postanu informacijski i medijski pismeni."

52 Mediapro (2006). A European Research Project: *The Appropriation of New Media by Youth*. ISBN CleMI 2-240-0040-7. Istraživanje sprovedeno uz podršku Evropske komisije/Akcija za bezbjedniji Internet..

ideja ovih istraživanja je ta da ljudi nijesu 'kulturni naivci', već aktivni činioци u interakciji sa medijima.

Sveprisutnost medija, Interneta i ostalih dobavljača informacija o kojima smo govorili, zahtijeva da se veći naglasak stavi na osnaživanje djece i adolescenata, na način što im se pružaju vještine, resursi i znanje i što se izgrađuju stavovi koji im omogućavaju da postanu informacijski i medijski pismeni. Veliki broj ovih istraživanja jasno pokazuje da je fokus na negativnim efektima, što Bakingem (1998) naziva "traženje negativnih efekata" (str. 133). On smatra da je isti slučaj i sa analizama vezanim za društveno učenje. Neke od njih usmjerene su na stvaranje negativnih stereotipa i iznose zaključak da televizija negativno djeluje na dječja vjerovanja i stavove o određenim rodnim ulogama i društvenim grupama, kao što su porodica, vlade i etničke grupe. Posmatrano u tom kontekstu, nedovoljan je broj analiza posvećenih 'pro-socijalnim' ili obrazovnim efektima medija, Interneta i ostalih dobavljača informacija (upor. Ibid.). Ostali mediji su na sličan način stigmatizovani istim negativnim fokusom.

Međutim, aktuelan je prelazak sa sve-mogućih efekata medija na istraživanje koje u fokus stavlja ostale spoljašnje varijable, koje 'posreduju' između televizije i njene publike. Publika se ne smatra samo homogenom grupom, već grupom sa individualnim razlikama koja funkcioniše kao društvena grupa, poput grupe vršnjaka, porodice i škole. Oni su aktivna publika koja i sama utiče na medijski sadržaj (upor. Bakingem, 1998).

"Publika se ne smatra samo homogenom grupom, već grupom sa individualnim razlikama koja funkcioniše kao društvena grupa, poput grupe vršnjaka, porodice i škole."

Prije deset godina Bakingem (2001) je naglasio sljedeće:

Dok su ovi protekcionistički pogledi na medijsko obrazovanje [informacijska i medijska pismenost] još daleko od toga da budu zamijenjeni, u mnogim zemljama postepeno se razvija jedan manje odbrambeni pristup. Uglavnom, zemlje sa najzrelijim oblicima prakse u medijskom obrazovanju [informacijskoj i medijskoj pismenosti], a to su one sa najdužom istorijom i najdosljedniji oblik evolucije, otišle su mnogo dalje od protekcionizma. Posmatrano iz te perspektive, medijsko obrazovanje [informacijska i medijska pismenost] se više ne definiše kao stvar automatskog suprotstavljanja iskustvima koje učenici imaju sa medijima ..., već se trudi da ih osposobi da donose informisane odluke u svoje ime (str. 7).

.....

Ipak, tehnološki napredak, za koji neki kažu da je paradoksalan, pogoršao je situaciju u pogledu zaštite, iako nudi bolje mogućnosti, nego ikad ranije, da se ljudi informišu, izraze i aktivno učestvuju u civilnom društvu i demokratskim procesima. Daton, Dopatka i drugi (2011) primijetili su da tehnološka usavršavanja, pored toga što nude veći pristup Internetu, podstiču pristupe koji promovišu kontrolu protoka informacija putem Interneta.

Oni ističu da je upotreba filtera proizašla iz potrebe za poboljšanjem i održavanjem kvaliteta i bezbjednih usluga na Internetu. Ovdje spada odbrana od rizika koje donosi onlajn sadržaj, kao što su virusi, spam ili neželjeni sadržaj koji uzrokuje štetu, nepoštovanje ljudskih prava, itd., po mišljenju pojedinaca, roditelja, NVO, privrednih društava i vlada, kao i sadržaj koji se

odnosi na onlajn kontakte, kao što je krađa identiteta, krađa novca/podataka o računima i sajber maltretiranje.

Složenost situacije leži u činjenici što se iste tehnologije koriste i za sigurnost i za rušenje sigurnosnih zidova. Stručnjaci su saglasni da ne postoji apsolutna sigurnost ili mehanizam zaštite. Sa druge strane, većina onlajn rizika postoji i oflajn, što još više naglašava potrebu za osnaživanjem putem IMP.

Pitanje koje treba postaviti u ovom momentu je što je zapravo osnaživanje građana putem IMP. Koncept osnaživanja se veoma često pominje kada se govori o razvoju. Toliko se pretjerano koristi da se često cinično smatra za izraz bez značenja. Osnaživanje je ključ razvoja; istovremeno je i sredstvo i cilj. Neki autori ga tumače kao oslobađajuću ideju u kojoj pojedinci i grupe dobijaju moć nad svojim životima; oblik samoopredjeljenja / samoodređenja. Drugi činici smatraju da je osnaživanje proširenje zastupanja, sposobnost i sloboda pojedinca ili

"Stručnjaci su saglasni da ne postoji apsolutna sigurnost ili mehanizam zaštite. Sa druge strane, većina onlajn rizika postoji i oflajn, što još više naglašava potrebu za osnaživanjem putem IMP. "

grupe da odlučuje i pravi svrsishodne izbore da bi ispunili željene ciljeve (vidjeti Loson, 2011, Ibrahim i Elkajer - Alkire, 2007 i Moser, 2013⁵³).

"Izvještaj o svjetskom razvoju 2001: napad na siromaštvo" definiše osnaživanje stavljanjem pojedinaca unutar društvenih, institucionalnih i političkih struktura i normi sa kojima oni moraju stupiti u interakciju da bi pravili izbore, koristili svoje izbore i ostvarivali željene ciljeve⁵⁴.

Poput osnaživanja, IMP je istovremeno i rezultat i proces i tiče se pojedinaca i zajednica. Ove smjernice za politike i strategije naglašavaju da je neophodno da svi građani postanu informacijski i medijski pismeni. Takođe ističu da se informacijske i medijske kompetencije primjenjuju da bi promovisale slobodu izražavanja, kvalitetne medije, međukulturni dijalog i učešće u političkim procesima.

Tabela 2.1 prikazuje korist koja se ostvaruje osnaživanjem kroz IMP, uspješnije nego kroz pristup koji se zasniva samo na zaštiti od neprimjerenog sadržaja.

53 *Individual and Community Empowerment for Human Security*. Dostupno na: <http://susannemoser.com/documents/MoserFinalclean.docx> (Pristupljeno 16. 09. 2013.)

54 *World Development Report 2001: Attacking Poverty*. Dostupno na: <http://villageearth.org/pages/village-earth-blog/literature-review-theories-ofempowerment#sthash.Z8rnflhl.dpuf> (Pristupljeno 16. 09. 2013.)

Tabela 2.1: Osnaživanje protiv zaštite od neprimjerenog sadržaja

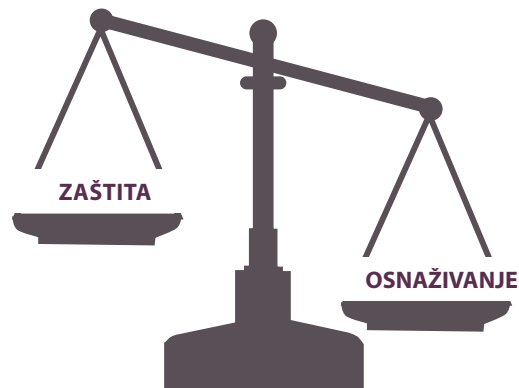
Zaštita od neprimjerenog sadržaja	Osnaživanje
Naglasak je isključivo na kritikovanju medija i ostalih dobavljača informacija	Upotpunjuje kompetencije vezane za kritičku analizu medija i ostalih dobavljača informacija sa drugim kompetencijama koje omogućavaju razumijevanje i zalaganje za informacije i medije za otvoreni razvoj
Ograničava pristup tehnologiji	Daje pun pristup tehnologiji neophodnoj ljudima da bi bili medijski i informacijski pismeni i da bi koristili kompetencije u interakciji sa pojedincima, medijima i ostalim dobavljačima informacija, kao i drugim društvenim, političkim, kulturnim i ekonomskim institucijama
Ograničava pristup sadržaju koji se smatra lošim	Pružuje pristup i omogućava da pojedinci steknu kompetencije IMP da bi mogli sami procjenjivati sadržaj i donositi informisane odluke o odbijanju ili prihvatanju sadržaja
Naglasak je na propisima i zakonima	Naglasak je na IMP da bi se svi građani, ne samo grupe lobista, mogli sami zalagati za neophodne i potrebne propise i zakone
Naglasak je na sistemima i procesima	Naglasak je na ljudima, na njihovom sticanju kompetencija IMP koje će im omogućiti odlučivanje o sistemima i procesima
Građane smatra pasivnim	Građani aktivno učestvuju u donošenju odluka
Privremeno štiti građane od potencijalno štetnih informacija / sadržaja	Omogućava da građani razvijaju znanje, vještine i stavove da bi se sami kritički odnosili prema informacijama i medijima – dugoročan pristup
Naglasak je na državnoj kontroli medija i ostalih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu	Naglasak je na informacijski i medijski pismenim građanima koji mogu pomoći u razotkrivanju neetičke upotrebe informacija i medija, dok oni sami dostavljaju i koriste sadržaj na etički način
Opasnost od pretjerane regulacije	Uspostavlja ravnotežu između regulacije i osnaživanja kroz IMP
Mogućnost ograničavanja prava pojedinaca i grupa	IMP omogućava građanima da maksimalno koriste dobrobiti ljudskih prava
Opasnost od pretjeranog isticanja mogućih negativnih učinaka medija i ostalih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu	U središtu pažnje su mogućnosti koje pruža pristup informacijama, medijima, bibliotekama i Internetu, itd., uz osnaživanje građana da bi se mogli štititi od mogućih rizika
U fokusu je kopirajt naučnih i obrazovnih materijala / resursa	Zalaganje putem IMP za otvorene obrazovne materijale i otvoren pristup naučnim informacijama
Bezbjednost je u fokusu	Omogućava da građani razviju kompetencije IMP da bi shvatili da ne mogu sačuvati apsolutnu privatnost, ako žele da se vlade brinu za sigurnost na Internetu i oflajn. Omogućava da grupe civilnog društva budu uključene u donošenje odluka

Prema tome, neophodno je pomjeriti tasove na vagi tako da prevagne osnaživanje u odnosu na zaštitu od neprimjerenog sadržaja.

Slika 2.5: Ravnoteže vage se pomjera prema osnaživanju

Sigurnost i bezbjednost u digitalnom/elektronskom svijetu

Zašto je veći naglasak na osnaživanju? Dalji kontekst za ključne subjekte, posebno kreatore politike

Neophodno je dati par napomena o ovom stanovištu, o kojima treba da raspravljaju ključni subjekti. Tri opšte pretpostavke dominiraju u diskusiji. Prva, eksplozija tehnologije i stapanje koje prati ovaj fenomen zamaglilo su liniju koja je razdvajala televiziju, radio, Internet, novine, igre, mobilne telefone, itd. (upor. Grizl i Vilson, 2011).

Druga, temeljna pretpostavka je, kao što je ranije rečeno, da ogromna većina istraživača

"Mediji i ostali dobavljači informacija mogu da utiču na ljude, te se debata vodi uglavnom o obimu i etičkom karakteru toga uticaja."

smatra da mediji i ostali dobavljači informacija mogu uticati na ljude i da se debata vodi uglavnom o obimu i etičkom karakteru toga uticaja.

Na kraju, bez obzira na neophodnost Člana 17 Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima djeteta koju smo već pomenuli i na to što su propisi i zakoni koji se odnose na sve oblike zaštite medija i djeteta visoko na spisku tema u mnogim zemljama Evrope, Sjeverne Amerike, Australije i Japana (Forslund, 1998), sveprisutnost medija, Interneta i ostalih dobavljača informacija zahtijeva da se veći naglasak stavi na

osnaživanje umjesto zaštite. To znači da, pored zalaganja za propise i zakone kojima se štite djeca, svi subjekti moraju takođe insistirati na politikama kojima će obezbijediti da djeca dobiju kompetencije (znanje, vještine i stavove) medijske i informacijske pismenosti (koju

Bakingem, 1996 i ostali nazivaju medijsko obrazovanje), koje će ih osposobiti da kritički i djelotvorno stupaju u interakciju sa sadržajem u svim oblicima medija koji dolazi od različitih dobavljača informacija.

Ovo ne mora da znači da zaštitu, na primjer, i bezbjednost na Internetu, treba isključiti, već da se ključni subjekti moraju više zalagati za osnaživanje, iz dva razloga. Prvi je što pretjerano naglašavanje zaštite od neprimjerenog sadržaja može dovesti do prevelikog ograničavanja medija i ostalih dobavljača informacija. Time bi se ugrozila korist od Člana 19 Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima, i Člana 13 Konvencije o pravima djeteta (upor. Arnaldo i Finstrom, 1998). Drugi razlog je taj

što će doći vrijeme kada će djeca odrasti i kada zaštita više neće biti bitna, ni efikasna. Ako ne steknu kompetencije za kritički odnos prema medijima i informacijama, biće podložniji potencijalnim negativnim uticajima informacija i medijskog sadržaja i neće biti pripremljeni da iskoriste mogućnosti na najbolji način. U stvari, može se desiti da građani koji nijesu dovoljno rano osnaženi

"Ako ne steknu kompetencije za kritički odnos prema medijima i informacijama, biće podložniji potencijalnim negativnim uticajima informacija i medijskog sadržaja, i neće biti pripremljeni da iskoriste mogućnosti na najbolji način."

kroz IMP, sami doprinesu mogućim negativnim efektima medija i Interneta; na primjer, mogu postati počinioci neetičke upotrebe informacija, kao što je širenje propagande na Internetu – nesvjesni štete koju to može donijeti drugima; ili nepoštovanja kopirajta. Važno je reći da informacijsku i medijsku pismenost ne treba smatrati samo rješenjem problema, jer ona pruža mogućnost za unapređenje razvoja medija i slobodnog protoka informacija, kao i podučavanja i učenja (upor. Bakingem, 2006).

Ugradnja IMP u sve sfere društva, uključujući nastavni program formalnog školstva, mora postati prioritet. Time će sva djeca steći potrebne kompetencije. Tako se radi u zemljama poput Australije, Kanade, Velike Britanije, Argentine i drugim (Bakingem, 2006; Strasburger i Donerstajn, 1999). Iako građani zaista stupaju u kritičku interakciju sa medijima i ostalim dobavljačima informacija u određenoj mjeri, iako nijesu razvijali svoje IMP kompetencije, još uvijek ima prostora za ono što im je potrebno i što bi mogli naučiti (upor. Bakingem, 2006). Da bi se IMP uvela u sve sfere društva, za sve građane uopšte, neophodno je organizovati obuku praktičara, kreatora politike, roditelja, lidera zajednice, vladinih službenika, nastavnika, itd. Čak i u zemljama koje su usvojile politike IMP (npr. Velika Britanija, Argentina, Kanada), obuka zavisi od relativno male grupe stručnjaka (Bakingem, 2006; Vilson, Grizl i drugi, 2011).

"Da bi se IMP uvela u sve sfere društva, za sve građane uopšte, neophodno je organizovati obuku praktičara, kreatora politike, roditelja, lidera zajednice, vladinih službenika, nastavnika, itd."

Većina zemalja je objavila etičke kodekse i propise, posebno po pitanju djece. Trebalo bi da se politike i strategije IMP pobrinu da građani budu svjesni ovih kodeksa i pravila i da, u slučaju njihovog kršenja, postoji mehanizam koji o tome izvještava. Međutim, građani

"Trebalo bi da se ključni subjekti zalažu za više istraživanja mogućih pozitivnih uticaja medija i novih tehnologija na građane."

treba da se pobrinu da propisi ne budu previše drakonski, da ne bi ugrozili izvjesne slobode.

Građani (roditelji, nastavnici, istraživači, itd.) treba više da uključe djecu i adolescente u ovaj diskurs i istraživanje interakcije djece/adolescenata sa medijima i ostalim dobavljačima informacija, uključujući one na Internetu. Ako se radi istraživanje, oni treba da budu ne samo predmeti, već i aktivni učesnici istraživačkog procesa. Bakingem (1998) ukazuje na potrebu etnografskog pristupa istraživanju*. On takođe govori o aktuelnim studijama u kojima djeca izražavaju iznenađenje kada odrasli navode neke efekte koje, po njihovom mišljenju, televizija ima na djecu. Inicijative za komunikaciju mladih i omladinski forumi organizacija, kao što su UNESCO-ve medijske aktivnosti za djecu, koje sprovodi UNICEF i grupa za radio produkciju Dječjeg resursnog centra Ujedinjenih nacija, ostvaruju važnu ulogu u direktnom uključivanju djece, traženju njihovog mišljenja i angažovanju djece u diskusijama (Arnaldo i Finstrom, 1998).

Trebalo bi da se ključni subjekti zalažu za više istraživanja mogućih pozitivnih uticaja medija i novih tehnologija na građane. Ta istraživanja bi poslužila kao protivteža mnoštvu istraživanja potencijalno negativnih uticaja. Slijedeći argumente koje su iznijeli Hodž i Trip (1998), ovim bi se neki skromni resursi preusmjerili ka obrazovnim namjenama televizije i drugih

oblika medija i dobavljača informacija.

Istraživači su saglasni u zaključku da su različiti oblici medija uvijek bili i uvijek će biti prisutni; od primitivnih načina obavještavanja pomoću gradskog telala, truba i doboša, do štampe i novih tehnologija današnjice. Oni donose dobrobiti i izazove. Češće smo skloni da se fokusiramo na izazove. Kao što su mnogi autori primijetili, debata je uvijek bilo i uvijek će biti.

Društva zasnovana na znanju

S pravom možemo zamisliti narode, regije i čitav svijet kroz fizički i kroz elektronski/virtuelni oblik postojanja. U zemljama visoke tehnologije i velike prisutnosti medija, ne postoji nijedan aspekt društva na koji tehnologije i mediji nijesu uticali. Ljudi su, u svojim društvenim, ekonomskim, kulturnim, duhovnim i političkim životima, okruženi digitalnim i elektronskim tehnologijama. Česta je tendencija da u fokusu budu jedino tehnološke vještine koje su

* Etnografski pristup istraživanju - *Ethnographic Action Research* (EAR) je metoda po kojoj se istraživanje obavlja istovremeno sa tokom projekta. Metoda je posebno prilagođena inicijativama za razvoj IKT u lokalnim zajednicama (Prim. prev.).

Ljudima potrebne za preživljavanje u ovom digitalnom dobu. Koncept društva znanja, brzi rast i upotreba tehnologija koje su u njegovoj osnovi, predstavljaju pogonske sile koje su dovele do popularizacije i potrebe za IMP. Ove smjernice su to pokazale. Međutim, bitno je usmjeriti pažnju na ove dalekosežne razvojne / teorijske perspektive i kako one treba da se odraze na politike IMP.

Naučna literatura o komunikaciji, u službi razvoja 1970-tih i 1980-tih godina, je pokazala da su, uprkos porastu IMP inicijativa, komunikacijski i razvojni programi i dalje državo-centrični i znatno udaljeni od svojih korisnika. Međutim, posljednjih godina sve se više priznaje uloga komunikacija i informacija u razvoju koji se fokusira na pristup 'odozdo naviše' za razliku od državo-centričnog. Ova novija paradigma informacionih i komunikacionih tehnologija za razvoj (engl. skr. ICT4D)/društva zasnovanog na znanju, uticala je na različite nacionalne i međunarodne politike razvoja i obrazovanja. Ova perspektiva se bavi pitanjima komunikacija i informacija koja su povezana sa pitanjima ekonomskog razvoja, još uvijek suštinskim za različite razvojne politike. To jasno vidimo u dvjema međuvladinim i međunarodnim inicijativama – Novi svjetski informacijski i komunikacijski poredak (engl. skr. NWICO) i Svjetski samit o informacionim društvima (engl. skr. WSIS)⁵⁵. Razne debate proizašle iz NWICO donijele su široko zasnovane političke, ekonomske i društvene agende, koje uspješno prepoznaju slabosti razvoja. U ovom kontekstu pojmovi 'usmjereno na ljude' i 'društvo znanja usmjereno na inkluzivni razvoj' posebno su značajni za IMP. U prošlosti, komunikacijske i razvojne politike na nacionalnom i međunarodnom nivou primjenjivane su bez obzira na inicijative medijske i informacijske pismenosti. Drugim riječima, dok je NWICO bio državo-centričan, što je možda dovelo do njegovog gašenja, društva znanja insistiraju na pristupu u kojem su ljudi u centru.

"Posljednjih godina sve se više priznaje uloga komunikacija i informacija u razvoju koji se fokusira na pristup 'odozdo naviše' za razliku od državo-centričnog."

Jedan od ciljeva društava znanja je da stvore 'zajednice zasnovane na znanju kao pokretače ekonomske promjene' (Hujer i Hafkin, 2007, str. 27). Društvo znanja postoji tamo gdje postoji široki presjek grupa, uključujući profesionalce, korisnike medija i informacija uopšte, i građane koji ranije nijesu imali pristup tehnologiji, koje stupaju u interakciju, traže i koriste informacije i medije, pristupaju i kreiraju znanje na raznim poljima uz pomoć IKT (n. d.). Glavni cilj politika IMP je da iskažu ova saznanja u obliku konkretnih strategija i da usklade i sjedine međusobno povezane elemente komunikacijskih i razvojnih politika sa IMP, u skladu sa onim što je nagoviješteno u Dokumentima WSIS-a u vezi sa IKT za razvoj i UNESCO-vim inicijativama u ICT4D.

IMP ima jedinstvenu poziciju da formuliše holistički pristup koji se nadograđuje na WSIS-ov pojam 'pristup više subjekata'.⁵⁶ U sljedećim poglavljima pokazaćemo, na nekoliko konkretnih primjera (studija slučaja), na koji način je pojam više subjekata usvojen i dalje se usvaja u ruralnim i urbanim oblastima različitih država.

55 World Summit on the Information Society (WSIS) 2005, Outcome Documents, Geneva, Tunis.

56 UNESCO (2009). *Fostering Information for Communication and Development: UNESCO's Follow-up to the World Summit on Information Society*. Paris, France: UNESCO.

UNESCO je 2003. godine formulirao i zalagao se za produblivanje strategija koje su se razvile iz 'informativnog društva' i postale dio 'društva znanja'⁵⁷. Razvoj pravednih društava znanja oslanja se na četiri principa. Tabela 2.2 prikazuje ove principe⁵⁸ i objašnjava zašto je IMP suštinski bitna za njihovo ostvarenje.

Tabela 2.2: IMP i njena veza sa principima društava znanja

Principi društava znanja	Veze sa IMP
Jednak pristup kvalitetnom obrazovanju za žene, muškarce, dječake i djevojčice	Pristup informacijama je neophodan uslov za postizanje <i>Obrazovanja za sve</i> . IMP obuhvata kompetencije za pristupanje, vrednovanje, efikasno i etičko korišćenje informacija, medija i ostalih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu. IMP je takođe povezana sa kvalitetnim obrazovanjem, jer objašnjava potrebu za proširenom definicijom pismenosti.
Multikulturalnost – izražavanje kulturne raznolikosti, uključujući rodnu dimenziju kulture	Mediji, biblioteke i ostali dobavljači informacija i prenosioci kulture su snaga koja pokreće globalizaciju kultura. IMP promovise multikulturalnost, jer pruža građanima kompetencije za korišćenje medija, biblioteka, Interneta i ostalih dobavljača informacija, u svrhu kulturnog izražavanja i dijaloga, analiziranja i kritičkog vrednovanja predstavljanja različitih kultura putem medija i ostalih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu.
Univerzalni pristup informacijama za žene, muškarce, dječake i djevojčice, posebno informacijama u javnom domenu	Pristup građana informacijama kroz politiku, zakone i propise je potpun jedino ako oni posjeduju neophodne kompetencije za korišćenje ove nove mogućnosti. IMP pruža potrebne kompetencije.
Sloboda izražavanja – sa implikacijama na rodnu jednakost	IMP osnažuje građane dajući im kompetencije da se zalažu za <i>Slobodu izražavanja</i> i <i>Slobodu štampe</i> , i da koriste tu slobodu na etički način.

Hujer i Hafkin (2007) predlažu četiri ključna elementa za građenje čovjekovog kapaciteta za društvo znanja, a svima je IMP osnova:

1. Poboľjšati ljudski kapital i resurse za korišćenje, stvaranje i širenje informacija i znanja. Kao što je u prethodnim poglavljima ovih smjernica rečeno, to je suština IMP, dok u centar pažnje stavlja kritičke kapacitete svih ljudi;
2. Poboľjšati čovjekovu sposobnost da zamišlja, osmišljava, razvija, usvaja i prilagođava tehnologije koje će pokretati razvoj. Politike IMP treba da daju širi kontekst IKT za razvoj, podsjećajući na otvorenost, inkluziju, transparentnost, odgovornost i slobodu, što je razmatrano u prethodnom tekstu.

57 UNESCO (2003). *Towards Knowledge Societies: Background Paper from Information Society to Knowledge Societies*. Paris, France:UNESCO.

58 Četiri principa na koje upućuje Tabela 2.2 neznatno su izmijenjena da bi obuhvatila rodne perspektive.

3. Pobrinuti se da ljudi i institucije na svim nivoima društva imaju pristup IKT i relevantnim tehnologijama u cilju razvoja i smanjenja siromaštva;
4. Ići dalje od pristupa IKT i tehnoloških vještina da bi se obezbijedila široka rasprostranjenost informacijske i medijske pismenosti (upor. Hujer i Hafkin, 2007)

Kulturna i jezička raznolikost

U kontekstu nove ideje o društvima znanja o kojoj smo govorili ranije, pitanje kulturne i jezičke raznolikosti postaje suštinsko u formulisanju politika i strategija IMP, posebno u kontekstu sve veće globalizacije svijeta u kojem se ljudi kreću unutar i van granica države, brzinom kao nikada dosad. Što je još važnije, prepoznavanje i razvoj ICT4D od strane WSIS i međunarodnih organizacija, otvorilo je mogućnosti gajenja kulturne i jezičke raznolikosti širom svijeta. Glavna preokupacija kulturne raznolikosti, shvaćene kao mnoštvo kultura, je da obezbijedi jačanje univerzalnih ljudskih prava, slobode izražavanja i demokratskog učešća. Prema tome, kulturna i jezička raznolikost je važan resurs za politike i strategije IMP u smislu načina njihovog iskazivanja kroz komunikaciju, jezik i obrazovanje."

"Kulturna i jezička raznolikost je važan resurs za politike i strategije IMP u smislu načina njihovog iskazivanja kroz komunikaciju, jezik i obrazovanje. Dok, s jedne strane, rastuća globalizacija donosi inovativne pristupe promociji i razvoju kulturne raznolikosti kroz međukulturni dijalog, sa druge strane, ona vodi kulturnoj homogenizaciji. Naučnici i kreatori politika prepoznaju da su tri ključna vektora suština kulturne i jezičke raznolikosti: jezici, obrazovanje i komunikacija. U srcu kulturne i jezičke raznolikosti je ideja premošćavanja kulturnih razlika "uz gajenje raznolikosti kulturnog izražavanja kroz procese uzajamne interakcije, podrške i osnaživanja."⁵⁹

Na ovaj način kulturna i jezička raznolikost predstavljaju osnov za razvoj politika i strategija IMP. Kao što je navedeno u Poglavlju 1, komunikacija, jezik i obrazovanje čine srž medijske i informacijske pismenosti (vidjeti Sliku 2.2). Ekspanzija komunikacijskih i ekspresivnih formi donijela je izazove MP i IP. Međutim, u kontekstu IMP koja nudi iznijansirani i holistički pristup, ovi izazovi se pretvaraju u mogućnosti, posebno u smislu razvoja funkcionalnih strategija koje rješavaju pitanje jezičke raznolikosti: jezičke politike koje promovišu višejezičnost u društvima, osnažuju lokalne i narodne jezike, prevođenje i jezičku raznolikost u medijima i sajber prostoru. Na sličan način, IMP formuliše pojam prava na obrazovanje i, u sklopu njega, široko

59 UNESCO (2009). *World Report: Investing in Cultural Diversity and Intercultural Dialogue*. Paris, France: UNESCO.

zasnovan i fleksibilan pristup razvoju nastavnog programa, različite modalitete učenja, procese, obrazovni sadržaj, obrazovanje nastavnika, itd.

Pravo na obrazovanje obezbeđuje "raznolikost učenikovih potreba – posebno potreba manjina, autohtonih i nomadskih grupa – i integriranjem odgovarajuće raznolikosti metoda i sadržaja. U sve složenijim multikulturalnim društvima obrazovanje nam mora omogućiti da steknemo međukulturne kompetencije potrebne za život sa – a ne uprkos – našim kulturnim različitostima". Upravo na polju komunikacija, politike IMP pružaju detaljne strategije za promociju kulturne raznolikosti. Ovo se ogleda u različitim oblicima komunikacionih medija – štampi, radiju, televiziji, filmu, Internetu, digitalnim uređajima, itd. U kontekstu novih i društvenih medija, proizvodnja komunikacijskog sadržaja je otvorila nove mogućnosti za unapređenje medijske i informacijske pismenosti. Stvaranje, saradnja

"U sve složenijim multikulturalnim društvima obrazovanje nam mora omogućiti da steknemo međukulturne kompetencije potrebne za život sa – a ne uprkos – našim kulturnim različitostima."

i prenošenje (korisničkog) komunikacijskog sadržaja putem Interneta i digitalnih medijskih formi nudi ljudima značajne benefite. Međutim, porast broja medijskih formi ne znači nužno i raznolikost komunikacija. Kao što navodi UNESCO-v Svjetski izvještaj, "nove mogućnosti interaktivne razmjene između učesnika iz različitih kulturnih podneblja nose sa sobom izazove, povezane sa fragmentacijom publike i stereotipima, kojima se treba pozabaviti kroz odgovarajuće inicijative medijske i informacijske pismenosti." Osnovna namjena politika i strategija IMP je da odgovore na gore navedene argumente, tako što će okupiti različite subjekte i članove civilnog društva, da bi se zajedno suočili sa ovdje pomenutim izazovima.

U Poglavlju 5 nalazi se više detalja o IMP kao sredstvu međukulturnog dijaloga.

Pristup zasnovan na rodnoj pripadnosti

Tabela 2.3: Integriranje roda u ostale perspektive razvojnog/teorijskog okvira za politiku i strategije IMP

PERSPEKTIVE RAZVOJNOG/ TEORIJSKOG OKVIRA	GENDER DIMENSIONS
Konvergenција	Politike i strategije IMP treba da budu povezane sa nacionalnim politikama i strategijama za rodnu ravnopravnost.
Pristup sa stanovišta ljudskih prava	Pristup formulisanju politike IMP zasnovan na ljudskim pravima treba, takođe, da naglasi prava žena i djevojčica.
Od zaštite od neprimjerenog sadržaja do osnaživanja	Žene i djevojčice moraju biti ne samo zaštićene već i osnažene kroz IMP da bi se mogle zalagati za svoja prava.
Društvo znanja/ komunikacije i informacije za razvoj	Informacijski i medijski pismeni građani i politike treba da promovišu pristup i angažovanje žena i djevojčica u medijima i tehnologiji.
Kulturna i jezička raznolikost	Uz pomoć politika i strategija IMP žene i djevojčice treba da steknu kompetencije potrebne za stupanje u kontakt sa informacijama, medijima i ostalim dobavljačima informacija, uključujući one na Internetu, da bi izrazile svoju kulturalnost, sačuvale svoje kulture i učestvovalе u kulturnim industrijama – stvaranju i kreativnom izražavanju.

Tabela 2.3 pokazuje kako se rodna ravnopravnost može ugraditi u ostalih pet perspektiva razvojnog/teorijskog okvira. Međutim, perspektiva roda je toliko urgentna za ovaj razvojni okvir, da je neophodno dublje je analizirati i objasniti na koji način IMP može u tome pomoći. Prema jednoj tematskoj konsultaciji pod nazivom Borba protiv nejednakosti – Razvojna agenda poslije 2015, "diskriminacija na osnovu roda i nepriznavanje prava žena i djevojčica i dalje je najzastupljeniji pokretač nejednakosti u svijetu"⁶⁰.

Kada autori smještaju u kontekst pristup IMP i formulisanju politike i strategije sa stanovišta roda, oni predlažu da se prvo uzme u razmatranje rod kao jedan razvojni pristup. Pitanje koje se tada postavlja je šta je zapravo rod. Neke teorije smatraju da je to "suštinski rodni identitet, tumačeći žene i muškarce kao, u biti i urođeno, različita bića, dok druge posmatraju rod kao sociološki i kulturni koncept." (upor. Van Zoonen, 199).

Rod je takođe razvojni pristup,⁶¹ slično pristupu razvoju sa stanovišta ljudskih prava, nazvan Rodni i razvojni pristup (Gender and Development Approach, engl. skr. GAD). U kontekstu politika i strategija IMP, sa naglaskom na osnaživanju žena i muškaraca, neophodno je praviti razliku između GAD pristupa i pristupa zasnovanog na ulozi žena u razvoju⁶² (Women in the Development, engl. skr. WID). WID pristup ističe produktivne i reproduktivne uloge žena i nastoji da poboljša njihove životne uslove. Ovaj pristup se fokusira isključivo na žene i prven-

60 Dostupno na: <http://unsdn.org/?p=3426>. (Pristupljeno 13. 10. 2013.).

61 Food and Agricultural Organization of the United Nations (2011). U: *Communicating Gender for Rural Development: Integrating gender in communication for development*. Dostupno na: www.fao.org/docrep/014/am319e/am319e00.pdf (Pristupljeno 28. 09. 2013.)

62 Isto. Argument je prilagođen kontekstu IMP za osnaživanje građana uopšte.

stveno se bavi osnivanjem malih preduzeća kojima upravljaju žene i u kojima imaju svoje tradicionalne uloge i odgovornosti. Prema tome, žene su integrisane u postojeće društvene i ekonomske strukture i procese i time postaju subjekti i korisnici razvoja. Dok je WID pristup doprinio usmjeravanju pažnje i priznavanju doprinosa žena, posebno u poljoprivredi,

"GAD pristup ističe globalno prihvaćene činjenice koje govore o položaju žena u odnosu na muškarce"

on "zanemaruje nejednak odnos snaga između žena i muškaraca i podređenu ulogu žena, pretpostavljajući da će se odnos automatski promijeniti kada žene postanu punopravni ekonomski partneri⁶³". Kao posljedica toga, ovaj pristup nije uspio da riješi problem nejednakosti, preispita rad institucija i insistira na provjeri određenih razvojnih modela.

Za razliku od navedenog, GAD pristup ističe globalno prihvaćene činjenice koje govore o položaju žena u odnosu na muškarce i zalaže se za:

- redefinisane tradicionalnih uloga i odgovornosti žena i muškaraca;
- veću i širu debatu o pristupu i kontrolisanju resursa i o tome kako ove i ostale nejednakosti usporavaju razvoj – fokusirajući se na rješenja;
- jednako učešće žena i muškaraca u donošenju odluka, kao i uvažavanje i društveno i ekonomsko priznanje njihovog doprinosa u javnim i privatnim sferama;
- angažovanje muškaraca u akciji transformisanja društvenih odnosa koji dovode do nejednakosti.

Prema tome, primjena GAD pristupa u izradi politika i strategija za IMP zahtijeva priznavanje sljedećih činjenica:

- žene i muškarci nemaju isti pristup informacijama, medijima i novim tehnološkim platformama – u pogledu korišćenja, rada i vlasništva – i ovo treba mijenjati;
- na nacionalnom nivou više pažnje treba posvetiti ugroženim grupama, da bi žene i muškarci imali isti pristup IMP kompetencijama – što je jedan od načina da se navedeni disbalans promijeni;
- muškarci i žene treba ravnopravno da učestvuju u razvoju i primjeni politika i strategija IMP

Kakvi dokazi postoje o angažovanju muškaraca i žena u društvima znanja i u medijima? Nedavno su Hujer i Hafkin (2007) sprovedli studiju da bi procijenili kako se rodna pripadnost odražava na trendove pristupa i korišćenja IKT i otkrili da u velikom broju zemalja ne postoje sveobuhvatni podaci o IKT, razloženi prema polu. Čak i tamo gdje je bilo podataka, oni su poticali od izolovanih slučajeva u pojedinim zemljama. Na osnovu raspoloživih podataka, istraživači su zaključili da učešće žena u društvu informacija/znanja zaostaje za učešćem

.....
63 Idem, page 19.

muškaraca, posebno u siromašnim zemljama. Na primjer, žene čine manje od 50% korisnika Interneta u većini ispitanih zemalja. Istakli su da bi nejednakosti u korišćenju mogle spriječiti društveni i ekonomski razvoj žena, čak i u zemljama gdje su IKT u širokoj upotrebi. Neki od faktora koji utiču na korišćenje IKT prema polu su: starost, gradska/seoska sredina i ono što istraživači nazivaju IKT pismenost. Kao što smo naveli u Poglavlju 1 ovih smjernica, za sticanje ključnih sposobnosti koje nudi IMP potrebno je više od tehničkih vještina.

U zemljama u razvoju, žene su znatno više izložene preprekama u pristupu i korišćenju IKT. Na pristup i korišćenje IKT od strane žena utiču faktori koji se ne svode samo na tehnološku infrastrukturu i društveno-ekonomsko okruženje. Društveno i kulturološki konstruisane rodne uloge i odnosi su još uvijek povezujući element u oblikovanju (u ovom slučaju organičavanju) kapaciteta žena i muškaraca da ravnopravno učestvuju u društvu informacija. Zbog toga treba rodne perspektive u potpunosti integrisati u sva istraživanja, politike, strategije i djelovanja vezana za IKT, da bi žene/djevojčice i muškarci/dječaci imali podjednako koristi od IKT i njihovih aplikacija.⁶⁴

"Društveno i kulturološki konstruisane rodne uloge i odnosi su još uvijek vezni element u oblikovanju (u ovom slučaju organičavanju) kapaciteta žena i muškaraca da ravnopravno učestvuju u društvu informacija."

Na polju medija, 15 godina prije često citirane Pekinške deklaracije i Platforme za akciju koja, između ostalog, poziva na rodnu ravnopravnost u medijima i putem medija, Gallagher (1980) i Fejes (1992) analizirali su nekoliko podsticajnih studija koje su neki istraživači sprovedli na temu stereotipa i zaključili da su žene nedovoljno zastupljene u medijima, kako među zaposlenima, tako i u medijskom sadržaju⁶⁵. Koristeći zaključke Galagera i Fedžisa, Van Zonen (1995) je slikovito ilustrirao dihotomiju u predstavljanju polova u medijima, što pokazuje ovaj spisak:

64 UNESCO (2003). *Gender Issues on the Information Society*. UNESCO Publications for the World Summit on the Information Society, Paris, France: UNESCO.

65 Citirao: Van Zoonen (1995, str. 315). U: Downing, J, Mohammadi, A. and Sreberny-Mohammadi, A. (eds.) (1995). *Questioning the media – A Critical Introduction*. London: Sage.

Žene

- Nedovoljno zastupljene
- Porodični kontekst
- Poslovi nižeg položaja
- Bez ovlašćenja
- Bez moći
- U vezi sa drugima
- Pasivne
- Emotivne
- Zavisne
- Pokorne
- Neodlučne

Muškarci

- Previše zastupljeni
- Radni kontekst
- Poslovi višeg položaja
- Ovlašćeni
- Moćni
- Kao pojedinci
- Aktivni
- Racionalni
- Nezavisni
- Otporni
- Odlučni

"Dok nejednakosti i rodni stereotipi postoje u društvenim strukturama i ljudskim umovima, mediji i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu, imaju mogućnost da ih prošire i sačuvaju, ili da ih poboljšaju."

Petnaest godina poslije Pekinške deklaracije i Platforme za akciju, globalna studija koju je sproveo Projekat praćenja globalnih medija Svjetskog udruženja za hrišćansku komunikaciju⁶⁶ pokazao je malo promjena u ovim realnostima. Žene čine samo 24% svih osoba o kojima se govori u vijestima. Gotovo 48% svih priča pojačava stereotipno predstavljanje muškaraca i žena.

Globalni izvještaj o ženama u informativnim medijima takođe donosi zabrinjavajuću statistiku. Muškarci zauzimaju najveći broj mjesta u upravnim odborima i upravnim tijelima medija. Dominacija muškaraca postoji na srednjim upravnim pozicijama, u višoj upravi i među osobljem tehničke profesiji⁶⁷.

Bez sumnje, širenje medija, eksplozija novih tehnologija i pojava društvenih medija u mnogim djelovima svijeta, obezbijedili su mnoštvo izvora za pristup informacijama i znanju o pitanjima roda. Dok nejednakosti i rodni stereotipi postoje u društvenim strukturama i ljudskim umovima, mediji i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu, imaju mogućnost da ih prošire i sačuvaju, ili da ih poboljšaju.

IMP se zasniva na principima kao što su sloboda izražavanja, pristup informacijama, kulturna raznolikost i ostala srodna ljudska prava. Međutim, nema ljudskih prava bez prava žena. Nema slobode izražavanja bez rodne ravnopravnosti. Ne postoji prava kulturna raznolikost ili međukulturni dijalog bez rodne ravnopravnosti.

"IMP se zasniva na principima kao što su sloboda izražavanja, pristup informacijama, kulturna raznolikost i ostala srodna ljudska prava. Međutim, nema ljudskih prava bez prava žena."

Rodno-senzitivne politike i strategije IMP mogu pomoći u rješavanju problema pomenutih nejednakosti. Tabela 2.4 nudi neke predloge. O njima se dalje govori u Poglavljima 3 i 4, u kojima se predlaže model programske izjave i strategija.

Da bi pojasnili značaj ovih šest perspektiva za formulisanje politike i strategije i da bi se kratko osvrnuli na ključne elemente ovih perspektiva, koji treba da prožimaju politike i strategije IMP, šest perspektiva teorijskog okvira predstavljene su ovdje, pored komponenti jednačine promjene (pomenute u Prvom dijelu, a detaljnije objašnjene u ovom poglavlju) da bi se dobila matrica. Ova

matrica je takođe djelotvoran orijentir za sljedeća dva poglavlja ovih smjernica: Formulisanje politika IMP i Razvoj strategija IMP.

66 Dostupno na: <http://www.waccglobal.org/en/resources/media-and-gender-monitor.html> (Pristupljeno 20. 10. 2013.).

67 Dostupno na: <http://www.iwmf.org/global-report/>. (Pristupljeno 20 oktobar, 2013).

Tabela 2.4: Povezivanje razvojno/teorijskog okvira sa jednačinom promjene

	STAPANJE (primijeniti i pojačati)	PRISTUP SA STANOVIŠTA LJUDSKIH PRAVA (promovisati i zalagati se)	OD ZAŠTITE OD NEPRIMJERENOG SADRŽAJA DO OSNAŽIVANJA (učestvovati)	DRUŠTVO ZNANJA / KOMUNIKACIJE I INFORMACIJE ZA RAZVOJ (snabdijevati)	KULTURNA I JEZIČKA RAZNOBLIKOST (štititi i podsticati)	PRISTUP ZASNOVAN NA RODNOJ PRIPADNOSTI (olakšati i podržavati)
TEORUSKI PRISTUPI						
STVARANJE PROMJENE						
VIZIJA 4 scenarija za različite kontekste i početne uslove	Naglasak je na IMP, a ne na IP ili MP i/ili zavisi od konteksta politike i početnih uslova i predviđenih potreba ciljne populacije.	Naglasak je na prirodni prava datih svim sferama društva, da bi se unaprijedilo odgovorno učešće. Naglasak je takođe, na vjerskoj i etničkoj toleranciji i razumijevanju.	Naglasak je na razvoju sposobnosti IMP koje omogućavaju učešće u društvenim aktivnostima i upravljanju.	Naglasak je na davanju informacija i pristupa informacijama za bolji razvoj privrede, zdravlja, obrazovanja i sistema uprave.	Naglasak je na zaštiti/ očuvanju jezičkih i kulturalnih manjina, uključujući žene i djevojčice, njihovu istoriju i autohtono znanje; u interakciji sa kulturalama, kulturalnim proizvodima i inovacijama.	Naglasak je na pravima i osnaživanju žena/ djevojčica, bez diskriminacije muškaraca/dječaka; jednakom pristupu kompetencijama IMP za žene/ djevojčice i muškarce/dječake.
KONSENZUS Ko treba da da saglasnost ?	Edukatiori/ nastavnici u formalnom obrazovanju, radnom mjestu, lokalnoj zajednici.	Predstavnici sektora, NVO, oni koji će primjenjivati strategije.	Centralna uprava/ vlada, edukatori, mediji, institucije pamćenja i dobavljači informacija.	Telekomun. firme, ministarstva odgovorna za zdravlje, ekonomiju i IKT; biblioteke i ostale institucije pamćenja.	Kulturni poslenici, profesori, socijalne službe, biblioteke, arhivi, muzeji, lokalne zajednice.	Oni koji su povezani sa rodnom ravnopravnošću: mreže, organizacije, ministarstva, lideri (žene i muškarci) i grupe za javno zagovaranje.
PODSTICAJI Što će ubijediti / motivisati učesnike?	Zavis od toga ko učestvuje rado, a ko nerado, od njihove pozicije i vrijednosti.					
RESURSI Koji su resursi dostupni a koje treba razviti?	Sjedinjavanje resursa dostupnih u srodnim sektorima (na prim. ministarstvima informacija, komunikacija, obrazovanja i kulture); povezivanje srodnih područja	Korišćenje i primjena instrumenata ljudskih prava koji su pogodni za IMP.	Odvajanje većeg budžeta i djelovanja vezana za osnaživanje, uz zaštitu maloljetnika i najranjivijih grupa.	Razvoj društava znanja usmjeren na građanina zahtijeva da se odgovarajuća sredstva opredjele za sticanje neophodnih kompetencija.	Povezivanje resursa vezanih za kompetencije koje pripadaju kulturi i one koje pripadaju IMP.	Korišćenje resursnih centara, stručnjaka (žena i muškarca) i ostalih dostupnih izvora; integracija roda u razvoj i korišćenju politika i strategija IMP i sličnih materijala, i opredjeljivanje neophodnog budžeta i ljudskih resursa za te aktivnosti.

68 Ranije pomenuta *jednačina promjene* obuhvata *vještine* kao jednu varijablu procesa promjene. Ovdje smo tu riječ zamijenili terminom *kompetencije*, koji se odnosi na širu lepezu znanja, vještina i stavova.

<p>KOMPETENCIJE⁸³ Koje vještine su zastupljene, a koje treba razviti i ko ih treba razviti?</p>	<p>Usavršavanje vještina i alata bibliotekara, nastavnika IKT i komunikacija, kreatora politika i roditelja.</p>	<p>Pružiti vještine imaicima prava na IMP i onima koji su dužni da pružaju mogućnosti za usvajanje kompetencija IMP (nosiocima dužnosti).</p>	<p>U okolnostima u kojima dominiraju vještine za zaštitu građana od stvarnih ili zamišljenih opasnosti koje nosi elektronski ili virtualni svijet, težiti rebalansu pružanjem vještina koje će omogućiti osnaživanje i obrnuto; pobrinuti se da građani steknu vještine da iskoriste mogućnosti Interneta, medija, biblioteka, itd.</p>	<p>Ponovo procijeniti postojeće modele društava znanja i komunikacija i informacija za razvoj.</p>	<p>Podsticati integraciju kompetencija kulture i IMP.</p>	<p>Razvoj kompetencija među svim kreatorima politika i praktičarima da bi se rodna dimenzija integrisala u politike i strategije IMP i da bi IMP postala sredstvo za promociju rodne ravnopravnosti (svjesnost, prihvatanje i djelovanje); u proces uključiti žene i muškarce ravnopravno.</p>
<p>AKCIONI PLAN</p>	<p>Prepoznati probleme u gore navedenom, razviti / planirati programe za ostvarenje vizije</p>					
<p>KOMUNIKACIJA Razviti plan komunikacije da bi svi bili angažovani/informisani/ motivisani</p>	<p>Integrirana komunikaciona strategija namijenjena kreatorima politika, roditeljima, ostalim grupama subjekata i građanstvu u opšte; nečjelovita komunikaciona strategija IMP neće uspjeti.</p>	<p>Primjena pristupa sa stanovništa ljudskih prava u izradi komunikacione strategije.</p>	<p>Jasno saopštavanje snage IMP u zaštiti i osnaženju svih građana.</p>	<p>Saopštavanje dobiti IMP za razvoj društava znanja, itd.</p>	<p>Saopštavanje dobiti IMP u promociji kulturne i jezičke raznolikosti – naglašavanje i društvenih i ekonomskih dimenzija.</p>	<p>Saopštavanje potrebe za razvojem politika i strategija IMP koje će uključiti žene i djevojčice i smatrati ih primarnom ciljnom grupom.</p>
<p>VREDNOVANJE Razviti plan praćenja i vrednovanja da bi implementacija napredovala i /ili da bi se politika prilagođavala</p>	<p>Višesektorski i slojevit plan vrednovanja i praćenja, koji će evidentirati kako se politike odražavaju na praksu; neophodna saradnja među ključnim subjektima</p>	<p>Otkrivanje i praćenje ulaganja i rezultata politika i strategija IMP na osnovu principa i ciljeva/resultata ljudskih prava</p>	<p>Napori, uključujući istraživanje radi utvrđivanja do koje mjere politike i strategije zasnovane na osnaživanju građanima, nude veću korist uključujući sposobnost da štite sebe.</p>	<p>Razvoj sredstava za utvrđivanje do koje mjere politike i strategije IMP vode do većeg i efikasnijeg učešća građana u društvima znanja.</p>	<p>Razvoj sredstava za utvrđivanje do koje mjere politike i strategije IMP dovode do unapređenja kulturnog dijaloza, poštovanja i uzajamnog razumijevanja.</p>	<p>Razvoj sredstava za utvrđivanje do koje mjere politike i strategije IMP koje obezbjeđuju učešće žena/djevojčica vrše jači uticaj na zajednicu, na nacionalnim, regionalnim i međunarodnim nivoima.</p>

Poglavlje 3

Formulisanje politika IMP

Formulisanje politika IMP

Uvod

U Poglavljima 1 i 2 raspravljali smo o faktorima koji olakšavaju formulisanje politika IMP i koji su rezimirani na Slici 3.1. Namjena ovog poglavlja je da prikaže proces razvoja politike za implementaciju IMP. Ove smjernice se zasnivaju na pretpostavci da su politike principi koji usmjeravaju strateški razvoj i da se razvoj politike oslanja na ciklični proces primjene, vrednovanja i revizije.

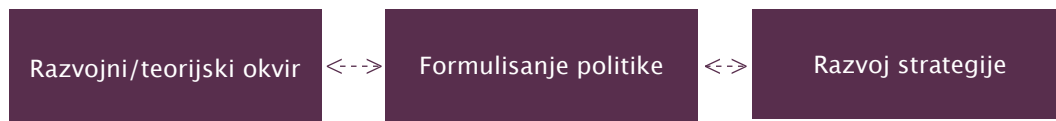
Slika 3.1: Faktori koji pogoduju formulisanju politika i strategija IMP⁶⁹

69 Inspirirano djelom: Jones, N. and Walsh, C. (2008). *Policy briefs as a communication tool for development research*. Background Note. Overseas Development Institute.

Smjernice za formulisanje politike opisane u ovom poglavlju koriste teorijski okvir iz Poglavlja 2, i daju uputstva za donošenje odluka o strategiji o kojima govorimo u Poglavlju 4 (vidjeti Sliku 3.2).

Slika 3.2: Povezivanje teorije sa politikom i praksom

Ključna pretpostavka ovih smjernica za razvoj politike sastoji se u tome da postoji više polaznih tačaka za implementaciju IMP. U nekim zemljama, informacijska i medijska pismenost su poznati koncepti, dok su u drugim novost i nedovoljno razvijeni. Cilj ovog poglavlja je da pokaže da ključni principi i zajednički elementi mogu poslužiti kao osnova za razvoj politike za implementaciju IMP programa u različitim kontekstima. Iako se politike u različitim zemljama i zajednicama razlikuju, možemo navesti neke zajedničke pretpostavke:

- Implementacija IMP će biti najuspješnija u situacijama u kojima više subjekata dijeli istu viziju i sarađuju da bi je ostvarili koristeći zajednička znanja i resurse.
- Osnove znanja, stavova i vještina IMP mogu se razvijati i bez pristupa tehnologiji (na primjer u usmenim kulturama ili onima gdje postoji samo štampani sadržaj). Međutim, programi IMP treba da prihvataju postojeće i nove medije i informacione tehnologije da bi ih građani mogli maksimalno koristiti i aktivno učestvovati u svojim društvima.
- Razvoj informacijske i medijske pismenosti suštinski je značajan za izgradnju nacije, ekonomski razvoj, zaštitu ljudskih prava i za odgovor na izazove kulturne i jezičke raznolikosti, iz razloga objašnjenih u ovim smjernicama.

"Osnove znanja, stavova i vještina IMP mogu se razvijati i bez pristupa tehnologiji (na primjer u usmenim kulturama)."

Ove smjernice se oslanjaju na okvir jednačine promjene koji obuhvata šest elemenata za razvoj politike (vidjeti Sliku 3.3). Osnovno obrazloženje ovog modela je da je promjena moguća kroz konsenzus subjekata i kroz rješavanje izazova saradnjom i efikasnim snabdijevanjem neophodnim sredstvima. Elementi obuhvataju: stvaranje vizije informacijske i medijske pismenosti, njene uloge i svrhe; podržavanje konsenzusa o viziji prepoznavanjem podsticaja i mogućnosti za partnerstva i saradnju; prepoznavanje izazova sa kojima se suočavaju subjekti koji primjenjuju programe IMP; prepoznavanje smjernica za politiku IMP zasnovanih na podsticajima; prepoznavanje znanja, stavova i vještina potrebnih u primjeni IMP; dodjela sredstava potrebnih za primjenu IMP; i davanje smjernica za akcioni plan i vrednovanje implementacije IMP.⁷⁰

70 Moore, P. (2011). *Articulating MIL Policies and Strategies*. Paper presented at the First International Forum on Media and Information Literacy, Fez, Morocco, June 15-17. Adapted from: Villa, R. and Thousand, J. (2000). A framework for thinking about systems change. In R. Villa and Thousand, J. (Eds.), *Restructuring for caring and effective education: Piecing the puzzle together* (pp. 93-128). Baltimore: Paul H. Brookes Publishing Co.

Slika 3.3: Šest elemenata razvoja politike IMP

Vizija

Živimo u svijetu koji se sve više globalno povezuje i kojem je potrebna vizija da bi se informacijska i medijska pismenost implementirala u svim zemljama i za sve građane.

Treba razviti politiku koja će pomoći da narodi:

- izgrađuju informacijski i medijski pismena društva kao ključni prioritet za razvoj jake i dostupne ekonomske, zdravstvene, pravne, upravne, obrazovne i tehnološke infrastrukture i servisa.
- povećaju djelotvoran pristup korišćenju i kontaktiranju sa medijima, bibliotekama i ostalim dobavljačima informacija, uključujući one na Internetu, kao i pristup i korišćenje informacionih tehnologija; jačanje zalaganja i primjene slobode izražavanja, nezavisnih i raznovrsnih medija; podsticanje etičke upotrebe informacija i medijskog sadržaja, samoizražavanja i kreativnosti kroz niz medijskih i informacijskih izvora u formalnom, neformalnom, radnom i lokalnom okruženju; i podsticanje kritičkog razmišljanja o medijima i informacijama.
- obezbijede značajno osnaživanje građana putem medija, biblioteka i ostalih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu, kao i partnerstva sa lokalnim organizacijama koja će omogućiti široko rasprostanjenu i održivu medijsku i informacijsku pismenost;
- razviju sisteme profesionalnih kvalifikacija, dodjela diploma i obuke na radnom mjestu za roditelje, staratelje, kreatore politika, državne službenike, biblioteke, edukatore u školskim sistemima, univerzitetima i ostale praktičare IMP, profesionalne sektore i lokalne zajednice.
- Koriste vještine, stavove i znanja informacijske i medijske pismenosti da bi smanjili netoleranciju i povećali međukulturno razumijevanje, bez obzira na političke granice, etničku pripadnost, rod i vjeru, osnažili žene, sačuvali i zaštitili autohtona znanja i kulture, čineći ih dostupnim široj publici i podržavajući kulturne inovacije.

"Živimo u svijetu koji se sve više globalno povezuje i kojem je potrebna vizija da bi se informacijska i medijska pismenost implementirala u svim zemljama i za sve građane."

Možemo razlikovati četiri scenarija koji prikazuju zastupljenost informacijske i medijske pismenosti u pojedinim zemljama, sa odgovarajućim nivoima vizija o primjeni IMP.

Scenarij	Vizija
IMP je nepoznata i nedovoljno razvijena	U roku od pet godina ključne državne institucije pamćenja, medijski i informacijski sektor, subjekti zajednice i obrazovni sektor, biće upoznati sa IMP kao konceptom. Manji projekti IMP u školama, univerzitetima, lokalnim organizacijama i bibliotekama biće razvijeni i testirani.
IMP se tek pojavljuje kao novi koncept	U roku od pet godina državne agencije, medijski i informacijski sektor, lokalne organizacije, biblioteke i ostale institucije pamćenja i obrazovni sektor, razvije izrazitu svijest o IMP, njenom značaju i vrijednosti koju može donijeti civilnom, ekonomskom i kulturnom učešću. Primjena programa IMP će početi u sektoru formalnog obrazovanja i kroz lokalne organizacije, institucije pamćenja i ostale grupe.
IMP je uvrštena u specijalističke programe i neki građani imaju koristi od pristupa tim inicijativama	U roku od pet godina programi IMP će biti dostupni širokom spektru građana preko lokalnih organizacija i grupa, posebno biblioteka (narodnih, školskih, univerzitetskih, nacionalnih) i posebnih mogućnosti unutar formalnog obrazovanja. 'Šampioni' i edukatori IMP u lokalnim zajednicama biće prepoznati i dobiće podršku za razvoj programa IMP. Dokazi o dobrobitima programa IMP koristiće se u informisanju razvoja buduće politike i strategije za IMP.
IMP je široko shvaćena i programi IMP su dostupni većini građana	U roku od pet godina programi IMP će biti svuda prisutni i svi građani će im pristupati. Pomoću istraživanja, inovacija i eksperimentisanja, otkriće se novi načini primjene projekata IMP, da bi se odgovorilo promjenama u tehnološkom, društvenom, kulturnom i institucionalnom kontekstu i da bi se IMP integrisala u sve sfere društva.

Konsenzus

Da bi zemlje ispunile navedenu viziju IMP, potreban je konsenzus ključnih subjekata. Bez obzira na to koji od četiri scenarija postoji kao okvirna polazna tačka u implementaciji, potrebno je postići neki nivo dogovora da bi vizija IMP bila realistična, odgovarajuća i ostvarljiva. Ključni subjekti angažovani u IMP su: vlada (odgovarajuća ministarstva, medijska regulatorna tijela, državni mediji, nacionalne državne obrazovne institucije, itd.), medijske i telekomunikacijske firme, biblioteke, muzeji i arhivi, organizacije lokalne zajednice, djeca i mladi, roditelji, porodice, staratelji i obrazovni sektor. Konsenzus među ovim grupama će najvjerojatnije uspjeti tamo gdje se mogu ostvariti mogućnosti saradnje i partnerstva.

Biblioteke takođe igraju ključnu ulogu u razvoju programa IMP, kroz školske i visokoškolske biblioteke, lokalne, biblioteke zajednice i nacionalne biblioteke. Biblioteke su imale suštinsku ulogu u razvoju pismenosti, posebno od početka razvoja narodnih/javnih biblioteka u 19. vijeku, a i dalje će imati tu ulogu u digitalnom kontekstu novih medija i tehnologija. Vlade i medijska i telekomunikacijska industrija nose društvenu odgovornost za obezbjeđivanje

"Biblioteke takođe igraju ključnu ulogu u razvoju programa IMP, kroz školske i visokoškolske biblioteke, lokalne, biblioteke zajednice i nacionalne biblioteke."

pristupa širokom spektru izvora informacija i medijskom sadržaju svim građanima, kao i za pružanje mogućnosti da učestvuju u proizvodnji medija i informacija i kritičkom razmišljanju. Društvene i lokalne organizacije mogu pružiti one mogućnosti za IMP koje nisu dostupne putem drugih kanala. Roditelji i staratelji se mogu pobrinuti da djeca i mladi dobiju mogućnosti da učestvuju u programima IMP, a i da oni sami posjeduju odgovarajući nivo medijske i informacijske pismenosti. Obrazovni sektor, zajedno sa školskim i akademskim bibliotekama, treba da vrši, kroz formalno obrazovanje, ključnu ulogu u pružanju IMP svima: djeci, mladima, nastavnicima, bibliotekarima i ostalima koji se obrazuju. Područja koja ulaze u nastavni program kao što su komunikologija, jezici, književnost, umjetnost, tehnologija i društvene nauke, pružaju odlične mogućnosti za integraciju IMP. U mnogim zemljama već postoje primjeri dobro utemeljenih politika nastavnog programa medijske i informacijske pismenosti za učenike, od predškolske dobi do univerziteta.

"Biblioteke su igrale suštinsku ulogu u razvoju pismenosti, posebno od početka razvoja narodnih/javnih biblioteka u 19. vijeku, a i dalje će imati tu ulogu u digitalnom kontekstu novih medija i tehnologija."

Primjeri politika za informacijsku i medijsku pismenost koji prikazuju viziju i konsenzus među subjektima

- U **Indji** je formirana radna grupa sa zadatkom da uspostavi nacionalni konsenzus svih biblioteka u cilju inicijativa za razvoj politike, stvaranja informacijski pismenog društva u saradnji sa Nacionalnom komisijom za znanje, formiranom 2005. god.,
<http://knowledgecommission.gov.in/recommendations/libraries.asp>
- U **Evropi**, Evropska komisija je donijela Saopštenje o evropskom pristupu medijskoj pismenosti u digitalnom okruženju (European Commission, 2007):
<http://ec.europa.eu/culture/media/literacy/docs/com/en.pdf>
- Predsjednik Obama je, kroz postignuti konsenzus, 2009. godine proglasio mjesec oktobar za Mjesec nacionalne svijesti o informacijskoj pismenosti u **Americi**,
http://www.whitehouse.gov/the_press_office/presidential-proclamation-national-information-literacy-awareness-month/, <http://infolit.org/october-2013-national-information-literacy-awareness-month/>
- U **Argentini** je vlada izradila nacionalnu politiku za medijsku pismenost, zajedno sa većim brojem subjekata kao što su medijska udruženja (radio i tv stanice, bioskopi i časopisi iz čitave zemlje), privatna preduzeća (Telecom, Microsoft, Coca Cola, Adidas, itd.) i obrazovni sistem⁸⁴.
- U **Australiji**, obrazovni sektor razvija okvir medijske pismenosti preko medijskih umjetnosti, koje su ključna komponenta novog nacionalnog nastavnog programa po kojem će učiti sva djeca u Australiji:
<http://www.acara.edu.au/arts.html>
- U **Engleskoj** je vlada razvila politiku sa ciljem da prevaziđe digitalnu ekskluziju: Podučavanje digitalne inkluzije (Communities and Local Government, 2008):
<http://www.communities.gov.uk/publications/communities/deliveringdigitalinclusion>
- U **Evropi** je Evropska komisija usvojila politiku Sigurnijeg Interneta 2009-2013 (European Commission):
http://ec.europa.eu/information_society/activities/sip/policy/programmeme/current_prog/index_en.htm
- U **Kataru**, vlada je usvojila nacionalnu politiku za IKT nazvanu Unapređenje digitalne agende (*Advancing the Digital Agenda*) koja sadrži više strategija za obezbjeđenje digitalne inkluzije:
http://www.ictqatar.qa/sites/default/files/documents/Qatar's_National_ICT_Plan_English.pdf
- U **Kanadi**, Biblioteka i arhiv Kanade (LAC, Library and Archives Canada) je sačinio Strategiju digitalnih informacija Kanade:
<http://www.collectionscanada.gc.ca/digital-initiatives/012018-3000-e.html>
- U **Estoniji** je vlada donijela prvu digitalnu strategiju nazvanu 'Principi informacionog društva' 1983. godine. Ova strategija je ažurirana 2004. i 2006. i važi do 2013.
<http://www.riso.ee/en/system/files/Estonian%20Information%20Society%20Strategy%202013.pdf>
- U **Finskoj** je uspostavljena posebna saradnja na medijskoj pismenosti između administrativnih sektora vlade. U širokoj lepezi diskusija učestvuju različiti administrativni sektori, predstavnici medijskih preduzeća, organizacije za zaštitu djece i naučne institucije koje se bave medijskim obrazovanjem i zaštitom.
<http://www.mediakasvatus.fi/node/194>

71 U: *Mapping Media Education Policies in the World: Vision, Programme and Challenges*. UNAOC, UNESCO, European Commission, Grupo Comunicar, 2009.

Izazovi

Tehnološki, epistemološki i ekonomski faktori predstavljaju izazove za konsenzus između subjekata koji odlučuju o IMP. Prema tome, politika IMP mora da koncipira principe za prevazilaženje ovih izazova. Tehnološki faktori predstavljaju izazove na makro i mikro

"Istraživanje je pokazalo da 'pristup' novim medijskim tehnologijama zavisi, pored znanja, stavova i vještina i od fizičkog pristupa i dostupnosti tehnologija."

nivoima. Na makro nivou, pristup medijima i informacijama zavisi od dostupnosti tehnološke infrastrukture i konsenzusa o odgovarajućim programima IMP. Na ove faktore će uticati shvatanje uloge koju mediji i informacije igraju u datoj zemlji, što je rezultat prodora medijskih tehnologija u različite kontekste. Na mikro nivou, prihvatanje medijskih tehnologija od strane bibliotekara, lokalnih aktivista, roditelja, staratelja i nastavnika, igraće ključnu ulogu u određivanju dostupnosti programa IMP za djecu i mlade. Istraživanje je pokazalo da 'pristup' novim medijskim tehnologijama zavisi, pored znanja, stavova i vještina i od fizičkog pristupa i dostupnosti tehnologija. Osim toga, potrebno je imati pristup istraživanju koji je

okrenut budućnosti, da bi bolje razumjeli način kako će nove spajajuće tehnologije uticati na građane, pristup i korišćenje informacija u budućnosti. .

Epistemološki faktori obuhvataju vrijednosti i vjerovanja o odgovarajućim tipovima nastavnih programa i/ili predmeta, u kontekstima formalnog i neformalnog obrazovanja, kao i znanje i shvatanje uloge i važnosti medija i informacija u životima pojedinaca. Konsenzus o integrisanju IMP u formalno obrazovanje, oslanjaće se na filozofije obrazovanja koje podržavaju obrazovanje u različitim kontekstima. Takođe, mogu imati različite prioritete u pogledu obrazovnih rezultata. Ovakve razlike postoje čak i između škola u istoj oblasti. U istom

"Neophodno je i jednako važno nadograditi iskustva djece i mladih mogućnostima koje pruža neformalni sistem i lokalna zajednica."

kontekstu razlikovaće se veličina prostora koji će biti odvojen za programe IMP u nastavnim programima formalnog sistema. Neophodno je i jednako važno nadograditi iskustva djece i mladih mogućnostima koje pruža neformalni sistem i lokalna zajednica. Uvjerjenja o odnosu između medija i informacija i pojedinaca takođe će imati ulogu u definisanju oblika i sadržaja programa IMP. Neki programi više značaja daju korišćenju medija i informacija kao kulturnog resursa za samoiskazivanje, dok drugi naglašavaju kritičko razmišljanje o medijima i informacijama i njihovoj ulozi

u društvu. Širok je spektar varijacija i kombinacija između dva pristupa. U kontekstu ovih smjernica, IMP kombinuje oba pristupa. Potrebna je fleksibilnost u primjeni IMP na više načina koji odgovaraju lokalnim uslovima.

Ekonomski faktori uključuju troškove primjene programa IMP. U okolnostima ograničenih finansijskih sredstava u mnogim zemljama, potrebno je odrediti prioritete. Međutim, kada se sprovodi osnovna pismenost i IMP, ne treba shvatati IMP naspram osnovne pismenosti,

već implementirati osnovnu pismenost zajedno sa IMP kroz lokalne programe i formalne sisteme obrazovanja. Treba uzeti u obzir krupne troškove koji mogu da uključe infrastrukturu i kompjutersku opremu, kao i manje troškove za sprovođenje obuke, radionice i za radni materijal. Konsenzus o obezbjeđivanju sredstava za organizovanje efikasnih programa IMP veoma je bitan za obezbjeđivanje održivog razvoja IMP kao prioriteta.

Prevazilaženje ovih izazova i pružanje podsticaja ključnim subjektima u svrhu postizanja konsenzusa o IMP i učešća u IMP inicijativama zavisice od prepoznavanja ličnih, društvenih i ekonomskih dobrobiti od IMP. Takođe će zavisiti i od razvoja uzajamno korisnih partnerstava, praksi i projekata.

Ključni pravci za politiku IMP

Sljedeće programske izjave ukazuju na to da je implementacija IMP suštinski važna u izgradnji nacije i globalnom učešću. U prilog ovih programskih izjava služe principi vjerovanja prema kojima IMP omogućava korišćenje demokratskih, društvenih, obrazovnih, ekonomskih, kulturnih, zdravstvenih i životnih mogućnosti koje nude mediji, institucije pamćenja i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu.

Programi IMP će pružiti mogućnosti za osnaživanje i jače demokratsko učešće, time što će uključivati građane u kreativno stvaranje informacijskog i medijskog sadržaja i davati im znanje, stavove i vještine za kritičko korišćenje medija i angažovano djelovanje sa medijima i ostalim dobavljačima informacija.

→ Vlada **Maroka**, je donijela odluke u vezi politike, s namjerom da prilagodi i testira nastavni program za IMP koji je objavio UNESCO
http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CI/CI/pdf/Events/gapmil_framework_and_plan_of_action.pdf

→ U **Australiji**, postoji Centralno-australijsko domorodačko medijsko udruženje (CAAMA) u vlasništvu Aboridžina centralne Australije, koje ima licencu za javno emitovanje. CAAMA ima zadatak da promoviše kulturu, jezik, ples i muziku Aboridžina i istovremeno da stvara ekonomsku dobit u formi obuke, zaposlenja i dohotka.
<http://caama.com.au/>

→ **Finska** vlada je razvila dvije politike: 1) Vladin program za informacijsko društvo (2007-2011), i 2) Program za dobrobit djece, mladih i porodica, čiji se ciljevi i mjere angažuju za bezbjednost medijskog okruženja, medijsku pismenost i onlajn usluge.
<http://www.mediakasvatus.fi/node/194>

→ Ministarstvo obrazovanja **Argentine** izradilo je program 'Škole i mediji' koji okuplja dva osnovna subjekta: medijska udruženja (tv stanice, štampu, bioskope i časopise) i privatna preduzeća (privredne sponzore – posebno one koji se reklamiraju u medijima). Ovi subjekti su izuzetno bitni za razvoj niza inicijativa, kao što su obuka nastavnika, školska dešavanja namijenjena učenicima, i obrazovne inicijative u zajednici (Morduhovič - *Morduchowicz*, 2009)

Programi namijenjeni osnaživanju građana kroz sticanje kompetencija IMP podržavaće razvoj društava otvorenog znanja, uključujući reformisane biblioteke, raznovrsne medije oslobođene spoljnih i unutrašnjih uticaja, slobodu izražavanja, slobodu informisanja, kao i otvoreni razvoj⁷² (tj. razvoj kojeg karakteriše odgovornost transparentnost) i dobiti ljudskih prava.

→ U Kataru, Doha centar za slobodu medija izrađuje politike IMP, kao što je slučaj sa zemljama Persijskog zaliva. Sloboda izražavanja i uticaj medija na percepciju građana čine osnovu politika za IMPs,

<http://www.dc4mf.org/>

→ Osnovno obrazloženje za uvođenje IMP u **Arapskim zemljama** se može ovako rezimirati:

- Promocija slobode štampe i razumijevanje novosti, veći pristup informacijama i slobodniji protok ideja (Katar, Liban)
- Uticaj medija na živote mladih (Egipat)
- Novinarima su potrebne digitalne vještine, da bi se takmičili sa prodorom novosti izvana (Liban)
- Osposobljavanje mladih ljudi da koriste društvene mreže u druge svrhe, osim zabavnih (Liban)
- Zalaganje za medijsku etiku (Liban)
- Mladi se suočavaju sa svjetskim pogledima putem medija i kritički se odnose prema tendenciji stvaranja nepromjenjivih, svjetovnih i vjerskih medija na Srednjem Istoku (Liban, Egipat, Maroko)
- Osnova građanskog novinarstva time omogućava raznolikost medija (Tunis, Egipat, Jordan, Liban i Katar)

→ U Južnoj Koreji, vladina namjera da proširi blagostanje i prava korisnika medija⁸⁶ ističe politike koje vode ka dodjeli značajnih finansijskih sredstava aktivnostima vezanim za IMP, koje se sprovode uglavnom u neformalnom okruženju:

Programi IMP će promovisati društvenu inkluziju i nastojati da smanje 'razliku učešća' (tzv. učesnički jaz) između građana koji su uključeni u stvaranje i kritičku upotrebu medijskog i informacijskog sadržaja i onih koji nijesu. Programi IMP će promovisati rodnu jednakost i osnaživanje žena i pružiti mogućnosti za učešće različitih zajednica, kao što su autohtone zajednice, osobe sa invaliditetom, djeca i mladi koji žive u siromaštvu.

72 Vidjeti: World Bank Open Development Programme. Dostupno na: <http://www.worldbank.org/open/>. (Pristupljeno 22. septembra 2013.).

73 In Mapping Media Education Policies in the World: Vision, Programme and Challenges. UNAOC, UNESCO, European Commission, Grupo Comunicar, 2009.

→ U Južnoj Africi, Gender Link se, kao vodeća NVO, zalaže za politike i obuku iz IMP, jer su oni osnova za promovisanje rodne ravnopravnosti i osnaživanja žena. Ova organizacija je razvila izvrstan komplet alati, nazvan Nadgledanje onih koji nadgledaju (engl. *'Watching the Watch Dogs'*), <http://www.genderlinks.org.za/article/watching-the-watchdogs-2009-05-28>

→ U Južnoafričkoj Republici razvijen je Medijski akcioni plan (MAP) za HIV i AIDS i politiku rodne jednakosti. Akcioni plan za HIV/AIDS i rod je stvoren zajedničkim zalaganjem Južnoafričkog foruma urednika (SAEF) i NVO partnera da bi teme o HIV/AIDS i rodu bile više zastupljene, kao i da se ublaže efekti pandemije na medijsku industriju. <http://www.genderlinks.org.za/article/about-the-media-action-plan-on-hiv-aids-and-gender-2010-02-18>

→ Služba za telekomunikacije i informatičke usluge San Franciska usvojila je Strategiju digitalne inkluzije, čiji je cilj da postigne opšti, slobodan i pristupačan pristup Internetu za sve građane San Franciska. Strategija je usmjerena na najzapostavljenije djelove grada, ugrožene stanovnike, siromašne, one sa ograničenim znanjem engleskog i osobe sa invaliditetom. Rukovodeća misao je bila da je investiranje u ove grupe ključni faktor u promociji inovacija, ekonomskog rasta i socijalne pravde. <http://sfgov3.org/index.aspx?page=1439>

Programi IMP će obezbijediti posebno obrazovanje i obuku u cilju razvoja medijskih i informacijskih kompetencija pojedinaca (znanje, vještine i stavovi) i stvaranja znanja i stručnosti u širokom rasponu medijskih i informacijskih izvora.

→ Vlada Engleske je usvojila politiku za obrazovanje i obuku u kreativnom korišćenju medijskih i informacijskih tehnologija: Kreativna Britanija: Novi talenti za novu privredu (DCMS, BERR and DIUS, 2008): <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.culture.gov.uk/images/publications/CEPFeb2008.pdf>

→ U Finskoj je usvojena politika medijskog obrazovanja za rano djetinjstvo, kao projekat 'Media Muffin' Ministarstva obrazovanja. Nacionalni institut za zdravlje i blagostanje sačinio je nacionalne smjernice za medijsko obrazovanje, koje su poslate svim centrima za dnevnu brigu o djeci u Finskoj. <http://www.mediakasvatus.fi/files/u4/mediamuffin.doc>

Programi IMP će prepoznati ekonomske koristi povezane sa medijima, institucijama pamćenja i ostalim dobavljačima informacija, uključujući one na Internetu. Oni će takođe istaći načine na koje stručni razvoj vještina, znanja i stavova, povezanih sa medijima i informacijama, mogu donijeti nove mogućnosti za poslovanje, trgovinu i razvoj novih privrednih grana.

→ Singapur je usvojio strategiju 'Inteligentna nacija 2015' (iN2015) kao desetogodišnji master plan, koji treba da pomogne ostvarenju mogućnosti koje mediji, pristup informacijama i obrazovanje mogu pružiti pojedincima, vladama i privredi na mikro i makro nivoima društva. <http://www.ida.gov.sg/About%20us/20070903145526.aspx>

Programi IMP će iskoristiti mogućnosti u kulturi koje pružaju mediji i informacione tehnologije, tako što olakšavaju međukulturni dijalog i razvijaju međusobno razumijevanje, prenošenjem tradicije i kultura na nove načine i kroz prepoznavanje novih kulturnih praksi.

→ Borba protiv stereotipa i promocija međukulturnog razumijevanja (Saudijska Arabija, Katar, mnoge druge arapske zemlje)

→ Zaštita i očuvanje lokalnih kultura (mnoge arapske zemlje)

→ Neophodno je sprovesti istraživanje tema od zajedničkog interesa za arapski svijet i zapad i načina na koje mediji funkcionišu. Treba da razvijemo vještine kritičkog mišljenja kod mladih ljudi, da bi oni izbjegavali pretpostavke, ignorisali stereotipe koje šire mediji, da bi postali kulturno osjetljivi/senzitivni prema drugima i nepovjerljivi prema svemu što se emituje, piše ili stavlja na Internet. Međutim, istraživanja ne daju odgovore na sva pitanja; ona pomažu da se dođe do nekih odgovora. Treba ih kombinovati sa logikom i istinoljubivim pristupom informacijama i komunikaciji.

Medijski pismeno društvo treba da podstiče dobar sistem upravljanja i smanjenje siromaštva u manje razvijenim područjima, kao i da postiče produženo djelovanje prevođenjem pozitivnih rezultata sa nivoa lokalne zajednice na nacionalni nivo.

<http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001611/161157e.pdf>

→ Digitalna strategija **Novi Zeland** za 2005. (ažurirana 2008) je, između ostalog, usmjerena ka očuvanju i unapređenju novozelandske autohtone kulture Maora, na način što potpomaže razvoj sadržaja o Maorima na svim medijskim platformama. Na primjer, Mreža Kaharoa naroda Aotearoa pruža besplatan pristup širokopojasnim Internet servisima u narodnim bibliotekama, tako da svi mogu imati koristi od pristupa, sticati iskustva i stvarati digitalni sadržaj.

<http://www.aotearoapeoplesnetwork.org/>

Programi IMP će promovisati dobrobiti koje donose mediji, institucije pamćenja i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu, tako što će stvarati veze između IMP, zdravstvene pismenosti, elektronskih zdravstvenih inicijativa, poljoprivrede, naučne pismenosti, finansijske pismenosti, itd. Oni će naročito promovisati pristup informacijama i brigu o udaljenim i seoskim zajednicama.

→ U Evropi, Evropska komisija je usvojila Elektronski akcioni plan za zdravlje (eHealth Action Plan) kao sastavni dio Digitalne agende Evropske Unije.

http://ec.europa.eu/information_society/activities/health/policy/index_en.htm

Programi IMP će prepoznati mogućnosti održivosti za medije i informacione tehnologije i pokazati kako se pomoću njih može promovisati obrazovanje o održivom razvoju i pružiti mogućnosti za prakse održivog razvoja.

→ U državi Viskonsin, u Sjedinjenim Američkim državama, vlasti su usvojile Plan za ekološki pismene i održive zajednice, koji "prepoznaje da se bogata životna sredina, kulturno i ekonomsko nasljeđe Viskonsina direktno zasniva na prirodnim bogatstvima kojima smo okruženi. Prema ovom Planu, da bi koristili, uživali i očuvali ova bogatstva, pojedinci, organizacije, preduzeća i vlada moraju posjedovati znanje, stavove i vještine za očuvanje zdravih zajednica i prirodnih bogatstava. Plan se uklapa u državnu stratešku viziju ekološke pismenosti i održivosti i pruža zajednički spektar ciljeva na kojima treba da rade svi ljudi u svim sektorima Viskonsina".

<http://eeinwisconsin.org/net/org/info.aspx?s=94369.0.0.2209>

Resursi

Uspješna formulacija politike IMP oslanja se na nacrt principa pomoću kojih se identifikuju postojeći resursi i daju preporuke za razvoj novih. Ovo se mora odvijati na više područja, kao što ćemo u daljem tekstu navesti. Za primjenu IMP potrebni su resursi prvog i drugog nivoa. Treba uzeti u obzir i nivoe znanja i stručnosti koji već postoje. Uloga politike IMP je da formira set principa za načine na koje se resursi prvog i drugog nivoa i postojeća znanja i stručnost mogu angažovati u specifičnim kontekstima.

Resursi prvog nivoa odnose se na infrastrukturu kao što su informacijski, medijski i telekomunikacioni objekti. Postoji razlika, na primjer, u tipovima iskustava IMP koja imaju građani u zemljama u kojima postoji brzi širokopojasni pristup Internetu, u poređenju sa sporijim, skupljim ili nepostojećim pristupom. Različite zemlje su dostigle različite stepene pristupa sredstvima, kao što su javni radio i tv emiteri. Institucionalni resursi takođe znatno variraju, bilo da se radi o obrazovnim institucijama ili o dostupnosti univerzitetskih kurseva medija, komunikacija, informacija i bibliotekarstva. Ostale institucije, kao što su

biblioteke, galerijski prostori i muzeji, takođe imaju svoju ulogu u uspješnoj primjeni IMP, na način što ustupaju svoje resurse za potrebe željenih programa. Na nivou formalnog obrazovanja dostupnost resursa će predstavljati značajan problem za politiku IMP i donosiće odluka. Iako će novi resursi biti potrebni, ove smjernice stavljaju jak naglasak na maksimalno korišćenje postojećih resursa za postizanje ciljeva IMP. Na primjer, postojeće politike i planovi IKT infrastrukture mogu se upotrijebiti za povezivanje edukatora, bibliotekara i aktivista lokalne zajednice sa tehnologijama i stručnim znanjima značajnim za IMP. U školama se, na primjer, mogu koristiti računari, programi, fotoaparati, audio rekorderi i slikarski materijali, koji ranije nisu bili prepoznati kao posebni resursi za IMP. U sredinama

"Na nivou formalnog obrazovanja dostupnost resursa će predstavljati značajan problem za politiku IMP i donosiće odluka."

gdje nisu dostupni, možda će se morati kupiti nova oprema. Informacijske politike i strategije biblioteka, arhiva i muzeja mogu sadržati predloge načina na koje lokalne zajednice mogu učestvovati u razvoju znanja i razumijevanja IMP. Tehnologije kao što je Internet, takođe se mogu upotrijebiti za organizovanje profesionalnog razvoja za nastavnike, bibliotekare i aktiviste lokalne zajednice.

U resurse drugog nivoa spadaju ljudski resursi, administrativni troškovi, operativni budžeti, nastavni materijali (usmeni, vizuelni, štampani

"Uloga politike IMP je da formira set principa za načine na koje se resursi prvog i drugog nivoa i postojeća znanja i stručnost mogu angažovati u specifičnim kontekstima."

i digitalni) i honorari za konsultante. Ljudski resursi uključuju 'šampione IMP' koji će predvoditi programe u školama, širem obrazovnom sektoru i zajednici. Ovi šampioni će najvjerojatnije biti osobe koje su rano usvojile znanja i sposobni su da tumače ciljeve IMP u lokalnim kontekstima. Mora se obezbijediti podrška administrativnog i tehničkog osoblja, jer oni spadaju u ključne subjekte koji mogu pomoći u organizovanju programa IMP. Često će programima IMP biti potrebna administrativna podrška u organizovanju, promovisanju i primjeni nastavnih programa u školama i univerzitetima, programa i događanja u lokalnoj zajednici. Operativni budžeti će biti potrebni za kupovinu potrošnog materijala i ostalih manjih neplaniranih troškova. Obrazovni materijali moraju biti dostupni. Oni mogu biti u obliku štampanog materijala, knjiga, onlajn izvora, videa i filmova, audio zapisa i digitalnih igara. Stručna znanja (pomoć stručnjaka) su ponekad potrebna za različite svrhe, uključujući razvoj programa, tehnički savjeti i vrednovanje programa.

Informacijska i medijska pismenost

"Ključni cilj politike IMP treba da bude nalaženje kontinuiteta znanja, od stručnog do početničkog."

Uspostavljena baza znanja o informacijskoj i medijskoj pismenosti koju jedna zemlja može koristiti kao resurs, razlikovaće se u zavisnosti od stepena razvoja pojedinih segmenata medijske i informacijske pismenosti. U nekim zemljama praksa medijske pismenosti ima dugu istoriju, stečenu na osnovu akademskih disciplina studija kinematografije, televizije, novinarstva, medija i komunikacija. One su često upotpunjene razvojem vještina medijske produkcije u različitim medijskim

oblicima. Slično tome, informacijska pismenost se razvijala uz pomoć studija bibliotekarstva, pismenosti, informatike, informacija i komunikacija. U novije vrijeme oba segmenta su unaprijeđena zahvaljujući studijima računarstva i tehnologije i novih medija. Ova područja znanja i prakse pružaju osnovni resurs u razvoju politika za široku implementaciju medijske i informacijske pismenosti. Ključni cilj politike IMP treba da bude nalaženje kontinuiteta znanja, od stručnog do početničkog i pružanje smjernica o mogućnostima da stručnjaci savjetuju i obučavaju početnike.

Mediji kao posrednici u popularisanju IMP

"Mediji i ostali dobavljači informacija (...) takođe imaju centralnu ulogu u promovisanju IMP kao pokreta za masovno građansko obrazovanje."

Mediji i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu, kao i vlasnici privatnih medija, takođe imaju centralnu ulogu u promovisanju IMP kao pokreta masovnog građanskog obrazovanja. Dok se sloboda, nezavisnost i pluralnost medija i ostalih dobavljača informacija mora čuvati, postoje mogućnosti za plodna partnerstva između njih i ostalih subjekata. Masovni mediji (radio, televizija i dnevna štampa), Internet, biblioteke, arhivi i muzeji mogu pomoći u osiguravanju

trajnog prisustva tema vezanih za IMP u javnosti i u razvijanju informacijskih i medijskih kompetencija svih građana. Mnoštvo je vrsta aktivnosti koje se mogu razvijati, učvrstiti, ponoviti, tako da dopru do gradova, udaljenih, seoskih i marginalizovanih grupa. Smjernice za emitere za promociju korisničkog sadržaja i informacijske i medijske pismenosti⁷⁴, koje je pripremio UNESCO i Udruženje emitera Komonvelta, nude vrijedna saznanja u tom smislu.

Biblioteke, arhivi, galerije i muzeji

"Biblioteke su posebno značajne za društvenu inkluziju, jer pružaju pristup svima."

Biblioteke (školske, visokoškolske, narodne i nacionalne) ugraju ključnu ulogu u razvoju informacijske i medijske pismenosti. Biblioteka je resurs zajednice koji pruža pristup informacijama i usluge povezane sa informacijama, a ima i obrazovnu ulogu. Biblioteke unapređuju kompetencije IMP građana putem raznih obrazovnih aktivnosti. Biblioteka sve više postaje resurs koji daje mogućnosti članovima zajednice da učestvuju u stvaranju sadržaja, kreativnom izražavanju, širenju informacija i pričanju priča, što je ostvarljivo zahvaljujući novim medijskim tehnologijama. Biblioteke su posebno značajne za društvenu inkluziju, jer pružaju pristup svima. Znanja i vještine bibliotekara izuzetno su bitni za uspješnu primjenu IMP. Bibliotekari će biti zaduženi za razvoj programa IMP namijenjenog čitavom nizu grupa u zajednici i oni će morati da razvijaju sopstvena znanja, stavove i vještine karakteristične za IMP. Pojaviće se potreba za održivim i kontinuiranim profesionalnim razvojem koji će obezbijediti da članovi zajednice ostvare punu dobrobit programa IMP koje organizuju biblioteke. Na sličan način arhivi, galerije i muzeji postaju potencijalna mjesta za razvoj IMP. Razvoj politika koje usmjeravaju biblioteke, arhive, galerije i muzeje da pomognu u implementaciji IMP izuzetno je važan za uspjeh ovog poduhvata u bilo kojoj zemlji. Svaku od ovih institucija treba podstaći da razvija svoj sistem načelnih dokumenata u cilju razvoja IMP. Takva dokumenta treba da obuhvataju programe profesionalnog razvoja, da bi bibliotekari pratili brzi razvoj digitalnog i medijskog okruženja.

Tehnologija

Poznavanje kompjuterskih tehnologija je odvojeno, ali ipak povezano sa znanjem o medijskoj i informacijskoj pismenosti. I medijska i informacijska pismenost su postojale prije široke dostupnosti kompjutera. Međutim, kompjuterske tehnologije se na poseban način odražavaju na IMP. U globalno povezanom svijetu, moraju se razvijati vještine i poznavanje kompjuterskih tehnologija da bi potencijali IMP bili realizovani. U kontekstu novih medijskih tehnologija, ovo obuhvata znanja i vještine u domenu Internet tehnologija, društvenih

"Bitno je naglasiti da u okolnostima u kojima napredna tehnologija nije svima dostupna, IMP ima veoma značajnu ulogu."

74 <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-and-user-generated-content/>. Pristupljeno 20 oktobra, 2013

i mobilnih medija. Prilagodljivost je ključni princip za postizanje visokih rezultata u IMP. Osnovna svrha politike IMP je da pojedinci nauče da prilagođavaju svoja već stečena znanja i vještine tehnološkim procesima i praksama koje se neprekidno mijenjaju i razvijaju. Bitno je naglasiti da u okolnostima u kojima napredna tehnologija nije svima dostupna, IMP ima veoma značajnu ulogu. Neophodno je pripremiti pojedince koji imaju malo iskustva za sve češće susrete sa medijima i informacijama. Osim toga, znanje i vještine IMP će, po svoj prilici, igrati ključnu ulogu u izgradnji nacije i treba da budu dio ekonomskog i društvenog razvoja. Ima više načina kako se temeljna znanja i vještine IMP mogu razvijati pomoću sredstava niske tehnologije ili bez tehnologije, kao, na primjer, uz prostije mobilne telefone.

Nastavni programi škola i ustanova visokog obrazovanja

Škole i visokoškolske institucije imaju ključnu ulogu u razvoju informacijske i medijske pismenosti. Razvoj nastavnog programa informacijske i medijske pismenosti za škole i visokoškolske institucije zavisice od saradnje između nastavnika, bibliotekara i ostalih subjekata, kao i od njihove stručnosti i vještina potrebnih za kreiranje edukativnog

"Od nastavnika koji nijesu imali formalnu obuku za informacijsku i medijsku pismenost, tražiće se da implementiraju programe IMP."

materijala. Treba donositi odluke o mjestu IMP unutar nastavnog programa – na primjer, postoje mogućnosti za njeno integrisanje u neko drugo nastavno područje; može da bude autonomna nastavna oblast, ili kombinacija ovo dvoje. Treba odrediti djelokrug i slijed aktivnosti učenja i stvoriti mogućnosti za ocjenjivanje. Postojanje dokumenata i smjernica o politici planiranja nastavnog programa može pomoći nastavnicima i školama u donošenju ovih odluka. UNESCO-v Program za nastavnike IMP⁷⁵ pruža bitnu polaznu tačku u planiranju nastavnog programa IMP. U mnogim zemljama postoje i lokalni i nacionalni dokumenti politike (ili strateški dokumenti) za nastavni program informacijske i medijske pismenosti, iako su to najčešće samostalne politike za medije i

informacije. U mnogim slučajevima, od nastavnika koji nijesu imali formalnu obuku za informacijsku i medijsku pismenost, tražiće se da implementiraju programe IMP. Često će ovi nastavnici biti u stanju da koriste svoja stručna znanja iz drugih oblasti: studija tehnologije, medija, likovnih umjetnosti, jezika i studija bibliotekarstva i informatike, na primjer. Nastavnici osnovnih škola koji predaju sve predmete koristiće svoje stručno poznavanje svih nastavnih oblasti da bi uvrstili IMP u nastavu. Potrebno je obezbijediti održivi i kontinuirani profesionalni razvoj da bi učenici u potpunosti uživali dobrobiti obrazovanja iz IMP.

Na univerzitetima će razvoj nastavnog programa iz IMP zavisiti od saradnje između profesora, bibliotekara i članova uprave. Kroz saradnju treba da se ustanovi mjesto IMP unutar nastavnog programa, odvijanje kurseva i savjetovanja, kao i ocjenjivanje. Na primjer, Norveški okvir za kvalifikacije precizno navodi kompetencije vezane za medijsku i informacijsku pismenost, koje kandidat treba da posjeduje po završetku obrazovnog ciklusa. U prvom ciklusu (osnovne studije za zvanje bečelora), polaznik u Norveškoj treba da "... pronađe, vrednuje i uputi na informacije i naučnu temu i da je predstavi na način koji rasvjetljava problem." (<http://www.nokut.no/en/Knowledge-base/The-Norwegian->

75 Dostupno na: <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/media-development/media-literacy/mil-curriculum-for-teachers/>. (Pristupljeno 20. oktobra, 2013).

educational-system/The-Norwegian-qualifications-framework/Levels/). Očekivani rezultati učenja objašnjeni su u okviru za kvalifikacije. Svaka institucija treba da razmotri načine kako da polaznicima obezbijedi sticanje ovih kompetencija praktičnim ugrađivanjem IMP u formalni nastavni program i postizanjem konsenzusa oko zadataka i odgovornosti pojedinih subjekata (na prim. bibliotekara i nastavnog osoblja). Da bi se to postiglo, biće potrebna tijesna saradnja subjekata u toku planiranja, uvođenja i procjene obrazovanja iz IMP u svim nastavnim programima visokog obrazovanja.

Organizacije lokalne zajednice

"Organizacije lokalne uprave posjeduju specijalizovana znanja i vještine pomoću kojih udovoljavaju specifičnim potrebama svojih članova."

Različite organizacije lokalne zajednice imaju veoma važne uloge u razvoju i sprovođenju programa IMP. Organizacije lokalne uprave posjeduju specijalizovana znanja i vještine pomoću kojih udovoljavaju specifičnim potrebama svojih članova. Ova stručna znanja upotpuniće razvoj novih znanja i vještina na području IMP. Partnerstva i saradnje između organizacija lokalne zajednice i stručnjaka za IMP takođe će dopuniti navedena znanja. Razvoj politike za pružanje pomoći organizacijama lokalne zajednice u razvoju IMP je osnovni faktor uspjeha u svim zemljama.

Akcioni plan

"Donosioci odluka će biti u mogućnosti da prepoznaju praznine u svojim kontekstima i podrže politike, podsticaje ka konsenzusu, znanje, vještine i resurse."

U ovom poglavlju predstavljamo ukratko prioriteta područja za primjenu politike potrebne za progresivnu implementaciju IMP. U Poglavlju 4 dajemo detaljniji opis posebnih strategija. Kada donosioci odluka razmotre faktore iznesene u ovom dokumentu, biće u mogućnosti da prepoznaju praznine u svojim sredinama i podrže politike, podsticaje ka konsenzusu, znanje, vještine i resurse. Biće u stanju da prepoznaju mehanizme za izgradnju partnerstava i ostvarenje konsenzusa između onih koji mogu pomoći i onih na koje će najviše uticati implementacija IMP. Oni će moći da prepoznaju ciljeve. Neki od ciljeva će biti kratkoročni i lako ostvarljivi, dok će oni dugoročni zahtijevati održivi ljudski napor i

resurse. Upravo na osnovu ovih prioriteta područja može se razviti akcioni plan. Akcioni plan će, najvjerojatnije, imati nekoliko elemenata. Na primjer, dok se među edukatorima i lokalnim zajednicama vodi kampanja podizanja svijesti o IMP, može se raditi na razvijanju tehnološke infrastrukture, a grupa 'šampiona' IMP bi mogla pripremati nastavne materijale na nacionalnim ili lokalnim jezicima.

Vrednovanje

"Razvoj politika i strategija za IMP je složen zbog činjenice što njihova primjena prelazi političke, društvene i kulturne granice"

Da bi bili sigurni da će se Akcioni plan za IMP djelotvorno primjenjivati, treba ugraditi evaluacionu komponentu u razvoj politike i strategije od samog početka. Kao što ovaj dokument ilustruje na više mjesta, razvijanje politika i strategija IMP je složeno, ne samo zbog brzine kojom se nove tehnologije pojavljuju i usvajaju, već i zbog činjenice što njihova primjena prelazi političke, društvene i kulturne granice. Glavni cilj vrednovanja treba više usmjeriti na praćenje sprovođenja akcionog plana, a manje na učinke koje IMP ostavlja na ljude. Vrednovanje

implementacije IMP treba u prvoj fazi da bude fokusirano na dostupnost programa IMP građanima te zemlje. To se može pratiti putem primjera implementacije IMP kao što su:

- Kako mediji, biblioteke i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu, kao i pojedinci koji razmjenjuju informacije preko društvenih medija, promovišu i djeluju posredstvom IMP;
- Politika IMP;
- Inicijative mladih za proizvodnju medija dostupne su kroz organizacije lokalne zajednice;
- Programi usmjereni na IMP dostupni u lokalnim bibliotekama;
- UNESCO-v Program za nastavnike IMP i ostali srodni materijali koriste se kao osnova nacionalnog programa obuke;
- Škole i univerziteti ugrađuju kurseve u svoj rad i procjenjuju kompetencije IMP;
- IMP je uvršten u strateški dokument za nastavni program;
- Univerziteti dobijaju finansijska sredstva potrebna za IMP da bi sprovodili podučavanje i istraživanje IMP;
- Kvalifikacije u IMP priznate su dodjelom sertifikata ili diploma.

Ovo su neki primjeri pokazatelja da se IMP uspješno primjenjuje u jednoj zemlji ili zajednici. Pokazatelje vrednovanja treba uspostaviti prema kontekstu, uzimajući u obzir različite polazne tačke o kojima se govori u ovom poglavlju, u dijelu teksta nazvanom 'Vizija'. Strategije o kojima se govori u Poglavlju 4 će dati više informacija o indikatorima vrednovanja.

IMP će imati dugoročan uticaj na znanje, stavove i vještine pojedinaca. Subjekti koji planiraju razvoj društva i organi nadležni za obrazovanje zaduženi su za procjenu ovih rezultata. Mjerenje nivoa informacijske i medijske pismenosti među građanima zahtijevaće prilagođavanje UNESCO-vog Globalnog okvira za procjenu IMP,⁷⁶ testiranje, sprovođenje nacionalnih procjena, kao i saradnju na istraživanju, u kojem će učestvovati mediji,

76 UNESCO (2007). Global MIL Assessment Framework. Paris, France: UNESCO.

biblioteke, istraživačke mreže i institucije, NVO i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu.

→ **UNESCO-v Globalni okvir za procjenu IMP**

UNESCO-v Globalni okvir za procjenu IMP je pionirski dokument sačinjen sa namjerom da pomogne vladama i pomenutim akterima civilnog društva da sprovedu postepenu i sistematsku procjenu o dostignutim nivoima IMP među građanstvom, u smislu neophodnih ulaganja, procesa i rezultata.

Okvir za procjenu se sastoji od dva nivoa indikatora:

- **Nivo I: Spremnost zemlje za IMP**

Ovi indikatori govore u kolikoj mjeri je zemlja spremna za inicijative IMP na nacionalnom nivou. Koriste postojeće međunarodne, regionalne i nacionalne izvore podataka, na osnovu kojih će se izraditi profili zemalja. Predloženo je 5 kategorija: (i) politika IMP, (ii) obrazovanje iz IMP, (iii) pružanje IMP, (iv) pristup i korišćenje IMP, i (v) civilno društvo

- **Nivo II: Kompetencije IMP:**

Opisuje kompetencije i nivoe znanja i vještina IMP koje svi građani treba da steknu. Posebna pažnja se posvećuje ključnim društvenim grupama, kao što su nastavnici koji su zaposleni ili su na obuci i procjeni njihovih kompetencija iz IMP. Na Nivou II, standard kompetencija iz IMP se sastoji od tri komponente: (i) Pristup i pronalaženje; (ii) Razumijevanje i vrednovanje; (iii) Stvaranje i dijeljenje sa drugima⁹⁰. Pored toga, kompetencije IMP predstavljaju kombinaciju tri elementa: stavova, znanja i vještina. Kombinacija ova tri elementa daje širu konotaciju, što je mnogo važnije u složenom okruženju, jer uključuje kognitivne, metakognitivne i nekognitivne faktore. Stavovi, znanje i vještine u smislu različitih problema, praksi, alata i aktera, zajedno igraju važnu ulogu u okviru procjene, kao i u procesima učenja i podučavanja, konkurisanja za zaposlenje i učešću u društvenom životu.

Procjena je izuzetno važna u procesima osmišljavanja, planiranja, razvoja, praćenja i primjene programa IMP. Rezultati procjene ukazaće na snage i slabosti okruženja i postojećih programa IMP u svim sektorima društva. Oni pružaju korisne i pouzdane podatke za strateške odluke, na osnovu kojih će razvoj politike ili reforma postojećih programa IMP raspolagati sa više informacija. Bez važećih i pouzdanih podataka, donosioci politika i odluka i ključni subjekti uopšte, mogu biti neupućeni u postojeće potrebe, praznine i izazove u vezi sa uticajem programa IMP. Takođe, mogu biti nedovoljno informisani o raspoloživim sredstvima ili sredstvima potrebnim za preduzimanje odgovarajućih i efikasnih mjera, da bi se programi preusmjerili i postigli željeni ciljevi.

77 Pažnja: Tri komponente kompetencija su rezimirane. Ovdje su upotrijebljene samo ključne riječi. U Poglavlju 2 detaljnije se govori o standardima i o tri komponente IMP kompetencija.

Poglavlje 4

Razvoj strategije IMP

Razvoj strategije IMP

Uvod

U Poglavlju 3 detaljno smo raspravljali o formulisanju politike IMP, koristeći jednačinu promjene kao predloženu smjernicu za sprovođenje efikasnog procesa razvoja politike. U akcionom planu, čvorište jednačine promjene odnosi se na sadržaj ovog poglavlja i nastavlja sa dubljom analizom svega što je potrebno da politike IMP zažive. Politike IMP su izuzetno važne u izazivanju promjena. Međutim, one bi ostale besmislene ili slabe, ako ih ne bi preveli u stvarne rezultate u školama, univerzitetima, domovima, zajednicama i radnim mjestima. Strategije IMP premošćuju prazninu između politika IMP i željenog dokazivog uticaja. Politike i strategije se, bez sumnje, tijesno prepliću, a često su spojene u jedno. Jednostavnije rečeno, strategije pokreću i daju zamah ciljevima politike. U stvarnosti, strategiju je teško zamisliti. Kao što je slučaj sa mnogim drugim konceptima, postoji značajan nedostatak konsenzusa o operativnoj definiciji strategije.

"Postoji razlika između 'sadržaja' strategije IMP i procesa formulisanja strategije IMP"

Koncept strategije se veoma dugo koristi u vojsci. Etimologiju riječi nalazimo u grčkoj riječi *strategos* – što doslovno znači 'ono što general radi'⁷⁸. S obzirom na to da se vodeći naučnici nijesu složili oko značenja ove riječi, mnogi autori su joj dali svoje značenje. Za potrebe ovih Smjernica za politiku i strategiju IMP, koristi se sljedeća definicija:

Strategije IMP su šeme ili planovi koji integrišu široke razvojne ciljeve, politike i redosljede djelovanja ili konkretne intervencije u čvrstu cjelinu. Dobro izgrađena strategija IMP treba da se zasniva na konsenzusu svih subjekata (aktera i korisnika) i da doprinese sakupljanju i dodjeljivanju dostupnih sredstava, neophodnih za planiranje jasnih puteva do postizanja željenih rezultata, na osnovu stvarne situacije, uzimajući u obzir nedostatke i očekivane promjene u okruženju⁷⁹.

78 Vidjeti: Haugstad, B. (1999). *Strategy Theory – a Short Review of the Literature*. SINTEF Teknologiledelse.

79 Inspirisano definicijom strategije koju je formulisao Kvin (Quinn, 1998), ali više iz perspektive korporativne strategije kao što je navedeno u prethodno pomenutom djelu.

Postoji razlika između 'sadržaja' strategije IMP (tj. ključne teme, djelovanja ili intervencije) i procesa formuliranja strategije IMP (tj. kako se sadržaj strategije razvija)⁸⁰. U kontekstu strategija za IMP oboje su bitni. Već smo raspravljali o vezama između politika i strategija IMP. Osim toga, prethodno poglavlje se bavilo snažnim procesom. Iz tog razloga, ovo poglavlje će se fokusirati na sadržaj strategija IMP, ali neće zanemariti ni procese. U pitanju je pet širokih strateških područja koja obuhvataju IMP:

1. Organizacije povezane sa medijima i tehnologijom, medijska regulatorna tijela, biblioteke i ostale institucije pamćenja, obrazovni instituti, svijet privrede (reklama ili oglašavanje i njihov uticaj, društvena odgovornost preduzeća), ostali partneri
2. Organi vlade, posebno ministarstva i ostale bitne organizacije.
3. Formalno obrazovanje (nastavnici, učenici, bibliotekari, kreatori politike, istraživači, članovi uprave).
4. Neformalno i kontinuirano obrazovanje (roditelji, staratelji, itd.):
  - a. Civilno društvo uopšte: grupe lokalne zajednice, NVO, CBO, itd.
  - b. Osobe izvan dometa, na primjer građani u ugroženim zajednicama, bez obrazovanja ili nepismeni
  - c. Profesionalci – obuka na radnom mjestu;
5. Integracija strategija IMP sa ostalim srodnim strategijama:
Stvaranje povoljnog okruženja (prepoznavanje vladinih politika i programa koji mogu promovirati IMP ili sprječavati IMP).

Tabele, u daljem tekstu, predlažu nizove akcija ili konkretnih intervencija za svaku široku stratešku oblast. Svaka tabela ima četiri zajedničke dimenzije: ciljeve, ključne subjekte, strategije i ciljeve i primjere iz pojedinih zemalja.

80 Quinn, J. (1998). Strategies for Change. The Strategy Process: Revisited European Edition.

Konceptualni okvir za strategiju IMP

Opšti cilj razvoja modela strategije je pružanje pomoći nastavnicima, bibliotekarima, učenicima, roditeljima, civilnom društvu i vladama, između ostalih, u određivanju i unapređivanju kvaliteta informacijske i medijske pismenosti i nivoa pristupa IMP od strane različitih subjekata.

"Razvoj strategije informacijske i medijske pismenosti je važan u digitalnom svijetu i neophodan za opstanak modernog sistema upravljanja. Takav razvoj će poboljšati proces stvaranja inkluzivnih, pluralističkih, demokratskih i otvorenih društava znanja."

Razvoj strategije informacijske i medijske pismenosti je važan u digitalnom svijetu i neophodan za opstanak modernog sistema upravljanja. Takav razvoj će poboljšati proces stvaranja inkluzivnih, pluralističkih, demokratskih i otvorenih društava znanja. Postoji hitna potreba za razvijanjem sveobuhvatne strategije i ubjeđivanjem subjekata da vjeruju i ulože u sistematske napore čiji je cilj razumijevanje informacijske i medijske pismenosti. Razvoj praktičnih strategija IMP, svjesnih realnosti svakog podneblja, bitan je za ostvarenje razvojnih ciljeva.

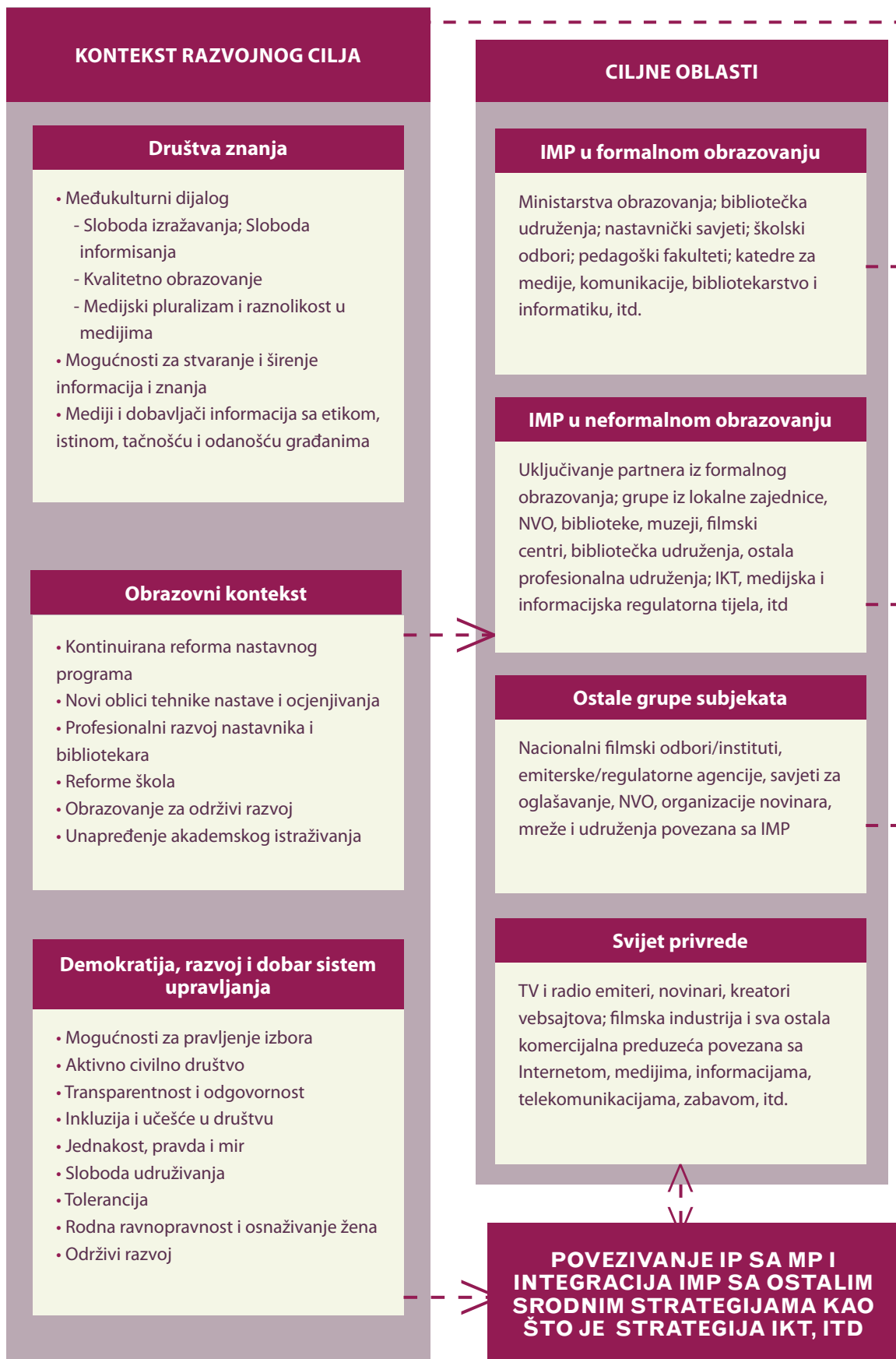
Slika 4.1 ilustruje predloženi konceptualni okvir za strategije IMP.

► Ciljevi:

- Pomoći građanima da razumiju dublji značaj informacija, medija i informisanosti; pomoći ljudima da efikasno, kritički i etički koriste informacije, da se zalažu i brane slobodu izražavanja, pravo na pristup informacijama i ostala ljudska prava.
- Pomoći ljudima koji rade u medijima, bibliotekarima, nastavnicima, ostalim profesijama, blogerima i građanima uopšte, da budu konstruktivni promoteri (diseminatori) informacija.
- Pomoći bibliotekarima, arhivistima, nastavnicima i ostalim profesionalcima da bi bili više angažovani i kreativniji u kreiranju znanja.
- Pomoći građanima da budu aktivni u poduhvatima stvaranja znanja.
- Pomoći u jačanju demokratije i institucija uprave.
- Podsticati cjelovit i usklađeni pristup osmišljavanju, planiranju i implementaciji programa IMP.

Slika 4.1: Konceptualni okvir za strategije IMP⁸¹

81 Inspirirano: Conceptual Framework for ICT in Monitoring and Evaluation of ICT in Education Projects. The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, USA, 2005

Primjena, praćenje i vrednovanje

Lokacija IMP – podučavanje posebnih predmeta i/ili samostalna obuka/nastavni program

Programi za bibliotekare i informatičare na stažu treba da obuhvate IMP kao dio obuke za dobijanje diplome školskog bibliotekara

Mogućnosti profesionalnog razvoja za nastavnike na stažu, uključujući IMP kao uslov za dobijanje diplome nastavnika; programi kontinuiranog usavršavanja za zaposlene bibliotekare, nastavnike i one na stažu

Programi sprovedeni kroz poslije-nastavne inicijative, programi u lokalnim zajednicama: vannastavne mogućnosti; partnerstvo i veze sa programima formalnog obrazovanja, npr. omladinski filmski festivali; veb-sajtovi za mlade, omladinski magazini, javno-privatna partnerstva, itd.

Programi sprovedeni putem Interneta, biblioteka, muzeja, štampanih i radio-difuznih medija – privredna partnerstva; promocija IMP i upotreba korisničkog sadržaja; razvoj i korišćenje lokalnog radija ili povezivanje radija sa bibliotekom ili Internetom u cilju promocije IMP, itd.

Formulisanje mehanizama za praćenje i procjenu IMP. Prilagođavanje ili usvajanje UNESCO-vog Okvira za procjenu IMP (vidjeti str. 111) ili drugih sličnih izvora.

Sprovesti istraživanje testiranjem indikatora IMP. Sakupiti, sačuvati i objaviti rezultate. Koristiti rezultate kao izvor informacija za potrebe politika i strategija.

Podsticanje, stvaranje i održavanje partnerstava u cilju promocije IMP na nacionalnom, regionalnom i međunarodnom nivou.

REZULTATI

Praktičari i nastavnici IMP

- Posjeduju kompetencije za informacije i medije (znanje, vještine i stavove):

Upotreba pedagoških strategija, odabir izvora, razvoj, implementacija, procjena i vrednovanje programa IMP (vidjeti UNESCO-v Program IMP za nastavnike).

IMP građani

(IM pismeni građani)

imaju kompetencije da:

- Shvate važnost i neophodno okruženje za medije, Internet i ostale dobavljače informacija, kritički ih procjenjuju i koriste za razmjenu kulture i razvoj, demokratiju i mir, itd
- Definišu potrebe za informacijama, nalaze, procjenjuju, organizuju, koriste etički, saopštavaju informacije i stvaraju sadržaj, i
- Poboljšavaju pristup informacijama, istraživanje, proučavanje, učenje i lični život.

IMP društva

(IM pismena društva)

- Sve pomenute individualne kompetencije plus kolektivne promjene za zajedničko dobro i ostvarenje razvojnih ciljeva kao što su:
- Mediji, institucije pamćenja i ostali Internet provajderi snose odgovornost
- Zalaganje za rodnu ravnopravnost
- Unaprijeđen princip društva znanja, itd.

IMP u formalnom obrazovanju

[nastavnici, bibliotekari, učenici,
kreatori politike, istraživači,
članovi uprave]

CILJEVI (dugoročni)	KLJUČNI SUBJEKTI	STRATEGIJE/CILJEVI (kratkoročni)	PRIMJERI IZ POJEDINIHZ ZEMALJA
Informacijski i medijski pismeni građani	Ministarstva obrazovanja, pedagoške institucije, srednje i osnovne škole, visokoškolske i istraživačke institucije, NVO, itd.	Uvažiti i podržati prava svih građana na pristup medijima, Internetu i ostalim dobavljačima informacija, aktivirati ih da bi napredovali kao pojedinci*	Vidjeti Poglavlje 3 Kanada
		Revidirati ili formulisati neophodne smjernice za politiku.	
		Povećati broj glavnih instruktora IMP i lidera zaduženih za rukovođenje procesom prilagođavanja nastavnog programa	
		Razviti nastavne programe i smjernice za profesionalce, uključujući nastavnike, prilagođavanjem UNESCO-vog modela nastavnog programa za IMP i ovih Smjernica za politike i strategije IMP i drugih sličnih izvora; donijeti neophodne zakone odobrene od strane nadležnih organa. Ovdje treba obuhvatiti opredjeljivanje sredstava za razvoj, širenje i obuku	Vidjeti str. 53-54 Programa za nastavnike IMP i predloge za prilagođavanje Maroko, Gabon, Švedska, Japan Austrija
		Pedagoški fakultet i fakultet za medije i informatičke nauke treba da uvedu kurseve i/ili obuku za IMP. Podrška univerziteta će biti neophodna	
		Probni (pilot) nastavni program za IMP u odabranoj pedagoškoj instituciji	
		Primijeniti odgovarajuće instrumente vrednovanja i praćenja koji su osmišljeni u skladu sa jedinstvenim položajem IMP u obrazovanju	Globalni savez za partnerstva u vezi IMP

CILJEVI (dugoročni)	KLJUČNI SUBJEKTI	STRATEGIJE/CILJEVI (kratkoročni)	PRIMJERI IZ POJEDINIH ZEMALJA
		Formirati mrežu praktičara i nastavnika IMP, kao i organizacija, na nivou lokalne zajednice i na nacionalnom i međunarodnom nivou, radi podsticanja saradnje i trajnog unapređivanja kompetencija	<p>Egipat: Međunarodno udruženje za medijsko obrazovanje (MENTOR)</p> <p>Australija: Udruženje nastavnika medija (ATOM)</p> <p>Bibliotečko udruženje Indije</p> <p>Centar za IMP Azije-Pacifika</p> <p>Ontario: Udruženje za medijsku pismenost (AML)</p> <p>Media Smarts: Kanadski centar za digitalnu i medijsku pismenost</p> <p>SAD: Nacionalno udruženje za podučavanje medijske pismenosti</p>
Informacijski i medijski pismeni građani	Ministarstva obrazovanja, pedagoške institucije, srednje i osnovne škole, visokoškolske i istraživačke institucije, NVO, itd.	<p>Znati i razumjeti prava djece definisana u Konvenciji o pravima djeteta, kao i druge instrumente koji se bave odnosom djece i medija, kao što je Konvencija o pravima djeteta Ujedinjenih nacija, Izazov iz Osla, Afrička povelja o pravima i dobrobiti djeteta i Afrička povelja o emitovanju za djecu</p> <p>Naći i razviti načine kako doprinijeti ostvarenju prava mladih, uključujući prava pristupa informacijama i različitim pogledina na svijet, naći načine za promovisanje njihovog aktivnog učešća u medijima i razvoju medija</p> <p>Povećati broj nastavnika i bibliotekara osposobljenih da podučavaju IMP u osnovnim i srednjim školama i u visokoškolskim institucijama. .</p> <p>Podržavati obuku na radnom mjestu / obrazovne mogućnosti za IMP za nastavnike i bibliotekare na nivou srednje i osnovne škole.</p> <p>Podržati mogućnosti obuke za IMP istraživača u visokoškolskim i istraživačkim institucijama</p>	<p>Jamajka</p> <p>Kanada – Nacionalni filmski odbor</p> <p>Sveti Vinsent i Grenadini</p> <p>Bahamska ostrva</p> <p>Norveška</p>

CILJEVI (dugoročni)	KLJUČNI SUBJEKTI	STRATEGIJE/CILJEVI (kratkoročni)	PRIMJERI IZ POJEDINIH ZEMALJA
		Revidirati nastavne programe osnovnih, srednjih i visokih škola da bi se uvela IMP	
		Ugraditi kurseve iz IMP unutar nastavnog programa visokih škola	
		Odabrati pogodne udžbenike i ostali nastavni materijal, kako štampani tako i onlajn	
		Testirati IMP u odabranim osnovnim i srednjim školama, kao i visokoškolskim institucijama	
		Koristiti postojeće nastavne izvore i razviti lokalne, kako štampane tako i onlajn	Jamajka: nastavni program iz medijske pismenosti za mlade
		Primijeniti odgovarajuće instrumente vrednovanja i praćenja koji su osmišljeni u skladu sa jedinstvenim položajem IMP u obrazovanju	UNESCO-v Nastavni program za IMP (dostupan na 10 jezika) i izvori za komplet alatki za Slobodu izražavanja
		Integrirati IMP u školske van-nastavne aktivnosti da bi se dopunila formalna nastava, npr. klubovi za IMP; staviti mali radio u biblioteku; pokrenuti program za pripravnike u medijima i bibliotekarstvu	Multimedijalni izvori za podučavanje i učenje međunarodne i međukulturne IMP, UNESCO i UNAOC
		Uspostaviti javna i privatna partnerstva (posebno privatne/mas medije, IKT i ostale dobavljače informacija) da bi dali finansijsku pomoć školama, NVO, itd.	Norveško-engleski onlajn kurs iz informacijske pismenosti i akademskog pisanja za univerzitetske studente: Søk og Skriv .
		Građani treba da nauče što više o medijima, tako da mogu donositi odluke na osnovu informacija, kao korisnici medija i ostvariti maksimalnu dobrobit od raznovrsne ponude medija	Norveško-engleski onlajn kurs iz informacijske pismenosti i akademskog pisanja za univerzitetske studente: Søk og Skriv http://sokogskriv.no/

CILJEVI (dugoročni)	KLJUČNI SUBJEKTI	STRATEGIJE/CILJEVI (kratkoročni)	PRIMJERI IZ POJEDINIHZ ZEMALJA
		<p>Građani treba da iskoriste mogućnosti učešća u proizvodnji medija i da šalju povratne informacije medijskim kućama, bilo pozitivne ili negativne</p> <p>Građani treba svoja mišljenja o medijima da dijele sa drugima koji mogu dati podršku pozitivnom odnosu između djece i medija: roditeljima, profesionalcima, uključujući nastavnike, ostalim odraslim i mladim ljudima</p>	
Svijest o IMP razvijena među kreatorima politika i istraživačima	Ministarstva obrazovanja; istraživačka udruženja i grupe, kao što je Međunarodno udruženje za istraživanje medija i komunikacija, visokoškolske institucije, medijske grupe građana, NVO i roditelji	Podrška istraživanju, seminarima i konferencijama kojima je cilj da okupe subjekte iz svih profesija i sektora.	Francuska Švedska Finska
		Pružiti kreatorima politika pristup onlajn programima obuke iz IMP	Australija Trinidad i Tobago
		Podsticati i uspostavljati grantove za istraživanje IMP metodom dugoročnog posmatranja	
		Obezbijediti zaštitničku sredinu u kojoj djeca mogu praviti izbore kao korisnici/potrošači medija koji promoviraju sopstveni razvoj do punog potencijala*	Jamajka

* Preuzeto i prilagođeno iz Izazova iz Osla (Oslo Challenge). Dostupno na: <http://www.unicef.org/magic/briefing/oslo.html>, pristupljeno 30. 10. 2013).

Kvadrat 4.1

□ Zemlja primer / Maroko

Program integrisanja IMP u formalno obrazovanje je pokrenulo Ministarstvo obrazovanja Maroka uz UNESCO-vu pomoć 2012. godine. Obuhvaćen je okvirom UNESCO-ve globalne akcije promovisanja kvalitetnog okruženja za slobodu izražavanja u arapskim zemljama.

IMP je po prvi put uvedena u Maroko 2011. za vrijeme Prvog međunarodnog foruma o medijskoj i informacijskoj pismenosti, koji su organizovali Univerzitet *Sidi Mohamed Ben Abdellah*, Islamska organizacija za obrazovanje, nauku i kulturu, Arapski biro za obrazovanje u zemljama persijskog zaliva i Savez civilizacija Ujedinjenih nacija.

Ovaj Forum je bio prvi sastanak na međunarodnom nivou koji je proučavao IMP kao spoj više kompetencija – znanja, vještina i stavova – sa temeljnom i dalekosežnom vizijom, po kojoj je IMP suštinski bitna za cjeloživotno učenje, građanstvo i dobar sistem upravljanja. Ovi principi su ušli u Deklaraciju o medijskoj i informacijskoj pismenosti iz Feza.

Poslije toga događaja, Konsultacije arapskih zemalja o prilagođavanju nastavnog programa izrodile su detaljnim planom za testiranje programa IMP za nastavnike u školama. Program je preveden na francuski i arapski, a radionica je organizovana 2012. u Rabatu, kao prva aktivnost u okviru programa. Priprema nacionalne verzije programa IMP za nastavnike i odabir modula koji će biti prilagođeni marokanskom kontekstu bili su korisni, a u program formalnog obrazovanja su uvršteni u septembru 2014.

Ovaj događaj je okupio nastavnike mentore na nivou srednjih škola iz cijele zemlje i svih oblasti, kao i stručnjake iz Centra za vezu između nastave i informativnih medija (fr. skr. CLEMI).

Izvor: UNESCO 2013

Kvadrat 4.2

□ Zemlja primjer / Skandinavija: Norveška i Danska

Visoko obrazovanje

U kontekstu visokog obrazovanja, Norveški okvir za kvalifikacije precizno navodi kompetencije vezane za medijsku i informacijsku pismenost, koje kandidat treba da posjeduje po završetku obrazovnog ciklusa. U prvom ciklusu (osnovne studije za zvanje bečelora), polaznik u Norveškoj treba da "... pronađe, vrednuje i uputi na informacije i naučnu temu i da je predstavi na način koji rasvjetljava problem"

(<http://www.nokut.no/en/Knowledge-base/The-Norwegian-educational-system/The-Norwegian-qualifications-framework/Levels/>)

Očekivani rezultati učenja objašnjeni su u okviru za kvalifikacije. U toku posljednje dekade, visokoškolske biblioteke u Norveškoj aktivno su radile na ugrađivanju informacijske pismenosti u univerzitetske nastavne programe. Ugradnja IP zahtijeva tijesnu saradnju sa profesorima i članovima uprave na planiranju, izvođenju i procjeni obrazovanja u svim univerzitetskim nastavnim programima. Na osnovu Norveškog okvira za kvalifikacije, nekoliko visokoškolskih biblioteka razvilo je kurseve IP koji služe kao početni korak u ugradnji IP. Primjer kursa IP Univerzitetske biblioteke u Bergenu možete pogledati na:

<http://www.hib.no/biblioteket/sentrale-dokumenter/kurskatalogen/default.asp>

(nastavak kvadrata)

IPored direktnog obrazovanja iz IP, nekoliko norveških univerzitetskih biblioteka razvilo je besplatne instrukcije iz informacijske pismenosti za studente, od kojih su neke projekti saradnje. Dostupni su na norveškom i engleskom. Primjeri instrukcija koje imaju za cilj unapređenje informacijskih kompetencija studenata u kontekstu akademskog pisanja su:

Søk & Skriv

<http://www.sokogskriv.no/>

VIKO

<http://www.ntnu.no/viko/>

Kildekompasset

<http://kildekompasset.no/english>

Pored traženja informacija, ove instrukcije takođe obuhvataju specifične aspekte kao što je poboljšanje akademskog integriteta sprečavanjem plagijarizma i studentskih vještina citiranja izvora, kao i kritičkog vrednovanja izvora i svijesti o kopirajtu.

Danska je takođe izradila nekoliko instrukcija IP na danskom i engleskom, kao što je *Stop Plagiat Nu* <http://www.stopplagiat.nu/>, aiming at deterrence of plagiarism and good referencing practices.

PhD on Track (<http://www.phdontrack.net/>) je kurs koji su razvile norveške i danske visokoškolske biblioteke, sa ciljem da unaprijedi informacijsku pismenost doktoranata i mladih istraživača u kontekstu njihovog istraživačkog rada.

Kurs pod nazivom *Start Publisering Nu* (<http://startpublicering.nu/>), pokrenut je u Danskoj na engleskom i danskom jeziku, sa ciljem da unaprijedi informacijske kompetencije istraživača u kontekstu izdavanja i širenja njihovog istraživačkog rada.

Danska je uspostavila *NEFUS* (<http://www.dfdk.dk/index.php/fora/nefus>), amrežu visokoškolskih biblioteka koje rade na IP i podršci istraživanju, pod pokroviteljstvom Udruženja visokoškolskih biblioteka Danske (DEFF).

Osnovne i srednje škole

Vebsajt *Informasjonskompetanse.no* (<http://informasjonskompetanse.no/>) nudi nastavnicima i bibliotekarima u osnovnim i srednjim školama primjere IP obrazovanja, projekata i ostalih izvora u skladu sa obrazovnim rezultatima vezanim za IP i opisanim u norveškom školskom programu. Ovaj sajt je izradio Univerzitet u Agderu, na zahtjev Norveškog direktorata za obrazovanje, s obzirom na to da ovaj univerzitet ima program o školskim bibliotekama. Univerzitet u Agderu takođe koordinira Nacionalnom mrežom školskih biblioteka i obrazovnog materijala.

<http://www.skolebibliotek.uia.no/skolebibliotekressurser/nettverk-for-skolebibliotek-og-laeremidler>

Ova mreža je dio sistema mreža za profesionalni razvoj Direktorata za obrazovanje i namjena joj je da bude mjesto susreta pedagoških institucija i praktičara, tj. školskih nastavnika i bibliotekara.

Infojakten je primjer besplatnog kursa informacijske pismenosti zasnovanog na modulima, namijenjenog školskoj djeci:

<http://www.infojakten.hiof.no/> .

Kvadrat 4.3

□ Zemlja primjer / IMP na Karipskim ostrvima

Jamajka i Trinidad i Tobago predvode Karibe u obavljanju važnog zadatka na polju medijske i informacijske pismenosti. Osnivanje klubova medijske i informacijske pismenosti u školama i bibliotekama lokalne zajednice pruža mogućnosti osnaživanja učenika izvan školskih učionica. Slične aktivnosti, uključujući obuku nastavnika i školskih bibliotekara, probno su sprovedene na Svetoj Luciji, Bahamima, Sv. Kitsu i Nevisu, Sv. Vinsentu i Grenadinima, Belizeu, i Trinidadu i Tobagu. Ovdje dajemo nekoliko primjera korisnih i inovativnih primjena medijske i informacijske pismenosti:

Na Jamajci postoje obećavajući primjeri Multimedijalnog centra zajednice u zatvorima sa maksimalnim obezbjeđenjem i zatvorske radio mreže povezane sa bibliotekama.

Na Bahamima postoji lokalni radio povezan sa novim tehnologijama u narodnoj biblioteci.

Na Svetom Vinsentu i Grenadinima takođe je lokalni radio povezan sa novim medijima i sa bibliotekom u državnoj srednjoj školi.

Na karipskom ostrvu Jamajka, Univerzitet Zapadne Indije pokrenuo je Nacionalnu inicijativu za informacijsku pismenost, sa ciljem da ukaže vladi i ostalim kreatorima politike na važnost informacijske pismenosti i da razvija programe i strategije sa ciljem da pomognu zemlji da dostigne prihvatljiv nivo informacijske pismenosti u svim sektorima stanovništva. Ministarstvo obrazovanja i Zajednički odbor za obrazovanje nastavnika te zemlje, testirali su uvođenje medijske pismenosti u nastavne programe osnovnih i srednjih škola. Testiranje je uvedeno u praktičan dio obuke nastavnika na zadnjoj godini pedagoških fakulteta.

Bahami

Prvi bibliotečki radio na Karibima, *Inflight FM 108.0: Snaga informacijske pismenosti kroz mlade glasove*, zvanično je otvorio Karl Betel (*Carl Bethel*), ministar obrazovanja Bahama, 16. 10. 2008. u Bibliotečkim uslugama Bahama. Ovaj projekat je implementiran kroz partnerstvo sa UNESCO-m. Ova nova inicijativa, prva na Karibima, kreativno je proširila inicijativu pod nazivom *Zapošljavanje i obuka bibliotečkih pripravnika za održive Bahame*, da bi pružila kompetencije za IMP u cjelosti. Cilj inicijative je da podstakne mlade ljude da se posvete karijeri u oblasti bibliotekarstva i informacionih nauka i da promoviše medijsku i informacijsku pismenost. U okviru aktuelnog projekta, bibliotekari pripravnici dobili su praktičnu obuku za medijske usluge koja ih je osposobila da rade u stanicama i da kreiraju inovativne programe o raznim pitanjima vezanim za kulturu i pismenost.

UNESCO, www.unesco.org

Kvadrat 4.4

□ Zemlja primjer / Trinidad i Tobago

U državi Trinidad i Tobago, Nacionalna uprava za bibliotečke i informacione sisteme je, uz podršku UNESCO-a, pokrenula projekat Informacijske pismenosti u zajednici u narodnoj biblioteci u gradu Tunapuna.

Program je prije svega namijenjen djeci školskog uzrasta i stanovnicima lokalne zajednice koji žive u okolini biblioteke, a njegov cilj je da osnaži lokalnu zajednicu kroz pristup informacijama i znanju, istovremeno unapređujući kompetencije informacijske pismenosti. Sve osobe, bez obzira na starost i socijalni status, uče kako da prepoznaju potrebe za informacijama i dobijaju mogućnost da pronađu, vrednuju i efikasno primijene dobijene informacije.

U skladu sa Debi Gudman (*Debbie Goodman*), zadužene za odnose sa javnošću (PR menadžera), "Nadamo se da će stanovnici lokalne zajednice biti u stanju da donose odluke na osnovu informacija i činjenica u svojim ličnim, akademskim i profesionalnim životima. Na ovaj način, program pod nazivom Vještine informacijske pismenosti stanovnika zajednice igraće važnu ulogu u ostvarivanju cjeloživotnog učenja posredstvom biblioteka."

Projekat, koji ima tri komponente, nastoji da kombinuje osnovne vještine za informatičke tehnologije sa bihevioralnim i društvenim aktivnostima.

- Osnovne vještine informacijske pismenosti
- Programi čitanja za bebe i djecu
- Osnivanje klubova za informacijsku pismenost

Obuka iz osnovne informacijske pismenosti namijenjena je starijim učenicima osnovne škole i odraslima i obuhvata: korišćenje personalnog računara, računarske aplikacije, korišćenje Interneta i pretraživača, elektronska pošta, pregledanje veba, informacijske potrebe, dobavljanje / nalaženje informacija, itd. .

'*Lapsit*' je program čitanja za bebe i omogućava rano upoznavanje beba od 0 do 2 godine i majki/staratelja sa knjigama za taj uzrast. Cilj programa je da ojača vezu između beba i roditelja pomoću dječijih rima, pjesama, igranja prstima i slikovnicama u zabavnom ambijentu. Program podstiče roditelje da dovode djecu u biblioteke i bave se njima u za to pripremljenom okruženju. '*Lapsit*' program se dopunjava čitanjem priča za djecu od 3 do 11 godina starosti. Cilj tzv. '*Story Time*' - vremena posvećenog čitanju priča je da podstiče i unapređuje vještine čitanja, gramatike, govora i pismenosti.

Izvor: UNESCO, www.unesco.org

Neformalno obrazovanje i kontinuirano obrazovanje [roditelji, staratelji, itd.]

CILJEVI (dugoročni)	KLJUČNI SUBJEKTI	STRATEGIJE/CILJEVI (kratkoročni)	PRIMJERI IZ POJEDINIHZ ZEMALJA
IMP među roditeljima, zajednicama, liderima, NVO.	Ministarstva obrazovanja, zdravlja i planiranja porodice, direktori srednjih i osnovnih škola, udruženja roditelja i nastavnika, školske i narodne biblioteke, NVO i lokalne društvene zajednice	Revidirati ili formulisati neophodne smjernice za politiku	Kanada
		Formirati građanske grupe za medije i informacije, kao što su udruženja gledalaca i slušalaca, grupe koje prate rad medija, bibliotečki pripravnici, školski klubovi za medije i informacije, Internetske i bibliotečke grupe	
IMP za marginalizovane grupe koje nisu obuhvaćene formalnim obrazovnim sistemom		Informisati se o trendovima i smjerovima u medijima i novoj tehnologiji, i, ako je moguće, aktivno doprinosti stvaranju takvih trendova i smjerova kroz učešće u fokus grupama, mehanizmima povratnih informacija i korišćenjem postupaka predviđenih za komentare i pritužbe na medijski sadržaj*	
		Kreirati i primijeniti programe IMP za osobe sa invaliditetom, grupe urođenika i ljude u seoskim sredinama kao što su farmeri.	
IMP za odrasle učenike i ostale koji nisu dostigli prihvatljiv nivo pismenosti		Uvesti IMP u programe za mlade izvan škole, nestabilne zajednice i zatvorenike na rehabilitaciji	Jamajka
		Uvesti IMP u programe opismenjavanja odraslih i kontinuirano učenje	Butan
IMP za ostale profesionalne grupe, kao što su medicinske sestre, službe bezbjednosti, vatrogasce, itd		Obuka na radnom mjestu ili profesionalna obuka za grupe pojedinih profesija	

* Preuzeto i prilagođeno iz Izazova iz Osla (*Oslo Challenge*). Dostupno na: <http://www.unicef.org/magic/briefing/oslo.html>, pristupljeno 30. 10. 2013.

Kvadrat 4.5

□ Zemlja primjer / Kanada

Ontario u Kanadi bio je prva engleska govorna oblast u svijetu koja je uvela obavezu obrazovanja iz medijske pismenosti za učenike. Medijska pismenost je sada obavezna od prvog do dvanaestog razreda u Ontariju, a obrazovanje i profesionalno usavršavanje nastavnika ima prioritet.

<http://www.edu.gov.on.ca/eng/curriculum/elementary/index.html>

Sedmica nacionalne medijske pismenosti se održava širom zemlje, uz podršku Kanadske federacije nastavnika i *Media Smarts*-a: Kanadskog centra za digitalnu i medijsku pismenost. Edukatori i grupe lokalnih zajednica organizuju specijalna dešavanja i festivale širom zemlje, na kojima se slavi rad učenika i nastavnika, a edukatori dobijaju kontinuirano profesionalno usavršavanje.

<http://mediasmarts.ca/digital-media-literacy/media-literacy-week>

Neki pedagoški fakulteti u pokrajini Ontario nude kurseve za dodatne kvalifikacije nastavnicima za oblast medijske pismenosti. Kada završe trodjelni program, nastavnici dobijaju diplomu specijaliste za medijsku pismenost. Atabaska (*Athabasca*) univerzitet u Alberti nudi onlajn obuku iz medijske pismenosti nastavnicima, roditeljima i učenicima.

<http://www.athabascau.ca/syllabi/educ/educ315.php>

The Teacher Learning and Leadership Programme (TLLP) offered by the Ministry of Education in Ontario offers innovative, self-chosen learning opportunities for practicing teachers of Media Literacy, as well as other subject disciplines.

Program za sticanje znanja i liderskih vještina za nastavnike (TLLP)

Program za sticanje znanja i liderskih vještina za nastavnike (engl. skr.TLLP) je godišnji program profesionalnog usavršavanja u vidu projekta namijenjenog iskusnim nastavnicima škola, koji organizuje Ministarstvo obrazovanja u Ontariju. To je odličan primjer pristupa profesionalnom učenju po sistemu 'od dna prema gore i od vrha prema dnu'. Program ima 3 cilja: da podrži profesionalno učenje nastavnika, podstakne liderstvo nastavnika i da omogući lakšu razmjenu uzornih praksi.

Program za sticanje znanja i liderskih vještina za nastavnike (engl. skr.TLLP) je godišnji program profesionalnog usavršavanja u vidu projekta namijenjenog iskusnim nastavnicima škola, koji organizuje Ministarstvo obrazovanja u Ontariju. To je odličan primjer pristupa profesionalnom učenju po sistemu 'od dna prema gore i od vrha prema dnu'. Program ima 3 cilja: da podrži profesionalno učenje nastavnika, podstakne liderstvo nastavnika i da omogući lakšu razmjenu uzornih praksi.

Kada odobri predlog, Ministarstvo se izjašnjava da će podržati projekat i obezbjeđuje finansijska sredstva i profesionalni razvoj koji će pomoći nastavnicima da razviju vještine potrebne za efikasno upravljanje projektom i da dijele učenje sa svojim kolegama. Međutim, bitno je napomenuti da nastavnici, kao pojedinci, kontrolišu svoje projekte.

Prethodni projekti bavili su se nekim od ovih područja:

- Strategije podučavanja i učenja koje podržavaju uspjeh učenika iz medijske pismenosti
- Pravičnost rezultata (na primjer, inovativne strategije koje zadovoljavaju potrebe učeničke populacije);
- Kompetencije i strategije za podučavanje u kontekstu manjina (na primjer, strategije koje podstiču veće kapacitete za rad sa manjinskom grupom radi podrške akademskog učenja i izgradnje identiteta svakog studenta);
- Integrirani nastavni program (na primjer, inovativni pristupi korišćenju interdisciplinarnih studija ili integracija predmeta);

(nastavak kvadrata)

- Partnerstva u zajednici (na primjer, inovativne strategije koje pomažu u razvoju projekata lokalne zajednice koji služe kao praktične primjene učeničkih znanja, njihovog osjećaja pripadnosti zajednici, i pružaju mogućnosti samo-afirmacije izvan škole);
- Integracija tehnologije u cilju boljeg sprovođenja nastavnog programa i pedagogije da bi se ispunili posebni zahtjevi za učenjem (na primjer, inovativni pristupi korišćenju komunikacione tehnologije)

Završna komponenta TLLP programa omogućava lakšu razmjenu mogućnosti među nastavnicima koji će donijeti korist učenicima u Ontariju. U kontekstu svog projekta, nastavnici treba da dijele svoje prakse učenja sa drugim nastavnicima iz svog i iz drugih školskih odbora/oblasti i na pokrajinskom nivou.

<http://www.edu.gov.on.ca/eng/teacher/tllp.html>

Kvadrat 4.6

□ Zemlja primjer / Butan

Butan je oduvijek bio tradicionalno usmeno društvo, ali sada se tradicije mijenjaju. Ljudi u Butanu obično ne čitaju, ali počinju sve više da koriste medije i tehnologije. Sredinom 1980-tih, pojavila se prva dnevna novina i BBS TV. The Bhutan Times je počeo da izlazi 2006. a sada izlazi i Bhutan Observer. Kao odgovor na prodor i uticaj medija i tehnologije, Sektor za informacije i medije, Ministarstvo za informacije i komunikacije, u saradnji sa članovima radne grupe iz REC, Pedagoškim fakultetom Paro, NFE i Ministarstvom obrazovanja, 2011. godine su organizovali dvodnevnu obuku za direktore i nastavnike škola, da bi testirali nacrt nastavnog programa medijske pismenosti. Obuka je bila usmjerena na integrisanje MP među akademskim predmetima i procesima podučavanja i učenja.

(nastavak kvadrata)

Obrazovni program za medijsku pismenost u Butanu sprovodi se kroz dvije glavne strategije:

1. Uvođenje obrazovanja iz medijske pismenosti u nastavni program formalnog, neformalnog i 'spontanog' obrazovnog sistema;
2. Razvoj cjelovitog obrazovnog programa medijske pismenosti za javnost;
3. Uvođenje programa obuke o novinarstvu, studija medija i komunikacija na nivou osnovnih studija formalnog obrazovnog sistema.

Politika medija i informacija Butana ima slijedeće ciljeve:

- Osnažiti građane Butana u korišćenju dobrobiti efikasne upotrebe medija kroz bolje razumijevanje i poštovanje medija za bolje građanstvo;
- Podsticati demokratski sistem uprave promovisanjem slobodnih i uzvratnih interakcija između medija i potrošača;
- Omogućiti građanima Butana kritičko mišljenje i kreativne vještine rješavanja problema, da bi postali dobro informisani potrošači i stvaraoci informacija;
- Olakšati građanima Butana da postanu snalažljiviji i produktivni učesnici razvojnih diskursa, na način što će efikasno koristiti medije i aktivno stupati u interakciju sa medijima/kroz medije;
- Razviti kod građana Butana osnovne vještine istraživanja i samoizražavanja kroz efikasno korišćenje medija, za konstruktivno učešće u demokratskom društvu;
- Obrazovati građane Butana o važnosti korišćenja pravih informacija u pravo vrijeme o temama koje utiču na njihove živote.

U cilju formiranja aktivne platforme za medije i korisnike, preko koje bi učestvovali i doprinosili razvojnim procesima u zemlji, vlada je primijenila niz mjera politike. Politika i strategija IKT Butana (BIPS) 2004, definiše stvaranje slobodne i otvorene kulture zajedničkog korišćenja informacija u Butanu, da bi se podstakla unutrašnja efikasnost vlade i poboljšao pristup građana ključnim informacijama namijenjenim javnosti. Slično tome, *Good Governance Plus* (GG+), savjetuje sve agencije i preduzeća da jačaju i organizuju informacijsku bazu, obezbijede tačnost informacija i razviju sisteme za siguran pristup zakonima i informacijama u svim oblicima. Pored toga, vlada Butana (RgoB) usvojila je Smjernice za politike zajedničkog korišćenja informacija, da bi ojačala djelotvorno vršenje javnih službi kroz koordinisani sistem korišćenja informacija za javnost. Zakon o informacijama, komunikacijama i medijima Butana iz 2006. (*Bhutan ICM Act 2006*) pruža institucionalni i zakonski okvir za razvoj zdravog i holističkog sektora za medije i IKT. Dva autora ovih smjernica za politiku i strategiju su imali priliku da vrednuju ovaj obećavajući program za IMP u Butanu. Program koji ima šansi da značajno utiče na IMP u toj zemlji, time što spaja medijsku i informacijsku pismenost u IMP – s obzirom na to da je Sektor za medije i informacije odgovoran za oba elementa – je jedinstveno koncipiran program opismenjavanja odraslih. IMP je uvršten u ovaj program opismenjavanja odraslih. U vrijeme vrednovanja bilo je prerano za procjenu uticaja ove strategije. Ipak, to je nova strategija koja zaslužuje da bude istražena.

Kvadrat 4.7

□ Zemlja primjer / Katar

Programi medijske pismenosti su još uvijek nova ideja u Persijskom zalivu. Ponekad je teško pronaći prave ljude za obuku u okviru IMP programa i iskusne stručnjake za medijsku pismenost koji mogu pomoći.

S obzirom na to da je medijska pismenost još uvijek novitet u regionu, prevazilaženje barijere između nedovoljnog razumijevanja medija i primjene programa medijske pismenosti, predstavlja izazov.

Kada govorimo o kulturnim prisilama, mnogi studenti žele da rade u medijima, ili barem da studiraju medije i novinarstvo, ali porodične barijere im ne dozvoljavaju da nastave da rade. Pored toga, jedan od glavnih izazova je nedostatak vještina za digitalne informacije među učenicima i nastavnicima.

Program za IMP pokrenut je poslije održavanja Konferencije Saveza civilizacija u Dohi decembra 2011., a sada u njemu učestvuje 45 škola.

Glavni ciljevi programa medijske pismenosti su:

- Obrazovati mlade koji posjeduju vještine kritičkog i analitičkog razmišljanja, i naučiti ih kako da vrednuju medijski sadržaj;
- Transformisati prosječnog potrošača medija u aktivnog učesnika medija i razviti strategiju osnaživanja građana da se uključe u razvoj nacionalnih medija;
- Uvoditi programe IMP u školske programe širom Katara i Srednjeg Istoka

Program nije namijenjen samo učenicima, već i nastavnicima, službenicima i regulatorima koji su uključeni u koncipiranje obrazovanja mladih i izradu razvojnih planova, da bi uključili medije u različite aspekte života.

Centar za slobodu medija u Dohi nedavno je organizovao stručni sastanak o medijskoj i informacijskoj pismenosti (IMP), koji je zaključen usvajanjem Deklaracije o podršci obrazovanju za medijsku i informacijsku pismenost na Srednjem Istoku (tzv. Deklaracija iz Dohe, vidjeti literaturu). Deklaracija iz Dohe sadrži niz preporuka o tome kako na najbolji način uključiti predmet IMP u škole, ostale obrazovne institucije i u čitavo društvo.

Izvor: Centar za slobodu medija u Dohi,
<http://www.dc4mf.org/>

Ostali subjekti: medijske organizacije, medijska regulatorna tijela, biblioteke, bibliotečka udruženja, IFLA, institucije neformalnog obrazovanja/obuke, privredni subjekti (oglašavanje i njegov učinak, društvena odgovornost preduzeća), ostali partneri

CILJEVI (dugoročni)	KLJUČNI SUBJEKTI	STRATEGIJE/CILJEVI (kratkoročni)	PRIMJERI IZ POJEDINIHZ ZEMALJA
Povećati svijest o IMP među medijskim profesionalcima	Medijske organizacije, medijska regulatorna tijela, onlajn mediji i dobavljači informacija, korisnici društvenih medija.	Prilagoditi i testirati smjernice za emitere i štampane medije u cilju promovisanja IMP i korisničkog sadržaja	Globalne UNESCO-ve Smjernice za emitere za promociju IMP i korisničkog sadržaja, http://unesdoc.unesco.org/187160e.pdf
		Mediji čine napore da objasne svoj rad javnosti i podignu nivo transparentnosti svoga djelovanja.	
		Omogućiti precizno izvještavanje o problemima, razvijanjem medijskih politika koje obeshrabruju pogrešne interpretacije u interesu publiciteta	
		Preispitati postojeće politike i strategije za medije i informacije i vidjeti do koje mjere one obuhvataju IMP	
		Raditi na poboljšanju odnosa između građana i medija, radi boljeg razumijevanja pozitivnog i negativnog potencijala tog odnosa	Evropa, Evropsko udruženje za interese gledalaca
		Uspostaviti mehanizam i regulatorni okvir za pristup informacijama i za efikasan sistem povratnih informacija; podizanje građanskog učešća u procesu putem IMP aktivnosti	
		Podizati svijest u medijskoj profesiji o koristima IMPL	

CILJEVI (dugoročni)	KLJUČNI SUBJEKTI	STRATEGIJE/CILJEVI (kratkoročni)	PRIMJERI IZ POJEDINIH ZEMALJA
		Postupati etički i profesionalno u skladu sa zdravim medijskim praksama, razviti i promovirati medijske etičke kodekse da bi se izbjegavao senzacionalizam i stereotipi (uključujući rodne stereotipe)	
Postati baza izvora informacijske i medijske pismenosti	Biblioteke, biblioteka udruženja, IFLA	Oduprijeti se komercijalnim pritiscima koji dovode do problema i prava građana na slobodu izražavanja, pošteno izvještavanje i zaštita od eksploatacije, uključujući nedovoljnu pažnju koja se daje potrošačima*	Prevoditi istraživanja i teoriju informacijske i medijske pismenosti u praktične informacije, obuku i obrazovna sredstva/alate za nastavnike i mlade lidere, roditelje i staratelje djece.
		Prevoditi istraživanja i teoriju informacijske i medijske pismenosti u praktične informacije, obuku i obrazovna sredstva/alate za nastavnike i mlade lidere, roditelje i staratelje djece.	
Institucionalizovati IMP	Instituti koji pružaju obuku i visokoškolske institucije	Razviti cjelovitu politiku za informacijsku i medijsku pismenost za škole, bibliotekare i novinare	
		Organizovati obuku za profesionalne novinare o tome kako se izvještava o djeci i mladima da bi se njihovi glasovi čuli i njihova prava poštovala	Australija Tehnološki univerzitet Australije
		Organizovati obuku za bibliotekare da bi sa ostalim subjektima stvarali mogućnosti za žene/djevojčice, djecu i mlade da se izraze i da se njihova prava poštuju	
		Učestvovati u istraživanju različitih informacijskih i medijskih praksi i njihovog uticaja na dječije zdravlje, način života, zloupotrebu droga, nasilje, demokratiju, okruženje, HIV/AIDS, itd.,	
		Objaviti rezultate istraživanja i stvarati bogat izvor informacija i perspektiva ljudi iste struke za entuzijaste IMP i kreatore politika, da bi razvijali politike i programe	Sjedinjene Američke Države Rusija Egipat

CILJEVI (dugoročni)	KLJUČNI SUBJEKTI	STRATEGIJE/CILJEVI (kratkoročni)	PRIMJERI IZ POJEDINIHZ ZEMALJA
IMP kao komponenta društvene odgovornosti preduzeća	Svijet korporacija/privrede; vlasnici medija	Razumjeti reklame i njihov uticaj na mlade ljude; promovisati pozitivne primjere reklamiranja; baviti se nasiljem i stereotipima u medijima, posebno onim zasnovanim na rodu; podržavati inicijative IMP	Evropska unija emitera
		Uzeti u obzir prava djece na pristup, učešće, medije, informacije i zaštitu od štetnog sadržaja u razvoju novih medijskih proizvoda i tehnologija	
		Najbolji interes djeteta treba da bude osnovna misao u postizanju komercijalnog i finansijskog uspjeha, tako da današnja djeca postanu odrasli u globalnom društvu u kojem su svi ljudi zaštićeni, poštovani i slobodni	
		Podržati lokalne, nacionalne i globalne medijske reforme i napore ka postizanju medijske pravde	
Podržati razvoj IMP	Ostali partneri	Pomoći učenicima da budu aktivno uključeni u poduhvat sticanja znanja.	
		Poštovati potrebu za nezavisnošću medija kao komponenti demokratskog društva	
		Raditi zajedno sa medijskim i bibliotečkim profesionalcima na promovisanju i zaštiti informacijskih i medijskih prava građana	
		Uspostaviti efikasne medijske službe za vezu, da bi obezbijedili medijima pristup pouzdanim izvorima informacija	

* Preuzeto i prilagođeno iz Izazova iz Osla (Oslo Challenge). Dostupno na: <http://www.unicef.org/magic/briefing/oslo.html>, pristupljeno 30. 10. 2013. .

Kvadrat 4.8

□ Zemlja primjer / Kolumbija

U Kolumbiji, mreža narodnih biblioteka Bogote vodila je radionice za djecu pod nazivom *Taller ALFIN 2.0* sa ciljem da poboljša njihove kompetencije informacijske i digitalne pismenosti u kontekstu *Web 2.0*. Narodne biblioteke su radile na uspostavljanju modela Biblioteka 2.0 i prepoznavanju važnosti razvijanja informacijske i digitalne pismenosti kod građana, posebno djece, da bi se izgradilo digitalno građanstvo u Kolumbiji. Krajnji cilj ove inicijative je da obezbijedi demokratizaciju informacija u zajednici i tako prebrodi digitalnu podjelu. Primijenjena pedagoška metoda usmjerena je na dječje usvajanje znanja kroz korišćenje novih tehnologija. Na radionicama djeca su podstaknuta da prepoznaju posebne informacijske potrebe i da nalaze relevantne digitalne informacije, korišćenjem društvenog veća. Takođe se podstiču da stvaraju digitalni sadržaj. Djeca kritički pretražuju, vrednuju i primjenjuju digitalni sadržaj kao digitalni građani, poklanjajući posebnu pažnju uticaju i kontekstu digitalnih informacija na koje nailaze. Radionice su detaljnije objašnjene u:

FFINO GARZÓN, D.M. (2010). Alfabetización Informacional en la Red Capital de Bibliotecas Públicas de Bogotá. En: BiblioTic 2010. Segundo Encuentro de Bibliotecas en Tecnologías de la Información y la Comunicación. (Informacijska pismenost u mreži narodnih biblioteka glavnog grada Bogote. U: BiblioTic 2010. Drugi sastanak biblioteka na temu informacione tehnologije i komunikacije. <http://www.slideshare.net/colaboratorio/biblio-tic2010-bibloredalfin20>

Naučnici i praktičari koji se bave informacijskom pismošću u Kolumbiji razmjenjuju znanja i iskustva putem aktivne diskusione grupe *ALFIN / Colombia*.

<http://groups.google.com/group/alfincolombia?hl=es>.

Grupa ima i Facebook stranicu: ALFIN/Colombia.

<http://www.facebook.com/group.php?gid=129149432049>

Vladina tijela, posebno ministarstva i druge relevantne institucije

CILJEVI (dugoročni)	KLJUČNI SUBJEKTI	STRATEGIJE/CILJEVI (kratkoročni)	PRIMJERI IZ POJEDINIHZEMALJA
Promovisati i unaprijediti IMP	Ministarstvo informacija i komunikacija, IFLA Bibliotečka udruženja, medijska profesionalna udruženja	Prepoznati IMP kao investiciju, a ne trošak, kao potencijal, a ne opterećenje i težiti integriranju ovih činjenica u politike, uključujući one politike koje se odnose na institucije pamćenja, medije i IKT	IFLA
		Pokrenuti izradu politika i programa koji posebno unapređuju medijsku i informacijsku pismenost	Nastavnici medijskog obrazovanja u Australiji
		Shvatiti da su nezavisni mediji i slobodan pristup informacijama osnovni uslov za izgradnju demokratije i slobode i da cenzura i kontrola štete najboljim interesima građana, kako djece tako i odraslih	Afrički centar za informacijsku i medijsku pismenost, Nigerija
Integrirati IMP u nastavne programe škola i visokog obrazovanja	Ministarstvo obrazovanja	Sprovesti istraživanje o dobrobitima i izazovima IMP	
		Podržavati inicijative za IMP i dati smjernice za integraciju informacijske i medijske pismenosti u školske i visokoškolske nastavne programe, programe po kojima se obrazuju nastavnici i bibliotekari, kao i istraživači (doktorske studije)	MENTOR (Međunarodno udruženje za medijsko obrazovanje) Egipat Nacionalno udruženje za pismenost SAD
		Dati podršku stvaranju nacionalnih politika za IMP i razvoju nacionalnih omladinskih medijskih programa, sa ciljem da se djeca i mladi obrazuju i saznaju više o ulozi medija u nacionalnom razvoju	

CILJEVI (dugoročni)	KLJUČNI SUBJEKTI	STRATEGIJE/CILJEVI (kratkoročni)	PRIMJERI IZ POJEDINIHZ ZEMALJA
		Razvijati i širiti medijsko obrazovanje i informacijske alate koji aktivno podstiču kritičko mišljenje i slobodno izražavanje, inspirišu građansko učešće u demokratskom društvu i promovišu rodnu ravnopravnost	
		Organizovati programe dodjele nagrada za IMP kojima bi se nagradile 'najbolje prakse' koje sprovode mladi medijski producenti, novinari i bibliotekari	
Bahami Trinidad i Tobago	Član(ovi) Komisije za informacije i medije zakonodavnih skupština	Organizovati radionice za obuku za donosiocce politika i odluka; na prim. program obuke za podizanje svijesti o IMP za zakonodavce	Kina
		Obezbijediti resurse tako da djeca i mladi ljudi imaju pristup medijima i informacijama	
		Uvesti digitalnu infrastrukturu u škole i stvoriti povoljan ambijent za individualno i grupno učenje	
		Raditi na ispunjavanju međunarodnih obaveza u pogledu politika i aktivnosti za medije i IKT	
Promovisati IMP	Unija nastavnika Unija bibliotekara Bibliotečka udruženja IFLA	Stvarati i podržavati školske i vanškolske programe IMP za djecu, mlade i rodnu ravnopravnost	Bahami Trinidad i Tobago
		Podsticati razmjenu 'najboljih praksi' – znanja, vještina i aktivizma – između nastavnika i učenika medijske i informacijske pismenosti, koristeći radionice/ seminare IMP	
Bolja komunikacija između vlade i građana	Ostale relevantne agencije/tijela	Tražiti institucionalnu podršku za vladina tijela i programe koji poboljšavaju IMP bez ugrožavanja profesionalne nezavisnosti	

□ Zemlja primjer / Azija i pacifički region

Strateški okvir za promociju IKT pismenosti u Azijsko-pacifičkom regionu (<http://unesdoc.unesco.org/images/0016/001621/162157e.pdf>) objavljen 2008. godine, namijenjen je pojedincima i organizacijama koje pružaju obrazovanje iz IKT pismenosti. On donosi analizu korišćenja IKT u azijsko-pacifičkim zemljama i definiše mjere za promovisanje razvoja IKT pismenosti u regionu. Izradu ovog dokumenta poručila je UNESCO-va kancelarija u Bangkoku i on, u prvom dijelu, daje analizu upotrebe IKT u azijsko-pacifičkom regionu, da bi se ispitale aktuelne dominantne tendencije u obrazovanju iz IKT pismenosti i da služi kao podloga za izradu strateškog okvira. Drugi dio detaljno govori o ovom okviru. Definiše dugoročne i kratkoročne ciljeve i pristupe i raspravlja o konceptualnim i operativnim mjerama za unapređenje razvoja IKT pismenosti širom azijsko-pacifičkog regiona. Time ovaj dokument doprinosi naporima za uvođenje programa IKT pismenosti koje preduzima Azijsko-pacifička informacijska mreža (APIN).

Azijsko-pacifička informacijska mreža (APIN) je 2010. godine razvila zajednički Akcioni plan za promociju medijske i informacijske pismenosti u Azijsko-pacifičkom regionu. UNESCO je priznao APIN kao mrežu azijsko-pacifičkih zemalja posvećenu unapređenju IKT pismenosti i primjeni, umrežavanju informacija i znanja, zajedničkom korišćenju izvora informacija, korišćenju međunarodnih standarda i najboljih praksi u komunikacijama i informatici. Ova mreža je takođe jedan od najvažnijih UNESCO-vih partnera iz Azijsko-pacifičkog regiona u programu 'Informacije za sve'. APIN je osnovana 2002. i sada ima 19 zemalja članica, čiji se predstavnici sastaju jednom u dvije godine u različitim gradovima regiona, povodom različitih tema.

IP i MP postaju IMP i integracija strategija IMP sa drugim srodnim strategijama

CILJEVI (dugoročni)	KLJUČNI SUBJEKTI	STRATEGIJE/CILJEVI (kratkoročni)	PRIMJERI IZ POJEDINIH ZEMALJA
Najefikasnije iskoristiti uticaj i sredstva uložena u IM i MP što vodi do usklađenih aktivnosti IMP.	Ministarstva obrazovanja, ministarstva odgovorna za informacije, medije i komunikacije, biblioteke i institucije pamćenja, grupe građana koje promovišu IP i MP, pedagoške institucije, katedre za bibliotečko-informacione nauke, srednje i osnovne škole, visokoškolske institucije	Neophodno je da se IP i MP usklade u obliku IMP i da se taj složeni koncept uvrsti u programske izjave;	Vidjeti stranu 53-54 Nastavnog programa za IMP za prijedlog strategije prilagođavanja
		Analizirati željene ciljeve politika IMP i ostalih srodnih nacionalnih politika i razviti veze između njih, da bi se pojačala djelovanja na strateškom nivou;	SAD, Univerzitet <i>Temple</i> je promijenio naziv svoje Laboratorije za MP u Centar za IMP i preuzima korake ka razvoju detaljnih strategija
		Pregledati postojeće programe i aktivnosti za IMP i pobrinuti se da, u slučajevima gdje nedostaje jedna od komponenti (IP ili MP), strategija obuhvati obje;	IFLA je objavila Preporuke za informacijsku i medijsku pismenost
		Organizovati međunarodne, nacionalne i lokalne sastanke sa stručnjacima za IP i MP i ostalim subjektima da bi se stekli novi uvidi, pojačao dijalog i konsenzus i razvili zajednički pristup i strategija;	Prvi globalni forum o IMP i međukulturnom dijalogu, Fez, Maroko, 2011. IMP za društva znanja, Moskva, Rusija, 2012.
		Pobrinuti se da nastavnici, bibliotekari, učenici/studenti, istraživači i građani uopšte, prođu obuku za sve kompetencije za IMP;	Sastanak stručnjaka za IMP održan za vrijeme WSIS10, UNESCO 2013.
		Integrirati aktivnosti pedagoških fakulteta, bibliotekarstva i informatike, medijskih i informacijskih nauka, medija i komunikologije u cilju promovisanja IMP kao cjeline;	
		Integrirati aktivnosti ministarstva obrazovanja, komunikacija i/ili informacija, katedri za bibliotečko-informacijske nauke, medija i informacija i nadležnih regulatornih tijela, kao što je uprava nacionalne biblioteke i komisije za emitovanje, u cilju promovisanja IMP kao cjeline;	
		Primijeniti odgovarajuće instrumente za vrednovanje i praćenje, da bi procijenili postepenu integraciju IMP i IP	

	Podsticati ključne subjekte i obezbijediti finansijska sredstva za razvoj multimedijalnih izvora i udžbenika koji se bave IMP u cjelini. Ovo uključuje pristup otvorenim obrazovnim izvorima	
--	--	--

Kvadrat 4.10

□ Zemlja primjer / Nigerija

Nacionalni kontekst

Sa 160 miliona stanovnika, Nigerija je najmnogoljudnija država u Africi. Njeni mediji spadaju među najenergičnije na kontinentu. Eksplozija novih medijskih alata širom svijeta, a u Nigeriji u posljednjih 5 godina, promijenila je medijsku scenu i način na koji građani reaguju na medije i stupaju u međusobne odnose.

Poslije skoro 20 godina intenzivnog zalaganja i mobilizacije, Nigerija je usvojila Zakon o slobodi informisanja (FOIA) u maju 2011. god. Očekuje se da će FOIA više izložiti vladu javnoj analizi, ojačati temeljno pravo građana na pristup informacijama i dati okvir za upravljanje i širenje informacija od strane javnih institucija.

Medijska pismenost

Prije nekoliko godina, Nacionalni odbor za film i video cenzuru (NFVCB), regulatorno tijelo formirano prema Zakonu br. 85/1993, da reguliše filmsku i video industriju u Nigeriji, pokrenula je projekat za medijsku pismenost. Odbor je zakonom ovlašćen da klasifikuje sve filmove i videa, bilo da su uvezeni ili proizvedeni u zemlji.

Ciljevi programa za medijsku pismenost su :

- Da podigne svijest subjekata o uticaju medija na razvoj djece i mladih;
- Postavi kritička pitanja o uticaju medija i tehnologije koji će, u konačnom, voditi do usklađivanja značenja;
- Osnaži djecu i mlade tako da budu sposobni da donose informisane odluke i nezavisno i inteligentno tumače medijski sadržaj;
- Poveća zainteresovanost i ljubav prema filmskoj umjetnosti i kreativnim umjetnostima uopšte.

Implementacija programa medijske pismenosti, koju trenutno sprovodi Odsjek za lincenciranje i dokumentaciju NFVCB, obuhvata kampanju za medijsku pismenost u školama, u kojima i učenci i nastavnici dobijaju informacije o ciljevima kampanje i o dobrobitima koje mogu imati od programa medijske pismenosti.

Afrički centar za medijsku i informacijsku pismenost (ranije: Afrički centar za medijsku pismenost) proširio je svoj program i sada obuhvata kompetencije vezane za informacije. Ova organizacija promovise IMP kao ključ osnaživanja mladih ljudi u Africi, kao svjesnih građana koji su sposobni da preispitaju i razmišljaju o informacijama, kritički svjesni medija i njihovog uticaja. Njene aktivnosti obuhvataju istraživanje, obuku, zalaganje i publikovanje kvartalnog časopisa *Youth Link Journal* Afričkog centra za medijsku i informacijsku pismenost.

Source: www.africmil.org

Poglavlje 5

Informacijska i medijska
pismenost kao
međukulturni dijalog:
kritička sinteza

Informacijska i medijska pismenost kao međukulturni dijalog: kritička sinteza

Analizirajući informacijsku i medijsku pismenost, **Poglavlje 1** iznosi zaključak da bolje koordinisane politike i strategije mogu:

- Omogućiti svim nacijama da počnu da izgrađuju informacijski i medijski pismena društva, paralelno sa razvijanjem jačih obrazovnih, ekonomskih, zdravstvenih i tehnoloških infrastruktura.
- Pokazati da saradnja i partnerstva sa raznim organizacijama i grupama sa sličnim interesima nisu samo mogući, već i veoma poželjni, da bi povećali razumijevanje različitih pogleda na svijet i dijeljenje odgovornosti.
- Ponuditi mogućnosti za smanjenje netolerancije i povećanje razumijevanja, bez obzira na političke granice, etničku pripadnost i vjeru.
- Ponuditi mogućnosti čuvanja i zaštite autohtonog znanja, čineći ga dostupnim široj publici.
- Promijeniti načine prenošenja znanja na edukatore, učenike i sveukupnu zajednicu.
- Promijeniti sadržaj tog obrazovanja, čineći ga u nekim slučajevima relevantnijim za stvarna životna iskustva ljudi.

Poglavlje 2 iznosi teorijski okvir za razmišljanje o politikama i strategijama IMP, naglašavajući:

- Konceptualno stapanje informacijske i medijske pismenosti (u IMP);
- Poštovanje ljudskih prava;
- Prelazak sa koncepta 'zaštite od neprimjerenog sadržaja' na osnaživanje;
- Angažovanje IKT za razvoj unutar promjenjivog obrasca društava znanja;
- Kulturnu i jezičku raznolikost;
- Rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena.

Poglavlje 3 nastoji da istakne da se iz navedenih kontekstualnih i konceptualnih analiza u Poglavljima 1 i 2 mogu izvesti derivati politike. Vizija politike sadrži ideju da se znanja, vještine i stavovi vezani za medijsku i informacijsku pismenost, mogu koristiti da smanje netoleranciju i povećaju međukulturno razumijevanje, bez obzira na političke granice,

etničku i rodnu pripadnost i vjeru; da osnaže žene; i da sačuvaju i zaštite autohtona znanja i priče, čineći ih dostupnim široj javnosti.

Poglavlje 4 predstavlja strateški okvir za razvoj aktivnosti IMP i predlaže 5 scenarija za razvoj politike IMP, zasnovanih na: (i) formalnom obrazovanju; (ii) neformalnom i kontinuiranom obrazovanju; (iii) civilnom društvu uopšte; (iv) medijskim organizacijama, medijskim regulatornim tijelima, bibliotekama, institutima za obuku, privrednim preduzećima; i (v) vladinim tijelima, posebno ministarstvima i relevantnim organizacijama.

Poglavlje 5 predstavlja pokušaj sintetizovanja svih prethodnih poglavlja u poseban okvir za usvajanje IMP kao međukulturnog dijaloga. Zasniva se na kratkom opisu dimenzije kulturne i jezičke raznolikosti iz teorijskog ili razvojnog okvira datog u Poglavlju 2. U ovim uslovima, razmatraju se tri istraživačka pitanja:

- Što je međukulturni dijalog?
- Koji sastavni djelovi IMP se mogu koristiti u kontekstu međukulturnog dijaloga?
- Kako se IMP može aktivirati u pružanju podrške međukulturnom dijalogu?

Što je međukulturni dijalog?

UNESCO-v Svjetski izvještaj o investiranju u kulturnu raznolikost i međukulturni dijalog tvrdi da "međukulturni dijalog umnogome zavisi od međukulturnih kompetencija, koje su definisane kao skup sposobnosti potrebnih za stupanje u odgovarajuću interakciju sa onima koji su različiti od nas. Ove sposobnosti su u suštini komunikative prirode, ali uključuju preoblikovanje naših pogleda i razumijevanje svijeta; jer nijesu to samo kulture već više ljudi – pojedinci i grupe, sa svojim složenostima i višestrukim pripadnostima – koji učestvuju u dijalogu".⁸³

Važan element ovog razmatranja je dodatno naglašen UNESCO-vim Svjetskim izvještajem, u kojem se tvrdi da "dijaloge ne treba doživjeti kao gubitak sebe, već kao iskustva koja zavise od poznavanja sebe i sposobnosti prelaženja u drugačije okvire. Izvještaj zahtijeva osnaživanje svih učesnika kroz izgradnju kapaciteta i projekata koji dozvoljavaju interakciju, bez gubitka ličnog ili kolektivnog identiteta."

"Izvještaj zahtijeva osnaživanje svih učesnika kroz izgradnju kapaciteta i projekata koji dozvoljavaju interakciju, bez gubitka ličnog ili kolektivnog identiteta."

Izgleda jasno da je u središtu međukulturnog dijaloga komunikacija i izgradnja kapaciteta. Drugim riječima: da bi promovisali međukulturni dijalog i tako smanjili neslaganje između kultura, postoji potreba za izgradnjom kapaciteta za komuniciranje građana, uključujući medijske aktere i institucije pamćenja, kao što su biblioteke. Upućujući na novinare, Kovač i Rosenstil (2001) u svojoj knjizi primjećuju:

83 UNESCO (2009). *World Report: Investing in cultural diversity and intercultural dialogue*. Paris, France: UNESCO.

Novinari bi trebalo da budu svjesni osnovnih dilema koje imamo kao građani: oni imaju potrebu za blagovremenom i detaljnim znanjem o važnim pitanjima i trendovima, ali nama nedostaje vrijeme i način da pristupimo većini ovih bitnih informacija. Prema tome, novinari treba da koriste svoj poseban pristup i sakupljene informacije stave u kontekst koji će privući našu pažnju i omogućiti nam da vidimo trendove i događaje, proporcionalno njihovom značaju za naše živote.⁸⁴

"Međutim, veoma je teško naučiti jezik slušanja u društvima na koja sve više utiče vizuelna kultura, ispunjena govornim emisijama (talk show), u kojoj nema mjesta za emisije slušanja (listen show)."

Njegovanje "dubokog znanja" i odgovarajuća sposobnost da se "trendovi i događaji vide proporcionalno njihovom stvarnom značaju za naše živote" je nešto čime treba da se bavi medijska i komunikacijska pismenost, kao što smo naveli u Poglavljima 1 i 2, posebno kada se IMP proširi i obuhvati stvarnost u kojoj ljudi žive, u vezi sa radom, funkcijama, prirodom, uspostavljenim profesionalnim i etičkim standardima svih oblika medija i ostalih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu. Ali, kao komunikativna sposobnost, dijalog nosi svoje probleme. Hamelink (2004) kaže da dijalog zahtijeva sposobnost slušanja i ćutanja. Međutim, veoma je teško naučiti jezik slušanja u društvima na koja sve

više utiče vizuelna kultura, ispunjena govornim (*talk show*) emisijama, u kojoj nema mjesta za emisije slušanja (*listen show*). Hamelink zaključuje da bi ljude u ranom dobu, u školama, kod kuće i putem medija, mogli i treba podučavati suštini dijaloga kao takvog⁸⁵.

Ovo je posebno važno kada se međukulturni dijalog smatra pitanjem ljudskih prava kao IMP. On ima čvrstu osnovu unutar međunarodne nauke o ljudskim pravima, što potvrđuje činjenica da postoji veliki broj međunarodnih ugovora i sporazuma koji ga podržavaju. Tu spada:

- Deklaracija i program djelovanja, Durban 2001., koja je usvojena konsenzusom na Svjetskoj konferenciji protiv rasizma (WCAR) u Durbanu (Južnoafrička Republika) 2001. godine i koja pripisuje državama primarnu odgovornost za borbu protiv rasizma, rasne diskriminacije, ksenofobije i sličnih netolerancija i poziva na aktivno uključivanje međunarodnih i nevladinih organizacija, političkih partija, nacionalnih institucija za ljudska prava, privatnog sektora, medija i cjelokupnog civilnog društva.
- UNESCO-va Deklaracija o kulturnoj raznolikosti iz 2001. god., koja podstiče stvaranje, čuvanje i širenje raznolikih sadržaja u medijima i globalnim informacijskim mrežama, uključujući promovisanje uloge javnih radio i TV servisa i razvoj audiovizuelnog sadržaja visokog kvaliteta.
- Međunarodni sporazum o ekonomskim, društvenim i kulturnim pravima, koji insistira na tome da države članice garantuju da će se prava, sadržana u sporazumu, sprovoditi

84 Kovach, B & Rosenstiel, T. (2001). *The Elements of Journalism: what newspeople should know and the public should expect*. New York: Three Rivers Press.

85 Hamelink, C. (2004). Grounding the human right to communicate. In Lee, P. (ed.), *Many voices, one vision: the right to communicate in practice*. (pp. 21-31). Penang: World Association for Christian Communication: 29.

bez diskriminacije u pogledu rase, boje, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog mišljenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovine, rođenja, ili bilo kojeg drugog statusa.

- UNESCO-va Konvencija o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnog izražavanja iz 2005., koja naglašava važnost priznavanja jednakog dostojanstva i poštovanja svih kultura, uključujući osobe koje pripadaju manjinama i slobode stvaranja, proizvodnje, širenja, distribuiranja i omogućavanja pristupa tradicionalnim kulturnim izražajima.⁸⁶

"Poštovanje kulturne raznolikosti postoji paralelno sa naporima da se promoviše međukulturni dijalog."

Poštovanje kulturne raznolikosti postoji paralelno sa naporima da se promoviše međukulturni dijalog. Međutim, u mnogim slučajevima se kulturno predstavljanje u medijima i ostalim informacijskim kanalima sužava, što dovodi do opšteg osjećanja nevidljivosti među članovima marginalno predstavljenih zajednica. Osim toga, kada je u pitanju mreža dominantnih medija, tako ograničeno predstavljanje lako može dovesti do stvaranja stereotipa kroz takozvani proces 'drugosti' (*othering*), koji nastaje tako što mediji učvršćuju, redukuju ili pojednostavnjuju u skladu sa odredbama standardizovanih programa i formata. Takva medijska predstavljanja mogu povećati moć interesa i pogoršati društvenu isključenost isključivanjem kritičkih ili marginalizovanih glasova, koji obično pripadaju kategoriji 'drugih'.⁸⁷ Ovaj proces posrednog posmatranja 'drugih' možda može bolje ilustrovati Nordbergova studija (2006) o tome kako dva od najvećih finskih i švedskih dnevnih novina predstavljaju Rome, manjinsku etničku grupu. Ona donosi ovaj zaključak:

"Međutim, treba naglasiti da se međukulturni dijalog mora odvijati na različitim nivoima međuljudske interakcije."

Skučena agenda o pitanjima Roma koju je objavila finska štampa reprodukuje poznatu sliku Roma kao autsajdera, zabavljača, kriminalaca i žrtava ... Ovu konstrukciju podržava nedostatak romskih predstavnika koji bi razgovarali o diskriminaciji u štampi. Takođe, postoji iznenađujuće malo udarnih novinskih priča u kojima su Romi ne samo predstavnici kolektivnog etničkog identiteta, već pojedinci i građani sa višestrukim identitetima isprovociranim u različitim okolnostima.⁸⁸

.....

Međutim, treba naglasiti da se međukulturni dijalog mora odvijati na različitim nivoima međuljudske interakcije. Razmišljati o međukulturnom dijalogu isključivo kao o dijalogu između dvije ili više različitih kultura, moglo bi voditi na krivi put. Takav odnos dvije suprotnosti

86 United Nations (2010). *Minority Rights: International Standards and Guidance for Implementation*. New York: United Nations, pp. 14-18.

87 Van den Bulck, H. and Van Poecke, L. (1996). National language, identity formation, and broadcasting: the Flemish and German-Swiss communities. In Braman, S. and Sreberny-Mohammadi, A. (eds.), *Globalization, communication and transnational civil society*. Cresskill, New Jersey: Hampton Press, Inc., pp. 157-177. Vidjeti i Branston, G. and Stafford, R. (2003). *The media student's book*. Third edition. London and New York: Routledge.

88 Nordberg, C. (2006). Beyond representation: newspapers and citizenship participation in the case of a minority ethnic group. *Nordicom Review*.

ne priznaje da dijalog treba da se odvija unutar kultura, gdje su pitanja asimetričnog odnosa snaga jednako važni. Safari (2012) je primijetio:

Istinski pluralizam može da podrazumijeva pretpostavku da se ljudi mogu slagati, bez obzira na njihove demografske razlike i rješavanje rascjepa ekonomskih, društvenih i političkih snaga u kontekstu u kojem su iskustvene razlike moći i privilegija ugrađene u demografske razlike (rasne, vjerske, nacionalne, etničke, polne, itd).⁸⁹

“Ratovi se rađaju u svijesti ljudi, te se upravo u svijesti ljudi mora graditi odbrana mira.”

Iako postoje transversale između međukulturnih i unutar-kulturnih identiteta, važno je naglasiti, kao što je to učinjeno u UNESCO-vom Izvještaju o međukulturnim kompetencijama: konceptualnom i operativnom okviru, da ‘nijedno ljudsko biće ne pripada samo jednoj kulturi – svi mi imamo višestruke identitete, više kultura kojima pripadamo, bez obzira na to da li su svi drugi svjesni svih bića u sjenci koja se kriju iza nas samih i koja se odnose i postaju vidljiva u svakoj pojedinačnoj interakciji.⁹⁰ Po ovoj logici, dijalog se može posmatrati na različitim nivoima međukulturne i unutar-kulturne aktivnosti, kao što su:

- Autohtona/tradicionalna znanja i razmjena znanja
- Vjerska sloboda/međuvjerski dijalog
- Aspekt konflikta u međukulturnom dijalogu
- Međugeneracijski dijalog

Posmatrano sa stanovišta UNESCO-vog Ustava, u kojem se kaže da “pošto se ratovi rađaju u svijesti ljudi, upravo u svijesti ljudi mora se graditi odbrana mira”, može se tvrditi da međukulturni dijalog postaje sredstvo za ostvarenje ljudskih vrijednosti slobode, dijaloga, tolerancije, anti-rasizma, anti-seksizma, itd., u svijesti ljudskih bića. UNESCO-v Ustav nastavlja da podstiče zemlje članice da, kao prvo, potvrđuju svoje vjerovanje u “pune i ravnopravne mogućnosti obrazovanja za sve, u neograničenu težnju ka objektivnoj istini i u slobodnu razmjenu ideja i znanja” i, kao drugo, da budu odlučne da “razvijaju i unapređuju sredstva komunikacije između svojih naroda i da ta sredstva upotrebljavaju u svrhu međusobnog razumijevanja, istinitijeg i boljeg poznavanja međusobnih života”.

UNESCO-v Ustav takođe promovise “slobodan protok ideja putem riječi i slika” koji je neophodan za bolje uzajamno razumijevanje naroda i njihovih kultura kroz “sva sredstva masovne komunikacije”. IMP može doprinijeti slobodnom protoku ideja putem riječi i slika – drugim riječima, slobodi izražavanja – jer omogućava građanima da razumiju prirodu ovih sloboda i, kako se one odražavaju na njihove živote, prava i obaveze koje su u odnosu sa tim slobodama. Sloboda izražavanja (FOE) je možda jedna od najbolje čuvanih sloboda u svijetu,

⁸⁹ Saffari, S. (2012). Limitations of dialogue: conflict resolution in the context of power asymmetries and neglected differences. In Mojtaba Mahdavi and W. Andy Knight (eds.), *Towards the dignity of difference? Neither 'end of history' nor 'clash of civilizations'*. Ashgate: Surrey & Burlington, pp. 245-259.

⁹⁰ UNESCO (2013). *Intercultural competencies: conceptual and operational framework*. Paris, France: UNESCO.

zaštićena ustavom većine zemalja. Sloboda koja prati FOE je vjerska sloboda, dimenzija kulturne raznolikosti. IMP ima sposobnost osnaživanja i ona omogućava građanima da podržavaju slobodu izražavanja i da razumiju što motiviraju suprotstavljanje takvim slobodama na osnovu kulturnih i vjerskih principa. Kao što UNESCO-v Svjetski izvještaj piše, "... treba voditi brigu o tome da sve kulture mogu izraziti sebe i predstaviti sebe drugima, što će se odraziti na slobodu izražavanja, medijski pluralizam."⁹¹

IMP može, nesumnjivo, doprinijeti procesu "obrazovanja za sve", kao i obezbijediti "sredstva komunikacije" među kulturama i narodima da bi se iskorijenili stereotipi. UNESCO-v Svjetski izvještaj savjetuje da takva inicijativa može pomoći javnosti da postane kritičnija prilikom korišćenja medija i pomoći u borbi protiv jednostranih shvatanja. To je važan aspekt pristupa medijima i najbitnija dimenzija neformalnog obrazovanja; neophodno ga je promovisati među civilnim društvom i medijskim profesionalcima u okviru napora za postizanje boljeg međusobnog razumijevanja i lakšeg međukulturnog dijaloga.⁹²

Biblioteke takođe imaju važnu ulogu u društvu, kao kapije za ulaz u kulturno raznolika društva u dijalogu. IFLA/UNESCO-v Manifest za multikulturne biblioteke pruža smjernice za to kako biblioteke mogu biti posrednici u međukulturnom dijalogu. Misija biblioteka je opisana na ovaj način:

U kulturno raznolikom društvu pažnju treba usmjeriti na sljedeće ključne misije, koje se odnose na informacije, pismenost, obrazovanje i kulturu:

- Promovisanje svijesti o pozitivnoj vrijednosti kulturne raznolikosti i gajenje kulturnog dijaloga;
- Podsticanje jezičke raznolikosti i poštovanja maternjeg jezika;
- Omogućavanje harmonične koegzistencije nekoliko jezika, uključujući učenje nekoliko jezika od ranije dobi;
- Čuvanje jezičkog i kulturnog nasljeđa i pružanje podrške izražavanju, stvaranju i širenju na svim relevantnim jezicima;
- Podržavanje zaštite usmene tradicije i nematerijalnog kulturnog nasljeđa;
- Podržavanje inkluzije i učešća osoba i grupa iz svih kulturnih miljea;
- Podsticanje informacijske pismenosti u digitalnom dobu i savladavanje informacionih i komunikacionih tehnologija;
- Promovisanje jezičke raznolikosti u sajberspejsu;
- Podsticanje univerzalnog pristupa sajberspejsu, podržavanje razmjene znanja i najboljih praksi u sferi kulturnog pluralizma.

91 UNESCO (2009). *World Report: Investing in cultural diversity and intercultural dialogue*. Paris, France: UNESCO, p. 30.

92 UNESCO (2009). *World Report: Investing in cultural diversity and intercultural dialogue*. Paris, France: UNESCO, pp. 9-10.

Koji djelovi IMP se mogu primijeniti u međukulturnom dijalogu?

Građani su početna tačka u IMP. U rješavanju statusa građana, IMP ima podršku ljudskih prava – o čemu govori Poglavlje 2. Međutim, iz perspektive IMP ljudi se ne smatraju neaktivnim. Naprotiv, oni su aktivno uključeni u kreiranje svoje stvarnosti. Na taj način, svrha IMP je u osnaživanju ljudi da aktivno učestvuju u određivanju uslova pod kojima žive. Ovo razmišljanje

“Proces stvaranja samoidentiteta je suština međukulturnog dijaloga, jer omogućava ljudima da razumiju svoje početne kulturne tačke i da stupe u dijalog na osnovu ‘autentične komunikacije’.”

o aktivnim i samoodređenim građanima suštinski je značajno za međukulturni dijalog u kojem se odvija komunikacija. Glavni zadatak IMP je da poboljša razumijevanje, da bi ljudi imali kritički odnos prema svojoj interakciji sa medijskim i informacijskim industrijama i načinu obezbjeđenja slobode izražavanja. IMP osposobljava ljude da dublje razumiju i ispituju svijet oko sebe i da time postaju više samosvjesni i sposobni da usvoje ono što nude mediji i informacije za međukulturnu razmjenu, dijalog i lični identitet. Proces stvaranja ličnog identiteta je suština međukulturnog dijaloga, jer omogućava ljudima da razumiju svoje početne kulturne tačke i da stupe u dijalog na osnovu ‘autentične komunikacije’ u kojoj imaju ‘svijest o načinima putem kojih bi mogli biti manipulirani ili prisiljeni i svijest o

načinima na koje različita moć funkcioniše u društvu.”⁹³

Ovdje treba dodati činjenicu da su nove komunikacione i informacione tehnologije (IKT) ušle u široku upotrebu, posebno mobilna telefonija, što pruža više mogućnosti za izražavanje i komunikaciju građana. Ovu pojavu je predvidio UNESCO 2005. godine u svojoj Konvenciji o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnog izražavanja, koja tvrdi da:

“Kulturna raznolikost se ne manifestuje samo kroz različite načine izražavanja, povećanja i prenošenja kulturnog nasljeđa čovječanstva putem različitih kulturnih izraza, već i kroz raznovrsne načine umjetničkog stvaranja, proizvodnje, širenja, distribucije i uživanja, bez obzira na upotrijebljena sredstva i tehnologije.”⁹⁴

.....

Što se tiče autentične komunikacije, treba napomenuti da međukulturni dijalog podrazumijeva određeni stepen komunikativne kompetencije, koju UNESCO definiše kao sposobnost ‘odgovarajućeg komuniciranja sa pripadnicima drugih kultura’, upoznavanjem sa širokim dijapazonom društvenih i kulturnih konteksta.⁹⁵ Aspekt kritičkog čitanja

93 Vidjeti: Saffari, S. (2012). Limitations of dialogue: conflict resolution in the context of power asymmetries and neglected differences. U: Mojtaba Mahdavi and W. Andy Knight (eds.), *Towards the dignity of difference? Neither ‘end of history’ nor ‘clash of civilizations’*. Ashgate: Surrey & Burlington, pp. 245-259..

94 UNESCO (2011). *Basic Texts of the 2005 Convention on the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions*. Paris, France: UNESCO, p. 7.

95 UNESCO(2013). *Intercultural competencies: conceptual and operational framework*. Paris, France: UNESCO, p. 13.

proizvoda ili rezultata rada medija i stvaralaca informacija koji je povezan sa IMP, postaje važno sredstvo u arsenalu međukulturnih komunikacijskih kompetencija. Upravo u ovom kontekstu možemo razumijeti odredbu UNESCO-vog Ustava da se odbrana mira gradi 'u ljudskoj svijesti'. IMP insistira da u centru pažnje bude korisnički sadržaj koji obuhvata IMP kao sposobnost stvaranja medijskog sadržaja i ostalih oblika proizvedenih informacija efikasnije i svrsishodnije i da građani prihvataju informacije i medije u svakodnevnom životu, težeći ostvarenju svojih građanskih prava, dužnosti i obaveza. Drugim riječima, UNESCO je prepoznao moć koju građani imaju – ili bi trebalo da imaju – nad medijima i ostalim dobavljačima informacija u društvu, posebno informativnim medijima. Važno je da građani kritički vrednuju svoje izvore informacija, u smislu njihove funkcije i konteksta u kojem obavljaju te funkcije, u cilju promovisanja transparentnosti i odgovornosti medija i ostalih dobavljača informacija. Kao rezultat toga, sama publika može postati tampon za sve medijske predrasude i napore da se smanji sloboda izražavanja koje bi mogle dovesti do konflikata među kulturama. UNESCO-v izvještaj to naglašava, konstatujući da:

“UNESCO je prepoznao moć koju građani imaju – ili bi trebalo da imaju – nad medijima i ostalim dobavljačima informacija u društvu, posebno informativnim medijima.”

“Međukulturni dijalog, proces odvijanja razgovora između članova različitih kulturnih grupa, u kojem pojedinci slušaju i uče jedni od drugih, služi kao suštinska polazna tačka [...]

Mnogi novi, danas dostupni medijski oblici, omogućavaju digitalnu vezu među ljudima, posebno mladima, koji u stvarnosti žive na suprotnim djelovima svijeta; na taj način novi mediji služe kao odlučujuće sredstvo pomoću kojeg pripadnici različitih kulturnih horizonata mogu sresti druge virtuelno, kada nemaju mogućnost fizičkog susreta ...”⁹⁶

.....

Ali, kao što nas Apadurai upozorava, još uvijek postoji velika briga o tome kako 'ispraviti balans između ogromnog protoka informacija i dezinformacija u današnjem svijetu i relativno niskog razvoja institucija za komunikacije, u smislu zajednice i ljudskog roda, koje bi omogućavale običnim ljudima da razlikuju informacije od dezinformacija, posebno kada one opisuju različite kulture'.⁹⁷ Očigledno je da se problem koji brine Apaduraia može djelimično riješiti pomoću IMP, kao načina osposobljavanja običnih ljudi da bolje iskoriste mogućnosti koje pružaju institucije za komunikacije i informacije i da raspoznaju autentičnu komunikaciju od kulturno neosjetljive propagande.

Da bi rezimirali rečeno, predstavimo grafički zajedničke karakteristike IMP i međukulturnog dijaloga:

96 UNESCO(2013). *Intercultural competencies: conceptual and operational framework*. Paris, France: UNESCO, p.39.

97 Citirano u nav. djelu, str. 39.

Tabela 5.1: IMP i međukulturni dijalog: konceptualna sinergija

Kada IMP naglašava	međukulturni dijalog obuhvata
Medijski i informacijski pismeni građani	Kako mediji, biblioteke i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu, mogu postati pismeni i biti sredstvo u međukulturnom dijalogu
Sloboda izražavanja i pristup informacijama za svakoga	Činjenica je da su sloboda vjere i sloboda izražavanja sopstvene kulture ključne dimenzije slobode izražavanja.
Centralno mjesto pripada ljudskim pravima kao osnovi za medijsku i informacijsku produkciju	Poštovanje ljudskih bića kao građana i ključnih aktera u kulturnim industrijama, a ne samo kao potrošača medijskih i informacijskih proizvoda.
Osnaživanje građana kao primarni cilj pismenosti	Kako građani stvaraju aktivan odnos sa značenjima u medijskim i informativnim tekstovima u zavisnosti od proživljenih iskustava.
Korišćenje IKT za potrebe razvoja u razvojnoj paradigmi Društava znanja	Kako građani saopštavaju svoje poglede na svijet koristeći IKT i time promoviraju slobodu kulturnog izražavanja i negiraju ili sprečavaju predrasude i stereotipe svojstvene medijskim i informacijskim sadržajima.
Kulturna i jezička raznolikost	Kako građani definišu svoje kulturne i jezičke identitete i stupaju u svrsishodnu interakciju sa drugim kulturnim grupama u procesu dogovorene, autentične, slobodne i otvorene komunikacije.

Kako IMP može podsticati međukulturni dijalog?

Kao što smo već rekli, IMP se može angažovati kao međukulturni dijalog. Informativni mediji obavljaju posebno važne funkcije u ovom procesu, tako da ćemo se u ovom poglavlju baviti pitanjem kako će IMP u informativnim medijskim organizacijama unapređivati međukulturni dijalog. Branston i Stafford (2003) naglašavaju ovo zapažanje kada nas podjećaju da nam mediji 'omogućavaju da zamislimo određene situacije, identitete i grupe. Ove zamišljene predstave postoje u stvarnosti, kao privredne grane koje zapošljavaju ljude, a mogu takođe fizički uticati na to kako ljudi doživljavaju svijet, kako drugi njih razumiju, presuđuju u njihovu korist, ili ih pobjeđuju u uličnoj borbi'.⁹⁸

Bez sumnje, IMP se može angažovati protiv takvih mogućnosti konvencionalnog ponašanja medija kao komunikativna praksa koja podstiče informisani dijalog o kulturnoj

98 Branston, G. and Stafford, R. (2003). *The media student's book*. Third edition. London and New York: Routledge, p. 90.

koegzistenciji. Na primjer, kroz izgradnju kapaciteta možemo podstaći informativne medije da razvijaju i primjenjuju kulturno raznolike uređivačke smjernice, odražavajući kampanje koje trenutno sprovode organizacije kao što je Međunarodna grupa za prava manjina (Minority Rights Group International) – nevladina organizacija koja radi na obezbjeđivanju prava etničkih, vjerskih i jezičkih manjina i urođeničkih naroda širom svijeta, na unapređenju saradnje i razumijevanja među zajednicama.⁹⁹ Takođe, možemo angažovati profesore novinarstva da uvedu međukulturne kompetencije u svoje nastavne programe, kao način integrisanja elemenata međukulturnog dijaloga u njihove profesionalne prakse.

“Bez sumnje, IMP se može angažovati protiv takvih mogućnosti konvencionalnog ponašanja medija, kao komunikativna praksa koja podstiče informisani dijalog o kulturnoj koegzistenciji”

Ključno je pitanje kako bi mediji mogli predstaviti narode i kulture. U kontekstu IMP besplatna dostupnost medija i dobavljača informacija je jednako bitna kao i način na koji mediji sami promovišu ono što se u UNESCO-vom Ustavu naziva ‘uzajamno razumijevanje i istinitije i bolje upoznavanje života drugih’. Prema tome, veoma je bitno izbjegavati bilo kakvo stanovište ‘konflikta civilizacija’ u odnosu na moguće međukulturne tenzije: sve civilizacije imaju privilegije da poštuju slobodu izražavanja, vjere i borbe protiv netolerancije.¹⁰⁰ U tom smislu, mediji postaju društvene institucije preko kojih društvo uči o sebi i gradi osjećaj zajedništva, utičući na shvatanje vrijednosti, običaja i tradicije. Mediji su takođe i kanali za informacije i obrazovanje kroz koje građani mogu međusobno komunicirati, slobodno i etički širiti priče, ideje i informacije. Mediji su takođe sredstva kulturnog izražavanja i kulturne kohezije unutar i između naroda. Zloupotreba medija može izroditi sumnju, strah, diskriminaciju i nasilje jačanjem stereotipa, podsticanjem tenzija među grupama i isključivanjem određenih grupa iz javnog diskursa. .

Prema tome, potreban je slobodan, nezavistan i pluralistički medijski sistem koji bi nesumnjivo doprinio kulturnoj raznolikosti. Takav medijski sistem zahtijeva neke garancije: slobodu izražavanja, nezavisno uredništvo, bezbjednost novinara i samoregulaciju, kao važne elemente u njegovanju raznolikosti i upravljanju pluralitetom. U takvom institucionalnom okviru moguće je zamisliti razvoj i promociju posebnih uređivačkih smjernica o međukulturnom dijalogu, što može uticati na redakciju da preorijentiše svoju profesionalnu praksu ka poboljšanju međukulturnog dijaloga unutar redakcije i među novinarima.

“Prema tome, potreban je slobodan, nezavistan i pluralistički medijski sistem koji bi nesumnjivo doprinio kulturnoj raznolikosti. ”

99 Taneja, P. (ed.)(2009). *State of the world's minorities and indigenous peoples 2009: events of 2008*. London: Minority Rights Group International (MRG).

100 Vidjeti na primjer: Mahdavi, M. and Knight, A. W. (2012). Towards ‘the dignity of difference?’ Neither ‘end of history’ nor ‘clash of civilizations’. U: Mojtaba Mahdavi and W. Andy Knight (eds.), *Towards the dignity of difference? Neither ‘end of history’ nor ‘clash of civilizations’*. Ashgate: Surrey & Burlington, pp. 1-23.

Pokušaji formulisanja smjernica uređivačke politike o međukulturnom dijalogu

U kontekstu potrebe korišćenja IMP kao međukulturnog dijaloga u redakciji, treba istaći važnost UNESCO-ve Deklaracije o kulturnoj raznolikosti 2001, i Konvencije za zaštitu i promociju raznolikosti kulturnih izražavanja iz 2005, u podizanju svijesti među medijskim profesionalcima, umjesto uvođenja dodatnih normi. Ono što je potrebno je zapravo bolje tumačenje i efikasnija primjena postojećih normi, posebno onih koje se tiču ljudskih prava, u

“Kao ljudska bića, novinari su proizvodi društveno-kulturne socijalizacije i oni moraju razumjeti ovu kulturnu dinamiku da bi razvili onu vrstu međukulturne kompetencije, potrebnu za postupanje sa pričama na kulturno raznolik način.”

čemu sami mediji igraju snažnu ulogu. U stvari, *Konvencija o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnog izražavanja iz 2005* potvrđuje da sloboda mišljenja, izražavanja i informisanja, kao i raznolikost medija, omogućavaju da kulturno izražavanje napreduje u društvu. Zbog toga je toliko važno formulisanje i promocija uređivačkih smjernica o kulturnom dijalogu.

Novinari mogu prihvatiti međukulturni dijalog kao proces samo-identifikacije, u dogovaranju sa ostalim kulturnim grupama. Interkulturalna priča je takođe priča o pojedinačnim i kolektivnim identitetima profesionalnih novinara. Kao ljudska bića, novinari su proizvodi društveno-kulturne socijalizacije i oni moraju razumjeti ovu kulturnu dinamiku da bi razvili onu vrstu međukulturne kompetencije, potrebnu za postupanje sa pričama na kulturno raznolik način. Stoga se IMP, prihvaćena kao međukulturni dijalog, može jednako primijeniti na same novinare, kao što se može primijeniti na subjekte u njihovim pričama. Na taj način, profesionalni pogled novinara, koji je često uperen u ‘drugog’, postaje pogled u sebe, što omogućava novinaru da neutrališe svoje kulturne pristrasnosti ili neobjektivnosti u odnosu na druge koji možda ne pripadaju njegovoj/njenoj kulturnoj grupi. Pod ovim uslovima možemo bolje razumjeti ‘međukulturno učenje’ kao ‘učenje o tome kako vidimo druge, posebno one koji su različiti od nas. To je učenje o nama. O našim prijateljima i o tome kako radimo zajedno da bi stvarali pravednu zajednicu. O tome kako zajednice mogu da se povežu da bi promovisale jednakost, solidarnost i mogućnost za sve.

O njegovanju poštovanja i promovisanju dostojanstva među kulturama, posebno ako su neke od njih manjinske, a neke većinske.¹⁰¹

Posmatrano u ovom kontekstu, međukulturno obrazovanje novinara bi zahtijevalo razvoj sljedećih aspekata međukulturne kompetencije:

- Spremnost da se suzbije nepovjerenje u druge kulture i vjerovanje u svoju kulturu, uz spremnost na otvoren i znatiželjan odnos.
- Poznavanje društvenih grupa i njihovih proizvoda u svojoj i drugim kulturama i opštih procesa interakcije u društvu i među pojedincima.
- Vještine tumačenja i odnosa prema događajima, diskursu i medijima druge kulture i povezivanje te kulture sa svojom kulturom/kulturama.
- Vještine interakcije i otkrivanja koje promovišu sticanje novih znanja o kulturnim praksama i sposobnost korišćenja istih u radu opterećenom ograničenjima komunikacije i saradnje u realnom vremenu.
- Kritička kulturna svijest i političko obrazovanje uz sposobnost vrednovanja koje je kritičko i zasnovano na jasnim kriterijumima, perspektivama, praksama i proizvodima u višestrukim kulturama i zemljama, uključujući sopstvenu kulturu/kulture.¹⁰²

Primarni cilj ovakvih smjernica za međukulturnu uredničku politiku bio bi da promoviše i razvija kapacitete interakcije i komunikacije među novinarima i svijetom koji ih okružuje. Ključni principi na koje se oslanja takvo interkulturno novinarstvo, preuzeti od onih za međukulturno obrazovanje¹⁰³, obuhvatalo bi:

- Otvorenost prema drugima, pa prema tome i veća sposobnost komuniciranja među ljudima različitih kultura;
- Aktivno poštovanje različitosti i fleksibilnihi stav prema kontekstu kulturne raznolikosti u društvu;
- Uzajamno razumijevanje i bolje razumijevanje kultura u modernim društvima;
- Aktivna tolerancija i veća sposobnost učešća u društvenoj interakciji, kao i priznavanje zajedničkog nasljeđa čovječanstva;
- Potvrđivanje sadašnjosti kultura;

101 Council of Europe and European Commission (2000). *Intercultural Learning T-kit*. Strasbourg Cedex: Council of Europe Publishing, p. 97.

102 Davis, N., Cho, M. O. and Hagenson, L. (2005). Intercultural competence and the role of technology in teacher education. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*.

103 Council of Europe and European Commission.(2000). *Intercultural Learning T-kit*. Strasbourg Cedex: Council of Europe Publishing.

“Radi se o tome kako zajednice mogu da se povežu da bi promovisale jednakost, solidarnost i mogućnost za sve. O njegovanju poštovanja i promovisanju dostojanstva među kulturama, posebno ako su neke od njih manjinske, a neke većinske.

- Pružanje jednakih mogućnosti;
- Borba protiv diskriminacije

Prema takvim smjernicama za međukulturnu uredničku politiku, postoje najmanje četiri normativne uloge medija. Preuzete iz UNESCO-ovog Svjetskog izvještaja, uloge obuhvataju: I efikasnije kulturne interakcije; II razotkrivanje kulturnih stereotipa i netolerancije; III stvaranje zajedničkog narativa; i IV promovisanje slobode izražavanja u cilju očuvanja kulturne raznolikosti. Pretpostavlja se da međukulturni dijalog obuhvata razumijevanje 'načina na koje se kulture odnose među sobom, svijest o zajedničkim elementima i ciljevima i prepoznavanje izazova sa kojima se treba suočiti u mirenju kulturnih razlika'¹⁰⁴, uz podržavanje slobode izražavanja i slobodnog protoka ideja. Prema tome, dio onoga što neki naučnici nazivaju 'krug kulture', novinski mediji su ušli u kulturne momente produkcije, identiteta, predstavljanja, potrošnje i propisa,¹⁰⁵ tako da dijaloški aspekt IMP obuhvata informativne medije kao dio te komunikativno-kulturne sponse, koja se može upotrijebiti za njegovanje demokratskih vrijednosti i praksi koje mogu unaprijediti kulturnu raznolikost.

"Veoma bitna je činjenica što je, čak i u ekstremnim okolnostima ropstva, obavljena razmjena u kojoj su izvjesni neprimjetni procesi obrnutog poprimanja tuđe kulture ušli u dominantnu kulturu"

► I Efikasnije kulturne interakcije

Novinarstvo je veoma bitno za proces interakcija među kulturama. Smjernice za kulturno raznoliku uređivačku politiku mogle bi obuhvatiti činjenicu da se miješanje dominantnih i manjinskih kultura kroz historiju ispoljavalo u različitim kulturnim oblicima i praksama, od kulturnih posuđenica i razmjene, do kulturnih nametanja u ratovima, osvajanjima i kolonijalizmu. Veoma bitna je činjenica što je, čak i u ekstremnim okolnostima ropstva, obavljena razmjena u kojoj su izvjesni neprimjetni procesi obrnutog poprimanja tuđe kulture ušli u dominantnu kulturu – što je oblik kulturnog 'protivtoka'. Priznavanje univerzalnosti ljudskih prava uz poštovanje kulturne raznolikosti, omogućilo je da danas

razmišljamo u smislu autentične razmjene na osnovu jednakosti između svih kultura svijeta.¹⁰⁶

Međukulturno senzitivne uređivačke smjernice mogu pomoći u razbijanju barijera koje često obeshrabruju i/ili kvare međukulturne razgovore. Učestvujući više u interakciji sa članovima drugih kulturnih grupa, često bi dominantne kulturne zabrane koje utiču na rad institucija masovnih medija, mogle oslabiti i omogućiti bržu pojavu uzvratne i inetraktivne profesionalne kulture u kojoj ima prostora za druga predstavljanja. Ukratko, trebalo bi da novinari analiziraju svoje kulturne identitete i ličnosti da bi se njihove profesionalne prakse zasnivale na informacijama.

104 UNESCO (2009). *World Report: Investing in cultural diversity and intercultural dialogue*. Paris, France: UNESCO, pp. 9-10.

105 Du Gay, P, Hall, S, Janes, L, Mackay, H., and Negus, K. (1997). *Doing cultural studies: the story of the Sony Walkman*. London: Sage.

106 UNESCO (2009). *World Report: Investing in cultural diversity and intercultural dialogue*. Paris, France: UNESCO, pp. 9-10.

► II Razotkrivanje kulturnih stereotipa i netolerancije

Neizbježna posljedica kulturne interakcije bi vjerovatno moglo biti razotkrivanje kulturnih stereotipa i netolerancije. Kulturno raznolik proces IMP pokušava da razotkrije kulturne stereotipe koji služe za odvajanje jedne grupe od nepoznate druge grupe. Ali još više je značajno to što IMP, primijenjena u demokratskom interkulturalnom dijalogu, pokušava da neutrališe rizik da se dijalog zaustavi pred razlikama koje mogu uzrokovati netolerancije.

Kao što UNESCO-v Svjetski izvještaj kazuje, većina međukulturnih tenzija često je povezana sa sukobima pamćenja, suprotnim tumačenjima prošlih događaja i sukobima vrijednosti [...] Tamo gdje nije isključen željom za moći i dominacijom, dijalog ostaje ključ za otključavanje ovih duboko ukorijenjenih antagonizama i za sprečavanje njihovih, često nasilnih, političkih ispoljavanja.¹⁰⁷ Informativni mediji, koristeći svoje istraživačke kapacitete, imaju bolju poziciju da igraju ključnu ulogu u razotkrivanju svih stereotipnih prepreka u svrsishodnom i efikasnom dijalogu. Posebno važna je uloga novinara u pokušajima pomirenja 'uvažavanja, zaštite i poštovanja kulturnih osobenosti sa afirmacijom i promocijom univerzalnih vrijednosti koje proističu iz uzajamnog dejstva ovih kulturnih specifičnosti'.¹⁰⁸

Kao što UNESCO-v Svjetski izvještaj to formuliše, međukulturna IMP je važan aspekt pristupa medijima i osnovna dimenzija neformalnog obrazovanja; obavezno je treba promovisati među civilnim društvom i medijskim profesionalcima kao dio napora da se dalje razvija uzajamno razumijevanje i omogući efikasniji međukulturni dijalog.¹⁰⁹

► III Stvaranje zajedničkog narativa kulturnog pluralizma

UNESCO-v Svjetski izvještaj zapaža da su različita pamćenja bila izvor mnogih sukoba kroz istoriju. U Izvještaju se dalje tvrdi da, iako međukulturni dijalog ne može sam izmiriti sve sukobe u političkim, ekonomskim i društvenim sferama, ključni element njegovog uspjeha je izgradnja zajedničke osnove pamćenja, putem priznavanja grešaka i otvorene debate o sukobljenim pamćenjima. Stvaranje zajedničkog istorijskog narativa, kako se tvrdi u izvještaju, može biti izuzetno važno u sprečavanju konflikta i u post-konfliktnim strategijama, u ublažavanju 'prošlosti koja je još uvijek sadašnjost'. Izvještaj zatim citira Komisiju za istinu i pomirenje u Južnoj Africi i nacionalni proces pomirenja u Ruandi kao skorije primjere političke primjene te strategije

"IMP, primijenjena u demokratskom interkulturalnom dijalogu, pokušava da neutrališe rizik da se dijalog zaustavi pred razlikama koje mogu uzrokovati netolerancije"

"Stvaranje zajedničkog istorijskog narativa, kako se tvrdi u Izvještaju, može biti izuzetno važno u sprečavanju konflikta i u post-konfliktnim strategijama, u ublažavanju 'prošlosti koja je još uvijek sadašnjost.'"

107 Ibid., pp. 9-10.

108 Ibid., pp. 9-10.

109 Ibid., pp. 9-10.

oporavka. Izlaganje 'mjestu pamćenja' – kao što je zatvor Robben Island u Južnoj Africi – ključ je ovog procesa.¹¹⁰

Bez sumnje, kao što je slučaj sa bibliotekama, muzejima i arhivima, informativni medijski kanali/agencije su pravovaljana mjesta pamćenja. Kao kulturna institucija, medij može pomoći društvu da nauči o sebi i pamti sebe, oblikujući razumijevanje vrijednosti, običaja i tradicije da bi gradila osjećaj zajedništva. Stvaranjem zajedničkog kulturno-pluralističkog narativa – onog koji gradi mostove između 'nas' i 'drugih' bez poništavanja ili neodobravanja razlika – oni mogu doprinijeti utvrđivanju prisustva i djelovanja marginalnih grupa koje su nam poznate po svojoj nevidljivosti u društvu. Oni mogu obezbijediti inkluzivnu i demokratsku platformu, preko koje će svaka grupa u društvu postati vidljiva i imati svoj glas. Isto tako, mediji mogu izazvati sumnju, strah, diskriminaciju i nasilje jačanjem stereotipa, podsticanjem tenzija među grupama i isključivanjem određenih grupa iz javnog diskursa. Na taj način međukulturno novinarstvo stavlja druge u središte odnosa. Ono podstiče stalno preispitivanje pretpostavki, stvari koje obično uzimamo zdravo za gotovo i podržava konstantnu otvorenost prema nepoznatom i neshvaćenom. U njenoj osnovi je pretpostavka da, kroz proces interakcije i uzajamnog otkrivanja, svako ljudsko biće može ostvariti svoj lični, društveni i globalni potencijal kao građanin.¹¹¹

▶ IV Promovisanje slobode izražavanja u cilju očuvanja kulturne raznolikosti

Mediji su prenosioci kultura i pokretači globalizacije kultura¹¹². Promovisanje slobode izražavanja je neophodno za širenje kulture preko granica. Kao što UNESCO-v Svjetski izvještaj naglašava, "Kulturna raznolikost ... nameće uravnoteženo predstavljanje različitih zajednica koje žive zajedno u jednoj zemlji, u skladu sa principima slobode izražavanja i

"Nove tehnologije, povezane sa usponom novih medijskih praksi, daju prednost proizvodima namijenjenim izvozu i time šire tržišta za lokalne kulturne industrije."

slobodnog protoka ideja"¹¹³. Nove tehnologije povezane sa usponom novih medijskih praksi daju prednost proizvodima namijenjenim izvozu i time šire tržišta za lokalne kulturne industrije, koje počinju da se suprotstavljaju dominantnim tokovima koji štetno utiču na tradicionalna kulturna izražavanja (pričanje priča, ples, tradicionalne igre) i glasove marginalizovanog stanovništva. Primjere vidimo u usponu latinoameričkog audiovizuelnog sektora (telenovele), rege muzike Jamajke, audiovizuelnom sektoru Nigerije (Nollywood), indijskoj kulturnoj produkciji (Bollywood) i odnedavno kineskoj kinematografiji (Chollywood). U ovom smislu, nasuprot uobičajenih pozicija, ne možemo reći

da je globalizacija imala samo negativan uticaj na raznolikost kulturnog sadržaja, zato što je proširila izbor i stimulisala proizvodnju lokalnog sadržaja. Tehnologija koju su stvorili korisnici

110 Ibid., pp.9-10.

111 Ove ideje, preusmjerene na međukulturno novinarstvo, inicirali su Savjet Evrope i Evropska komisija (2000). *Intercultural Learning T-kit*. Strasbourg Cedex: Council of Europe Publishing.

112 Vidjeti: Dagron, A. G. (2004). The long and winding road of alternative media. The sage handbook of Media Studies, 41-64 and Kellner, D., & Share, J. (2009). Critical media education and radical democracy. The Routledge international handbook of critical education.

113 UNESCO (2009). *World Report: Investing in cultural diversity and intercultural dialogue*. Paris, France: UNESCO, p. 22

ima potencijal da osnaži pojedince i grupe koje su ranije bile marginalizovane djelovanjem institucionalnih i ekonomskih prepreka, da im pomogne da se čuju i da nađu načine da šalju svoje ideje i stanovišta široj publici. Povećana upotreba metoda i tehnologija – pod uslovom da ima dovoljno pristupa medijima i informacijama i pismenosti – neophodna je u borbi protiv stereotipa i neobjektivnosti.¹¹⁴

Informacijska i medijska pismenost može podsticati kritičke kapacitete i promovisati slobodu izražavanja i višestruke perspektive i tako štititi ranjive kulture od onoga što neki stručnjaci nazivaju 'kolonizacija svijesti', kao na primjer, u slučaju kada načini potrošnje i stil života 'centra' nekritički prisvoje zajednice i kulture 'periferije' (Alexander, 2007)¹¹⁵.

Iz ove konceptualizacije može se zaključiti da bi napori prema formulisanju konkretnih smjernica za uređivačku politiku, u cilju promovisanja međukulturnog dijaloga u redakciji i između redakcije i šireg društva, proizašli iz procjene različite literature koja govori o problemima kao što su međukulturna transformacija, efikasne veze među kulturama, efikasna komunikacija među kulturama, kulturni šok, kulturno prilagođavanje, efikasnost kulturne komunikacije, sposobnost za međukulturnu komunikaciju i međukulturni procesi transformacije.¹¹⁶ Ovom spisku mogli bi dodati teme koje se bave obrazovanjem za mir i novinarstvom za mir.¹¹⁷

“Informacijska i medijska pismenost može podsticati kritičke kapacitete i promovisati slobodu izražavanja i višestruke perspektive i tako štititi ranjive kulture od onoga što neki stručnjaci nazivaju ‘kolonizacija svijesti.’”

Nekoliko primjera takvih uređivačkih politika služi kao ilustracija gore navedenog. Na primjer, smjernice uređivačke politike Britanske medijske korporacije (BBC) o upotrebi jezika naglašavaju da:

Različite riječi uzrokuju različite nivoe uvrede u različitim zajednicama, kao i u različitim djelovima svijeta. Starost, pol, obrazovanje, zaposlenje, vjera, nacionalnost i mjesto stanovanja jedne osobe, može uticati na to da li će ta osoba biti uvrijeđena [...]

Jak jezik će vjerovatno biti uvredljiv kada se koristi neopravdano i bez uređivačke svrhe i kada uključuje:

- Seksualne psovke
- Izraze rasizma i etničke zloupotrebe
- Izraze za rodne stereotipe i seksističku zloupotrebu, ili zloupotrebu koja upućuje na seksualnost
- Pogrdne riječi vezane za bolest ili invaliditet

.....

114 Ibid, p.150

115 Alexander, N. 2007. Rethinking culture, linking tradition and modernity. Background paper

116 Davis, N., Cho, M. O., Hagenson, L. (2005). Intercultural competence and the role of technology in teacher education. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*.

117 Vidjeti na primjer: Banda, F. (2009). The challenge of African journalism education in the age of global terrorism. U: Kaoma Mwenda, K. and Nkombo Muuka, G. (eds). *The challenge of change in Africa's higher education in the 21st century*. Amherst, NY: Cambria Press, pp. 195-224.

- Slučajna ili ponižavajuća upotreba svetih imena ili religijskih izraza, posebno u kombinaciji sa drugim jakim izrazima.¹¹⁸

Tvrđnja je dodatno pojačana Smjernicama za politiku Južnoafričke medijske korporacije (SABC), koje se zasnivaju na poznatoj prošlosti rasne netrpeljivosti. U tom cilju, u ključne uređivačke vrijednosti koje korporacija prihvata su one koje se odnose na kulturnu raznolikost i ljudsko dostojanstvo – što su ključni aspekti kulturalno raznolike IMP. Na primjer, na polju kulturne raznolikosti SABC je svojim programima obuhvatio ‘različite jezike, kulture, pokrajine i narode Južne Afrike’. U pogledu ljudskog dostojanstva, obavezuje se na poštovanje ‘urođenog dostojanstva svih Južnoafrikanaca, koje ih oslikava u svojoj njihovoj raznolikosti, bez upotrebe jezika ili slika koje prenose stereotipe ili predrasude o južnoafričkim rasama, kulturama i polovima’.¹¹⁹

U pogledu pojedinačnih pitanja diskriminacije i stereotipa, SABC je usvojio svoje interne smjernice, na osnovu činjenica iz prošlosti zemlje i rasne mržnje. Ova korporacija je, kao takva, zvanično protiv emitovanja ‘programa koji promovišu diskriminaciju ili stereotipe na osnovu rase, nacionalnog ili etničkog porijekla, boje, vjere, roda, seksualnog opredjeljenja, starosti ili invaliditeta’ i posvećena je ‘izbjegavanju jezika i slika koji učvršćuju stereotipe i vrijeđaju zajednice ili pojedince’, u nastojanju da odslikavaju ‘pozitivnu raznolikost’. U tom cilju:

“U pogledu pojedinačnih pitanja diskriminacije i stereotipa, SABC je usvojio svoje interne smjernice, na osnovu činjenica iz prošlosti zemlje i rasne mržnje.”

Mi se obavezujemo da u svoje programe uključimo ne-stereotipne predstave osoba sa invaliditetom, žena, Crnaca i homoseksualaca, kao i svih drugih Južnoafrikanaca koji su često bili marginalizovani od strane mas medija, ili predstavljeni uskim i stereotipnim terminima.¹²⁰

Osim toga, SABC objavljuje da je :

“Svjesna uloge koju višejezični programi mogu imati u promociji znanja i razumijevanja raznolikosti jezika i kultura u zemlji. Takvi programi, kada se koriste kreativno, dopijevaju do šire javnosti. U skladu sa tim, SABC aktivno podstiče proizvodnju značajnih višejezičnih programa kao sredstva za postizanje svojih ciljeva koji se odnose na jezik u medijima. Višejezični programi su oni koji sadrže značajnu količinu materijala na više službenih jezika.”¹²¹

Sa svoje strane, Kanadska medijska korporacija (CBC) posvećena je ‘tačnom prenošenju svih iskustava i stanovišta svih građana’. U smjernice za politiku korporacije se tvrdi da im je cilj

118 BBC (2013). *Editorial guidelines: Section 5: Harm and Offence Language*. Dostupno na : <http://www.bbc.co.uk/editorialguidelines/page/guidelines-harm-language/>. (Pristupljeno 27 03, 2013).

119 SABC (2004). *SABC Editorial policies*. Dostupno na: http://www.sabc.co.za/wps/wcm/connect/3bb9fc8044341da1a563e7c4173d8502/Editorialpolicies_rev.pdf?MOD=AJPERES&CONVERT_TO=url&CACHEID=3bb9fc8044341da1a563e7c4173d8502. (Pristupljeno 27. 03. 2013.).

120 Ibid, p. 11.

121 Ibid., p. 31.

da se 'svi Kanađani, bilo kojeg porijekla, perspektiva i vjerovanja, osjećaju da su naše novosti i priče koje emitujemo relevantne za njih i dostojne naših vrijednosti', a osim toga, prihvataju 'posebnu obavezu da odslikavaju regionalnu i kulturnu raznolikost, i da njeguju poštovanje i razumijevanje među regionima'.¹²²

Međutim, informativne organizacije ne rade uvijek u skladu sa obavezama iznesenim u uređivačkim politikama, što znači da pitanje međukulturnog dijaloga mora stalno biti na dnevnom redu u medijima. Smanjivanje budžeta može ugroziti sposobnost javnih medija da djelotvorno odražavaju kulturnu raznolikost, kao što se desilo CBC.¹²³ Osim toga, još postoji uređivačka neodlučnost o tome kako najbolje predstaviti raznolikost, kao što je bio slučaj sa odbijanjem SABC da objavi reklamu Nando (lanca brze hrane) koja je očigledno bila anti-ksenofobična, ali su se oni bojali da bi ona mogla pojačati ksenofobične napade na strance u Južnoj Africi.¹²⁴

Zaključak

U ovom poglavlju smo pokušali da kritički sažmemo sadržaj prva četiri poglavlja ove knjige u poseban okvir za prihvatanje IMP kao međukulturnog dijaloga. Pokušavamo da odgovorimo na tri ključna pitanja:

- Što je međukulturni dijalog?
- Koji elementi IMP su pogodni za primjenu u međukulturnom dijalogu?
- Kako IMP može biti angažovana da podrži međukulturni dijalog?

U odgovoru na prvo pitanje, ovo poglavlje je utvrdilo da međukulturni dijalog podrazumijeva kulturnu raznolikost. On upućuje na dijalog koji se odvija između članova različitih kulturnih grupa, pod pretpostavkom da su svi učesnici saglasni da slušaju i razumiju višestruke perspektive, čak i one koje pripadaju grupama ili pojedincima sa kojima se ne slažu.¹²⁵ Jasno je da međukulturni dijalog takođe podrazumijeva pogodno okruženje u kojem se može odvijati, kao što su slobodni, nezavisni i pluralistički mediji. Iz tog razloga, UNESCO-va Konvencija o zaštiti i promociji raznolikosti kulturnog izražavanja iz 2005. čvrsto stoji iza tvrdnje da je sloboda izražavanja, uključujući slobodu medija, neophodan preduslov za međukulturni dijalog. Osim toga, ovo poglavlje je predstavilo načine na koje biblioteke mogu

“Međutim, informativne organizacije ne rade uvijek u skladu sa obavezama iznesenim u uređivačkim politikama, što znači da pitanje međukulturnog dijaloga mora stalno biti na dnevnom redu u medijima”

122 CBC (2013). *Journalistic Standards and Practices*. Dostupno na: <http://www.cbc.radio-canada.ca/en/reporting-to-canadians/acts-and-policies/programmemeeting/journalism>. (Pristupljeno 28. 03. 2013.)

123 Pogledati pismo koje je 2009. Komesar za službene jezike poslao CBC-Radio Kanadi kritikujući njihovo smanjenje budžeta zbog čega su se mnogi žalili da će uticati na francuski Ontario ukidanjem francuskih programa u Ontariju. Dostupno na: http://www.cbc.radio-canada.ca/_files/cbcr/documents/languages/graham-fraser-response-06042009-en.pdf. (Pristupljeno 28. 03. 2013.)

124 IOL(2012). Nando's ad too 'xenophobic' for SABC. Dostupno na: <http://www.iol.co.za/news/south-africa/nando-s-ad-too-xenophobic-for-sabc-1.1310911> (Pristupljeno 28. 03. 2013.)

125 UNESCO(2013). *Intercultural competencies: conceptual and operational framework*. Paris, France: UNESCO, p.14.

doprinijeti međukulturnom dijalogu u složenom društvu fokusiranjem na osnovne misije povezane sa informacijama, pismenošću, obrazovanjem i kulturom.

Odgovarajući na drugo pitanje, ovo poglavlje navodi da je glavni zadatak IMP da poboljša razumijevanje da bi ljudi imali kritičniji odnos i efikasnije stupali u interakciju sa medijskim i informacijskim agencijama, kao i da se zalaže za slobodu izražavanja i pristup informacijama. IMP osposobljava ljude da bolje razumiju i ispituju svijet oko sebe i time postaju više samosvjesni, slobodni i odgovorni građani svijeta, kao i da bolje iskoriste mogućnosti koje pružaju mediji i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu. Proces stvaranja samoidentiteta je suština međukulturnog dijaloga, jer omogućava ljudima da razumiju svoje početne kulturne tačke i da stupe u dijalog na osnovu 'autentične komunikacije' u kojoj imaju 'svijest

o načinima putem kojih bi mogli biti manipulisani ili prisiljeni, i svijest o načinima na koje različita moć funkcioniše u društvu.¹²⁶ Do obima do kojeg međukulturni dijalog kulturnu samosvjesnost i kritičko međukulturno saosjećanje, IMP predstavlja sredstvo osnaživanja koje može osposobiti korisnike da se uključe u svrsishodne i efikasne kulturne razmjene i slobodno izražavaju svoje kulture i stupaju u interakciju sa drugim kulturama. .

Odgovor na treće pitanje sastoji se iz formulacije konceptualnog okvira za uređivačke smjernice o međukulturnom dijalogu, namijenjene redakciji. Ključni aspekt kulturno senzitivnih uređivačkih smjernica je da usade međukulturne kompetencije, koje možemo rezimirati na ovaj način

- Spremnost da se suzbije nepovjerenje u druge kulture i vjerovanje u svoju kulturu, uz spremnost na otvoren i znatiželjan odnos.
- Poznavanje društvenih grupa i njihovih proizvoda u svojoj i drugim kulturama i opštih procesa interakcije u društvu i među pojedincima.
- Vještine tumačenja i odnosa prema događajima, diskursu i medijima druge kulture i povezivanje te kulture sa svojom kulturom/kulturama.
- Vještine interakcije i otkrivanja koje promovišu sticanje novih znanja o kulturnim praksama i sposobnost korišćenja istih u radu opterećenom ograničenjima komunikacije i saradnje u realnom vremenu.
- Kritička kulturna svijest i političko obrazovanje uz sposobnost vrednovanja koje je kritičko i zasnovano na jasnim kriterijumima, perspektivama,

126 Saffari, S. (2012). Limitations of dialogue: conflict resolution in the context of power asymmetries and neglected differences. In, Mahdavi, M. and Knight, W.A. (eds.), *Towards the dignity of difference? Neither 'end of history' nor 'clash of civilizations'*. Surrey & Burlington: Ashgate, pp- 245-259.

praksama i proizvodima u višestrukim kulturama i zemljama, uključujući sopstvenu kulturu/kulture.¹²⁷

Primarni cilj ovakvih smjernica za međukulturnu uredničku politiku bio bi da promoviše i razvija kapacitete interakcije i komunikacije među novinarima i svijetom koji ih okružuje – primjeri takvih uređivačkih politika su one koje su sačinili BBC, SABC i CBC. Iako je nemoguće formulisati posebne smjernice uređivačke politike koje bi odgovarale svim informativnim medijima, moguće je ukazati na opštevažeći princip takvih smjernica, što je ovo poglavlje pokušalo da uradi.

.....
127 Davis, N., Cho, M. O., Hagenson, L. (2005). Intercultural competence and the role of technology in teacher education. *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*.

Literatura

Abdelaviz, A. (2005). *La formation à la maîtrise de l'information, socle de l'apprentissage tout au long de la vie*. In the « Information et démocratie. Formons nos citoyens », 7e Congrès des enseignants documentalistes de l'éducation nationale, Nice, Palais des congrès, 8, 9, 10 avril 2005, page 12.

Alexander, N. 2007. Rethinking culture, linking tradition and modernity. Background paper

American Library Association (2000). *Information Literacy competency standards for higher education*. Available from: <http://www.ala.org/acrl/standards/informationliteracycompetency> . (Accessed 30 October, 2013).

Anderson, C. A., Berkowitz, L., Donnerstein, E., Huesmann, L. R., Johnson, J. D., Linz, D., Malamuth, N. M., and Wartella, E. (2003). The influence of media violence on youth. American Psychological Society.

Andretta, S. (2012). *Ways of experiencing information literacy : making the case for a relational approach*. Oxford : Chandos Publishing.

Arnaldo C. A. and Finnström, Å. (1998) Youth and communication. In Carlsson, U. and von Feilitzen C. (eds), *Children and Media Violence Sweden: The UNESCO international clearinghouse*, pp. 35-41.

Association of College and Research Libraries (2011). *Information Literacy Competency Standards for Journalism Students and Professionals*. Approved by the ACR Board of Directors, October 2011.

Banda, F. (2009). *Civic Education for Media Professionals: A Training Manual*. UNESCO Series on Journalism Education. Paris, France: UNESCO.

Baker, K. (2013). *Information literacy and cultural heritage : developing a model for lifelong learning*. Oxford : Chandos Publishing.

Bawden, D. (2001). Information and digital literacies: A review of concepts. *Journal of Documentation*.

Behesi, J. and Large, A. (2013). *The information behavior of a new generation : children and teens in the 21st century*. Lanham, Md : Scarecrow.

Bignell, J. (2000). *Postmodern Media Culture*. Edinburgh: Edinburgh University Press,.

Bijmolt, T. H. A., Claassen, W. and Brus, B. (1998). Children's understanding of TV advertising: Effects of age, gender, and parental influence. *Journal of Consumer Policy*.

Buckingham, D. (1998) Children and television: a critical overview of the research. In R. Dickenson, R. Harindranath & O. Linné (eds.), *Approaches to audiences*. Reader of the MA in Media and Communications (by Distance Learning), Department of Media & Communication, University of Leicester, United Kingdom, London:Arnold, pp. 131-145,

Buckingham, D.(2001). *Media Education. A Global Strategy for Development*. A Policy Paper prepared for UNESCO, Sector of Communication and Information, March 2001.

Bundy, A. (ed.). (2004). *Australian and New Zealand information literacy framework: Principles, standards and practice* (2nd ed.) Adelaide: Australian and New Zealand Institute for Information Literacy.

- Burton G. (2005). *Media and Society: Critical perspectives*, Maidenhead: Open University Press..
- Bruce, C. S. (2008). *Informed learning*. Chicago : Association of College and Research Libraries.
- Bruce, C.S. (1999). Workplace experiences of information literacy. *International Journal of Information Management*, 19, 33-47.
- Bruce, C.S. (1997). *The seven faces of information literacy*. Adelaide, AUS: Auslib Press.
- Byerly G. and Brodie, C. S. (1999). Information Literacy Skills Models: Defining the Choices. In Stripling,
- B. K (ed.), *Learning and Libraries in an Information Age*. Englewood, Colorado: Libraries Unlimited.
- Buckingham, D. (Ed.). (2008). *Youth, identity, and digital media* (p. 25). Cambridge, MA: MIT Press.
- Burke, Jonathon J. (2011). ICT and Human Rights: The Growing Information Systems Obligations of Host Countries to Migrant Communities, Academia.edu. http://www.academia.edu/961737/ICT_and_Human_Rights_The_Growing_Information_Systems_Obligations_of_Host_Countries_to_Migrant_Communities
- Casey B., Casey N., Calvert B., French L. and Lewis J. (2008). *Television Studies: The key Concepts*. London: Routledge..
- Carlsson, U. and Von Feilitzen, C. (eds.) (1998). *Children and Media Violence*. Sweden: UNESCO International Clearinghouse on children and violence on the screen.
- Catts, R. and Lau, J. (2008). *Towards information literacy indicators. (UNESCO)*. Information Society Division Communication and Information Sector. Paris, France:UNESCO.
- Catts, R., Lau, J., Lee, A. Y. L., and Chang, H. H. (2012). *Theoretical and conceptual framework for media and information literacy (MIL) Indicators*. Draft paper submitted to the Communication and Information Sector, UNESCO.
- Catts, R. (2005a). Information Literacies and Lifelong Learning: Keynote Address. Presented at Motesplats Infor.
- Catts, R. (2005b). Information Skills Survey, Technical Manual. Canberra. CAUL.
- Caldwell, Carefoot, (2001): The Ethics of Information Use- A Teachers' Guide. School Libraries in Canada, Journal of Canadian School Libraries Association, 2001, Volume 20, Number 4.
- Campbell, S. (2004). Defining Information Literacy in the 21st Century. Presented at World Library and Information Congress: 70th IFLA General Conference and Council, 22-27 August.
- CheungG, C.K. (2009), *Media Education in Asia*. London: Springer.
- Cheung, Chi-Kim (2011) in Von Feilitzen, Carlsson, Bucht (2011): New Questions, New Insights and New Approaches: Contribution to the Research Forum at the World Summit on Media for Children and Youth for more on these research findings, The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, NORDICOM, University of Gothenburg.
- Coonan, E. and Secker, J. (2013). *Rethinking information literacy : a practical framework for supporting learning*. London: Facet-
- Corrall, S. and Mckinney, P. (2013). *Information literacy through inquiry*. London: Facet.

Cumberbatch, G. (2008) Media and violence, Unit 46 of the MA in Media and Communications (By Distance Learning). Department of Media & Communication, University of Leicester, United Kingdom.

Dagron, A. G. (2004). The long and winding road of alternative media. The sage handbook of Media Studies.

Dickenson, R., Harindranath, R. and Linné, O. (eds.),. *Approaches to audiences* reader of the MA in Media and Communications (by Distance Learning) Department of Media & Communication, University of Leicester, United Kingdom. London: Arnold, pp. 146-150.

DiMaggio, P., Hargittai, E., Neuman, W. R., & Robinson, J. P. (2001). *Social implications of the Internet*. Annual review of sociology.

Dimitra Project (2011). Communicating Gender for Rural Development. Integrating gender in communication for development. Brussels, Belgium: Dimitra Project.

Dovey J. and Kennedy H. W. (2006). *Game Cultures: Computer Games as new Media*, Maidenhead: Open University Press.

Durham G. M. and Kellner M. D. (2006). *Media and Cultural Studies: Keywords*. London: Blackwell Publishing,.

Dutton, W.H., Dopatka, A., Hilton, M., Law, G. and Nash, V. (2011)- *Freedom of Connection, Freedom of Expression: The Changing legal and Regulatory Ecology Shaping the Internet*. Paris, France: UNESCO.

Educational Testing Service (ETS), iSkills (2007). *Digital Transformation, a Framework for ICT Literacy. A Report of the International ICT Literacy Panel*. Canada: Statistics.

Ekstrom, M. K. and Tufte, B. (2007). *Children and Media Consumption. On the Front Edge*. The International Clearinghouse on Children, NORDICOM, University of Gothenburg, Yearbook. Gothenburg, Sweden: NORDICOM.

Eisenberg, M.B. (2008). Information Literacy: Essential skills for the information age. *Journal of Library and Information Technology*.

Flew, T. (2005). *New media: An introduction*. Oxford University Press, Oxford.

Feilitzen von, C. and Carlsson, U. (2003). *Promote or Protect? Perspectives on Media Literacy and Media Regulations*. The International Clearinghouse on Children, NORDICOM, University of Gothenburg, Yearbook. Gothenburg, Sweden: NORDICOM.

Felson, R. B. (1996). Mass media effects on violent behavior. *Annual Review of Sociology*.

Finish Society on Media Education (2009) *Finish Media Education Policies. Approaches in culture and education*.

Frau-Maigs, D. (2006). *Media Education. A kit for teachers, Students, Parents and Professionals*. Paris, France: UNESCO.

Frau-Maigs D., Torrent J., 2009 : Mapping Media Education Policies in the World : Visions, Programmes and Challenges, The United Nations-Alliance of Civilization in co-operation with Grupo Comunicar.

Freedom House, Freedom in the World Report 2007:

<http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2007>

Gauntlett, D. (1998). Ten things wrong with the 'effects model'. In Dickenson, R., Harindranath, R. and Linné, O. (eds.), *Approaches to audiences* reader of the MA in Media and Communications (by Distance Learning) Department of Media & Communication, University of Leicester, United Kingdom. London: Arnold, pp. 120-130.

Grizzle, A. and Wilson, C. (2011). *Media and Information Literacy Curriculum for Teachers*. Paris, France: UNESCO.

Grassian, E. S. and Kaplowitz, J.R. (2009). *Information literacy instruction : theory and practice*. New York : Neal-Schuman Publ.

Gusseva, M., Nakaa, M., Novel, A, Pekkala, K., Souberou, B., Stouli, S. (2008), *Press Freedom and Development*. An analysis of correlations between freedom of press and the different dimensions of development, poverty, governance and peace. Paris, France: UNESCO.

Gwyer, R., Stubbings, R., and Walton, G. (2012). *The road to information literacy : librarians as facilitators of learning*. IFLA publications, 157. Berlin: De Gruyter Saur.

Hammarberg, T. (1998) Children and harmful influences from the media. In Carlsson, U. and von Feilitzen, C. (eds.), *Children and Media Violence*. Sweden: The UNESCO international clearinghouse, pp. 21-34.

Hanway, (1776), *Solitude in Imprisonment*. London: Bew.

Haugstad, B. (1999). *Strategy Theory – a Short Review of the Literature*, KUNNE Nedtegnelse N 02/99, SINTEF Industrial Management. The SINTEF "Living Knowledge" Strategic Institute Programme.

Hobbs, R. (1998). The seven great debates in the media literacy movement. *Journal of Communication*, 48, 16–32. Hodge, B. and Tripp, D. (1998). Ten theses on children and television.

Hobbs, R (2011) in Von Feilitzen, Carlsson, Bucht (2011): *New Questions, New Insights and New Approaches: Contribution to the Research Forum at the World Summit on Media for Children and Youth* for more on these research findings, The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, NORDICOM, University of Gothenburg.

Horton, Forest Woody (2013). *Overview of information literacy : resources worldwide*. Paris, France: UNESCO.

Horton, Forest W. (2007). *Understanding information literacy : a primer*. Paris, France: UNESCO.

Ibrahim, S. and Alkire, S. (2007), *Agency and Empowerment: A proposal for internationally comparable indicator*. Oxford Development Studies.

International Women's Media Foundation and UNESCO (2011). *Global report on the Status of Women in the News Media*. Paris, France: UNESCO.

Jabbar, J. (2005). *Citizen's Media Dialogue. The book of the website: www.wiredet.com/cmd*. Paris, France: UNESCO.

Joseph, A. (2005). *Media Matter, Citizens Care*. The who, what, when, where, why, how, and butts of citizens' engagement with the media. Paris, France: UNESCO.

Johnston, B. and Webber, S. (2006) As we may think: Information Literacy as a discipline for the information age. *Research Strategies*.

Johnston, B., & Webber, S. (2003). Information literacy in higher education: a review and case study. *Studies in higher education*.

Katz, J. E., & Rice, R. E. (2002). Social consequences of Internet use: Access, involvement, and interaction. The MIT Press.

Kellner, D., & Share, J. (2009). Critical media education and radical democracy. The Routledge international handbook of critical education.

Kodaira, S. I. (1998) A review of research on media violence in Japan. In Carlsson, U. and von Feilitzen, C. (eds), *Children and Media Violence*. Sweden: The UNESCO international clearinghouse, pp. 81-105.

Koller, M., Haider A., and Dall, E. (2005). *Case Studies of Conditions and Success Criteria in Media Literacy Education*. Vienna, Austria: Centre for Social Innovation.

Kuhlthau, C.C., Caspari, A. K. and Maniotes, L. K. (2007). *Guided inquiry : learning in the 21st century*. Westport, Conn. : Libraries Unlimited.

Kubey, R. W. (Ed.). (1997). Media literacy in the information age: current perspectives (Vol. 6). Transaction Publishers.

Kupiainen, R., Sintonen, S., Souranta, J. (2008). *Decades of Finish Media Education. Tampere University Centre for Media Education (TUCME)*. Finland: Finnish Society on Media Education.

Landman, Wilde, Filmer-Wilson, (2006): Indicators for Human Rights Based Approaches to Development in UNDP Programming: A Users' Guide. UNDP.

Lau, J. (ed.) (2008). *Information literacy: international perspectives*. IFLA publications, 131. München : K.G. Saur.

Lawson, T. (2011). Empowerment in Education: liberation, governance or a distraction? A review. *Power and Education*.

Lee, A. (2013). *Literacy and competencies required to participate in knowledge societies-* In Lee A., Lau J., Carbo T., Gendina N. *Conceptual Relationship of Information Literacy and Media Literacy in Knowledge Societies*. World Summit on the Information Society (WSIS).

Lin, P. (2010). Information literacy barriers: language use and social structure. *Library Hi Tech*.

Lind, A. (2008). *Literacy for All: making a difference*. Paris, France: UNESCO.

Linné O. and Wartella E. (1998). Research about violence in the media: different traditions and changing paradigms. In Dickenson, R., Harindranath, R. and Linné, O. (eds.), *Approaches to audiences* reader of the MA in Media and Communications (by Distance Learning) Department of Media & Communication, University of Leicester, United Kingdom. London: Arnold, pp. 104-117.

Livingstone, S. (2004). *Media Literacy and the Challenge of New Information and Communication Technology*. In *The Communication Review*.

Livingstone, S. (2010). *How can we make media literacy easier for each citizen to access?* In "Media Literacy for all", IHECS and European Parliament, Brussels, 2nd and 3rd December.

Livingstone, S., Couvering Van, E. and Thumin, N. (2008). Converging traditions of research on media and information literacies: disciplinary, critical and methodological issues. In Coiro, J., Knobel, M., Lankshear, C. and Leu, D. J., (eds.) *Handbook of research on new literacies*. New York, USA: Routledge.

Lloyd, A. (2003). Information Literacy: The meta-competency of the knowledge economy? An exploratory paper. *Journal of Librarianship and Information Science*.

Lloyd, A. (2005). Information literacy Different contexts, different concepts, different truths?. *Journal of Librarianship and Information Science*.

Lloyd, A. (2010). *Information literacy landscapes : information literacy in education, workplace and everyday contexts*. Oxford: Chandos. Lloyd, A. (2010). Framing information literacy as information practice: site ontology and practice theory. *Journal of Documentation*.

Lloyd, A. and Talja, S. (2010). *Practising information literacy : bringing theories of learning, practice and information literacy together*. Wagga Wagga, N.S.W. : Centre for Information Studies.

Lloyd, A., Williamson, K. (2008). Towards an understanding of information literacy in context Implications for research. *Journal of Librarianship and Information Science*.

Lupton, M. (2008). *Information literacy and learning*. Adelaide : Auslib Press..

Merchant, L. and Hepworth, M. (2002). Information literacy of teachers and pupils in secondary schools. *Journal of Librarianship and Information Sciences*.

Mihailidis, P. (2009). *Media Literacy: Empowering Youth Worldwide*. This report is the third in a series of three on the status of U.S. and international understanding of and funding for media literacy. Washington, USA: Center for International Media Assistance, National Endowment for Democracy (NED).

Moeller S, D. (2009). *Media Literacy: Citizen Journalists*. This report is the second in a series of three on the status of U.S. and international understanding of and funding for media literacy. Washington, USA: Center for International Media Assistance, National Endowment for Democracy (NED).

Moeller, S. D. (2009). *Media Literacy: Understanding the News*. This report is the first in a series of three on the status of U.S. and international understanding of and funding for media literacy. Washington, USA: Center for International Media Assistance, National Endowment for Democracy (NED).

Moss, G. (1996). Media, talk and literacy, Unit 43 of the *MA in Media and Communications (By Distance Learning)*. Department of Media & Communication, University of Leicester, United Kingdom.

New London Group (1996). Pedagogy of Multiliteracies: Designing Social Futures. Harvard Educational Review, p. 66.

Ortner, J.G. (2007). *A Literature Review of Strategy and Complexity Theory*. In the "Complexity in Practice. Understanding Organisations through Narrative, Complexity and Austrian Economics.

Owusu-Ansah, E. K. (2003). Information literacy and the academic library: a critical look at a concept and the controversies surrounding it. *The Journal of Academic Librarianship*.

- Owusu-Ansah, E.K. (2005). Debating definitions of information literacy: enough is enough! *Library Review*.
- Panos London (2007). *At the heart of change. The role of communication in sustainable development. Promoting dialogue, debate and change*. London, United Kingdom: Panos London.
- Parola, A., Ranieri, M. (2010). *Media Education in action. A Research Study in Six European Countries*. Firenze, Italy: Firenze University Press.
- Pawley, C. (2003). Information literacy: a contradictory coupling. *The library quarterly*.
- Pecora, N., Osei-Hwere, E., Carlsson, U. (2008). *African Media, African Children*, The International Clearinghouse on Children, NORDICOM, University of Gothenburg, Yearbook. Gothenburg, Sweden: NORDICOM.
- Phuhlisani Solutions, (2009), *Approaches to policy development. A rapid review of the literature*. Department of rural development and land reform.
- Poter, Dž. (2011). *Medijska pismenost*. Beograd: Clio.
- Quinn, J. (1998). *Strategies for Change. The Strategy Process: Revisited European Edition*.
- Rotenberg, M. (1998, October). Preserving privacy in the information society. *INTERNATIONAL FORUM ON INFORMATION AND DOCUMENTATION* (Vol. 23, pp. 11-18).
- Sperry, S. (2008-2009), *Global Media Perspectives. Teacher Guide*. ITHACA, Division of Interdisciplinary and International Studies. Ithaca, NY, U.S.A.: Project Look Sharp.
- Strasburger, V.C. and Donnerstein E. (1999). Children, adolescents and the media: issues and solutions. *Pediatrics*.
- Telemedia Council (2010). *The Journal of Media Literacy, School 2.0, , Volume 57, Numbers 1 and 2*. United States of America, Wisconsin: National Telemedia Council, Inc.
- The Journal of Media Literacy* (2010), *School 2.0, A Global Perspective*. A Publication of National Telemedia Council. Madison, Wisconsin, U.S.A.: National Telemedia Council, Inc.
- Torras i Calvo, M.C. and Sætre, T.P. (2009). *Information literacy education : a process approach: professionalising the pedagogical role of academic libraries*. Oxford: Chandos.
- Tracey, M. (1998). Critique: meaning, the media and the market. In Dickenson, R., Harindranath, R. and Linné, O. (eds.), *Approaches to audiences* reader of the MA in Media and Communications (by Distance Learning) Department of Media & Communication, University of Leicester, United Kingdom. London: Arnold, pp. 74-86.
- Tufte, T. and Enghel, F. (2009). *Youth Engaging with the World, Media, Communication and social Change*. The International Clearinghouse on Children, Youth and Media, NORDICOM, University of Gothenburg, UNESCO, with the support of Communication and Information Sector, Yearbook 2009. Gothenburg, Sweden: NORDICOM.
- UNESCO (1982). *International Symposium on Education of the Public in the Use of Mass Media. Problems, Trends and Prospects*. Grunwald, 18-22 January 1982, Final Report. Paris, France: UNESCO.
- UNESCO (2003). *Background paper: From the Information Society to Knowledge Societies. Towards Knowledge Societies*. World Summit on the Information Society, Geneva, Switzerland. Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2005). *Aspects of Literacy Assessment*. Topics and issues from the UNESCO Expert Meeting, 10-12 June, 2003. Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2005). *Media and good governance*. Paris, France: UNESCO.

UNESCO, (2005), Joseph, A. *Media Matter – Citizens Care*. Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2007). *Harnessing Communication to Achieve the Millennium Development Goals*. Towards a common UN system approach. Background Papers prepared for the 10th UN Inter-Agency Round Table on Communication for Development, Addis Ababa, Ethiopia, 12-14 February. Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2008). *Media Development Indicators: A framework for assessing media development*. IPDC, The International Programme for the Development of Communication. Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2008). *Priority Gender Equality Action Plan 2008-2013*. Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2008). *The Global Literacy Challenge*. A profile of youth and adult literacy at the mid-point of the United Nations Literacy Decade 2003-2012. Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2008). *Report of the International Expert Group Meeting*. Teacher Training Curricula for Media and Information Literacy. Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2009). *National Information Society Policy: A template*. Developed by the Information for All Programme of UNESCO to assist UNESCO member states in the development of National Information Policy and Strategy Frameworks., Paris, France: UNESCO.

UNESCO (2009). *World Report: Investing in cultural diversity and intercultural dialogue*. Paris, France: UNESCO, p.150.

UNESCO (2011) *Professional Journalism and Self-Regulation* Paris:UNESCO

UNESCO (2012). *Gender-Sensitive Indicators for Media, Framework of Indicators to Gauge Sensitivity in Media Organisations and Content*. Paris, France: UNESCO.

United Nations Alliance of Civilizations, UNESCO, European Commission, Grupo Comunicar (2009), *Mapping Media Education Policies in the World. Visions, Programmes and Challenges*. New York, USA AND Spain: United Nations Alliance of Civilizations in cooperation with Grupo Comicar.

UNITED NATIONS General Assembly (2011). *Promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*. Note by the Secretary-General. Sixty-sixth session, Item 69 (b) of the provisional agenda. Promotion and protection of human rights: human rights questions, including alternative approaches for improving the effective enjoyment of human rights and fundamental freedoms.

Varis, T. and Salem, A. (2009). *Ubiquitous ICT for Sustainable Education and Cultural Literacy*. Publications of the Finnish National Commission for UNESCO, 84. Workshop Hammeenlinna, 6-7 October 2008. University of Tampere, German-Jordanian University and the Finnish National Commission for UNESCO.

Villani, S. (2001). *Impact of media on children and adolescents: a 10-year review of the research*. *American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*.

Virkus, S. (2003). *Information literacy in Europe: a literature review*. *Information research*.

Von Feilitzen, C., Carlsson, U. and Bucht, C. (2011), *New Questions, new Insights, new Approaches*. Contributions to the Research Forum at the World Summit on Media for Children and Youth. The International Clearinghouse on Children, NORDICOM, University of Gothenburg, Yearbook. Gothenburg, Sweden: NORDICOM.

Wagner, D.A, Day, B., James, T., Kozma, R.B., Miller, J., Unwin, T. (2005). *Monitoring and Evaluation of ICT in education Projects*. A Handbook for Developing Countries. Information for Development Programme. Washington, DC, U.S.A.: World Bank.

Ward (1989), *Mass Communications in the Modern World*, Paperback, London, p. 33-35 and 79).

Webber, S., and Johnston, B. (2000). Conceptions of information literacy: new perspectives and implications. *Journal of information Science*.

Webber, S. & Johnston, B. (2000) Conceptions of information literacy: New perspectives and implications. *Journal of Information Science*.

Welsh, T. S. and Wright, M, S. (2010). *Information literacy in the digital age : an evidence-based approach*. Oxford: Chandos.

Whitworth, A. (2011). Empowerment or instrumental progressivism? Analyzing information literacy policies, *Library Trends*.

Wilson, C. (2012). Comunicar. *Scientific Journal on Media Education*, v. XX, 2012; ISSN:1134-3478.

Wober, J.M. (1998). Cultural indicators: European reflections on a research paradigm. In Dickenson, R., Harindranath, R. and Linné, O. (eds.), *Approaches to audiences* reader of the MA in Media and Communications (by Distance Learning) Department of Media & Communication, University of Leicester, United Kingdom. London: Arnold, pp. 61-73.

World Summit on the Information Society (WSIS) 2005, Outcome Documents, Geneva, Tunis.

Youth Protection Roundtable (2006). YPRT Toolkit. Berlin, Germany: Youth Protection Roundtable.

Yuval-Davis, N. (2006). Intersectionality and feminist politics. *European Journal of Women's Studies*.

Zimou, T. (2008). *Women Make the News: A Crack in the "Glass Ceiling"?* Report on the 8 March 2000 initiative. Paris, France: UNESCO.

Odabrane definicije IP, MP i IMP

“Informacijska pismenost se bavi podučavanjem i učenjem o čitavom nizu informacijskih izvora i formata. Da bi bili “informatijski pismeni”, treba da znamo zašto, kada i kako da koristimo sve ove alate i da kritički razmišljamo o informacijama koje nam oni pružaju.”

(Izvor: Međunarodna federacija bibliotečkih udruženja i institucija)

“IMP se bavi sposobnošću pristupa medijima [novim i tradicionalnim] i ostalim izvorima informacija, razumijevanja i kritičkog vrednovanja njihovog sadržaja i funkcija i njihovog kritičkog korišćenja u stvaranju komunikacija u različitim kontekstima, uključujući podučavanje i učenje, samoizražavanje, kreativnost i građansko učešće.”

(Izvor: prilagođeno iz: Media Development Indicators: A framework for assessing media development – Indikatori razvoja medija: okvir za procjenu razvoja medija)

“Medijska pismenost se odnosi na pristup informacijama: osposobljavanje građana da koriste svoja prava slobodnog izražavanja, da brane svoj pristup informacijama, da obezbijede svoje učešće u procesu upravljanja i da pomognu da se svi glasovi čuju.”

(Izvor: Susan D. Moeller, Media Literacy: Understanding the News – Medijska pismenost: razumijevanje vijesti)

“Medijska pismenost nastoji da osnaži građane i pretvori njihov pasivni odnos prema medijima u aktivno, kritičko angažovanje – u sposobnost osporavanja tradicije i struktura privatizovane, komercijalne medijske kulture i nalaženja novih načina građanskog govora i diskursa.”

(Izvor: Wally Bowen, 1996, Citizens for Media Literacy, Asheville, NC, U.S.A. – Građani za medijsku pismenost.)

“U Sjevernoj Americi se smatra da se medijska pismenost sastoji od niza komunikacijskih kompetencija, uključujući sposobnost PRISTUPA, ANALIZE, VREDNOVANJA i SAOPŠTAVANJA informacija u različitim oblicima, uključujući štampane i neštampane poruke. Medijska pismenost osnažuje ljude da budu, kako kritički mislioci, tako i kreativni stvaraoci sve šire lepeze poruka, koristeći slike, jezik i zvuk.”

(Izvor: The National Association for Media Literacy Education: <http://namle.net/publications/media-literacy-definitions/> - Nacionalno udruženje za obrazovanje iz medijske pismenosti)

“Medijski pismen pristup razvoju obrazovanja za raznolikost. NAMLE je objavio definiciju medijske pismenosti koja naglašava ideju osnaživanja. Kada postanu medijski pismeni, ljudi postanu sposobni da gledaju kroz kritičku prizmu i kao potrošači medijskih poruka i kao stvaraoci svojih poruka.”

(Izvor: Fernando Naiditch, The National Association for Media Literacy Education's

Journal of Media Literacy Education – Časopis za obrazovanje iz medijske pismenosti Nacionalnog udruženja za obrazovanje iz medijske pismenosti 5:1 (2013) 337-348)

“Medijska pismenost nije samo razvoj određenih vještina, već i sticanje struktura znanja, posebno o medijskim agencijama, opštim obrascima sadržaja i širokom shvatanju učinaka.”

(Izvor: Christ W. G., Potter W. J., 1998: *Media literacy, media education, and the academy*, Journal of Communication – Medijska pismenost, medijsko obrazovanje i akademija, Časopis za komunikacije, br. 48 (1), str. 5-15)

“Definicija informacijske pismenosti Ministarstva obrazovanja Japana sastoji se iz četiri elementa: sposobnost presuđivanja (vrednovanja), odabira, organizacije i obrade informacija, kao i sposobnost stvaranja i saopštavanja informacija; razumijevanje karakteristika informacionog društva, djelovanja informacija na društvo i ljudska bića; priznavanje značaja i odgovornosti za informacije; razumijevanje osnova informacijskih nauka, učenje osnovnih vještina za rad sa informacijama i uređajima (naročito računarima).”

(Izvor: Muir A., Oppenheim C., 2001: *Report on developments world-wide on national information policy*, Prepared for Resource and the Library Association by Adrienne Muir and Charles Oppenheim with the assistance of Naomi Hammond and Jane Platts, Department of Information Science, Loughborough University, pp. 175-176 - Izvještaj o razvoju nacionalne informacijske politike širom svijeta, pripremili za Resurs i Bibliotečko udruženje Adrijen Mjuir i Čarls Openhajm, uz pomoć Naomi Hemond i Džejn Plats, Univerzitet u Laffborou, Velika Britanija, str. 175-176)

“Medijska pismenost se odnosi na vještine, znanje i razumijevanje koje omogućava potrošaču da efikasno i bezbjedno koristi medije. Medijski pismeni ljudi sposobni su da odlučuju o svojim izborima na osnovu informacija, razumiju prirodu sadržaja i usluga i maksimalno koriste sve mogućnosti koje nude nove komunikacione tehnologije. Oni su sposobniji da zaštite sebe i svoje porodice od štetnog i uvredljivog sadržaja. Prema tome, treba promovisati razvoj medijske pismenosti u svim sferama društva i njegov napredak pomno pratiti.”

(Izvor: Tarlach McGonagleis: *Media Literacy: No Longer the Shrinking Violet of European Audiovisual Media Regulation?*, IRIS plus 2011-3 “Media Literacy”, p.14. – Medijska pismenost: nije više stidljiva ljubičica u evropskim propisima za audiovizuelne medije?)

“Medijska pismenost se odnosi na znanja i vještine potrebne za razumijevanje svih medijuma i formata u kojima se podaci, informacije i znanje stvaraju, čuvaju, saopštavaju i predstavljaju, tj. štampane novine i časopisi, magazini, radio, televizijske i kablovske kuće, CD-ROM, DVD, mobilni telefoni, formati teksta u PDF i JPEG formati za fotografije i grafiku.”

(Izvor: Jesús Lau, 2006: *Guidelines on Information Literacy for lifelong learning*, p.7 – Smjernice za informacijsku pismenost za cjeloživotno učenje, str.7)

“Američko udruženje školskih bibliotekara (AASL), pionir na polju IP, i Udruženje za obrazovne komunikacije i tehnologije, smatraju da je ‘informacijska pismenost sposobnost pronalaženja i korišćenja informacija. IP je kamen temeljac cjeloživotnog učenja’. O informacijskoj pismenosti, AASL kaže da ‘informacijski pismen učenik pristupa informacijama djelotvorno i optimalno, kritički i kompetentno vrednuje informacije i koristi ih tačno i kreativno’. Korisnici bi trebali imati i strategiju prikupljanja informacija i vještine kritičkog razmišljanja, da bi odabrali, odbacili, sintetizovali i predstavili informaciju na nove načine, u svrhu rješavanja stvarnih problema. Ova definicija informacijske pismenosti obuhvata bibliotečke vještine i ide još dalje od korišćenja pojedinačnih vještina i strategija, obuhvatajući sposobnost korišćenja složenih informacija u cilju razvoja značenja ili rješavanja problema.”

(Izvori: Byerly G., Brodie C. S., 1999: *Information literacy skills models: defining the choices*, Learning and libraries in an information age, 54-82. Kuhlthau CC. in Stripling B. K., Ed., 1999: *Learning and libraries in an information age: principles and practice*, Libraries Unlimited. – Modeli vještina informacijske pismenosti:

definisanje izbora, Obrazovanje i biblioteke u informatičkom dobu, str. 54-82, u knjizi: Kuhlthau CC. in Stripling B. K., Ed., 1999: Obrazovanje i biblioteke u informatičkom dobu: principi i praksa.)

“Digitalna pismenost je sposobnost korišćenja informacionih i komunikacionih tehnologija u pronalaženju, razumijevanju, vrednovanju, stvaranju i saopštavanju digitalnih informacija. Osnovne vještine čitanja i pisanja su temeljne; istinska digitalna pismenost zahtijeva posjedovanje i kognitivnih i tehničkih vještina.”

(Izvor: Digital Literacy, *Libraries, and Public Policy. Report of the Office for Information Technology Policy's Digital Literacy Task Force*, January 2013, p.1. – Digitalna pismenost, biblioteke i javna politika. Izvještaj Radne grupe za digitalnu pismenost Kancelarije za politiku za informacione tehnologije, januar 2013., str. 1.)

“Pod terminom digitalna pismenost moramo podrazumijevati složeni proces sticanja (od strane pojedinaca, cijelog čovječanstva i institucija) sposobnosti i vještina koje su intelektualne (opažajne, svjesne, čak i emotivne), praktične (fiziološke i motorne) i organizacijske (institucije); 20. vijeka. Drugim riječima, one su rezultat tehnoloških promjena koje je sa sobom donijela pojava informacijskog društva i usavršavanja koja je postiglo društvo znanja.”

(Izvor: José Manuel Pérez Tornero, 2004: *Promoting Digital Literacy*, Final report EAC/76/03, Understanding digital literacy, p. 48 – Promovisanje digitalne pismenosti, Konačni izvještaj EAC (Direktorata Evropske komisije za obrazovanje i kulturu), Razumijevanje digitalne pismenosti, str. 48)

“Medijska pismenost je očekivani rezultat rada ili na medijskom obrazovanju ili na proučavanju medija. Što više učite o medijima ili kroz medije, više ste medijski pismeni. Medijska pismenost je vještina praktičnog iskustva, tumačenja/analiziranja i stvaranja medijskih proizvoda. Medijska pismenost je sposobnost tumačenja i stvaranja ličnog značenja na osnovu verbalnih i vizuelnih simbola koje dobijamo svakodnevno putem televizije, radija, kompjutera, novina, časopisa i reklama; sposobnost odabira i selekcije; sposobnost osporavanja i postavljanja pitanja.”

(Izvor: Marchis I., Ciascai L., Costa V.: *Intercultural and Media Education in Teaching Practice. An example of Good Practice*, in Acta Didactica Napocensia, vol.1, n°2, 2008. – Međukulturno i medijsko obrazovanje u nastavnoj praksi. Primjer dobre prakse.)

“Medijska pismenost je pokret osmišljen da pomogne u razumijevanju, stvaranju i dogovaranju značenja u kulturi slika, riječi i zvukova. Medijski pismena osoba – a svako treba da ima mogućnost da to postane – zna da dešifruje, vrednuje, analizira i stvori štampane i elektronske medije. Osnovni cilj medijske pismenosti je odnos kritičke samostalnosti prema svim medijima. Obuka iz medijske pismenosti naglasak stavlja na široku lepezu, uključujući informisano građanstvo, estetsko uvažavanje i izražavanje, društveno zalaganje, samopoštovanje i potrošačka kompetencija.”

(Izvor: Aufderheide P., (1992): *Beyond PC: Toward a politics of understanding*. Graywolf Pr., p.2 – Dalje od PC: ka politici razumijevanja)

“Udruženje za medijsku pismenost (AML) u Ontariju, koje citira Duncan (2006), naglasak stavlja na obrazovni aspekt: Medijska pismenost se bavi razvojem informisanog i kritičkog razumijevanja prirode mas medija, tehnika koje oni koriste i učinaka tih tehnika. Upravo obrazovanje ima za cilj da omogući učenicima da bolje razumiju i koriste načine na koje mediji rade, kako stvaraju značenje, kako su organizovani i kako konstruišu realnost. Medijska pismenost takođe ima za cilj da osposobi učenike da stvaraju medijske proizvode. Gutiérrez Martín i Hottmann (2006) su tome dodali svoje mišljenje da je medijska pismenost povezana sa obrazovanjem i da joj je primarni cilj: da omogući studentima da bolje razumiju i koriste medije, da poboljša razumijevanje kako mediji stvaraju značenje, kako su organizovani i kako konstruišu svoju realnost – i istovremeno imaju na umu vještine i znanje potrebno za stvaranje medijskih proizvoda.

Gilster je objasnio digitalnu pismenost kao sposobnost razumijevanja i korišćenja informacija iz različitih digitalnih izvora, a nije obraćao pažnju na spiskove kompetencija, pa je često kritikovan zbog tog ograničenja.

Četiri ključne kompetencije za digitalnu pismenost su:

- Pretraživanje Interneta
- Navigacija hiperteksta
- Sakupljanje znanja
- Vrednovanje sadržaja (Bouden - Bawden, 2008).

Multikulturnu pismenost treba pomenuti kao novi koncept. To je 'sposobnost priznavanja, upoređivanja, suprotstavljanja i poštovanja zajedničkih osobina i razlika u vjerovanjima i vrijednostima kulturnog ponašanja, unutar i među kulturama.'

(Izvor: Koltay, T. (2011). The media and the literacies: media literacy, information literacy, digital literacy. *Media, Culture & Society*, 33(2), 211-221, p.3-7 – Mediji i pismenosti: medijska pismenost, informacijska pismenost, digitalna pismenost. U časopisu *Mediji, kultura i društvo*)

"IMP [Informacijska i medijska pismenost] se definiše kao kombinacija znanja, stavova, vještina i praksi potrebnih za pristup, analizu, vrednovanje, korišćenje, stvaranje i saopštavanje informacija i znanja na kreativne, legalne i etičke načine koji poštuju ljudska prava. Medijski i informacijski pismene osobe znaju da koriste različite medije, izvore i kanale informacija u svojim privatnim, profesionalnim i javnim životima. Oni znaju kada i koja informacija im je potrebna, zašto im treba i gdje i kako će je dobiti. Oni razumiju ko je stvorio tu informaciju i zašto, kao i uloge, obaveze i funkcije medija, dobavljača informacija i institucija pamćenja. Oni su sposobni da analiziraju informacije, poruke, vjerovanja i vrijednosti koje mediji ili bilo koji proizvođač sadržaja prenosi i znaju da vrednuju nađenu ili kreiranu informaciju prema različitim generičkim, ličnim ili kriterijumima zasnovanim na kontekstu. Kompetencije IMP prevazilaze informacione i komunikacione tehnologije, one idu mnogo dalje i obuhvataju učenje, kritičko mišljenje, vještine tumačenja, bez obzira na profesionalne, obrazovne i društvene granice. IMP se bavi svim tipovima medija (usmenim, štampanim, analognim i digitalnim) i svim oblicima i formatima izvora."

(Izvor: Moscow Declaration on Media and Information Literacy, 2012. – Moskowska deklaracija o medijskoj i informacijskoj pismenosti, 2012. www.ifla.org/files/assets/information-literacy/publications/moscow-declaration-on-mil-en.pdf).

"ALA je 1989. objavila Konačni izvještaj Predsjedničkog komiteta za informacijsku pismenost, u kojem se kaže da učenici moraju igrati aktivnu ulogu u saznavanju, identifikovanju, nalaženju, vrednovanju, organizovanju i korišćenju informacija. Udruženje visokoškolskih, nacionalnih i univerzitetskih biblioteka – SCOUNL – je u definiciju medijske pismenosti uvrstio sposobnost izrade strategija za nalaženje informacija i sposobnost sintetizovanja i nadogradnje postojećih informacija, doprinoseći stvaranju novih znanja. U pogledu termina digitalna pismenost, Paul Gilster je definisao digitalnu pismenost kao sposobnost pristupa izvorima u kompjuterskoj mreži i njihovo korišćenje, što obuhvata karakteristike pristupa i korišćenja kod informacijske pismenosti.

Koncept vizuelne pismenosti je uveden kada je John Debes počeo da govori o njemu 1969. godine. Novije definicije fokusiraju se na odnos ovog koncepta prema digitalnoj tehnologiji

[...] Ova pismenost je povezana sa vrednovanjem i korišćenjem karakteristika informacijske pismenosti, ali je ova kompetencija posebno usmjerena na vizuelno i dizajn, nego što je to standardna definicija informacijske pismenosti.

Laura G. Gurak uvodi termin sajber pismenost koji se vezuje za komunikacijske i učesničke aspekte Interneta. Ona tvrdi da sajber pismenost znači izražavanje mišljenja o tome što bi ove tehnologije trebalo da postanu i o tome da treba biti aktivan, a ne pasivan učesnik..

Prema Thomasu i drugima, trans-pismenost se definiše kao sposobnost čitanja, pisanja, interakcije u širokoj lepezi platformi, alata i medija, od znakova i usmenih poruka, preko pisanja, štampanja, TV, radija i filma, do digitalnih društvenih mreža. Kao što je slučaj sa metapismenošću, termin transpismenost treba da objedini suprotstavljene pristupe pismenosti. Prema ovim autorima, transpismenost je inkluzivni koncept, premošćuje i spaja prošle, sadašnje, i nadamo se, buduće modalitete koji ukazuje na širu potrebu spajanja više metodologija, uključujući analogne i digitalne formate ”

(Izvor: Mackey T. P., Jacobson T.E., 2011: Reframing Information Literacy as a Metaliteracy, College and Research Libraries, 72(1), 62-78. – Preformulisano u Informacijske pismenosti u metapismenosti.)

Rječnik termina

Aktivna publika [Active audience]. Način na koji ljudi doživljavaju i tumače medijske poruke zavisi od njihovih iskustava i stanovišta, stoga različite grupe mogu protumačiti istu poruku na različite načine.

Biti medijski pismena osoba [Media literate] znači posjedovati praktične vještine, znanje i stavove koji vode ka razumijevanju uloge i funkcije medija u demokratskim društvima, kritičkom vrednovanju medijskog sadržaja, bavljenju medijima u cilju samoizražavanja, međukulturnog dijaloga i demokratskog učešća. Ljudi tako imaju više mogućnosti da spoznaju važnost medija i drugih dobavljača informacija, kao i slabost ili snagu poruka ili informacija koje oni prenose.

Ciljna publika [Target audience] je posebna grupa ljudi kojoj je medijski tekst namijenjen obzirom da ona posjeduje niz zajedničkih karakteristika kao što su starost, pol, profesija, klasa, i sl.

Cjeloživotno učenje [Life-long learning] vezuje se za ideju obrazovanja u kojem je učenik u centru pažnje. Polazi od činjenice da život ne 'počinje' i ne 'završava' se po završetku programa obuke u određenom prostornom i vremenskom okviru. Svaki pojedinac konstantno uči, stoga su mediji i informacione tehnologije neophodna podrška ovoj vrsti učenja. Razvoj medijske i informacijske pismenosti ne svodi se na jednostavno pohađanje obrazovnog programa, već prelazi granice formalnog obrazovanja. Odvija se na različitim mjestima (na radnom mjestu, u aktivnostima zajednice, mjestima neformalnog obrazovanja, itd.).

Demokratija [Democracy] je sistem upravljanja u kojem narod donosi konačne odluke i svoja ovlaštenja sprovodi direktno ili indirektno preko predstavnika izabranih na slobodnim izborima. Demokratija takođe podrazumijeva slobodu izbora onih odluka koje utiču na život pojedinca, i zaštitu osnovnih prava i sloboda. U ovom kontekstu nezavisni mediji i slobodan pristup informacijama imaju suštinski značaj za postizanje demokratije i slobode u cijelom svijetu.

Digitalna pismenost [Digital literacy] je sposobnost korišćenja tehnologije, alata za komunikaciju ili mreža u lociranju, vrednovanju, korišćenju i strvaranju informacija. Pored toga, podrazumijeva sposobnost razumijevanja i korišćenja informacija u višestrukim formatima iz širokog spektra izvora dostupnih putem kompjutera, ili sposobnost pojedinca da djelotvorno obavlja zadatke u digitalnom okruženju. Digitalna pismenost obuhvata sposobnost čitanja i tumačenja medija, reprodukovanja podataka i slika digitalnim sredstvima, vrednovanja i primjene novih znanja dobijenih iz digitalnog okruženja.

Diskurs [Discourse] je detaljna i opširna razrada teme ili problema kroz govornu ili pisanu diskusiju.

Domaći mediji ili mediji zajednice [Indigenous or community media] su svi oblici medija nastali i kontrolisani od strane zajednice, bilo da je u pitanju geografska, identitetska ili interesna zajednica. Mediji zajednice su odvojeni od privatnih (komercijalnih) medija, državnih ili javnih medija, i sve su više priznati kao suštinski element u energičnom i demokratskom medijskom sistemu.

Društvena pismenost [Social literacy]. Primjeri društvene pismenosti o kojima se obično govori su naučna, globalna, politička, porodična, finansijska i kulturna pismenost. Medijska i informacijska pismenost podržava sve ostale oblike pismenosti.

Društveno umrežavanje [Social networking] ostvaruje se online konekcijama sa osobama u mrežama koje imaju zajednički interes ili aktivnost. Aktivnost društvene mreže uključuje osobe

koje objavljuju profile na kojima postavljaju svoje lične podatke. Fejsbuk je primjer popularne društvene mreže.

Društvo znanja [Knowledge society] postoji tamo gdje veći reprezentativni uzorak grupa, uključujući profesionalce, korisnike medija i informacija uopšte, i građane koji ranije nijesu imali pristup tehnologiji, međusobno djeluje, traži i koristi informacije i medije, pristupa znanju i kreira znanje na raznim poljima uz pomoć informacionih i komunikacionih tehnologija. Društvo znanja je ono koje se razvija zahvaljujući svojoj raznolikosti i svojim sposobnostima. U procesu stvaranja pravog društva znanja, ne smijemo dozvoliti da nove mogućnosti koje nudi Internet i multimedijalni alati u nama izazovu gubitak interesa za tradicionalne izvore znanja kao što su štampa, radio, televizija i, iznad svega, škola.

Etički kodeks [Code of ethics] je niz principa ponašanja medijskih kuća koji propisuje pravilno ponašanje u skladu sa najvišim profesionalnim standardima. On ne treba da bude prestrog da ne bi suzbio slobodu izražavanja, ali mora da pretpostavlja istinitost, tačnost i objektivnost.

Etika [Ethics]. Pozitivni standardi i vrijednosti koji usmjeravaju djelovanje pojedinaca i mogu se smatrati moralnim zakonima.

Etička upotreba informacija [Ethical use of information], prema tumačenju UNESCO-a, podrazumijeva sve pozitivne prakse usvojene u svrhu pravilne upotrebe informacija.

Film [Film] je oblik zabave koji predočava priču pomoću niza slika i zvukova, stvarajući iluziju trajnog kretanja. Strategije IMP mogu koristiti film kao obrazovni materijal.

Globalno selo [Global village] je termin kojeg je Maršal Mek Luan prvi upotrijebio u svojoj knjizi Gutenbergova galaksija (Marshall McLuhan: The Gutenberg Galaxy), a opisuje svođenje zemaljske kugle na selo pomoću elektronske tehnologije, i trenutani i istovremeni prenos informacija sa bilo kojeg na bilo koji kraj svijeta. Ovaj termin se identifikuje sa Internetom i World Wide Web-om.

Građanin [Citizenship] je član određene zajednice (političke, nacionalne ili društvene). Status građanina nosi sa sobom kako prava tako i obaveze u društvu.

Globalno građanstvo [Global citizenship] podrazumijeva društveno učešće žena/muškaraca i dječaka/djevojčica u ostvarenju viših ciljeva uz poštovanje i promovisanje prava drugih. Pojam uključuje poštovanje prava drugih na privatnost, autorskih i intelektualnih prava, zahtijevanje kvaliteta od medijskih kuća i ostalih dobavljača informacija. Status globalnog građanina omogućava svim građanima da odlučuju o svojim postupcima na globalnom nivou.

Informacija [Information] je širok pojam koji se odnosi na podatke: znanje dobijeno proučavanjem, iskustvom ili radom institucija; signali ili simboli. U svijetu medija, termin informacija se često koristi da opiše saznanje o određenim događajima ili situacijama koje je akumulirano ili dobijeno putem komunikacija, obavještenja ili izvještaja.

Izvori informacija [Information sources] su osobe, grupe i dokumenta od kojih se informacije dobijaju.

Informacijska pismenost [Information literacy] se fokusira na svrhe uključivanja u rad sa informacijama i proces dobijanja informacija. Blisko je povezana sa konceptom 'učiti kako se uči' i konceptom donošenja odluka kroz definisanje potreba i problema, nalaženje relevantnih informacija i njihova kritička i odgovorna/etička upotreba. To je dinamičan proces razmišljanja i niz sposobnosti koji ne zavisi u potpunosti od prisustva određenih informacionih sistema i tehnologija, ali je umnogome pod njihovim uticajem.

Informacijski pismena [Information literate] osoba ima mentalne i praktične vještine, znanje i sklonosti koje joj omogućavaju da etički pravilno koristi informacije.

Informacijska i medijska pismenost (skr. IMP) [Media and Information Literacy – MIL] podrazumijeva bitne sposobnosti (znanje, vještine i stav) koje građanima omogućavaju da se na djelotvoran način bave medijima i ostalim dobavljačima informacija, da razvijaju kritičko mišljenje i vještine cjeloživotnog učenja da bi komunicirali kao aktivni građani u društvu.

Informacione i komunikacione tehnologije (skr. IKT) [ICT] obuhvataju sva tehnička sredstva koja se koriste za baratanje informacijama i lakšu komunikaciju, što uključuje računarski i mrežni hardver, i neophodni softver. Drugim riječima, IKT se sastoji od informacione tehnologije, telefonije, radio-difuznih medija i svih vrsta obrade i prenosa audio i video materijala. U savremenoj informacionoj tehnologiji naglašena je uloga komunikacija (telefonske linije i bežični signali).

Informativni mediji [News media] su dio masovnih medija koji predstavlja javnosti tekuće novosti. Uključuju štampane medije (na prim. novine i časopisi), radio-difuzne medije (radio i televizija), i medije zasnovane na Internetu, čiji broj raste (na prim. veb stranice i blogovi).

Internet [Internet] je globalni sistem međusobno povezanih računarskih mreža koje koriste standardni Internet Protocol paket (engl. skr. TCP/IP) da bi uslužile milione korisnika širom svijeta. To je mreža svih mreža, a sastoji se od miliona privatnih, javnih, akademskih, poslovnih i vladinih mreža, od lokalnog do globalnog raspona, povezanih pomoću širokog spektra elektronskih i optičkih tehnologija za umrežavanje.

Jednakost [Equality] je ideja da svaka osoba ima jednaka prava, bez obzira na starost, pol, vjeru i nacionalnost. To je temeljni princip Deklaracije o ljudskim pravima izražen riječima: 'priznavanje urođenog dostojanstva i jednakih i neotuđivih prava svih članova ljudske porodice. Jednakost je temelj slobode, pravde i mira u svijetu'. Ideja građanstva podržava pitanja jednakosti.

Komunikacija [Communication] je proces u kojem pošiljalac pakuje, usmjerava i prenosi informacije primaocu posredstvom nekog medija. Kod svih oblika komunikacije postoji pošiljalac, poruka i primalac kojem je namijenjena. Upravo na polju komunikacije IMP politike kreiraju strategije kojima se promovira kulturna raznolikost. Ovo se očituje u različitim medijskim formama – štampi, radiju, televiziji, filmu, internetu, digitalnim uređajima, itd. Proizvodnja komunikacijskog sadržaja je takođe otvorila nove mogućnosti za unapređenje medijske i informacijske pismenosti.

Kontekst [Context] je sklop činjenica i okolnosti koje okružuju jedan medijski tekst i pomažu nam da ustanovimo njegovo tumačenje.

Konvencija [Convention] se, u medijskom kontekstu, odnosi na standard ili normu koja ima ulogu pravila koje određuje ponašanje.

Konvergencija ili stapanje [Convergence] se obično odnosi na sposobnost transformisanja različitih vrsta informacija, prenošenih glasom, zvukom, slikom ili tekstom, u digitalni kôd, kojem se zatim može pristupiti pomoću čitavog niza uređaja, od personalnog računara do mobilnog telefona, čime se stvara okruženje digitalne komunikacije. Korišćenje konvergencije kao teoretskog pristupa saopštavanju politika i strategija IMP ne svodi se samo na pojam tehnološke konvergencije, već ide dalje u razmatranju načina na koji je ona produbila strukturalnu konvergenciju u razvoju i upravljanju. Sada se informacija može lako prenositi od jednog ministarstva do drugog, i od jednog razvojnog sektora do drugog, stvarajući sinergije među različitim vladinim tijelima.

Kopirajt kao vrsta autorskog prava [Copyright] postoji kao sistem prava autora ili stvaraoca djela, da bi se ograničila mogućnost kopiranja, distribuiranja i mijenjanja sadržaja od strane drugih lica. Ova prava često ne posjeduju stvaraoci djela, već firme sponzori, tako da se autorska prava mogu kupiti ili prodati na tržištu.

Kritičko mišljenje [Critical thinking] je sposobnost provjeravanja i analiziranja informacija i ideja u cilju razumijevanja i procjene njihovih vrijednosti i pretpostavki, za razliku od jednostavnog prihvatanja ponuđenih informacija bez provjere. IMP promoviše kritičko mišljenje da bi imala kritički pogled na sopstveni proces donošenja odluka i učenja uopšte.

Kultura [Culture] je zajednički, naučni i simbolički sistem vrijednosti, uvjerenja i stavova koji oblikuju i utiču na percepciju i ponašanje – apstraktna ‘mentalna šema’ ili ‘mentalni kôd’. Pojam se takođe odnosi na integrisani obrazac ljudskog znanja, vjerovanja i ponašanja koji zavisi od sposobnosti simboličkog mišljenja i društvenog učenja. Politike i strategije su potrebne da bi ljudi mogli stvarati svoje sopstvene protivrteže u odnosu na dominantne kulture, tako što kroz raspravljanje i kreativno djelovanje dijele svoje priče sa drugima, štiteći kulturnu raznolikost, višejezičnost i pluralizam.

Kulturna i jezička raznolikost [Cultural and linguistic diversity] su bitni resursi za politike i strategije IMP u smislu njihovog ispoljavanja kroz komunikaciju, jezik i obrazovanje. Obično se ova raznolikost shvata kao pluralnost i raznovrsnost kultura kojom se obezbjeđuje jačanje univerzalnih ljudskih prava, sloboda izražavanja i demokratsko učešće. U srcu kulturne i jezičke raznolikosti nalazi se ideja premošćavanja kulturnih razlika uz njegovanje raznolikosti kulturnog izražavanja kroz procese uzajamne interakcije.

Kulturna interakcija [Cultural interaction] je mješavina dominantnih i manjinskih kultura. Ona se kroz istoriju izražavala kroz niz različitih oblika i praksi, od kulturnih pozajmica i razmjena do kulturnog nametanja, kao što se dešavalo u ratnim vremenima. U današnje vrijeme, zahvaljujući širem priznavanju univerzalnosti ljudskih prava, moguće je na kulturne interakcije gledati kao na autentične razmjene između svih svjetskih kultura na osnovu jednakosti.

Kulturni stereotipi [Cultural stereotypes] odnose se na etiketu ili određeno ponašanje koje se pripisuje osobi ili grupi, a upućuje na njihov kulturni kontekst. Kulturno raznovrstan proces IMP pokušava da razotkrije kulturne stereotipe, a dijalog služi kao ključ kojim se otključavaju ovi duboko ukorijenjeni antagonizmi i spriječavaju njihove često nasilne političke manifestacije.

Ljudska prava [Human rights] su prava i zaštite neophodne za očuvanje digniteta i samopoštovanja svakog ljudskog bića. Ova prava su obično definisana nacionalnim i međunarodnim dokumentima koja ih artikulišu (kao što su Deklaracija o ljudskim pravima, Evropska konvencija o ljudskim pravima, Konvencija o pravima djeteta, itd.). Ljudska prava su i prava grupa ljudi kojima se štite naročito siromašne i/ili marginalizovane grupe u društvu.

Masovni mediji [Mass media] su namijenjeni najširoj publici koja ih konzumira koristeći tehnologiju. Masovni mediji ili masmediji su komunikacioni kanali za prenos poruka.

Mediji [Media] su fizički objekti koji se koriste za komunikaciju ili masovnu komunikaciju, kao što su radio, televizija, računari, filmovi, itd. Termin se odnosi i na sve fizičke objekte kojima se prenose medijske poruke. Mediji predstavljaju izvor pouzdanih informacija jer se njihov sadržaj odobrava kroz uređivački proces koji poštuje novinarske vrijednosti, te se odgovornost uredništva može pripisati određenoj organizaciji ili pravnom licu. Posljednjih godina se terminom ‘mediji’ često označavaju novi online mediji. Mediji su kanali za protok informacija i obrazovanja, pomoću kojih građani međusobno komuniciraju i šire priče, ideje i informacije; pored toga su i sredstva kulturnog izražavanja i kulturne kohezije unutar jednog naroda i među narodima.

Medijska pismenost [Media literacy] podrazumijeva razumijevanje i korišćenje mas medija na aktivan ili pasivan način, uključujući temeljito i kritičko razumijevanje medija, tehnike koje mediji koriste i njihova dejstva. Takođe podrazumijeva sposobnost čitanja, analiziranja, vrednovanja i kreiranja komunikacije u različitim medijskim oblicima (na prim. televizija, štampa, radio, računari, itd.). Druga definicija ovog termina je sposobnost dešifrovanja, analiziranja, vrednovanja i kreiranja komunikacije u različitim oblicima.

Medijski pluralizam [Media pluralism] karakteriše raznolikost medijskih agencija, kako u pogledu vlasništva (privatno, javno, vlasništvo zajednice), tako i u pogledu medija (štampa, radio, televizija i Internet). U širem smislu, pluralizam u društvu karakteriše situacija u kojoj članovi različitih etničkih, rasnih, vjerskih ili društvenih grupa autonomno učestvuju u razvoju svojih tradicionalnih kultura ili posebnih interesa unutar granica zajedničke civilizacije.

Medijski sadržaj [Media content] su medijske poruke prenešene publici.

Međukulturni dijalog [Intercultural dialogue] pretpostavlja određeni stepen komunikacijskih sposobnosti i definiše se kao sposobnost komuniciranja sa pripadnicima drugih kultura na odgovarajući način, upoznavanjem različitih društvenih i kulturnih konteksta. On zahtijeva visok nivo međukulturnog saosjećanja. Međukulturni dijalog obuhvata razumijevanje načina na koji se kulture odnose jedna prema drugoj, svijest o kulturnim istovjetnostima i zajedničkim ciljevima, i prepoznavanje izazova koje treba prevazići da bi se pomirile kulturne razlike.

Međukulturno učenje [Intercultural learning] odnosi se na način na koji doživljavamo druge koji su posebno drugačiji od nas. Bavi se načinom kako se zajednice mogu povezivati da bi unaprijedile jednakost, solidarnost i iste mogućnosti za sve. Podstiče poštovanje i promovise dignitet među kulturama, naročito u onima gdje postoje manjine.

Metapismenost [Metaliteracy] je jedan od onih termina predloženih da označe one sposobnosti koje su potrebne da bi osoba baratala tehnologijama, sadržajem informacija i različitim medijima. U početku je korišćena riječ 'medijacija' (engl. mediacy, sažeto od media literacy) koja istovremeno asocira na medijaciju, kako među pojedincima, tako i između osobe i sadržaja informacije. Odnosi se na znanje i vještine potrebne da bi osoba uspješno pretraživala informacijski prostor, otkrivala, učila, pronalazila, vrednovala, razumijevala etičke implikacije svega što se u njemu nalazi, i, u idealnim situacijama, postupala na etički ispravan način. Ovaj kontinuirani niz procesa u velikoj mjeri zavisi od, i povezan je sa kontekstom, kulturom i tradicijom, a i sa svakom jedinkom.

Mjesta presjeka [Intersectionalities] se odnose na ukrštanje ili preklapanje višestrukih oblika diskriminacije. Presijecanje potvrđuje da rasa, klasa, pol, seksualna orijentacija, religija, obrazovanje, građanski status i geografska lokacija djeluju među sobom. Ova spoznaja ukazuje na mogućnosti, pa čak i pojave intenziviranja rodne nejednakosti zasnovane na drugim demografijama i oblicima diskriminacije.

Multimediji [Multimedia] podrazumijevaju kombinovanu upotrebu nekoliko medija, posebno u obrazovne i zabavne svrhe. Takođe može značiti integraciju teksta, zvuka, pokreta (u potpunosti ili djelimično), ili grafike, u digitalni oblik.

Multi pismenost [Multi literacy] je termin koji upućuje na rastući broj i integraciju bitnih načina stvaranja značenja odn. razumijevanja, gdje se tekstualno povezuje sa vizuelnim, zvučnim, prostornim, bihevioralnim, itd. Prema tome, za razliku od ideje pismenosti, multi pismenost upućuje na mnoštvo informacionih i komunikacionih kanala i oblika, i sve veću prepoznatljivost kulturne i jezičke raznolikosti u svijetu.

Najuticajniji mediji [Mainstream media] su dominantni mediji koji se prenose putem najvećih distributivnih kanala, te predstavljaju ono što dopire do većine korisnika. Ovaj termin takođe označava medije koji u globalu odražavaju dominantne tokove mišljenja, uticaja ili djelovanja.

Narativ [Narrative] je dočaravanje priče ili scenarija kroz slijed događaja. U kontekstu medijskog teksta, narativ je koherentni redoslijed događaja predstavljenih kroz vrijeme i prostor.

Nastavni program [Curriculum] je niz obrazovnih kurseva čiji je sadržaj osmišljen tako da pruža postepeni pristup učenju. U mnogim zemljama postoje dokumenti koji uređuju politiku nastavnog plana za sistem medija i informacija, ali kao izolovanu politiku, što je razlog zbog kojeg ova dokumenta treba primijeniti na način da medije integrišu u obrazovni proces.

Novina [Newspaper] je publikacija koja redovno izlazi, a objavljuje novosti, informacije i reklame, obično štampana na jeftinijem i manje kvalitetnom papiru, kao što je novinski roto papir.

Novinar/novinarka [Journalist] je osoba koja sakuplja i širi informacije o tekućim događajima, ljudima, trendovima i problemima. Njegov/njen rad se naziva novinarstvo ili žurnalizam.

Novinarstvo [Journalism] je sakupljanje, pisanje, uređivanje i prezentovanje novosti u novinama, časopisima, radio i televizijskim emisijama ili na Internetu.

Novosti [News] ili dnevno-političke vijesti se odnose na prenos informacija o tekućim događajima trećem licu ili široj publici, putem štampe, radio-difuzije, Interneta ili u direktnom govoru.

Novi mediji [New media] obuhvataju sadržaj organizovan i distribuiran na digitalnim platformama.

Obrazovanje [Education] spada u temeljna ljudska prava. Osnovni je predušlov održivog razvoja, mira i stabilnosti unutar i među državama, pa je prema tome neophodno sredstvo djelotvornog učešća u društvima i ekonomijama 21. vijeka. U osnovi, mediji postaju sve značajnija i jača sila u današnjim društvima, te se koherentna i sistematska forma obrazovanja o masovnim medijima mora smatrati suštinskom komponentom statusa savremenog građanina.

Oglašavanje, reklama [Advertising] je niz postupaka i tehnika koje usmjeravaju pažnju potrošača na proizvode ili usluge sa namjerom da ih navedu na kupovinu reklamiranog proizvoda ili usluge. Televizija vrši snažan uticaj na društvene i kulturne grupe. Za one koji učestvuju u sprovođenju politika informacijske i medijske pismenosti izuzetno je važno da prepoznaju moguće negativne ili pozitivne efekte oglašavanja, da bi se pozabavili nasiljem u medijima i promovisali pozitivne primjere oglašavanja.

Osnaživanje [Empowerment] je širenje ovlašćenja, sposobnost i sloboda pojedinca ili grupe da donose odluke i svrsishodne izbore da bi ispunili željene ciljeve. Osnaživanjem pojedinac postaje dio društvenih, institucionalnih i političkih struktura i normi sa kojima moraju biti u interakciji da bi imali mogućnost izbora. Osim toga, osnaživanjem se dobija pun pristup tehnologijama koje su ljudima neophodne da bi postali u potpunosti medijski i informacijski pismeni i da bi koristili stečene sposobnosti u interakciji sa pojedincima i društvima, političkim, kulturnim i ekonomskim institucijama.

Pismenost [Literacy] je sposobnost nalaženja, razumijevanja, tumačenja, kreiranja, saopštavanja i računanja uz pomoć štampanih i pisanih materijala povezanih sa različitim kontekstima. Pismenost podrazumijeva kontinuitet učenja putem kojeg pojedinac postiže svoje ciljeve, širi svoja znanja i potencijale da bi maksimalno učestvovao u zajednici i širem društvu. Srž proširene definicije pismenosti je sposobnost pojedinca da analizira i vrednuje ono što kaže, čuje i vidi – usmeno, u pisanoj ili multimedijalnoj formi – i da reaguje na odgovarajući način.

Pluralizam [Pluralism] je termin koji obuhvata uključivanje različitih grupa u društvo i kreiranje multikulturalnog okruženja. Nove medijske i informacione tehnologije mogu dobro poslužiti ovoj svrsi jer stvaraju tenziju između globalnih i lokalnih kulturnih interesa, koja prijete da ograniče izražavanje i uvažavanje kulturne raznolikosti, višejezičnosti i pluralizma.

Poruka [Message] je informacija poslata od izvora do primaoca.

Predstavljanje [Representation] podrazumijeva procese pomoću kojih medijski tekst označava, simbolizuje, opisuje ili predstavlja ljude, mjesta, događaje ili ideje koji su stvarni i postoje nezavisno od teksta. Pojam takođe može da znači odnos između stvarnih mjesta, ljudi, događaja i ideja, i medijskog sadržaja.

Pristup zasnovan na ljudskim pravima [Human Rights Based Approach - HRBA]. Postoje dva subjekta u pristupu zasnovanom na ljudskim pravima: imaoci prava i nosioci dužnosti. Imalac prava može biti pojedinac ili grupa koja ima legitimne zahtjeve. Nosioci dužnosti su državni ili nedržavni subjekti sa odgovarajućim dužnostima da ispune ili odgovore na te zahtjeve. U kontekstu IMP imaoci prava su žene, muškarci, dječaci i djevojčice, uključujući učenike, nastavnike, ostale radnike, nevladine organizacije i grupe civilnog društva. Među nosioce dužnosti su medijske organizacije, muzeji, biblioteke, arhivi, obrazovne institucije, subjekti civilnog društva i ostali prušaoci informacija, uključujući one na Internetu. Ljudska prava određuju odnose između ovih pojedinaca i grupa. Djelotvorna primjena HRBA je nepristrasna, kako prema imaocima prava, tako i prema nosiocima dužnosti. HRBA se ne fokusira isključivo na sama ljudska prava, već i na korišćenje standarda i principa ljudskih prava u usmjeravanju razvoja.

Produkcija [Production] je proces sastavljanja medijskog sadržaja u kompletan medijski proizvod. Termin se takođe može odnositi na proces kreiranja medijskih tekstova, kao i osobe koje rade na tom procesu. Produkcija komunikacijskog sadržaja je otvorila nove mogućnosti unaprijeđenja medijske i informacijske pismenosti. Velike pogodnosti nudi kreiranje, saradnja i razmjena komunikacijskog sadržaja (od strane korisnika) putem Interneta i digitalnih medija.

Propaganda [Propaganda] je oblik komunikacije čiji je cilj da utiče na stav zajednice prema nekoj pojavi ili poziciji. Građani koji nisu dovoljno rano osnaženi kroz IMP mogu postati počinioci neetičke upotrebe informacija, kao što je širenje propagande na Internetu, i na taj način doprinijeti mogućim negativnim učincima medija i Interneta.

Publika [Audience] je grupa potrošača kojima je jedan medijski tekst namijenjen, kao i svi oni do kojih taj tekst dopire. Publika nije samo homogena grupa, već grupa sa individualnim razlikama koja funkcioniše kao dio društvenih grupa, kao što su vršnjaci, porodica, škola. Informacijska i medijska pismenost, skraćeno IMP (engl. skr. MIL), može doprinijeti uklanjanju podvojenosti publike time što obezbjeđuje sredstva komunikacije među kulturama i narodima. Ovakva inicijativa može doprinijeti kritičnosti publike u odnosu na medije, i može pomoći u borbi protiv jednostranih pogleda na svijet.

Radio [Radio] služi za prenos zvučnih signala transformisanih u elektromagnetske talase – prenos programa namijenjenih publici putem radio-difuznog sistema. Mnoge osobe koje se smatraju nepismenim u tradicionalnom smislu, sada koriste razne vrste medija i tehnologija, kao što su radio, televizija ili mobilni telefoni. Mediji i ostali dobavljači informacija, kao što su tradicionalni mediji (televizija, radio i štampa), Internet, biblioteke i arhivi, mogu uticati na slobodu izražavanja, razvoj, demokratiju i dobro upravljanje.

Rasizam [Racism] je vjerovanje da su genetski faktori po kojima se rase razlikuju primarne determinante ljudskih svojstava i sposobnosti, i da rasne razlike čine jednu rasu superiornom.

Raznolikost [Diversity] je istinsko poštovanje i uvažavanje razlika – suština ideje pluralizma. Demokratska društva ili sistemi štite i vrednuju raznolikost kao dio sklopa ljudskih prava i poštovanja ljudskog digniteta. Nove medijske i informacione tehnologije uzrokuju napetost između globalnih i lokalnih kulturnih interesa koja prijete da ograniče izražavanje i uvažavanje kulturne raznolikosti, višejezičnosti i pluralizma.

Seksizam [Sexism] je predrasuda ili diskriminacija zasnovana na polu, naročito diskriminacija žena, ponašanje, uslovi i stavovi koji njeguju stereotipe društvenih uloga zasnovanih na polnoj pripadnosti.

Slika [Image] je konvencionalna mentalna ili naslikana predstava.

Sloboda informisanja [Freedom of Information – FOI] je pravo građana na pristup informacijama u posjedu javnih službi.

Sloboda izražavanja [Freedom of Expression – FOE] je temeljno ljudsko pravo. Ona ne podrazumijeva samo pravo verbalnog izražavanja, već i svaki čin traženja, primanja i prenošenja informacija. Sloboda štampe je posljedica primjene ovog prava i veoma je bitna u građenju i podržavanju zajednica i civilnog društva.

Sloboda štampe [Freedom of the press]. Oslobođenost svih medija (ne samo štampanih) od direktne cenzure ili kontrole od strane vlade ne ograničava primjenu zakona konkurencije u cilju spriječavanja monopola, ili raspodjelu frekvencija emiterima od strane države.

Softver [Software] označava programe i podatke koji računaru daju instrukcije za rad sa podacima ili različitim operacijama. Primjeri softvera su razni – od kancelarijskih koji proizvode i manipulišu podacima, do onih koji kontrolišu oblikovanje i uređivanje slika.

Stereotip [Stereotype] je uobičajena forma medijskog predstavljanja koja koristi lako prepoznatljive karakteristike da obilježi članove društvenih ili kulturnih grupa. Ovaj pojam može imati i negativne i pozitivne konotacije. Dok nejednakosti i rodni stereotipi postoje u društvenim strukturama i svijesti ljudi, mediji i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu, imaju potencijala da eliminišu stereotipe putem sredstava komunikacije među kulturama i narodima.

Štampanje [Press] obuhvata štampane medije zadužene za sakupljanje i objavljivanje novosti u formi novina ili časopisa.

Štampani mediji [Print media] su mediji koji koriste papir i mastilo u tradicionalno mehaničkom postupku štampanja.

Tehnologija [Technology] obuhvata hardver koji se koristi za kreiranje medija i komuniciranje sa medijima (na prim. radio aparati, računari, telefoni, sateliti, štamparije, itd.). Danas tehnologija pruža informacije u zapanjujućem broju oblika, iz još šireg raspona izvora, od kojih su neki pouzdani a neki ne, ali svakako je potpun pristup tehnologiji neophodan uslov za one koji žele da postanu u potpunosti medijski i informacijski pismeni.

Tekst [Text]. Medijski tekst se obično odnosi na pojedinačne rezultate medijske produkcije, bilo da su u pisanoj, audio ili video formi (na prim. tv epizoda, knjiga, broj časopisa ili novine, reklama, itd.).

Televizija [Television] je pojam koji se odnosi na prenos dinamičnih (ili ponekad statičnih) slika, obično praćenih zvukom, pomoću električnih i elektromagnetskih signala; vizuelni i zvučni sadržaj tih signala; i organizacije koje proizvode i prenose televizijske programe. UNESCO podstiče

produkciju, čuvanje i širenje raznolikih sadržaja putem medija i globalnih informacijskih mreža, i promoviranje ulogu javnih radio i tv servisa u stvaranju i razvoju kvalitetnih audiovizuelnih sadržaja.

Transpismenost [Transliteracy] je sposobnost čitanja, pisanja i interakcije koristeći različite platforme, alatke i medije, u širokom rasponu, od znakova i usmenog izražavanja preko pisanja, štampe, televizije, radija i filma, do digitalnih društvenih mreža. Trans pismenost se više bavi povezivanjem značenja prenošenih različitim medijima, a manje razvojem pojedinih vrsta pismenosti o različitim medijima.

Učešće, građansko učešće [Participation, civic participation] je srž demokratije, a njegov osnovni cilj je da svaki pojedinac zauzme svoje mjesto u društvu i doprinese njegovom razvoju. Učešće je važan element demokratskog života, posebno u procesima donošenja odluka, i smatra se kamenom temeljcem osnovnih ljudskih prava. Medijska i informacijska pismenost može unaprijediti razvoj znanja i učešća u društvu. Promoviše učešće u budućim društvima znanja i igra bitnu ulogu u korišćenju demokratskih, društvenih, obrazovnih, ekonomskih, kulturnih i zdravstvenih mogućnosti koje nude mediji, institucije pamćenja i ostali dobavljači informacija, uključujući one na Internetu.

Upravljanje [Governance] se najbolje razumije kada se opiše kao proces upravljanja koji uključuje interakciju između formalnih institucija i institucija civilnog društva. Upravljanje se bavi pitanjima ko sprovodi moć, vlast i uticaj, kako se oni koriste, i kako se donose politike i odluke u društvenom i javnom životu. Upravljanje obuhvata institucije vlade zajedno sa praksama i ponašanjem koji u njima vladaju.

Dobro upravljanje [Good governance] predstavlja predvidljiv, otvoren i prosvijećen način donošenja odluka, birokratiju prožetu profesionalnim etosom za dobrobit javnosti, vladavinu zakona, transparentne procese i snažno civilno društvo koje učestvuje u javnim poslovima. Pojave korupcije mogu onemogućiti dobro upravljanje, jer prekidaju slobodan protok informacija, narušavaju odgovornost za donijete odluke i potiskuju veće učešće u procesu odlučivanja. Prema tome, poštovanje prava na slobodu štampe na globalnom nivou treba smatrati prioritetom.

Uređivačka nezavisnost [Editorial independence] je profesionalna sloboda povjerena urednicima, da bi oni mogli donositi uređivačke odluke bez uplitanja vlasnika medijske agencije ili bilo kojeg državnog ili nedržavnog subjekta.

Uređivačke smjernice [Editorial guidelines] su principi preciznosti i nepristrasnosti koji se poštuju prilikom pisanja materijala za publikovanje.

Veb sajt [Website] je zbir više veb stranica, slika i podataka koji se nalaze na zajedničkoj URL adresi.

Zajednički narativi kulturnog pluralizma [Common narratives of cultural pluralism]. Postojanje zajedničke istorijske slike (narativa) može biti izuzetno važno u sprečavanju konflikta i donošenju post-konfliktnih strategija. Nesumnjivo je da informativne medijske agencije spadaju u legitimna 'mjesto pamćenja'. Suprotna pamćenja su mnogo puta kroz istoriju bila izvor sukoba, te zbog toga međukulturni dijalog predstavlja ključni element u izgradnji zajedničke baze pamćenja.

Zaštita od neprimjerenog sadržaja [Protectionism] je stav kojem je cilj da zaštiti nekoga od mogućih štetnih situacija. Sa istorijskog aspekta, debate o zaštiti bavile su se medijima i djecom, medijima i nasiljem, medijima i kulturom i djelovanju medija uopšte. Iako je zaštita od neprimjerenog sadržaja često podstaknuta dobronamjernim i pozitivnim motivima, može

dovesti do situacije u kojoj se ograničava aktivno učešće djece u medijima. Medijski regulatori danas stavljaju naglasak na savjetovanje korisnika, dok cenzura gubi značaj.

Znanje [Knowledge] je činjenica ili stanje osobe koja ima informacije ili je obrazovana.

- 1 Jednačina promjene o kojoj smo govorili uključuje vještine kao jednu od varijabli u procesu promjene. Ovdje smo promijenili tu riječ u kompetencije da bismo obuhvatili širi raspon kombinovanih znanja, vještina i stavova.
- 2 Preuzeto i prilagođeno iz Izazova iz Osla (Oslo Challenge). Dostupno na: <http://www.unicef.org/magic/briefing/oslo.html>
- 3 Norveški vebsajt za obrazovanje iz IP za nastavnike i bibliotekare osnovnih i srednjih škola. Dostupno na: <http://informasjonskompetanse.no/>. (Pristupljeno 30. 10. 2013.).
- 4 Dostupno na: <http://www.ffzg.unizg.hr/infoz/hr/index.php/preddiplomski-studij/izborni-kolegiji/135-informacijska-pismenost> (Pristupljeno 30. 10. 2013.).

O autorima

Alton Grizl (*Alton Grizzle*) je srećno oženjen hrišćanin. Zaposlen je u sjedištu UNESCO-a u Parizu kao specijalista za komunikacije i informacije. Upravljanje UNESCO-ovim globalnim aktivnostima koje se odnose na rodnu jednakost i medije, a takođe je jedan od upravnika UNESCO-ve globalne akcije za medijsku i informacijsku pismenost (IMP). Alton Grizl je stekao raznovrsno obrazovanje i iskustvo na polju podučavanja, upravljanja informacionim sistemima, medija i komunikacija. Bio je tvorac ideja i vođa mnogih projekata, koautor i urednik knjiga o IMP, rodu i medijima, razvoju medija, komunikacijama za razvoj. Prije dolaska u UNESCO, 10 godina je radio kao nastavnik i direktor srednje škole i predavač na stručnim kursevima za obrazovanje odraslih na različitim nivoima u obrazovnom sistemu Jamajke. Stekao je diplomu za srednjoškolsko obrazovanje na koledžu Majko (*Mico College*), Kingston, Jamajka, zatim je diplomirao menadžment i ekonomiju na Univerzitetu Zapadne Indije (*University of the West Indies*), Jamajka, magistarsko zvanje u oblasti kompjuterskih poslovnih informacionih sistema sa istog univerziteta i zvanje magistra medija i komunikacija na Univerzitetu Lester (*Leicester, UK*). Alton Grizl je na doktorskim studijama na Autonomnom univerzitetu u Barseloni, gdje istražuje kako građani reaguju na kompetencije IMP.

Peni Mure (Penny Moore) je doktor pedagogije. Bila je izvršni direktor Međunarodnog udruženja školskog bibliotekarstva (*IASL, Čikago*) u petogodišnjem mandatu. Ovo njeno zaduženje obuhvatalo je upravljanje i koordinisanje ljudi i aktivnosti u 80 zemalja u cilju unapređenja profesionalnog razvoja i istraživanja u školskom bibliotekarstvu, formiranje školskih biblioteka i pristup informacijama za sve mlade ljude i njihove nastavnike. Informacijska pismenost je ključna komponenta u ovom području. Takođe je bila predsjednik Komiteta za dodjelu nagrada IASL koji je zainteresovan za potencijalne lidere i obezbjeđuje knjige školama u zemljama u razvoju. Osam godina je bila aktivni član Uredničkog odbora školskih biblioteka svijeta. (*School Libraries Worldwide je časopis IASL*).

Dr Majkl Dezuani (*Michael Dezuanni*) je viši predavač i istraživač na polju digitalnih kultura i obrazovanja, koje obuhvata obrazovanje za film i medije, umjetnost i digitalnu pismenost. On je zamjenik direktora QUT – Istraživačkog centra za djecu i mlade (*Queensland University of Technology, Brisbane, Australia*) i član Fakulteta za obrazovanje i kreativne industrije ovog Univerziteta. Cilj njegovog nastavničkog i istraživačkog rada je da istraži najefikasnije, najproduktivnije i najsvrsishodnije načine na koje pojedinci mogu steći znanje i razumijevanje medija i tehnologija. Posebno ga interesuju načini na koje se praktičan rad sa novim medijskim tehnologijama može upotrijebiti za unapređenje kritičkog mišljenja studenata o medijima i popularnoj kulturi. .

Kerolin Wilson (*Carolyn Wilson*) je magistar pedagogije sa više od 20 godina iskustva u podučavanju medijske pismenosti. Kerolin Vilson je predavač na Pedagoškom fakultetu Western University i na Institutu za studije obrazovanja Univerziteta u Torontu, Ontario. Takođe je onlajn instruktor medijske pismenosti za *Athabasca University*, Alberta, Kanada. Član je odbora *MediaSmart* (Kanada), *MENTOR* Udruženja za medijsku pismenost (Španija) i bila je predsjednik Udruženja za medijsku pismenost u Torontu. Kerolin Vilson je koautor UNESCO-ovog Programa medijske i informacijske pismenosti za nastavnike. Dobila je nagradu za poseban doprinos nastavi (*Distinguished contribution*) od Univerziteta u Torontu, kao i Nagradu premijera za izvrsnost u pedagoškom radu (*Prime Minister's Award for Teaching excellence*). Premijerov Komitet za dodjelu nagrade odao je priznanje Kerolin Vilson kao pioniru i neumornom aktivisti za medijsku pismenost i globalno obrazovanje na nacionalnom i međunarodnom nivou.

Sandžej Astana Sandžej Astana (*Sanjay Asthana*) je vanredni profesor novinarstva na Univerzitetu u Tenesiju (*Middle Tennessee State University*), doktor novinarstva i masovnih komunikacija je postao 2003. na Univerzitetu Minesota. Takođe ima zvanje magistra filozofije i magistra komunikacija sa Univerziteta *Hyderabad* u Indiji. Dr Astana je autor knjige *Youth Media Imaginaries from Around the World* koju je objavio izdavač Peter Lang 2012., i *Innovative Practices of Youth Participation in Media*, koju je izdao UNESCO 2006. Svoja istraživanja je objavio u nekoliko vodećih časopisa i kao poglavlja u knjigama.

Fekson Banda (*Fackson Banda*) je doktor književnosti i filologije. Prije nego što je počeo da radi za UNESCO kao specijalista za novinarsko obrazovanje i razvoj medija, SAB Ltd.-UNESCO-v predsjedavajući za medije i demokratiju na Odsjeku za novinarstvo i medije Univerziteta *Rhodes*, Južna Afrika, dobitnik Nagrade za slobodno novinarstvo, Instituta za medije Južne Afrike, (MISA) 2008., objavljivao je radove iz političkih komunikacija, održivosti medija, politike medija i novih medija. Poznat je po svom radu na transformisanju razvojnog novinarstva u Africi i ulozi Kine u afričkim medijima. U UNESCO-u je zadužen za promovisanje izvrsnosti u novinarskom obrazovanju i za razvoj medija zasnovan na znanju uključujući uvođenje ili testiranje naučnog novinarstva u Africi i ostalim djelovima svijeta u razvoju. .

Čido Onuma (*Chido Onumah*) je magistar novinarstva. Njegov rad na IMP na nivou zajednice je veoma obiman. On je novinar iz Nigerije, a radio je u Nigeriji, Gani, Kanadi, SAD, Indiji i na Karibima. Već više od deceniju je uključen u medijsku obuku za profesionalne novinare, kao i na promovisanju medijske i informacijske pismenosti u Africi. Sada je koordinator Afričkog centra za medijsku i informacijsku pismenost (*AFRICMIL*) u Abudži, Nigerija. *AFRICMIL (African Center for Media & Information Literacy, Abuja, Nigeria)* je sveafrički centar posvećen novoj viziji medijske i informacijske pismenosti kao ključnoj komponenti obrazovanja mladih u Africi.

Dr Maria-Karme Toras (*Maria-Carme-Torras*) je direktor Biblioteke Koledža Univerziteta Bergen u Norveškoj. Sada je predsjednik IFLA-ine Sekcije za informacijsku pismenost, a član Stalnog komiteta te sekcije je od 2005. Ranije je radila kao viši bibliotekar Univerzitetske biblioteke u Bergenu. Vodila je nekoliko projekata za obrazovanje i informacijske pismenosti. Posebno je zainteresovana za profesionalizaciju bibliotekara univerzitetske biblioteke – njihove pedagoške uloge u podršci studentima i istraživačkom radu. Bila je uključena u rad nekoliko međunarodnih inicijativa za obučavanje trenera informacijske pismenosti.

U današnjim naprednim društvima znanja postoje oni koji su preopterećeni količinom informacija i oni koji vape za informacijama. Svi ljudi na zemlji žele da uživaju slobodu izražavanja, aktivno učestvuju u procesima upravljanja i kulturnim razmjenama. Globalno posmatrano, svuda je prisutna duboka težnja za razumijevanjem složenog svijeta koji nas okružuje. Informacijska i medijska pismenost (u daljem tekstu: IMP) je osnova za poboljšanje pristupa informacijama i znanju, slobode izražavanja i kvalitetnog obrazovanja. Ona označava vještine i stavove neophodne za vrednovanje funkcija medija i ostalih dobavljača informacija, uključujući one na Internetu, i za pronalaženje, procjenu i kreiranje informacija i medijskog sadržaja; drugim riječima, IMP obuhvata one važne sposobnosti koje ljudima omogućavaju da se djelotvorno uključe u sve aspekte razvoja.

Janis Karklīns (Jānis Kārklīns), pomoćnik generalnog direktora za komunikacije i informacije, UNESCO

United Nations
Educational, Scientific and
Cultural Organization

With the support of
**Participation
Programme**

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE
BIRKE
CRNOJEVIC

ISSN 978-96-7073-148-8

9 788670 791480 >

